

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

Publicație periodică științifico-practică

Nr. 7-9 (225-227) 2019

DOMENII DE CERCETARE:

- ♦ *Științe juridice*

CHIȘINĂU - 2019

Tipul B**FONDATORI:**

- ✓ Uniunea Juriștilor din Moldova
- ✓ Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere” din Moldova
- ✓ Universitatea de Stat din Moldova
- ✓ Universitatea Americană din Moldova

REDACTOR-ŞEF: *Gheorghe AVORNIC*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rectorul Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”

REDACTOR-ŞEF ADJUNCT: *Violeta COJOCARU*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, prorector Universitatea de Stat din Moldova

Redactare în română: *Ana TATARU*; Redactare în rusă: *Evelina GOROBET*; Redactare în engleză: *Evelina GOROBET*;

Redactare în franceză: *Anişoara DUBCOVEȚCHI*; Asistență computerizată: *Maria BONDARI*

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC AL REVISTEI

1. *Gheorghe AVORNIC*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rectorul Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”
2. *Gheorghe RUSNAC*, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, academician
3. *Ion DIACONESCU*, doctor, profesor universitar, academician, președintele Academiei Internaționale „Mihai Eminescu”, România
4. *Spyros FLOGAITIS*, doctor în istorie și drept, profesor universitar, academician, director al Organizației Europene de Drept Public, Grecia
5. *Andrei TREBKOV*, doctor în drept, președintele Uniunii Internaționale a Juriștilor, Rusia
6. *Violeta COJOCARU*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, prorector Universitatea de Stat din Moldova
7. *Mircea DUȚU*, doctor în drept, profesor universitar, director al Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române
8. *José Luis IRIARTE ÁNGEL*, doctor, profesor în drept internațional privat, Universitatea Publică din Navarra, Spania
9. *Tudorel TOADER*, doctor în drept, profesor universitar, rectorul Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

COLEGIUL DE REDACȚIE AL REVISTEI

1. *Gheorghe AVORNIC*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rectorul Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”
2. *Gheorghe CIOCANU*, doctor habilitat în științe fizico-matematice, profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova
3. *Gheorghe RUSNAC*, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei
4. *Elena ARAMĂ*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, USM
5. *Sergiu BRÎNZA*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, USM
6. *Diana SCOBIALĂ (SIRCU)*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Director executiv INJ
7. *Oleg BALAN*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rectorul Academiei de Administrare Publică
8. *Mihai POALELUNGI*, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar
9. *Ion CRAIOVAN*, doctor în drept, profesor universitar, România
10. *Gheorghe CHIBAC*, doctor în drept, profesor universitar, USM
11. *Ion DOGARU*, doctor, profesor universitar, academician, Academia Română
12. *Spyros FLOGAITIS*, doctor în istorie și drept, profesor universitar, academician, director al Organizației Europene de Drept Public, Grecia
13. *Ion GUCEAC*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei
14. *Raisa GRECU*, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”
15. *Ioan HUMĂ*, doctor în drept, profesor universitar, România
16. *Gheorghe MIHAI*, doctor în drept, profesor universitar, România
17. *Flavius-Antoniu BALAS*, doctor în drept, conferențiar universitar, decanul Facultății de Drept, Universitatea din București, România
18. *Andrei SMOCHINĂ*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, ULIM
19. *Florin STRETEANU*, doctor în drept, profesor universitar, decanul Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România
20. *Vytautas NEKROSIUS*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Lituania
21. *Tzvetan SIVKOV*, doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria
22. *Andrei TREBKOV*, doctor în drept, președintele Uniunii Internaționale a Juriștilor, Federația Rusă
23. *Tudorel TOADER*, doctor în drept, profesor universitar, rectorul Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România
24. *Alexandru ȚICLEA*, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea Ecologică București, România
25. *Mircea DUȚU*, doctor în drept, profesor universitar, director al Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române
26. *Ion DEDIU*, doctor habilitat în științe biologice, profesor universitar, membru corespondent, Academia de Științe a Moldovei
27. *Alexandru SURDU*, doctor în filosofie, academician, director al Institutului de Cercetări Socio-Umane, Academia Română
28. *Victor SPINEL*, doctor în istorie, profesor universitar, academician, Academia Română
29. *Ion DEACONESCU*, doctor, profesor universitar, academician, președintele Academiei Internaționale „Mihai Eminescu”, România
30. *Cătălin BORDELANU*, doctor în drept, profesor universitar, academician, Academia Internațională „Mihai Eminescu”, România
31. *Valentina COPTILET*, doctor în drept, conferențiar universitar, prorector Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”
32. *Alexandru ROȘCA*, doctor habilitat, profesor universitar, academician Academia de Științe a Moldovei
33. *Alexandru VOICU*, doctor în drept, profesor universitar, România
34. *José Luis IRIARTE ÁNGEL*, doctor, profesor în drept internațional privat, Universitatea Publică din Navarra, Spania
35. *Nicolae SADOVEI*, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, USM
36. *Victoria ARHILUC*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, USM
37. *Iurie MIHALACHE*, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”
38. *Marin DOMENTE*, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova
39. *Bogdan CUZA*, doctor în economie, doctorand în drept, Germania
40. *Lucian DINDIRICA*, doctor în istorie, conferențiar universitar, Romania

ADRESA REDACȚIEI: MD 2009, Chișinău, str. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207

Indexul PM 31536 Versiunea electronică: <http://uspee.md/revista-nationala-de-drept/>; e-mail: revistadrept@yahoo.com. Pagina web: www.rnd.md; rnd.revistestiintifice.md

Responsabilitatea pentru conținutul textelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

No. 7-9 (225-227) 2019

Registration certificate: no. 1003600061124 of 27 September 2000

Publication accredited by the National Agency for Quality Assurance in Education and Research by Decision no. 19 of 06.12.2019

Type B

FOUNDERS:

- ✓ *Union of Lawyers of the Republic of Moldova*
- ✓ *University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere” of Moldova*
- ✓ *State University of Moldova*
- ✓ *American University of Moldova*

EDITOR-IN-CHIEF: *Gheorghe AVORNIC*, doctor habilitatus in law, university professor, Rector of the University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF: *Violeta COJOCARU*, doctor habilitatus in law, university professor, pro-rector State University of Moldova

Romanian editing: *Ana TATARU*; Russian editing: *Evelina GOROBET*; English editing: *Evelina GOROBET*; French editing: *Anisoara DUBCOVETCHI*;

Digital assistance: *Maria BONDARI*

SCIENTIFIC COMMITTEE

1. *Gheorghe AVORNIC*, doctor habilitatus in law, university professor, Rector of the University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”
2. *Gheorghe RUSNAC*, doctor habilitatus in political science, university professor, academician
3. *Ion DIACONESCU*, PhD, university professor, academician, International Academy „Mihai Eminescu”, Romania
4. *Spyros FLOGAITIS*, PhD in history and law, university professor, academician, Director of the European Public Law Organization, Greece
5. *Andrei TREBKOV*, PhD in law, president of the International Union of Jurists, Russia
6. *Violeta COJOCARU*, doctor habilitatus in law, university professor, pro-rector State University of Moldova
7. *Mircea DUTU*, PhD in law, university professor, director of the Romanian Academic Research Institute
8. *José Luis IRIARTE ÁNGEL*, PhD, Professor in Private International Law, Public University of Navarra, Spain
9. *Tudorel TOADER*, PhD in law, university professor, Rector of „Alexandru Ioan Cuza” University, Iasi, Romania

EDITORIAL BOARD

1. *Gheorghe AVORNIC*, doctor habilitatus in law, university professor, Rector of the University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”
2. *Gheorghe CIOCANU*, doctor habilitatus in physico-mathematical sciences, university professor, Rector of the State University of Moldova
3. *Gheorghe RUSNAC*, doctor habilitatus in political science, university professor, academician
4. *Elena ARAMA*, doctor habilitatus in law, university professor, State University of Moldova
5. *Sergiu BRINZA*, doctor habilitatus in law, university professor, State University of Moldova
6. *Diana SCOBIOALA (SIRCU)*, doctor habilitatus in law, university professor, Executive Director of the National Institute of Justice
7. *Oleg BALAN*, PhD in law, university professor, Rector of the Academy of Public Administration
8. *Mihai POALELUNGI*, doctor habilitatus in law, associate professor
9. *Ion CRAIOVAN*, PhD in law, university professor, Romania
10. *Gheorghe CHIBAC*, PhD in law, university professor, State University of Moldova
11. *[Ion DOGARU]*, PhD, university professor, academician, Romanian Academy
12. *Spyros FLOGAITIS*, PhD in history and law, university professor, academician, Director of the European Public Law Organization, Greece
13. *Ion GUCEAC*, doctor habilitatus in law, university professor, academician
14. *Raisa GRECU*, doctor habilitatus in law, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”
15. *Ioan HUMA*, PhD in law, university professor, Romania
16. *Gheorghe MIHAL*, PhD in law, university professor, Romania
17. *Flavius-Antoniu BALAS*, PhD in law, associate professor, Dean of the Faculty of Law, University of Bucharest, Romania
18. *Andrei SMOCHINA*, doctor habilitatus in law, university professor, Free International University of Moldova
19. *Florin STRETEANU*, PhD in law, university professor, Dean of the Faculty of Law, Babes-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania
20. *Vytautas NEKROSIUS*, doctor habilitatus in law, university professor, Lithuania
21. *Tzvetan SIVKOV*, PhD in law, university professor, Bulgaria
22. *Andrein TREBKOV*, PhD in law, president of the International Union of Jurists, Russia
23. *Tudorel TOADER*, PhD in law, university professor, Rector of „Alexandru Ioan Cuza” University, Iasi, Romania
24. *Alexandru TICLEA*, PhD in law, university professor of the University of Ecology of Bucharest, Romania
25. *Mircea DUTU*, PhD in law, university professor, director of the Academic Research Institute, Romania
26. *Ion DEDIU*, doctor habilitatus in biological sciences, university professor correspondent member of the Academy of Sciences of Moldova
27. *Alexandru SURDU*, PhD in philosophy, academician, director of the Institute for Socio-Human Research, Romania Academy
28. *Victor SPINEI*, PhD, university professor, academician, Romania Academy
29. *Ion DIACONESCU*, PhD, university professor, academician, chairman International Academy „Mihai Eminescu”, Romania
30. *Catalin BORDEIANU*, PhD in law, university professor, correspondent member, International Academy „Mihai Eminescu”, Romania
31. *Valentina COPTILET*, PhD in law, associate professor, vice-rector of the University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”
32. *Alexandru ROSCA*, doctor habilitatus, university professor, academician of the Academy of Sciences of Moldova
33. *Alexandru VOICU*, PhD in law, university professor, România
34. *José Luis IRIARTE ÁNGEL*, PhD, Professor in Private International Law, Public University of Navarra, Spain
35. *Nicolae SADOVEI*, PhD in law, associate professor, State University of Moldova
36. *Victoria ARHILIUC*, doctor habilitatus in law, university professor, State University of Moldova
37. *Iurie MIHALACHE*, PhD in law, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”
38. *Marin DOMENTE*, PhD in law, associate professor, American University of Moldova
39. *Bogdan CUZA*, PhD in economics, PhD candidate in law, Germany
40. *Lucian DINDIRICA*, PhD in history, associate professor, Romania

PUBLISHING HOUSE ADDRESS: MD 2009, Chişinău, str. Ştefan cel Mare şi Sfint, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207

Index PM 31536. Electronic version: <http://uspee.md/revista-nationala-de-drept/>

e-mail: revistadrept@yahoo.com. Web: www.rnd.md/; rnd.revistestintifice.md

The responsibility and liability for the texts' content lies exclusively with the authors.

No. 7-9 (225-227) 2019
Certificat d'inscription: no.1003600061124 du 27 Septembre 2000
Publication accréditée par l'Agence nationale pour l'assurance de la qualité dans l'enseignement et la recherche par la décision no. 19 du 06.12.2019

Type B

FONDATEURS:

- ✓ *L'Union des Juristes de la République de Moldova*
- ✓ *L'Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere” de Moldova*
- ✓ *L'Université d'Etat de Moldova*
- ✓ *L'Université Américaine de Moldova*

RÉDACTEUR EN CHEF: *Gheorghe AVORNIC*, docteur habilité, professeur, recteur de l'Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere”
RÉDACTEUR EN CHEF ADJOINT: *Violeta COJOCARU*, docteur habilité en droit, professeur, pro-recteur l'Université d'Etat de Moldova

Rédaction en roumaine: *Ana TATARU*; Rédaction en russe: *Evelina GOROBET*; Rédaction en anglais: *Evelina GOROBET*; Rédaction en français: *Anisoara DUBCOVETCHI*;
Assistance informatique: *Maria BONDARI*

COMITÉ SCIENTIFIQUE

1. *Gheorghe AVORNIC*, docteur habilité, professeur, recteur de l'Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere”
2. *Gheorghe RUSNAC*, docteur habilité, professeur, académicien
3. *Ion DIACONESCU*, docteur, professeur, académicien, Académie Internationale „M. Eminescu”, Roumanie
4. *Spyros FLOGAITIS*, docteur en histoire et en droit, professeur, académicien (Grèce), Directeur de l'Organisation Européenne de Droit Public
5. *A.A. TREBKOV*, docteur en droit, professeur, président de l'Union des Juristes de la Fédération de Russie
6. *Violeta COJOCARU*, docteur habilité en droit, professeur, pro-recteur l'Université d'Etat de Moldova
7. *Mircea DUTU*, docteur en droit, professeur, directeur de l'Institut de Recherche Universitaire, Roumanie
8. *José Luis IRIARTE ÁNGEL*, Doctorat. Professeur de droit international privé à l'Université publique de Navarre
9. *Tudorel TOADER*, docteur en droit, professeur, recteur de l'Université „Alexandru Ioan Cuza”, Iasi

COMITE DE REDACTIUNII

1. *Gheorghe AVORNIC*, docteur habilité, professeur, recteur de l'Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere”
2. *Gheorghe CIOCANU*, docteur habilité en sciences physico-mathématiques, recteur de l'Université d'Etat de Moldova
3. *Gheorghe RUSNAC*, docteur habilité, professeur, académicien
4. *Elena ARAMA*, docteur habilité en droit, professeur
5. *Sergiu BRINZA*, docteur habilité en droit, professeur
6. *Diana SCOBIOALA (SIRCU)*, docteur habilité en droit, professeure agrégée, directeur exécutif de l'Institut National pour la Justice
7. *Oleg BALAN*, docteur en droit, professeur, recteur de l'Académie d'Administration Publique
8. *Mihai POALELUNGI*, docteur habilité en droit
9. *Ion CRAIOVAN*, docteur en droit, professeur, Roumanie
10. *Gheorghe CHIBAC*, docteur en droit, professeur
11. *Ion DÔGARU*, docteur, professeur, académicien, l'Académie de Roumanie
12. *Spyros FLOGAITIS*, docteur en histoire et en droit, professeur, académicien (Grèce), directeur de l'Organisation Européenne de Droit Public
13. *Ion GUCEAC*, docteur habilité en droit, professeur, académicien
14. *Raisa GRECU*, docteur habilité en droit, professeur, USPEE „Constantin Stere”
15. *Ioan HUMA*, docteur en droit, professeur, Roumanie
16. *Gheorghe MIHAI*, docteur en droit, professeur, Roumanie
17. *Flavius-Antoniu BALAS*, docteur, professeur agrégée, doyen de la faculté de droit de l'Université de Bucarest
18. *Andrei SMOCHINA*, docteur habilité en droit
19. *Florin STRETEANU*, docteur en droit, professeur, doyen de la faculté de droit de l'Université Babes-Bolyai de Cluj-Napoca
20. *Vytautas NEKROSIUS*, docteur habilité en droit, professeur, Lituanie
21. *Zvetan SIVKOV*, docteur en droit, professeur, Bulgarie
22. *A.A. TREBKOV*, docteur en droit, professeur, président de l'Union des Juristes de la Fédération de Russie
23. *Tudorel TOADER*, docteur en droit, professeur, recteur de l'Université „Alexandru Ioan Cuza”, Iasi
24. *Alexandru TICIEA*, docteur en droit, recteur de l'Université d'Ecologie de Bucarest, Roumanie
25. *Mircea DUTU*, docteur en droit, professeur, directeur de l'Institut de Recherche Universitaire, Roumanie
26. *Ion DEDIU*, membre correspondant de l'ASM
27. *Alexandru SURDU*, docteur en philosophie, vice-président de l'Académie de Roumanie, académicien
28. *Victor SPINELI*, docteur, professeur, académicien, vice-président de l'Académie de Roumanie
29. *Ion DIACONESCU*, docteur, professeur, académicien, Académie Internationale „M. Eminescu”, Roumanie
30. *Catalin BORDELANU*, docteur en droit, professeur, membre correspondant, Académie Internationale „M. Eminescu”, Roumanie
31. *Valentina COPTILET*, docteur en droit, professeur agrégée, pro-recteur USPEE „Constantin Stere”
32. *Alexandru ROSCA*, docteur habilité, professeur, académicien
33. *Alexandru VOICU*, docteur en droit, professeur, Roumanie
34. *José Luis IRIARTE ÁNGEL*, docteur, professeur de droit international privé à l'Université publique de Navarre
35. *Nicolae SADOVEI*, docteur en droit, professeur agrégé
36. *Victoria ARHILUC*, docteur habilité en droit, professeur
37. *Iurie MIHALACHE*, docteur en droit, professeur agrégé
38. *Marin DOMENTE*, docteur en droit, professeur agrégé
39. *Bogdan CUZA*, docteur en droit, doctorat en économie, Allemagne
40. *Lucian DINDIRICA*, docteur, professeur agrégé, Roumanie

ADRESSE DE LA MAISON D'ÉDITION: MD 2009, Chişinău, str. Ştefan cel Mare şi Sfint, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207
Index PM 31536. Version électronique: <http://uspee.md/revista-nationala-de-drept/>; e-mail: revistadrept@yahoo.com. Web: www.rnd.md; rnd.revistestiintifice.md
La responsabilité du contenu des textes incombe uniquement aux auteurs.

№ 7-9 (225-227) 2019

Регистрационное свидетельство: № 1003600061124 от 27 сентября 2000 г.

Издание аккредитовано Национальным агентством по обеспечению качества в образовании и исследованиях
по решению № 19 от 06.12.2019

Тип Б

УЧРЕДИТЕЛИ:

- ✓ *Союз юристов Молдовы*
- ✓ *Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени «Константина Стере» Молдова*
- ✓ *Молдавский Государственный Университет*
- ✓ *Американский Университет в Молдове*

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР: *Георгий АВОРНИК*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор Университета Европейских Политических и Экономических Знаний имени «Константина Стере»

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА: *Виолета КОЖОКАРУ*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, проректор Молдавский государственный университет

Редактирование на румынском языке: *Ана ТАТАРУ*; Редактирование на русском языке: *Эвелина ГОРОБЕЦ*; Редактирование на английском языке: *Эвелина ГОРОБЕЦ*;
Редактирование на французском языке: *Анишоара ДУБКОВЕЦИ*; Компьютерная техподдержка: *Мария БОНДАРЬ*

НАУЧНЫЙ СОВЕТ ЖУРНАЛА

1. *Георгий АВОРНИК*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор Университета Европейских Политических и Экономических Знаний имени «Константина Стере»
2. *Георгий РУСНАК*, доктор хабилитат политических наук, профессор, академик
3. *Ион ДИАКОНЕСКУ*, доктор наук, профессор, академик, президент Международной академии «Михай Эминеску», Румыния
4. *Спирос ФЛОГАТИС*, доктор исторических и юридических наук, профессор, академик, директор Европейской Организации Публичного Права, Греция
5. *Андрей ТРЕБКОВ*, доктор юридических наук, президент Международного Союза Юристов, Россия
6. *Виолета КОЖОКАРУ*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, проректор Молдавский государственный университет
7. *Мирича ДУЦУ*, доктор юридических наук, профессор, директор Института Правовых Исследований Румынской Академии
8. *Хосе Луис ИРИАРТ АНГЕЛ*, доктор, профессор международного частного права, Государственный университет Наварры, Испания
9. *Тудорел ТОАДЕР*, доктор юридических наук, профессор, ректор университета «Александрю Иоан Куза», Яссы, Румыния

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ ЖУРНАЛА

1. *Георгий АВОРНИК*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор Университета Европейских Политических и Экономических Знаний имени «Константин Стере»
2. *Георгий ЧОКАНУ*, доктор хабилитат в области физико-математических наук, профессор, ректор Молдавского Государственного Университета
3. *Георгий РУСНАК*, доктор хабилитат политических наук, профессор, академик, Академия наук Молдовы
4. *Елена АРАМЭ*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, МГУ
5. *Сергей БРЫНЗА*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, МГУ
6. *Диана СКОБИОЛЭ (СЫРКУ)*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, исполнительный директор НИЮ
7. *Олег БАЛАН*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор Академии Государственного Управления
8. *Михай ПОАЛЕЛУНДЖИ*, доктор хабилитат юридических наук, доцент
9. *Ион КРАЙОВАН*, доктор юридических наук, профессор, Румыния
10. *Георгий КИБАК*, доктор юридических наук, профессор, МГУ
11. *Ион ДОГАРУ*, доктор наук, профессор, академик, Румынская академия
12. *Спирос ФЛОГАТИС*, доктор исторических и юридических наук, профессор, академик, директор Европейской Организации Публичного Права, Греция
13. *Ион ГУЧАК*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, академик, Академия Наук Молдовы
14. *Раиса ГРЕКУ*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени «Константина Стере»
15. *Иоан ХУМЭ*, доктор юридических наук, профессор, Румыния
16. *Георгий МИХАЙ*, доктор юридических наук, профессор, Румыния
17. *Флавиус-Антониу БАИАС*, доктор юридических наук, доцент, декан юридического факультета, Бухарестский университет, Румыния
18. *Андрей СМОЧИНЭ*, доктор юридических наук, профессор, ULIM
19. *Флорин СТРЕТЯНУ*, доктор юридических наук, профессор, декан юридического факультета Университета Бабеш-Боляй, Клуж-Напока, Румыния
20. *Витаутас НЕКРОСИУС*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Литва
21. *Цветан СИВКОВ*, доктор юридических наук, профессор, Болгария
22. *Андрей ТРЕБКОВ*, доктор юридических наук, президент Международного Союза Юристов, Российская Федерация
23. *Тудорел ТОАДЕР*, доктор юридических наук, профессор, ректор университета «Александрю Иоан Куза», Яссы, Румыния
24. *Александр ЦИКЛЕА*, доктор юридических наук, профессор, Бухарестский Экологический Университет, Румыния
25. *Мирича ДУЦУ*, доктор юридических наук, профессор, директор Института Правовых Исследований Румынской Академии
26. *Ион ДЕДИУ*, доктор хабилитат биологических наук, профессор, член-корреспондент Академии Наук Молдовы
27. *Александр СУРДУ*, доктор философских наук, академик, директор Института социально-гуманитарных исследований Румынской академии
28. *Виктор СПИНЕЙ*, доктор исторических наук, профессор, академик Румынской Академии
29. *Ион ДИАКОНЕСКУ*, доктор наук, профессор, академик, президент Международной Академии «Михай Эминеску», Румыния
30. *Кэтэлин БОРДЕЯНУ*, доктор юридических наук, профессор, академик, Международная Академия «Михай Эминеску», Румыния
31. *Валентина КОПТИЛЕЦ*, доктор юридических наук, доцент, проректор Университета Европейских Политических и Экономических Знаний «Константин Стере»
32. *Александр РОШКА*, доктор хабилитат, профессор, академик Академии Наук Молдовы
33. *Александрю ВОЙКУ*, доктор юридических наук, профессор, Румыния
34. *Хосе Луис ИРИАРТ АНГЕЛ*, доктор, профессор международного частного права, Государственный университет Наварры, Испания
35. *Николай САДОВЕИ*, доктор хабилитат юридических наук, доцент, МГУ
36. *Виктория АРХИЛЮК*, доктор юридических наук, профессор, МГУ
37. *Юрий МИХАЛАКЕ*, доктор юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний «Константин Стере»
38. *Марин ДОМЕНТЕ*, доктор юридических наук, доцент, Американский Университет в Молдове
39. *Богодан КУЗА*, доктор экономических наук, аспирант юридических наук, Германия
40. *Лучиан ДИНДИРИКА*, доктор исторических наук, доцент, Румыния

АДРЕС РЕДАКЦИИ: MD 2009, Кишинев, ул. Штефан чел Маре 200, 2-й этаж, офис 202. Тел / факс. (022) 241207. Индекс РМ 31536.
Электронная версия <http://uspee.md/revista-nationala-de-drept/>; эл. почта: revistadrept@yahoo.com. Сайт: www.rnd.md; rnd.revistestintific.md

Ответственность за содержание текстов несут исключительно авторы

CUPRINS

<i>Violeta COJOCARU, Ana CERETEU</i> Principiile protecției copilului aflat în situație de risc și a copilului separat de părinți <i>Oxana MIRON</i> Provocările Republicii Moldova în dezvoltarea formelor de protecție persoanelor dezavantajate <i>Natalia ZAMFIR</i> Cadrul politic și legal privind adaptarea la schimbările climatice <i>Pavel ZAMFIR</i> Evaluarea impactului asupra mediului – ca instrument juridic de promovare a intereselor în context transfrontalier: problema bazinului râului Nistru <i>Igor ȘEREMET</i> Aspecte lacunare în sistemul de drept conflictual al Republicii Moldova privind determinarea legii aplicabile încheierii căsătoriei cu element de extraneitate <i>Valeriu BABĂRĂ</i> Conflicte de legi privind legea aplicabilă contractelor de transport <i>Serghei RUSU</i> Legea aplicabilă obiectelor de proprietate intelectuală în dreptul internațional privat <i>Cornelia GORINCIOI</i> Corelația dintre protecția concurenței și protecția consumatorilor <i>Alexandru-Virgil VOICU, Diana ANDRAȘONI</i> Problemele concrete legate de ultimele modificări ale legislației insolvenței <i>Victoria SANDUȚA</i> Analiza conceptului de integritate judiciară și locul acestuia în sistemul de justiție <i>Anatolie CEACHIR</i> Principiile deontologice ale activității apărătorului în procesul penal <i>Domnița VIZDOAGĂ</i> Proporționalitatea între măsura preventivă aplicată și gravitatea acuzației <i>Andrian BADIA</i> Unele observații cu privire la cadrul tactico-organizatoric al cercetării la fața locului <i>Valeriu BODEAN</i> Delimitarea atribuțiilor subiecților investiți cu dreptul de reluare a urmăririi penale <i>Ina JIMBEI</i> Dezbaterea cauzei în instanța de apel	
---	--

SUMMARY

<i>Violeta COJOCARU, Ana CERETEU</i> Principles of the protection of the child at risk and the child separated by parents <i>Oxana MIRON</i> The challenges of the Republic of Moldova in developing forms of protection for disadvantaged people <i>Natalia ZAMFIR</i> Political and legal framework on adaptation to climate change <i>Pavel ZAMFIR</i> Environmental impact assessment - as a legal instrument for promoting interests in a cross-border context: the Nistru river basin problem <i>Igor SEREMET</i> Label aspects in the conflictual law system of the Republic of Moldova concerning the determination of the law applicable to the conclusion of the marriage with a foreign element <i>Valeriu BABARA</i> Conflicts of laws regarding the law applicable to contracts of carriage <i>Serghei RUSU</i> Law applicable to intellectual property objectives in private international law <i>Cornelia GORINCIOI</i> The connection between the protection of competition and the protection of consumers <i>Alexandru-Virgil VOICU, Diana ANDRASONI</i> Concrete issues related to the latest changes in insolvency law <i>Victoria SANDUTA</i> The analysis of the judicial integrity concept and its role in the judiciary <i>Anatolie CEACHIR</i> Deontological principles of the lawyer in a criminal proceeding <i>Domnita VIZDOAGA</i> Proportionality between the preventative measure applied and the gravity of the accusation <i>Andrian BADIA</i> Considerations regarding tactical and organisational aspects of crime scene investigation <i>Valeriu BODEAN</i> Attributions delimitation of subjects invested with the right to resume the criminal purpose <i>Ina JIMBEI</i> Examination of the merits in the court of appeal	8 16 23 34 43 53 58 66 71 82 90 96 103 112 117
--	--

TABLE DES MATIÈRES

Violeta COJOCARU, Ana CERETEU
Principes de protection de l'enfant en danger et de l'enfant séparé de ses parents

Oxana MIRON
Les défis de la Moldavie dans le développement de formes de protection pour les personnes défavorisées

Natalia ZAMFIR
Cadre politique et juridique de l'adaptation aux changements climatiques

Pavel ZAMFIR
Évaluation de l'impact sur l'environnement - en tant qu'instrument juridique visant à promouvoir les intérêts dans un contexte transfrontalier: le problème de la rivière Dniestr

Igor SEREMET
Aspects lacunaires du système de conflit de lois de la République de Moldova concernant la détermination de la loi applicable à la conclusion du mariage avec élément de l'étrangeté

Valeriu BABARA
Conflits de lois sur la loi applicable aux contrats de transport

Serghei RUSU
Loi applicable aux objets de propriété intellectuelle en droit international privé

Cornelia GORINCIOI
Corrélation entre la protection de la concurrence et de la protection des consommateurs

Alexandru-Virgil VOICU, Diana ANDRASONI
Questions concrètes liées aux dernières modifications du droit de l'insolvabilité

Victoria SANDUTA
L'analyse de la notion de l'intégrité judiciaire et le rôle de l'intégrité judiciaire dans le système de justice

Anatolie CEACHIR
Principes déontologiques du travail du défenseur dans la procédure pénale

Domnita VIZDOAGA
Proportionnalité entre la mesure préventive appliquée et la gravité de l'accusation

Andrian BADIA
Quelques observations sur le cadre tactique et organisationnel de la recherche sur place

Valeriu BODEAN
Délimitation des devoirs des sujets ayant le droit de reprendre les poursuites pénales

Ina JIMBEI
Débat de l'affaire devant la cour d'appel

ОГЛАВЛЕНИЕ

Виолета КОЖОКАРУ, Анна ЧЕРЕТЕУ
Принципы защиты ребенка, находящегося в ситуации риска, и ребенка отделённый от родителей

8 *Оксана МИРОН*
Провокации Республики Молдова в развитии форм защиты обездоленных лиц

16 *Наталья ЗАМФИР*
Политическая и правовая база по адаптации к изменению климата

23 *Павел ЗАМФИР*
Оценка воздействия на окружающую среду - как правовой инструмент для продвижения интересов в трансграничном контексте: проблема бассейна реки Днестр

34 *Игорь ШЕРЕМЕТ*
Недостатки в системе конфликтного права Республики Молдова по определению закона, применимого к заключению брака с элементом экстранетности

43 *Валериу БАБАРА*
Конфликты законов о законе, применимом к транспортным договорам

53 *Сергей РУСУ*
Применяемый закон об объектах интеллектуальной собственности в международном частном праве

58 *Корнелия ГОРИНЧОИ*
Корреляция между защитой конкуренции и защитой потребителей

66 *Александру-Вирджил ВОЙКУ, Диана АНДРАШОНИ*
Конкретные проблемы, связанные с последними изменениями в законодательстве о несостоятельности

71 *Виктория САНДУЦА*
Анализ понятия судебной неподкупности и роли судебной неподкупности в системе правосудья

82 *Анатолий ЧЯКИР*
Деонтологические принципы деятельности защитника в уголовном процессе

90 *Домница ВИЗДОАГЭ*
Пропорциональность между применяемой превентивной мерой и тяжестью обвинения

96 *Андриан БАДИЯ*
Некоторые замечания по тактико-организационной в составе исследования на месте

103 *Валериу БОДЯН*
Разграничение полномочий субъектов, наделенных правом возобновления уголовного преследования

112 *Инна ДЖИМБЕЙ*
Дебаты по делу в апелляционном суде

117

Articolele științifice publicate în acest număr au o conotație specială, fiind contribuția autorilor la celebrarea aniversării a 60 de ani de la înființarea Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova și un omagiu adus acestei prestigioase instituții de învățământ

CZU 342.7-053.2:343.224.1
DOI 10.5281/zenodo.3593053

PRINCIPIILE PROTECȚIEI COPILULUI AFLAT ÎN SITUAȚIE DE RISC ȘI A COPILULUI SEPARAT DE PĂRINȚI

Violeta COJOCARU,

dr. hab. în drept, profesor universitar, prorector Universitatea de Stat din Moldova

e-mail: violetacojocar@yahoo.fr
<https://orcid.org/0000-0003-3816-3318>

Ana CERETEU,

studentă anul IV

Universitatea de Stat din Moldova
e-mail: cereteuanna98@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1478-5227>

În Republica Moldova, fiecare copil, conform legislației în vigoare, are dreptul la protecție, aceasta vizând diverse segmente ale creșterii și educării lui. Totuși, copiii pot avea un statut special în dependență de anumite circumstanțe care îl plasează, sau cel puțin ar trebui să îl plaseze sub o protecție specială susceptibilă de suport din partea statului, și care trebuie să fie specială nu doar prin statutul avut, ci și prin măsurile aplicate și acțiunile întreprinse în vederea fie eliminării premiselor care au condus la o astfel de situație, fie la ameliorarea unei stări deja existente și imposibil de a fi corijată.

Cuvinte-cheie: drepturile copilului, situație de risc, măsură de ocrotire, garanții, mecanism de protecție, autorități publice, responsabilitate, obligații.

PRINCIPLES OF THE PROTECTION OF THE CHILD AT RISK AND THE CHILD SEPARATED BY PARENTS

In our state experience, children and young people are often forgotten, even among those of us who claim to defend their rights. Children are recognized as most vulnerable and should therefore be in the forefront of the government policies and research - and yet they still are not. This article is about the principles rights of protecting children and young people at risk and children separated from their parents since both authorities and school in our country are far from being inclusive and sensitive to the fundamental needs of the children. Thus, the article sets out the essence of the principles included by the legislator in the special legislation, and to a particular extent, it represents a criticism of the discrepancy between practice and the „theory” of the legislator.

Keywords: children's rights, risk situation, special protection, principles, protection measures, guaranties, protection mechanism, public authorities, responsibilities, obligations.

PRINCIPES DE PROTECTION DE L'ENFANT EN DANGER ET DE L'ENFANT SÉPARÉ DE SES PARENTS

En République de Moldova, tout enfant a droit, en vertu de la législation en vigueur, à une protection couvrant divers aspects de son éducation. Cependant, vos enfants peuvent avoir un statut spécial, en fonction des circonstances particulières de ce lieu, ou à tout le moins, ils doivent être mis sous une protection spéciale est susceptible de se tenir aux côtés de l'état, et que vous devez être très spécial, non seulement par la loi, mais aussi par les mesures et actions entreprises, afin d'être une disposition des locaux qui ont conduit à une telle situation, ou de soulager une condition qui existe déjà et ne peut pas être gravée.

Mots-clés: droits de l'enfant, situation de risque, mesure de protection, garanties, mécanisme de protection, autorités publiques, responsabilité, obligations.

ПРИНЦИПЫ ЗАЩИТЫ РЕБЕНКА, НАХОДЯЩЕГОСЯ В СИТУАЦИИ РИСКА, И РЕБЕНКА ОТДЕЛЁННЫЙ ОТ РОДИТЕЛЕЙ

В Республике Молдова каждый ребенок, согласно действующему законодательству, имеет право на защиту, затрагивая различные сегменты его роста и воспитания. Тем не менее, дети могут иметь особый статус, в зависимости от определенных обстоятельств, которые их помещают, или, по крайней мере, должны подвергать их особой защите, восприимчивой к поддержке со стороны государства, и которая должна быть особенной не только статусом, но и применяемыми мерами и действиями, предпринятыми в целях либо устранения предпосылок, которые привели к такой ситуации, либо улучшения уже существующего состояния и невозможности быть скорректированы.

Ключевые слова: права ребенка, ситуация с риском, мера защиты, гарантии, механизм защиты, органы публичной власти, ответственность, обязательства.

Prezentul articol reprezintă o analiză a principiilor protecției copilului aflat în situație de risc și a copilului separat de părinți, care sunt înscrise în art. 4 al Legii nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.[1] Conținutul acestui articol științific vine să demonstreze faptul că legiuitorul nu instituie o „protecție specială” în favoarea acestor două statute existente, ori asta ipotetic ar trebui să se întâmple prin adoptarea unei legi speciale în raport cu Legea nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului. Totodată, cazurile în care copilul se consideră aflat în situație de risc nu sunt raportate factorilor-cheie unanim recunoscuți de către Organizația Națiunilor Unite ca promotor a drepturilor omului și implicit ale copilului, indici stabiliți factual în bază de statistici și analize anuale. Or aparent, legiuitorul printr-o lege adoptată în anul

2013 asupra unui subiect sensibil și care evoluează dinamic sub diferite aspecte, instituie o protecție tipică prin principii și garanții de care copiii *ab initio* beneficiază în temeiul Legii nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului.

La 18 noiembrie 2019, cel de-al treilea Comitet al Adunării Generale a ONU a finalizat negocierile și a adoptat rezoluția sa anuală privind drepturile copilului. Anul curent, rezoluția se concentrează asupra copiilor separați de părinți și rămași fără îngrijire parentală ca fiind una dintre cele mai vulnerabile categorii. [2] Având în vedere că Republica Moldova este parte a ONU și respectiv, participă la abordarea și identificarea soluțiilor pentru problemele globale într-un cadru internațional unic de dialog și cooperare, este de neconceput o ignorare a cadrului legislativ.

În contextul abordării principiilor care stau la baza protecției a două statute separate sub care pot

fi plasați copiii, este necesar de precizat ce înțelege legiuitorul prin cele două categorii juridice: „copil aflat în situație de risc” și „copil separat de părinți”. Prin copil aflat în situație de risc, trebuie să înțelegem copilul aflat alternativ în una din situațiile prevăzute în art. 8 al Legii nr. 140 din 14.06. 2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, și anume: este supus violenței, este neglijat, practică vagabondajul, cerșitul, prostituția, este lipsit de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora de la domiciliu din motive necunoscute, părinții acestuia au decedat, trăiește în stradă, a fugit ori a fost alungat de acasă, părinții copilului refuză să-și exercite obligațiile părintești privind creșterea și îngrijirea copilului, copilul a fost abandonat de părinți, în privința unuia dintre părinții copilului este instituită o măsură de ocrotire judiciară (ocrotire provizorie, curatelă sau tutelă, este victimă a infracțiunilor).[1]

În opinia noastră, în cazurile de lipsire de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora de la domiciliu din motive necunoscute, deces al părinților, refuz din partea părinților de a-și exercita obligațiile familiale privind creșterea și îngrijirea copilului, abandon din partea părinților, instituire în privința unuia dintre părinți a unei măsuri de ocrotire judiciară, subiecților trebuie să li se acorde statutul de copil separat de părinți. Această considerație intervine în urma interpretării definiției date de Legea nr. 140 din 14.06. 2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, astfel acesta fiind copilul lipsit efectiv de grija părinților în situații determinate de absența acestora, inclusiv în cazul plecării părinților la muncă peste hotare, copilul luat de la părinți din cauza existenței pericolului iminent pentru viața sau sănătatea acestuia, precum și copilul căruia i s-a stabilit statutul de copil rămas temporar fără

ocrotire părintească sau de copil rămas fără ocrotire părintească.

Acordarea acestui statut, deși aparent comportă relevanță doar de ordin terminologic, în realitate este importantă prin intermediul măsurilor care vor fi insituite și acțiunilor întreprinse asupra copilului în baza acestuia. Or, statutul copilului separat de părinți beneficiază prin lege de plasamentul de urgență și plasamentul planificat, măsuri ce se impun în opinia noastră și situațiilor enunțate anterior care cad sub incidența statutului de copil aflat în situație de risc. Chiar dacă acest lucru este imperios în cazul ambelor statute, totuși în cazul copiilor separați de părinți, în temeiul art. 18 a Legii nr. 140 din 14.06. 2013 se ține o evidență a acestora, iar specificul cazurilor menționate la fel o necesită.

Dacă realizăm o analiză de ansamblu asupra mecanismului de protecție a copilului în general și a celor aflați în situație de risc sau separați de părinți, în special, observăm că Legea nr. 338 din 15.12.1994 [3] are o abordare primară, inspirată în totalitate din Convenția internațională privind drepturile copilului din 20.11.1989. Aceasta, împreună cu evoluția societății și cu atenția pe care o conferă comunitatea internațională copilului, au constituit probabil premise în vederea actualizării cadrului normativ. Cu alte cuvinte, prin Legea nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, legiuitorul a urmărit probabil intenția de a adapta, deși vom observa în continuare cum utilizează denumiri specifice și „noi” unor situații care se bucurau deja de o protecție prin prisma Legii nr. 338 din 15.12.1994.

În ceea ce privește principiile protecției copilului aflat în situație de risc și a celui separat de părinți, acestea sunt înserate în art. 4 a Legii nr. 140 din 14.06.2013 și urmează să fie analizate în parte. Asigurarea și promovarea cu prioritate a interesu-

lui superior al copilului ca principiu este înserat nu doar la art. 4, lit. a) dar și în art. 3 al Convenției internaționale privind drepturile copilului din 20.11.1989 care prevede că în toate deciziile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotire socială, de către tribunale, autorități administrative sau de organe legislative, interesele superioare ale copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate. [4]

Totuși, reieșind din interesul superior al copilului, acele „autorități publice” sau „instituții private” trebuie să posede prin intermediul specialiștilor careva puncte de plecare asupra cărora trebuie să revină atunci când este pusă în joc soarta unui copil, iar acestea în opinia noastră sunt: nevoile fizice, emoționale și psihologice ale copilului, și inclusiv nevoia copilului de stabilitate, opiniile și preferințele copilului în măsura în care acestea pot fi verificate în mod rezonabil, natura, forța și stabilitatea relației dintre copil și fiecare dintre cei doi părinți, natura, forța și stabilitatea relației dintre copil și familiile extinse din partea mamei și respectiv din partea tatălui, capacitatea fiecăruia dintre părinți de a îngriji copilul și de a răspunde nevoilor acestuia, capacitatea fiecăruia dintre părinți de a comunica și coopera cu celălalt părinte în chestiunile care privesc copilul, beneficiile pe care dezvoltarea și menținerea de relații semnificative cu ambii părinți le au asupra copilului și voința fiecăruia dintre aceștia de a susține dezvoltarea și menținerea unei relații cu celălalt soț, orice formă de violență în familie, istoricul îngrijirii copilului și orice plan propus pentru îngrijirea și creșterea copilului.[5, p. 101] Acestea cu siguranță nu constituie o listă exhaustivă și limitativ enumerată, ori în dependență de circumstanțele cauzei, de alte motive obiective și, sau subiective pot fi suplinite, sau deopotrivă restrânse când soluția este una evidentă. În acest sens, art. 8 a Legii nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului, prevede că: „De opinia copilului

care a atins vârsta de 10 ani se va ține cont, în mod obligatoriu, dacă aceasta nu contravine intereselor lui”. [3] Aceasta se materializează, spre exemplu prin acordarea posibilității de a fi audiat în cursul dezbaterilor judiciare sau administrative care-l privesc, fie direct, fie printr-un reprezentant sau organ corespunzător, în conformitate cu legislația.

Cel de-al doilea principiu se materializează prin respectarea priorității privind creșterea și educarea copilului în familie. Acesta nu este înserat *ad literam* în instrumentele internaționale, însă derivă nemijlocit din întregul text al Convenției internaționale privind drepturile copilului din 20.11.1989. Acest principiu este baza dreptului la un mediu familial favorabil și afectuos, așa cum îl numește Fondul internațional pentru Urgențe ale Copiilor al Națiunilor Unite (UNICEF).[6] În opinia noastră acest principiu stabilește și garantează dreptul la un mediu familial, componentele de favorabil și afectuos fiind accesorii dar nicidecum complementare. Or, în această ordine de idei, dacă spunem că statul garantează dreptul la un mediu familial favorabil și afectuos, acesta trebuie să ofere garanții în privința atitudinii pe care o au părinții din punct de vedere psiho-emoțional față de copii, iar când afirmăm că statul garantează dreptul la un mediu familial, ne referim la măsurile pe care acesta le întreprinde, spre exemplu în vederea contracarării fenomenului de migrație sau educării părinților în a-și păstra unitatea familiei. Deci, vom considera că statul este obligat obiectiv să acționeze, prin măsurile luate și nicidecum din punct de vedere subiectiv, emoțional.

În aceeași ordine de idei, statul este obligat să asigure dreptul prioritar al părinților de a-și educa copiii conform propriilor convingeri, corelativ părinții având responsabilitatea primară de a-și crește, educa și proteja copiii. În acest sens, Declarația Universală a Drepturilor Omului în art. 26, alin. (3) prevede că: „Părinții au dreptul de

prioritate în alegerea felului de învățământ pentru copiii lor minori” [7], Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene art. 14, alin (3) conferă părinților „dreptul de a asigura educarea și instruirea copiilor lor, potrivit propriilor convingeri religioase, filozofice și pedagogice...”. [8] Construcția tehnică a acestui principiu redat în art. 4, lit. c) a Legii nr. 140 din 14.06.2013, în opinia noastră poate fi asemănată cu raportul întreg-specific, astfel încât responsabilitatea părinților pentru creșterea, educarea și protecția copiilor lor reprezintă întregul, specificul căruia este redat de dreptul lor de a-și educa copiii conform propriilor convingeri.

Prin Convenția internațională privind drepturile copilului din 20.11.1989, art. 5, Republica Moldova s-a angajat la respectarea responsabilităților, drepturilor și îndatoririlor ce revin părinților naturali ai copilului sau, după caz și conform tradiției locale, membrilor familiei lărgite sau comunității, tutorilor sau altor persoane care au, prin lege, copii în îngrijire, de a asigura, de o manieră corespunzătoare capacităților în continuă dezvoltare ale copilului, îndrumarea și orientarea necesare în exercitarea de către copil a drepturilor recunoscute de textul Convenției. [4]

Principiul prevăzut în art. 4, lit. d) a Legii nr. 140 din 14.06.2013 instituie o obligație în sarcina statului, și anume cea de a asigura familiei asistența necesară pentru creșterea și educarea copiilor, or în opinia noastră aceasta derivă și este o condiție a existenței principiului precedent. Astfel, întâi statul asigură condiții de asistență necesară pentru creșterea și educarea copiilor, așa ca mai apoi părinții să aibă un mediu favorabil pentru exercitarea responsabilității primare de a-și crește, educa și proteja copiii.

Un alt principiu, prevăzut în art. 4, lit. e) a Legii nr. 140 din 14.06.2013 are la bază doi piloni esențiali și indispensabili unei societăți democratice: egalitatea șanselor și nediscriminarea. Pro-

movarea egalității de tratament și șanse, și lupta împotriva discriminării nu pot fi câștigate doar prin legislație. Considerăm că în ceea ce privește copilul aflat în situație de risc și a copilului separat de părinți, promovarea eficientă a egalității de șanse necesită instrumente politice consolidate cum ar fi de exemplu: cele privind incluziunea socială, educația și formarea personală și profesională, fezabilitatea colectării periodice de statistici în această direcție. [5, p. 45-47] Cu referire la acest principiu, putem afirma fenomenele ce sunt întâlnite în societatea noastră, însă contravin esențial și sunt diametral opuse esenței acestuia: stereotipuri, prejudecăți, segregare. Acest principiu este prevăzut direct în instrumente internaționale, precum Convenția UNESCO privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului (1960), Convenția internațională privind drepturile copilului din 20.11.1989.

Principiul cooperării intersectoriale și a intervenției multidisciplinare consacrat în art. 4, lit. f) a Legii nr. 140 din 14.06.2013, în opinia noastră sună mai exact ca o strategie sau o direcție pe care statul ar trebui să o urmeze în vederea asigurării transunerii în practică a celorlalte principii, or acesta prin esența lui este derivat, deși poate fi tratat și ca idee directoare și ca tratament, soluție. În general, consolidarea mecanismelor de cooperare intersectorială cu privire la copilul în contact cu sistemul de justiție nu se referă exclusiv la activitatea autorităților publice centrale și a autorităților publice locale. În opinia noastră această cooperare intersectorială necesită a fi privită sub aspect dinamic și static, or considerăm că autoritățile publice centrale sunt investite cu elaborarea politicilor și a mecanismelor de implementare a politicilor, coordonând și monitorizând totodată activitățile și acțiunile realizate în vederea implementării celor elaborate. În aceeași ordine de idei, segmentul dinamic, ori cel care asigură cooperarea și coordonarea procesului

în care sunt încadrate instituțiile în vederea aplicării în practică a politicilor instituite la nivel central, este reprezentat de autoritățile publice locale.

Asistența individualizată a fiecărui copil, ca principiu consacrat în art. 4, lit. g) este mai puțin interesant atâta timp cât aceasta se înscrie în coordonate normale și nu depășește limitele perimetrului familial. Când problema copilului nu mai este exclusiv familială, fie că este vorba de forme complementorii de intervenție, cu menținerea copilului în familie și furnizarea de servicii și de prestații care să întregască ocrotirea părintească, fie că se impun măsuri ferme suplative de asistență părintească a copilului aflat în situație de risc sau a copilului rămas fără ocrotirea părintească. Individualizarea și personalizarea îngrijirii acordate se înfăptuiește într-o manieră cursivă, printr-un șir de acte și sau fapte adaptate și readaptate nevoilor actuale ale copilului. [9, p. 112] Cu toate acestea, în ambele cazuri, atât în cazul copilului aflat în situație de risc, cât și a celui separat de părinți se impun trei etape, al căror succes înlănțuit asigură reușita întregului proces de protecție a acestora, și anume: determinarea inițială a stării de fapt, identificarea modalității optime de asistență și monitorizarea întregului proces de asistență.[5, p. 58-57]

Respectarea demnității copilului reprezintă elementul cheie pentru dezvoltarea socio-emoțională a acestuia. Prin intermediul Legii Nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului, legiuitorul conferă fiecărui copil – dreptul la apărarea demnității și onoarei. Etapa biologică prin care trece copilul aflat în situație de risc sau cel separat de părinți îl face vulnerabil, dar nu-i anulează dreptul de a fi perceput în considerarea propriei sale naturi, o persoană unică, dar și dreptul la respectarea demnității. Acest principiu, consacrat în art. 4, lit. h) a Legii nr. 140 din 14.06.2013 se opune aplicării pedepselor fizice sau altor tratamente umilitoare sau degradante, inclusiv în cadrul procesului

instructiv-educativ. Sub egida acestuia este principiul protejării imaginii publice a copilului, a vieții intime, private și familiale.

Participarea copilului la luarea deciziilor care îl privesc urmează a fi asigurată ținând cont de vârsta și de gradul său de maturitate. Conformitatea implicării și luării în calcul a deciziilor luate de copii constituie un indicator a democrației, inclusivității și a participării indirecte la elaborarea politicilor de către autoritățile publice centrale. Considerăm că acesta este suplinitor principiului de asigurare și promovare cu prioritate a interesului superior al copilului, or o modalitate de asigurare a acestuia este participarea copilului la luarea deciziilor ce îl privesc, și implicit luarea în calcul a interesului pe care acesta îl manifestă în raport cu această decizie, precum și a celor analizate la expunerea acestui principiu.

Asigurarea continuității în creșterea și educarea copilului ținând cont de identitatea sa etnică, religioasă, culturală și lingvistică în cazul luării unei măsuri de protecție ca principiu consacrat în art. 4, lit j) a Legii nr. 140 din 14.06.2013 necesită a fi privită dintr-o dublă postură. Acest principiu prezintă o formulare sofisticată, or legiuitorul nu poate nicidecum să asigure continuitatea creșterii și educării copilului, dar cu siguranță trebuie să primeze în cazul luării unei măsuri de protecție- identitatea sa etnică, religioasă, culturală și lingvistică. Astfel, prin acesta trebuie să înțelegem că actorii antrenați în procesul de stabilire a statutului de copil aflat în situație de risc sau de copil separat de părinți, precum și cei investiți cu obligația asigurării, monitorizării evoluției măsurii instituite sau acțiunilor întreprinse sunt obligați la luarea în calcul a identității etnice, religioase, culturale și lingvistice în orice context de stabilire a unei măsuri de protecție în vederea asigurării continuității în creșterea și educarea copilului.

Potrivit art. 4, lit. k), în luarea oricărei decizii cu privire la copil trebuie să se acționeze cu celerita-

te, iar în acest sens celeritatea presupune asigurarea securității acestuia pe toată durata copilăriei, astfel încât indiferent de circumstanțe să nu fie lipsit nici un moment de asistență și ocrotire. Astfel, trebuie să primeze operativitatea în luarea deciziilor și ritmicitatea în desfășurarea procedurilor și desigur eficiența și calitatea oricărei hotărâri privitoare la copil.[9, p. 119] Considerăm deci că celeritatea impune asigurarea unei continuități, or chiar dacă unui copil i-a fost atribuit un statut și în privința acestuia s-au luat anumite decizii și a fost stabilită o măsură de protecție, parcursul acestuia specific datorită statutului sau măsurii de protecție va impune și soluționarea anumitor chestiuni care vor apărea periodic.

Ultimul principiu impune responsabilitatea autorităților pentru asigurarea protecției împotriva violenței, neglijării și exploatării copilului. Prin violență legiuitorul înțelege oricare forme de rele tratamente aplicate de către părinți sau reprezentanții legali sau persoana în grija căreia se află copilul sau de către orice altă persoană, care produc vătămare actuală sau potențială asupra sănătății acestuia și îi pun în pericol viața, dezvoltarea, demnitatea sau moralitatea, care includ tipurile de violență definite în art. 2 din Legea nr. 45-XVI din 1 martie 2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. Dacă violența legiuitorul o califică printr-o normă de blanchetă cu elucidarea specificului, atunci în privința neglijării în art. 3 a Legii nr. 140 din 14.06.2013 redă exhaustiv formule sub care aceasta se poate manifesta. Astfel, în accepțiunea legiuitorului aceasta poate fi: alimentară, vestimentară, medicală, a igienei, medicală, educațională, emoțională și în supraveghere. Este necesar de delimitat neglijarea de discriminare, în contextul în care neglijarea se referă la omisiunea sau ignorarea voluntară sau involuntară a responsabilităților privind creșterea și educarea copilului, punând în pericol dezvoltarea lui fizică, mintală,

spirituală, morală sau socială, integritatea lui corporală, sănătatea lui fizică sau psihică, iar discriminarea, deși poate îmbrăca și ea forme diverse și asemănătoare neglijării, se materializează prin acordarea unui tratament favorabil. Astfel, în cazul neglijării distingem o inacțiune iar în cazul discriminării o acțiune favorizatoare sau defavorizatoare a unui subiect în raport cu altul, alții.

Concluzionăm asupra rezultatelor științifice obținute prin intermediul pilonilor pe care s-a „statornicit” textul și esența Convenției internaționale privind drepturile copilului din 20.11.1989, și anume: 1) egalitate și nediscriminare; 2) interesul superior al copilului; 3) supraviețuire și dezvoltare; 4) participare și inclusivitate.[10] Astfel, deși aceasta a fost primul instrument internațional care a stabilit ideile directe în vederea protecției drepturilor copilului, este cea mai optimă prin intermediul principiilor pe care le stabilește, prin formularea simplă care face ca și alte principii sau drepturi să se bucure de o protecție „prin ricoșeu”. În această ordine de idei, legiuitorul a avut sarcina de a prelua principiile, inclusiv pentru instituirea unei protecții speciale asupra copiilor aflați în situație de risc și a celor separați de părinți, or dacă e să le analizăm, observăm că principiile corespund celor stabilite de Convenție. Legiuitorul, în opinia noastră, a inclus în rândurile principiilor, obligații și responsabilități care aparțin statului, și care trebuie să se regăsească în politici și strategii adoptate anual sau periodic de către autoritățile competente în funcție de problemele stringente existente și de nevoile ce se impun.

Am observat în contextul analizei subiectului că legiuitorul include situații speciale ale copiilor separați de părinți sub egida termenului de copil aflat în situație de risc. Conform standardelor internaționale, în funcție de „statutul” special care i se acordă copilului, măsura necesară de a fi aplicată trebuie să fie conformă și proporțională. În acest

sens, legiuitorului trebuie „să clasifice” corect, sau cel puțin racordat la recomandările internaționale, în contextul în care aceasta nu comportă doar o importanță de ordin teoretic, ci se impune prin intermediul efectelor ce se răsfrâng.

Considerăm că temporizările inutile, amânările fără rost, ezitățile între asumarea responsabilității intervenției și confortul pasivității pot anula beneficiile unei replici protecive tardive la nevoi, eventual stinse în timp.

Referințe bibliografice:

1. Legea nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. In: *Monitorul Oficial*, 02.08.2013, nr. 167-172, data intrării în vigoare: 01.01.2014.

2. Rezoluția ONU noiembrie, 2019 asupra drepturilor copilului separat de părinți și rămas fără îngrijire parentală. Disponibil: <https://www.un.org/en/ga/74/resolutions.shtml>

3. Legea nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului. In: *Monitorul Oficial*, 02.03.1995, nr. 13.

4. Convenția internațională Nr. 1989 din 20.11.1989 cu privire la Drepturile Copilului. In: *Tratate Internationale*, nr. 1, 30.12.1998, data intrării în vigoare: 25.02.1999.

5. VASILE, D., DASCĂLU, I., Ciprian. Drepturile minorului și răspunderea pentru faptele sale. Iași: Lumen, 2009.

6. Provocarea UNICEF: „Fiecare copil are dreptul să crească într-un mediu familial favorabil și afectuos”. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/ce-facem/protec%C5%A3ia-copilului>

7. Universal Declaration of Human Rights. Disponibil: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

8. Charter of fundamental rights of European Union. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf

9. EMESE, FL.. Protecția drepturilor copilului Ediția 2. București: Editura CH Beck, 2007

10. CRC and its Four Guiding Principles. Disponibil: <https://europa.eu/capacity4dev/sites/default/files/learning/Child-rights/2.7.html>

PROVOCĂRILE REPUBLICII MOLDOVA ÎN DEZVOLTAREA FORMELOR DE PROTECȚIE PERSOANELOR DEZAVANTAJATE

Oxana MIRON

Dr. în drept,

Specialist lobby și advocacy AO „Concordia. Proiecte Sociale”

email: omalanciuc@yandex.ru

<https://orcid.org/0000-0002-9222-7151>

Într-o societate aflată în continuă transformare, în care problemele sociale se schimbă rapid, politica publică socială trebuie să se adapteze noilor cerințe și să răspundă nevoilor persoanelor aflate în dificultate. Creșterea calității serviciilor sociale și diversificarea acestora cu scopul a răspunde nevoilor trebuie să fie unul dintre primordialele obiective ale politicii Guvernului în domeniul protecției sociale.

Direcția prioritară a Republicii Moldova este armonizarea legislației în vigoare cu standardele internaționale, precum și implementarea cu succes a politicilor sociale la nivel local și pentru fiecare persoană.

Cuvinte-cheie: protecția copilului, adopție, legislație, convenție, persoane defavorizate.

THE CHALLENGES OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN DEVELOPING FORMS OF PROTECTION FOR DISADVANTAGED PEOPLE

In a society in constant transformation, in which social problems are changing rapidly, social public policy must adapt to the new requirements and respond to the needs of people in difficulty. Increasing the quality of social services and diversifying them to meet the needs must be one of the central objectives of the Government's policy in the field of social protection.

The priority direction of the Republic of Moldova is the harmonization of the legislation in force to the international standards, as well as the successful implementation of social policies at local level and for each person.

Keywords: child protection, adoption, legislation, convention, disadvantaged people.

LES DÉFIS DE LA MOLDAVIE DANS LE DÉVELOPPEMENT DE FORMES DE PROTECTION POUR LES PERSONNES DÉFAVORISÉES

Dans une société en évolution rapide où les problèmes sociaux évoluent, la politique sociale publique doit s'adapter aux nouvelles exigences et répondre aux besoins des personnes dans le besoin. L'amélioration de la qualité des services sociaux et leur diversification pour répondre aux besoins doivent être l'un des principaux objectifs de la Politique de protection sociale du gouvernement.

La priorité de la République de Moldova, le rapprochement des législations actuellement en vigueur avec les normes internationales, ainsi que la mise en œuvre réussie des politiques sociales au niveau local, et pour chaque personne.

Mots-clés: protection de l'enfance, adoption, législation, convention, personnes défavorisées.

ПРОВОКАЦИИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА В РАЗВИТИИ ФОРМ ЗАЩИТЫ ОБЕЗДОЛЕННЫХ ЛИЦ

В постоянно меняющемся обществе, в котором социальные проблемы быстро меняются, общественная социальная политика должна адаптироваться к новым требованиям и удовлетворять потребности нуждающихся.

ся людей. Повышение качества социальных услуг и их диверсификация с целью удовлетворения потребностей должны быть одной из важнейших задач политики правительства в области социальной защиты.

Приоритетным направлением Республики Молдова является гармонизация действующего законодательства с международными стандартами, а также успешное внедрение социальной политики на местном уровне и для каждого человека.

Ключевые слова: защита детей, усыновление, законодательство, конвенция, обездоленные лица.

Promovarea unei politici sociale echilibrate a fost și rămâne o provocare continuă a Guvernului Republicii Moldova.

Majoritatea statelor lumii au subsemnat un set comun de principii și prevederi legale cu privire la protecția drepturilor persoanelor dezavantajate. Statele europene au dezvoltat, suplimentar, un cadru comun, complex de valori și abordări pentru a îmbunătăți aceste principii și prevederi.

Republica Moldova, fiind parte a procesului de integrare europeană, s-a obligat să respecte politicile internaționale și cele europene demarând reforma sistemului de protecție a tuturor categoriilor de persoane defavorizate și rămâne angajată în continuarea reformelor în acest domeniu.

Cadrul internațional al drepturilor omului a evoluat până în prezent, pentru a aborda necesitățile specifice ale persoanelor defavorizate.

Legislația, care stă la baza reformelor în domeniul protecției persoanelor dezavantajate este susținută de un șir de convenții importante, semnate de Republica Moldova, după cum urmează:

Convenția ONU privind Drepturile Copilului (CDC) din 20 noiembrie 1989 ratificată prin Hotărârea nr. 408 din 12.12.1990 a Sovietului Suprem al RSSM

Când a fost adoptat, la 20 noiembrie 1989, Convenția a marcat culminația a mai mult de 6 decenii de pledoarie a ONG-urilor, a experților în domeniul drepturilor omului, precum și un consens fără precedent între Guverne. Până în prezent toate țările lumii, exceptând două, au fost de acord să accepte standardele impuse de acest important tratat, care afirmă grija și protecția fiecărei persoane sub 18 ani-

a fiecărui copil-drept o prioritate pentru oricine, în special pentru Guverne.

Articolul 2 este de importanță primordială, deoarece subliniază dreptul tuturor copiilor, indiferent de origine sau dizabilitate, de a avea acces la toate drepturile lor [1].

Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități ratificată prin Legea nr. 166 din 09.07.2010 de către Republica Moldova (CDPD)

CDPD se referă la toate persoanele cu dizabilități, însă acest document reafirmă și specifică drepturile copiilor cu dizabilități. Odată cu ratificarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CDPD), Republica Moldova și-a asumat responsabilitatea să asigure ca drepturile persoanelor cu dizabilități să fie respectate, promovate și protejate în aceeași măsură ca drepturile celorlalți membri ai societății [2]. O mare parte din obligațiile pozitive care sunt impuse de CDPD revin administrației locale de nivelul unu și doi, dat fiind faptul că însăși filosofia și standardul introdus de Convenție constau în asigurarea disponibilității serviciilor și mecanismelor de protecție la nivel local, comunitar. Fără a diminua importanța și obligația legiuitorului și a Guvernului de a adopta modificările legislative, civile și politice și de a elabora politicile de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități.

Convenția asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale 29.05.1993, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1468-XIII din 29.01.1998

Convenția asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale a fost ratificată de 95 de state.

Obiectivul Convenției este garantarea drepturilor fundamentale ale copiilor în adopțiile internaționale, în special prevenirea traficului de copii. În acest scop, trebuie să existe cooperare între statele semnatare, exclusiv prin intermediul autorităților centrale, pentru a asigura recunoașterea reciprocă a deciziilor de adopție în toate statele semnatare [3].

Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) ratificată prin Hotărârea nr. 1298 din 24.07.1997

CEDO are două articole fundamentale ale acestei convenții: art. 3 protejează toți cetățenii împotriva torturii, tratamentelor inumane sau degradante. Acesta este relevant pentru copiii cu dizabilități intelectuale din instituțiile rezidențiale, prin prisma asigurării faptului că practicile de constrângere, limitare fizică sau pedepsele umilitoare sunt eradicate.

Articolul 8 protejează toți cetățenii de imixtiunea ilegală în viața privată și de familie [4]. Curtea de Justiție de la Strasbourg a demonstrat că acest articol poate fi aplicat pentru a proteja copiii cu dizabilități intelectuale împotriva separării de familiile biologice și a plasării în instituții rezidențiale speciale cu școlarizare separată.

Asigurarea unor oportunități egale pentru copiii dezavantajați necesită, în majoritatea cazurilor, alocarea unor fonduri și servicii suplimentare pentru acești copii și familiile lor, în scopul:

- o asigurării bunăstării copilului (diminuarea sărăciei);
- o protecției copilului de pericole și abuz;
- o asigurării creșterii și îngrijirii copilului în familie și în comunitatea de origine;
- o asigurării accesului la servicii de asistență medicală și terapii de care are nevoie pentru o dezvoltare adecvată;
- o asigurării accesului la educație și oportunităților de a învăța și a se dezvolta la potențialul maxim;
- o achiziționării deprinderilor de viață necesare pentru a trăi ca adulți complet independent, care să

participe și să contribuie la viața comunităților în care trăiesc.

Mai multe convenții ale Consiliului Europei reglementează problema protecției copilului, în primul rând Carta Socială Europeană revizuită care, prin articolul 16, reglementează drepturile copiilor ca membri ai familiei, definind „familia drept celula fundamentală a societății, care are dreptul la protecție socială, juridică și economică adecvată pentru a-i asigura copilului dezvoltarea deplină”.

În acest sens, promovarea consecventă a politicilor sociale servește drept garant al drepturilor cetățenilor la protecție și securitate socială.

Constituția Republicii Moldova garantează în art. 47 dreptul la asistență și protecție socială:

„(1) Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare.

(2) Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subsistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor.”[5, 47]

Dreptul constituțional ia măsuri de asistență se bazează pe ideea potrivit căreia traiul decent se realizează prioritar prin auto-protecție. Statutul trebuie să se implice semnificativ în ameliorare condițiilor de viață ale cetățenilor săi, astfel încât, prin legislația promovată, conform principiului *lex non debet deficiere conquerentibus in justitia exhibenda* (legea nu trebuie să-i abandoneze pe cei care caută protecția ei), standardele de civilizație și calitate a vieții să fie respectate. Aceasta presupune ca politicile sociale să se axeze în mod special pe prevenirea fenomenului, prin creșterea gradului de ocupare, de educație, recuperare și de integrare în societate a unor astfel de categorii de populație.

Asistență socială mediază în societate între persoanele aflate în dificultate și serviciile publice sociale, mediere care operează pe baza recunoașterii potențialului social în scopul respectării legii. Realizarea măsurilor de asistență socială trebuie să aibă în vedere introducerea de mecanisme capabile să asigure oportunități egale pentru toți membrii comunității și sisteme instituțional-administrative organizate la nivel central și local [6, p.68].

Protecția socială a familiilor defavorizate se realizează prin asigurarea unui venit minim, dar și prin alte mijloace de protecție.

Cadrul legislativ privind formele de protecție a persoanelor dezavantajate în Republica Moldova pe parcursul ultimilor ani a devenit unul destul de complex.

În 2002, Guvernul a elaborat o concepție națională privind protecția copilului și familiei, iar în anul următor a aprobat Strategia Națională privind Protecția Copilului și Familiei și Planul de Acțiuni pentru 2003-2008, iar la moment se implementează Strategia pentru protecția copilului pe anii 2014-2020 aprobată prin Hotărârea nr. 434 din 10.06.2014.

Strategia pentru anii 2003-2008 a fost primul act normativ, care a stabilit direcțiile strategice fundamentale pentru îmbunătățirea sistemului de protecție a copilului din Republica Moldova. Acest document propunea reforma legislativă și instituțională, inclusiv elaborarea Legii privind asistența socială și regulamentul cu privire la standarde, dezvoltarea resurselor umane angajate pentru protecția copilului, inclusiv prin instruirea asistenților sociali și dezvoltarea serviciilor sociale comunitare și specializate pentru copii și familii aflate în dificultate.

Domeniul protecției drepturilor copilului s-a dezvoltat rapid odată cu adoptarea Legii nr. 140 privind protecția copilului aflat în situație de risc și a copiilor separați de părinți [7], care în premieră a delimitat atribuțiile autorităților tutelare locale de cele ale autorității tutelare centrale. Această legea conține

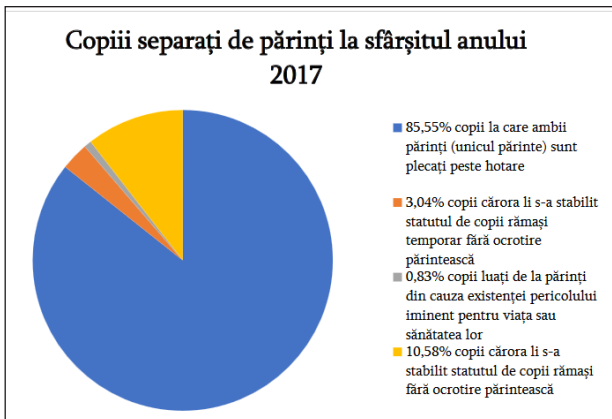
prevederi care acoperă practic toate domeniile ce țin de îngrijirea copiilor. Potrivit opiniei altor experți care au evaluat anterior acest act „Legea conține prevederi referitoare la îngrijirea alternativă a copilului, inclusiv obligațiile ce le revin părinților, diferitele forme de îngrijire (tutela/curatela, îngrijirea de tip familial, îngrijirea de tip rezidențial etc.), reintegrarea copilului în familie și protecția copilului separat de părinți. Legea clarifică atribuțiile autorităților tutelare și descrie procedurile de Gatekeeping [7].

La implementarea acestei Legi există anumite carențe ce stagnează realizarea corespunzătoare a ei. Potrivit informației oferite de către Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale în anul 2017 au fost angajați 19 specialiști în domeniul protecției drepturilor copilului, în 850 de primării atribuțiile specialistului pentru protecția drepturilor copilului sunt exercitate de către asistentul social comunitar, iar în 8 primării nu este angajat nici specialist pentru protecția drepturilor copilului, nici asistent social comunitar.

Aceste date reflectă insuficiența resurselor necesare pentru a implementa corect și eficient prevederile actului evaluat în special respectarea termenilor legali. În timp ce numărul specialiștilor în domeniul protecției copilului este mic, cererea de îngrijire și asistență a copiilor este în continuă creștere.

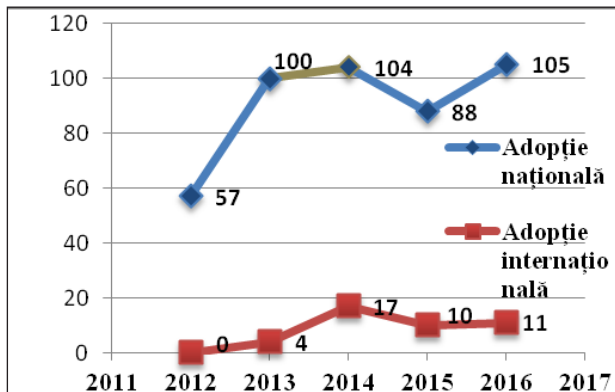
În anul 2014 spre exemplu, în Republica Moldova 20% din copii aveau unul sau ambii părinți plecați peste hotare 32, în anul 2016 aproape 4500 erau în grija statului, cu peste șase la sută mai mulți decât în 2015. De asemenea, potrivit datelor Biroului Național de Statistică, fiecare al șaselea copil din Moldova este crescut de rude, pentru că părinții sunt plecați în străinătate. Cei mai mulți dintre ei, peste 75 la sută, locuiesc la sate și au între șapte și zece ani.

La sfârșitul anului 2017 în RM se aflau la evidență 35 441 copii separați de părinți dintre care 30 320 copii la care părinții/unicul părinte sunt plecați peste hotare, 1079 copii cărora li s-a stabilit statutul de copii rămași temporar fără ocrotire părintească, 3749

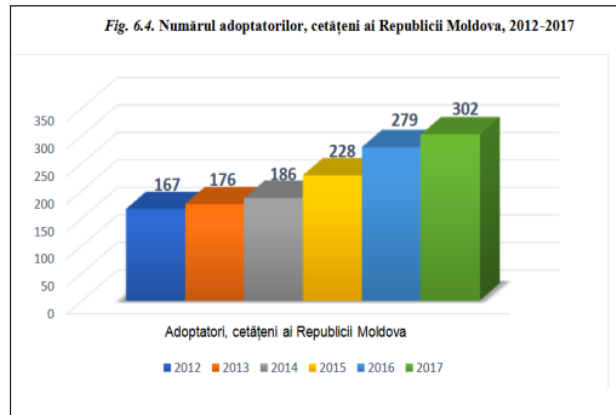
copii cărora li s-a stabilit statutul de copii rămași fără ocrotire părintească, 293 copii luați de la părinți din cauza existenței pericolului iminent pentru viața sau sănătatea lor [8, p. 18].

De altfel, adoptarea Legii nr. 99 din 28.05.2010 privind regimul juridic al adopției (cu modificările ulterioare) permite aplicarea adopției naționale

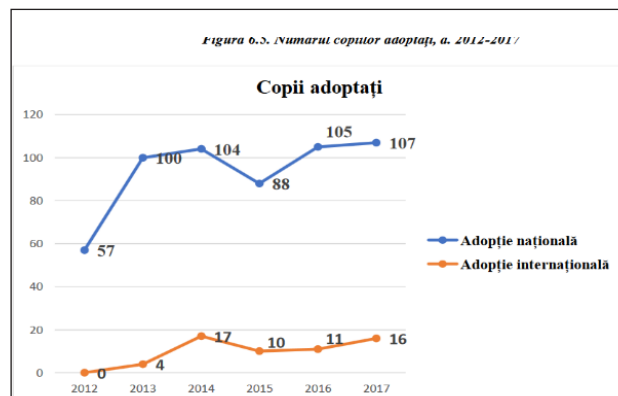

și internaționale ca formă de protecție pentru copiii rămași fără îngrijire părintească.

Implementarea Legii nr. 99 a adus la o stabilitate în acest domeniu luând în considerație ultimele cifre prezentate de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale.

În ceea ce privește numărul copiilor adoptați, este necesar de menționat că în ultimii ani numărul acestora este relativ stabil, cu o mică creștere în anul 2017 astfel: în anul 2012 au fost încuviințate

57 de adopții, în anul 2013 numărul adopțiilor a constituit 104, în anul 2014 au fost încuviințate 121 adopții, în anul 2015 numărul adopțiilor a fost de 98, în anul 2016 au fost adoptați 116 copii, iar în anul 2017 au fost adoptați 123 copii [9].

Tutela și curatela reprezintă o altă formă de protecție, care în anii 2017-2018 au suferit modificări substanțiale și anume: Capitolul 19 în Codul

Familiei nr. 1316 din 26.10.2000 și Codul civil nr. 1107 din 06.06.2002.

Tutelă-instituție juridică de ocrotire a minorilor, aparținând dreptului familiei și cuprinzând totalitatea reglementărilor legale privitoare la protecția – de către o altă persoană decât părinții și sub supravegherea, controlul și îndrumarea autorității tutelare – a unor categorii de minori.

În conformitate cu informațiile prezentate de către structurile teritoriale de asistență socială la 31.12.2017, tutela și curatela a fost instituită asupra 3114 copii rămași temporar fără ocrotire părintească și copii rămași fără ocrotire părintească dintre care 1540 fete și 1604 băieți, inclusiv 2776 copii beneficiază lunar de indemnizație pentru alimentație, procurarea îmbrăcăminte/încălțăminte, obiectelor de igienă personală etc., în condițiile Hotărârii Guvernului nr. 581 din 25.05.2006 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă.

Totodată tutela și curatela a fost instituită asupra 14249 copii ai căror părinți/unicul părinte sunt plecați peste hotarele Republicii Moldova dintre care 7171 fete și 7078 băieți [9].

Această formă de protecție este aplicată și persoanelor care au fost declarate incapabile prin hotărârea instanței judecătorești. Prin modificările din anul 2018 a Codului Civil, au fost garantate și respectate drepturile persoanelor cu probleme de sănătate.

În scopul asigurării unui trai decent și respectării drepturilor copilului eforturile urmează a fi focusate în continuare pe asigurarea măsurilor de protecție și de monitorizare a copiilor aflați în situație de dificultate, prin:

- elaborarea și promovarea cadrului normativ;
- promovarea cadrului de monitorizare și colectare a datelor privind implementarea politicilor în domeniul protecției familiei și copilului;
- protecției, monitorizării și evidenței copiilor în situații de dificultate;

Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități și a obiectivelor documentelor strategice naționale, politicile din domeniu sunt orientate și spre promovarea și aplicarea unor noi mecanisme de protecție socială a persoanelor cu dizabilități, precum și perfecționarea cadrului legislativ-normativ pentru asigurarea accesului acestor persoane la prestații și servicii sociale. Aceste măsuri au drept scop asigurarea incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități, și servesc drept garant al drepturilor lor la protecție socială.

În baza celor expuse, concluzionăm că direcția prioritară a Republicii Moldova este armonizarea legislației în vigoare la standardele internaționale, precum și implementarea cu succes a politicilor sociale la nivel local.

Referințe bibliografice:

1. Convenția privind drepturile copilului. Adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 29 noiembrie 1989. În vigoare de la 2 septembrie 1990 (Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului nr. 408-XII din 12.12.1990).
2. Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități ratificată prin Legea nr. 166 din 09.07.2010 de către Republica Moldova
3. Convenția asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale de la Haga ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1468-XIII din 29.01.1998. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 014 publicat la 26.02.1998.
4. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Încheiată la Roma la 04.11.1950, Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului nr.1298-XII din 24.07.1997.
5. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 12.08.1994, în vigoare din 27.08.1994, art. 47
26. N. Roș, Forme de protecție socială acordată familiilor sărace din România, <http://oaji.net/articles/2015/2064-1432550250.pdf>, accesat [14.11.2019]

6. Legea nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, publicată în Monitorul Oficial nr. 167-172.

7. Raportul de evaluare (Volumul I), iunie 2018. Evaluarea îngrijirii alternative a copilului în Moldova, realizat cu sprijinul USAID de către Molly Canon, lider de echipă Measure Evaluation, Palladium, Camelia Gheorghe, consultant monitorizare și evaluare, Measure Evaluation, Paladium, Echipa-Nucleu de Țară Moldova constituită

Conform Ordinul Ministrului Muncii, Protecției Sociale și Familiei nr.1/10.07.2017

8. Raport de evaluare ex-post de impact a Legii nr. 140 cu privire la protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. Chișinău, 2018, <http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=kOcHY3KxG7A%3D&tabid=263&language=ro-RO>, accesat [14.11.2019]

9. Raport social anual 2017 https://msmps.gov.md/sites/default/files/raport_social_anual_2017_1.pdf

CADRUL POLITIC ȘI LEGAL PRIVIND ADAPTAREA LA SCHIMBĂRILE CLIMATICE

Natalia ZAMFIR

doctor în drept, conferențiar universitar

Departamentul Drept Internațional și European, Facultatea de Drept, USM

e-mail: nataly.zamfir@yahoo.com

Acest articol își propune să ofere o abordare legală a adaptării ca element esențial al răspunsului organismelor vii la schimbările climatice, ceea ce pentru oameni înseamnă de a anticipa efectele negative ale schimbărilor climatice și de a lua măsuri adecvate pentru a preveni sau minimiza daunele pe care acest fenomen le poate provoca, de asemenea, adaptarea poate însemna faptul de a beneficia de oportunități ce pot apărea. Se pare că, deocamdată, există un cadru legal care să permită dezvoltarea acțiunilor de adaptare. Multitudinea de strategii, programe, planuri de acțiuni, precum și lipsa unui cadru legal specific pentru acțiuni de adaptare, prezintă ca rezultat un deficit al unui management integrat al schimbărilor climatice. Autoritățile competente nu au nici proceduri, nici pârghii suficiente pentru a reduce degradarea și impactul negativ al poluării și nici mecanisme de înlăturare al amenințărilor la adresa mediului înconjurător, care necesită activități și instrumente suplimentare celor practici bune și ecologice existente.

Cuvinte-cheie: schimbări climatice, deteriorare, adaptare, convenție, impact negativ, cadrul legal, măsuri politice.

POLITICAL AND LEGAL FRAMEWORK ON ADAPTATION TO CLIMATE CHANGE

This article aims at providing the legal approach towards adaptation as an essential element of living organisms response to climate change, for humans it means to anticipate the negative effects of climate change and taking appropriate measures to prevent or minimize the damage that this phenomenon can cause, also adaptation can mean to benefit from opportunities that may arise. Apparently, for now, a legal framework enabling the development of adaptation actions is in place. The multitude of strategies, programs, action plans, as well as lack of a specific legal framework for adaptation actions, result in lack of integrated climate change management. The authorities competent do not have neither sufficient processes nor levers to reduce degradation and negative impact of pollution, nor mechanisms to remove environmental threats, which require activities and tools additional to good and environmentally friendly practices.

Keywords: climate change, damage, adaptation, convention, negative impact, legal framework, political measures.

CADRE POLITIQUE ET JURIDIQUE DE L'ADAPTATION AUX CHANGEMENTS CLIMATIQUES

Cet article vise à fournir une approche à l'adaptation juridique comme un élément clé de la réponse des organismes au changement climatique, et la création, pour les humains, il est de prédire les effets du changement climatique, et de prendre toutes les mesures appropriées pour prévenir ou minimiser les dommages que ce phénomène peut également causer. L'adaptation de celui-ci peut être due au fait de tirer parti des opportunités qui peuvent se présenter. Il semble que, pour le moment, il existe un cadre juridique pour permettre le développement d'actions d'adaptation. La multitude de stratégies, de programmes et de plans d'action, ainsi que l'absence d'un cadre juridique spécifique pour les mesures d'adaptation, présentent en conséquence un déficit d'une gestion intégrée des changements climatiques. Les autorités

compétentes ne disposent ni de procédures ni de leviers suffisants pour réduire la dégradation et l'impact négatif de la pollution, ni de mécanismes pour faire face aux menaces environnementales, qui exigent des activités et des outils supplémentaires par rapport aux bonnes pratiques et aux pratiques environnementales existantes.

Mots-clés: changements climatiques; détérioration; adaptation; convention; impact négatif; cadre juridique; mesures politiques.

ПОЛИТИЧЕСКАЯ И ПРАВОВАЯ БАЗА ПО АДАПТАЦИИ К ИЗМЕНЕНИЮ КЛИМАТА

Эта статья направлена на то, чтобы обеспечить законный подход к адаптации в качестве важного элемента реагирования живых организмов на изменение климата, что для людей означает предвидеть негативные последствия изменения климата и принять соответствующие меры для предотвращения или минимизации ущерба, который это явление может также вызвать адаптация, может означать выгоду от возможностей, которые могут возникнуть. Похоже, что на данный момент существует правовая основа, позволяющая развивать адаптационные действия. Множество стратегий, программ, планов действий, а также отсутствие конкретной правовой базы для адаптационных действий приводят к дефициту интегрированного управления изменением климата. Компетентные органы не имеют ни процедур, ни достаточных рычагов для снижения деградации и негативного воздействия загрязнения, ни механизмов устранения угроз окружающей среде, требующих дополнительных мероприятий и инструментов для существующих хороших и экологических практик.

Ключевые слова: изменение климата, ухудшение, адаптация, конвенция, негативное воздействие, правовые рамки, политические меры.

În 2015, la Adunarea Generală a ONU de la New York, a fost adoptat un document istoric - Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă. Acest document își propune un set de obiective universale, care vor soluționa cele mai persistente provocări cu care se confruntă lumea contemporană. Realizarea a 17 Obiective ale Dezvoltării Durabile (ODD) vor crea un viitor mai bun, nu doar pentru noi, dar și pentru viitoarele generații.

ODD-ul, al treisprezecelea în Agenda Globală, este focusat pe adaptabilitatea la schimbările climatice. Conform definiției Comitetului Interguvernamental privind schimbarea climei adaptarea este procesul de ajustare a sistemelor naturale și antropice la variabilitatea climatică curentă sau la schimbările climatice de viitor, în scopul moderării daunelor sau explorării oportunităților de beneficiu [1, p.995].

Conform opiniei experților din cadrul proiectului EU4Climate, finanțat de Uniunea Europeană și implementat de Programul Națiunilor pentru Dezvoltare (PNUD) dezastrele naturale provocate de climă aduc

Republicii Moldova prejudicii economice anuale de cca 2% din produsul intern brut (PIB). Printre cele mai expuse intemperii este sectorul agricol, cu o cotă de cca 14% în PIB și o treime din forța de muncă ocupată. Potrivit experților, fenomenele meteo extreme, provocate de schimbarea climei, printre care valuri de căldură, incendii de pădure și secete sau precipitații abundente și inundații, sunt înregistrate tot mai des și se vor înteți. Schimbările climatice ar putea deveni ireversibile și ca să le facem față, urmează să ne adaptăm sectoarele economiei la noile realități.[2]

Pentru a răspunde preocupărilor exprimate cu privire la amenințarea tot mai mare a schimbărilor climatice globale care rezultă din creșterea concentrațiilor de gaze cu efect de seră în atmosferă, în vederea onorării angajamentelor asumate prin semnarea Convenției-cadru a Organizației Națiunilor Unite cu privire la schimbarea climei (CONUSC) [3] și a Acordului de la Paris [4] – stabilizarea concentrațiilor de gaze cu efect de seră în atmosferă la un nivel care să împiedice orice perturba-

re antropogenă periculoasă a sistemului climatic, în vederea atingerii acestui obiectiv, creșterea globală a temperaturii medii anuale la suprafață nu ar trebui să depășească nivelurile preindustriale cu mai mult de 2°C, în acest context este imperativă planificarea adaptării, precum și acțiunile legate de ea.

Acordul de la Paris este primul instrument multilateral obligatoriu din punct de vedere juridic și cu participare universală în domeniul schimbărilor climatice, începând cu anul 2020. Principiile de bază ale Acordului de la Paris sunt: principiul responsabilităților comune dar diferențiate și a capacităților respective și principiul echității.

O viziune de schimbare a paradigmei de dezvoltare a Republicii Moldova pe termen lung spre dezvoltarea economică verde, având la bază o evaluare a constrângerilor dezvoltării cu emisii reduse de carbon a fost definitivată în Strategia de dezvoltare cu emisii reduse a Republicii Moldova până în anul 2030 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.1470 din 30.12.2016, obiectivul general al căreia este orientat spre reducerea necondiționată, până în anul 2030, a emisiilor totale naționale de gaze cu efect de seră nete cu nu mai puțin de 64% comparativ cu nivelul anului 1990. Angajamentul de reducere a emisiilor ar putea crește până la 78% în mod condiționat – în conformitate cu un acord global, care ar aborda aspecte importante, așa ca oferirea resurselor financiare, transferul de tehnologii și cooperarea tehnică, accesul la cele menționate în măsură corespunzătoare provocărilor schimbării globale a climei[5].

În același context naționalizarea ODD-urilor va contribui la implementarea mai eficientă nu numai a Tratatului Comunității Energetice[6], dar și a obiectivelor acordurilor multilaterale de mediu la care Republica Moldova este parte, ce implică un management durabil al resurselor naturale și monitorizarea progreselor consumului de energie asupra mediului, precum și a reducerii schimbărilor climatice.

Pentru atingerea obiectivului general stabilit în aspectul reducerii emisiilor de GES, Republica Moldova promovează mecanisme de adaptare și atenuare care vor permite punerea în aplicare a prevederilor Acordului de la Paris, ce va asigura o dezvoltare durabilă la nivel național.

Dezvoltarea durabilă este o parte esențială a programului de guvernare al cărui scop principal este de a asigura o dezvoltare durabilă pentru Republica Moldova. Pentru a ajusta cadrul național de planificare strategică, în primul rând era necesară revizuirea strategiei naționale de dezvoltare existentă, care este un document de planificare pe termen lung și din care derivă toate strategiile sectoriale. Astfel, în perioada iunie-august 2017, a fost realizată evaluarea intermediară a implementării Strategiei Naționale pentru Dezvoltare „Moldova 2020”, exercițiu care a confirmat că documentul în cauză nu și-a atins obiectivele stabilite inițial și, în special, nu este aliniat la cele mai importante angajamentele internaționale asumate de Republica Moldova – Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă și Acordul de Asociere RM-UE. În consecință, Guvernul Republicii Moldova a inițiat elaborarea unei noi strategii naționale pe termen lung, până în 2030.

Proiectul de Hotărâre a Guvernului „Cu privire la aprobarea proiectului de lege pentru aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare ”Moldova 2030”[7], proiect oferă o nouă abordare de dezvoltare axându-se pe promovarea drepturilor omului sub toate aspectele. Prin urmare, interesele oamenilor sunt plasate în centrul procesului de dezvoltare, care ar putea fi realizate într-un mod durabil doar prin responsabilizarea oamenilor de a participa, de a contribui și de a beneficia de pe urma dezvoltării economice, culturale, sociale și politice în baza unei poziții comune în care toate drepturile și libertățile omului sunt respectate.

Proiectul ”Moldova 2030”, fiind un document de referință pentru strategiile sectoriale și intervențiile

de politici ulterioare, urmărește asumarea unei responsabilități sporite pentru a stopa degradarea mediului ambiant și consumul necontrolat al resurselor naturale, având în vedere și necesitățile generațiilor viitoare, așa cum este asumat prin Agenda 2030.

Pentru a crea un cadru instituțional corespunzător, dar și un proces participativ și transparent în adaptarea și implementarea la nivel național a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă prin Hotărârea Guvernului nr. 912/2016, a fost instituit Consiliul Național de Coordonare pentru Dezvoltare Durabilă [8]. În subordinea Consiliului activează grupuri sectoriale create în cadrul autorităților publice implicate în procesul de planifi care strategică.

În scopul oferirii unui cadru unic, transparent al activității Guvernului, s-a propus identificarea priorităților de politici sectoriale prin aprobarea Hotărârii Guvernului nr. 350 din 18.04.2018 cu privire la aprobarea priorităților de politici sectoriale pe termen mediu (2019-2021) [9]. În unul din obiectivele prioritare la capitolul protecției mediului este prevăzută reducerea riscurilor schimbărilor climatice și facilitarea adaptării la schimbările climatice a sectoarelor economiei naționale.

Strategia Națională de Dezvoltare "Moldova 2030" proclamă principiul economiei verzi, care va asigura adaptarea economiei Republicii Moldova la schimbările climatice globale și va contribui la creșterea competitivității la nivel regional și internațional, iar pe termen lung ar evita costurile economice imense din cauza degradării mediului.

Acțiunile de atenuare și adaptare climatice sunt fundamentale și pentru realizarea tuturor celor 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă. Proiectul Strategiei prevede o prioritate clară pentru combaterea schimbărilor climatice prin crearea unei politici energetice eficiente, împreună cu o politică privind schimbările climatice orientată spre viitor, care să determine o tranziție echitabilă și corectă către o economie verde, neutră din punct de vedere clima-

tic și competitivă și care să creeze în același timp oportunități propice pentru noi locuri de muncă și o creștere durabilă.

Cu scopul de amplificarea dezvoltării economiei verzi în Moldova, Guvernul a aprobat Programul privind promovarea economiei verzi în Republica Moldova pentru anii 2018-2020 și Planul de implementare a acestuia a fost aprobat prin Hotărârea nr.160 din 21 februarie 2018 [10].

Scopul prezentului Program este de a promova implementarea principiilor economiei „verzi” în Republica Moldova în armonie cu dezvoltarea economică și bunăstarea socială.

Până în anul 2020 vor fi depuse eforturi pentru implementarea următoarelor obiective specifice în adaptarea la schimbările climatice:

1) asigurarea, până în anul 2020, a condițiilor de bună guvernare și consolidarea potențialului instituțional și de management în domeniul promovării economiei „verzi” cu 30% la nivel național;

2) asigurarea, până în anul 2020, a promovării măsurilor de implementare a principiilor economiei „verzi”, astfel încât 17% din consumul final brut de energie să provină din surse regenerabile și eficiența energetică să fie îmbunătățită cu 8,2%;

3) asigurarea, până în anul 2020, a ecologizării a circa 30% din întreprinderile mici și mijlocii prin suport adecvat în implementarea principiilor economiei „verzi”;

4) reducerea, până în anul 2020, a poluării aerului cu 30% prin dezvoltarea transportului durabil;

5) asigurarea, până în anul 2020, a promovării măsurilor de implementare a principiilor economiei „verzi” în domeniul construcțiilor cu 15% [10, anexa 1, secțiunea III].

Promovarea eficienței energetice precum și implementarea obiectivelor eficientizării consumului resurselor energetice, constituie obiectivul Legii nr.139/2018 cu privire la eficiența energetică.[11] Legea reglementează activitățile destinate să efici-

entizeze atât producerea, cât și utilizarea energiei, să sporească securitatea energetică a țării și să diminueze impactul negativ al sectoarelor energeticii asupra mediului prin reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră. Obiectivele mai prevedconsolidarea rolului exemplar al clădirilor publice în promovarea eficienței energetice.

Obiectivele privind utilizarea energiei din surse regenerabile sunt stabilite și descrise în Legea privind promovarea utilizării energiei din surse regenerabile Nr. 10 din 26.02.2016.[12]

Reducerea impactului asupra mediului și economisirea energiei printr-o mai bună proiectare ecologică a produselor cu impact energeticeste promovată prin Hotărârea de Guvern Nr. 750 din 13.06.2016 pentru aprobarea Regulamentelor privind cerințele în materie de proiectare ecologică aplicabile produselor cu impact energetic.[13]

Cerințele privind proiectarea ecologică au fost prevăzute în regulamente în funcție de produs; sunt stabilite nivelurile minime privind performanța produsului pentru a reduce impactul asupra mediului de-a lungul ciclului de viață al produsului (proiectare, producție, distribuție și eliminare). Regulamentele sunt esențiale pentru dezvoltarea unei politici de mediu integrate și durabile referitoare la produse și vor avea un impact pozitiv asupra producătorilor, importatorilor și a utilizatorilor finali, care vor beneficia de produse mai eficiente, un consum optimizat, reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, reducerea cazurilor de boli respiratorii, de piele etc.

Hotărârea Guvernului nr. 1003 din 10 decembrie 2014 pentru aprobarea regulamentelor privind cerințele de etichetare energetică a unor produse cu impact energetic[14]stabilește cerințe de etichetarea produselor, ce va duce la ridicarea calității produselor, reducerea consumului de energie și reducerii emisiilor CO2 pentru un număr adițional trei clase de produse distincte:

- aspiratoare;

- instalații pentru încălzirea incintelor, instalații de încălzire cu funcție dublă, pachete de instalație pentru încălzirea incintelor, regulator de temperatură și dispozitiv solar și pachete de instalație de încălzire funcție dublă, regulator de temperatură și dispozitiv solar;

- instalații pentru încălzirea apei, a rezervoare pentru apă caldă și pachete de instalație pentru încălzirea apei și dispozitiv solar.

Republica Moldova prin aprobarea Programului de suprimare eşalonată a hidroclorofluorocarburilor halogenate pentru anii 2016-2040 întreprinde măsuri cu privire la eliminarea totală a HCFC, în mod eşalonat, până în anul 2040.[15]Menționăm că HCFC sunt gaze cu impact major asupra stratului de ozon, iar gazele F sunt gaze cu un potențial de încălzire globală foarte înalt.

Pentru atingerea obiectivului susmenționat prin aprobarea Hotărârii Guvernului nr. 589 din 21 iunie 2018 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la stabilirea mecanismului de repartizare a contingentelor anuale pentru importul hidroclorofluorocarburilor halogenate[16], prevedeaplicarea mecanismului de acordare a cotelor anuale de import a hidroclorofluorocarburilor halogenate,precum și reglementarea activității Comisiei pentru repartizarea cotelor anuale pentru importul HCFC.

În vederea atenuării impactului transportului asupra mediului înconjurător, documentele politice și legislația națională prevăd implementarea diverselor măsuri, cum ar fi, substituirea parțială a carburanților tradiționali cu carburanți gazoși și biocarburați, utilizarea amestecurilor de carburanți și biocarburați, etichetarea pneurilor, limitarea nivelurilor de emisii, limitarea importului de autovehicule vechi, diferențierea accizelor în funcție de vârsta autovehiculelor etc.

Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.107 din 27.02.2019 cu privire la aprobarea Metodologiei de calcul al impactului biocarburaților și

al biolichidelor asupra emisiilor de gaze cu efect de sera [17] permite importatorilor de produse petroliere principale, cât și a producătorilor de biocarburanți și biolichide, calcularea impactului biocarburanților și biolichidelor asupra emisiilor de gaze cu efect de seră.

Pentru a reduce emisiile de gaze cu efect de seră și pentru a spori siguranța transportului rutier, a fost aprobat prin Hotărârea Guvernului RM Nr. 685 din 11.07.2018 Regulamentul cu privire la etichetarea pneurilor [18], care pune în aplicare stimulente în favoarea pneurilor mai eficiente din punct de vedere al consumului de combustibil, mai sigure și cu un nivel de zgomot mai redus.

Obiectivul regulamentului este de a crește siguranța și eficiența economică și ecologică a sectorului transporturilor rutier prin promovarea pneurilor eficiente din punct de vedere al consumului de combustibil, sigure și cu niveluri scăzute de zgomot. Prin alegerea celei mai bune anvelope (clasa A), un consumator poate reduce cheltuielile de combustibil cu până la 9% în comparație cu produsul cel mai puțin performant (clasa G) de pe piață.

Sectorul agricol este unul foarte vulnerabil la calamitățile naturale, în special cele climatice. Frecvența acestora este în permanentă creștere. Pierderile cauzate fermierilor se evaluează de la sute de milioane de lei până la miliarde, fapt care afectează nu doar starea financiară a acestora, dar și indicatorii macroeconomici ai țării (mai ales în cazul secetelor excesive). Protejarea sectorului agricol de calamitățile naturale a fost permanent o preocupare a Guvernului și în special a Ministerului Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului, care caută să identifice mecanisme de diminuare a consecințelor negative ale acestora.

Prioritatea de dezvoltare ale sectorului agricol, prin reducerea degradării solului și creșterea fertilității acestuia, fiind utilizate practici agricole prietenoase mediului și tehnologii agricole moderne,

sunt stipulate în Strategia Națională de Dezvoltare Agricolă și Rurală pentru anii 2014-2020 (Hotărârea Guvernului nr. 409 din 4 iunie 2014).

Agricultura conservativă implică utilizarea tehnologiilor și a tehnicilor adresate unei agriculturi durabile, adaptate la schimbările climatice. În acest sens, măsurile prevăzute se referă la obținerea și menținerea sănătății solului prin gestionarea nutrienților din sol și din culturile agricole, creșterea rezilienței acestora față de schimbările climatice.

Activitățile ce țin de conservarea și sporirea fertilității solurilor, care prin eroziune sau prin acțiunea altor factori antropici și-au pierdut total sau parțial capacitatea de producție, și care urmează a fi conservate, sau efectuate lucrări de sporire a fertilității acestora sunt prevăzute prin Hotărârea Guvernului nr. 691 din 11.07.2018 pentru aprobarea Regulamentului privind condițiile și procedurile de organizare și realizare a executării activităților de îmbunătățiri funciare, protecție, conservare și sporire a fertilității solurilor [19], care este elaborată în vederea executării Programului de conservare și sporire a fertilității solurilor pentru anii 2017-2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 554/2017.

Activități de conservare și sporire a fertilității solului include: crearea mecanismului de evidență și monitoring a calității solului, preîntâmpinarea degradării și distrugerii învelișului de sol, a altor urmări negative cauzate de factorul natural, precum și de cel antropic, ameliorarea sau restabilirea calității solului degradat sau deteriorat, combaterea eroziunii solului și stabilizarea alunecărilor de teren, prevenirea poluării solului cu substanțe chimice, biologice, radioactive, produse petroliere etc. sunt prevăzute în proiectul nou al Codului funciar. [20]

Păstrarea ecosistemelor forestiere, dar și extinderea lor, devine foarte actuală în procesul de schimbare a climei, atât la nivel local, cât și global. Unele țări, inclusiv Republica Moldova, participă activ la procesele de reducere a emisiilor de carbon prin se-

chestrarea biologică a carbonului, implementând acțiuni de plantare a pădurilor și conservare a solurilor forestiere.

În scopul reducerii riscurilor și adaptarea la schimbările climatice în sectorul forestier a fost elaborat un nou proiect al Planului de acțiuni pentru anii 2018-2023 privind implementarea Strategiei dezvoltării durabile a sectorului forestier din Republica Moldova.[21]

Printre obiectivele specifice Planul prevede adaptarea sectorului forestier la schimbările climatice, care include măsuri speciale de adaptare bazate pe cercetarea științifică și pe progresele tehnologice orientate spre dezvoltarea durabilă a pădurilor, de o monitorizare adecvată a sănătății pădurilor, precum și a dezvoltării lor, prin intensificarea procesului de reîmpădurire prin plantarea speciilor de plante, rezistente la schimbările climatice. Printre măsuri specifice se planifică până în anul 2023 realizarea lucrărilor de reconstrucție ecologică a pădurilor degradate pe o suprafață de 5 mii ha.

Nouă redacție al Codului silvic [22], ajustat la noi cerințe internaționale și europene în domeniul forestier, are drept scop diminuarea problemelor cu privire la: reducerea terenurilor împădurite, prin promovarea a noi practici de gestionare durabilă a pădurilor; stoparea degradării biodiversității forestiere, prin promovarea tipului natural fundamental de pădure și asigurarea diversității biologice a pădurii; neadmiterea folosirii neraționale a terenurilor din fondul forestier (fragmentarea terenurilor, construcțiile și arenda neautorizate) prin asigurarea integrității fondului forestier; combaterea exploatării ilegale a pădurilor și a comerțului aferent, prin asigurarea metodelor de monitoring al circulației lemnului și certificarea forestieră.

Păstrarea pădurilor este garanția unui mediu sănătos, cu atât mai mult că circa 90% din biodiversitatea terestră este asociată cu ecosistemele forestiere. În condițiile Republicii Moldovei, când resursele fo-

restiere sunt limitate și suprafața acoperită cu păduri nu poate asigura pe deplin condiții favorabile de trai pentru numeroase specii de plante și animale, protejarea pădurilor devine un imperativ al timpului. Ecosistemele forestiere sunt complexe, având la bază numeroase relații și conexiuni între organismele ce le populează, dar și între pădure și comunitățile umane.

O abordare inovativă este realizată prin crearea rezervațiilor biosferei, care merg mai departe de conservarea naturii și sunt adecvate ca modele pentru un mod durabil de viață, așadar rezervațiile biosferei sunt situri de învățare pentru dezvoltarea durabilă și un laborator de creare a unor bune practici care pot fi ulterior larg răspândite.

Ca urmare a admiterii Rezervației Biosferei „Prutul de Jos” sub patronajul UNESCO, a demarat crearea Rezervației biosferei trilaterale transfrontaliere, constituită din Rezervația Biosferei „Delta Dunării” (România), Rezervația Biosferei Dunărea (Ucraina) și Rezervația Biosferei „Prutul de Jos” (Republica Moldova).

Rezervației biosferei „Prutul de Jos” a fost constituită prin Legea nr. 132 din 13.07.2018 privind fondarea Rezervației biosferei „Prutul de Jos”[23] și inclusă în Rețeaua Mondială UNESCO a Rezervațiilor Biosferei, recunoscută prin programul „Omul și Biosfera” (MaB), fiind aprobată prin decizia Conferinței Părților UNESCO din 25 iulie 2018.

Politica statului în domeniul resurselor de apă are drept scop principal prevenirea degradării calității resurselor de apă în contextual fenomenului schimbărilor climatice, protecția și restabilirea mediului acvatic, asigurarea unei alimentări suficiente a populației cu apă de calitate bună pentru o utilizare durabilă, echilibrată și echitabilă a apei.

Asigurarea utilizării raționale și durabile a resurselor de apă de suprafață și subterane, cât și protecția acestora prin monitorizarea și controlul asupra stării resurselor de apă, necesită crearea „Cadastrul de stat

al apelor”, care este prevăzut în proiectul Hotărârii Guvernului privind aprobarea Concepției Sistemului Informațional Automatizat „Cadastrul de stat al apelor”[24].

Măsuri care vizează atingerea obiectivelor de mediu stabilite pentru toate corpurile de apă și ecosisteme din bazin în vederea îmbunătățirii calității resurselor de apă sunt prevăzute în Planul de gestionare a districtului bazinului hidrografic Nistru a fost adoptat în 2017 prin HG nr.814/2017 cu privire la aprobarea Planului de gestionare a districtului bazinului hidrografic Nistru, iar pentru bazinul hidrografic Dunărea-Prut și Marea Neagră în 2018 prin HG nr. 955/2018 cu privire la aprobarea Planului de gestionare a districtului bazinului hidrografic Dunărea-Prut și Marea Neagră.

Planurilor prevăd adaptarea mai multor acțiuni de prevenire a inundațiilor, activități ce se întreprind în timpul inundațiilor și acțiuni ce se întreprind după terminarea inundațiilor. O componentă-cheie a Planurilor reprezintă analiza principalelor presiuni și a impactului asupra corpurilor de apă, care rezultă din identificarea problemelor specifice și originea lor, ceea ce poate include corpurile de apă care riscă să nu atingă obiectivele de mediu stabilite.

Deșeurile rămân o sursă importantă de poluare a mediului în Republica Moldova și dacă nu se vor întreprinde măsuri concrete pentru stabilirea unui management adecvat al acestora în scopul evaluării riscurilor cu întreprinderea măsurilor eficiente în baza unui cadru legislativ, normativ și tehnic, în corespundere cu principiile directivelor Uniunii Europene, nu va fi realizat obiectivul reducerii necondiționate, până în anul 2030, a emisiilor de gaze cu efect de seră provenite de la sectorul deșeurilor cu 38% și reducerea de gaze cu efect de seră condiționată până la 47% comparativ cu 1990.

Politica națională în domeniul gestionării deșeurilor este axată pe dezvoltarea infrastructurii și a serviciilor necesare pentru protecția, în mod adecvat, a mediului înconjurător de efectele asociate cu ges-

tionarea deșeurilor generate de populație, întreprinderi și instituții, conform prevederilor Strategiei de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova pentru anii 2013-2027, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 248 /2013.

Implementarea unui sistem informațional automatizat, care va asigura evidența cantitativă și calitativă a deșeurilor, cât și clasificarea lor conform unor coduri prevăzute în cadrul UE în scopul efectuării unui management mai eficient a deșeurilor este prevăzut de Hotărârea Guvernului nr. 682 din 11 iulie 2018 cu privire la aprobarea Conceptului Sistemului informațional automatizat „Managementul deșeurilor”[25].

Pentru îmbunătățirea managementului durabil al deșeurilor și stabilirea mecanismului de promovare a măsurilor de reducere/eliminare a riscului asociat cu gestionarea neadecvată a deșeurilor electrice și electronice precum și în evaluarea riscurilor cauzate de acestea asupra mediului și asigurării dezvoltării durabile a fost aprobată Hotărârea Guvernului nr. 212 din 7 martie 2018 pentru aprobarea Regulamentului privind deșeurile de echipamente electrice și electronice.

Sănătatea poate fi afectată de riscul temperaturilor înalte sau al altor schimbări de mediu, în urma schimbărilor climatice. Elaborarea de măsuri eficiente corespunzătoare, pentru a diminua efectele nocive ale Schimbărilor Climatice asupra sănătății umane este scopul proiectului Hotărârii Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei sectoriale de adaptare a Sistemului de sănătate la Schimbările climatice pentru anii 2018-2022.[26]

În scopul creării unor mecanisme eficiente pentru prevenirea, avertizarea timpurie, gestionarea și depășirea efectelor fenomenelor meteo extreme (valuri de căldură, de frig, inundații) datorate schimbărilor climatice sunt planificate următoarele măsuri:

- de colaborare funcțională între sectoarele și instituțiile relevante în scopul fortificării capacităților

de adaptare și utilizarea eficientă a resurselor disponibile;

- de implementare unui sistem informațional în domeniul sănătății mediului cu aspectele schimbărilor climatice în scopuri decizionale și accesului public la informație;

- de fortificare capacităților de supraveghere a bolilor infecțioase, inclusiv a celor condiționate de vectori și boli netransmisibile influențate de schimbările climatice.

- de îmbunătățire a mecanismului de monitorizare a fenomenelor extreme de vreme și acțiunilor de adaptare la schimbările climatice.

Republica Moldova monitorizează consecvent și estimează emisiile de gaze cu efect de seră prin inventarierea națională a surselor de emisii și sechestrare a gazelor cu efect de seră. Evaluări periodice au fost efectuate în anii 2000, 2009 și 2013, ca parte a Comunicărilor Naționale 1, 2 și 3 ale Republicii Moldova către CONUSC, în cadrul Programului regional de consolidare a capacităților în domeniul inventarierii emisiilor de gaze cu efect de seră (2005), precum și în anul 2015 în cadrul Primului Raport Bienal Actualizat al Republicii Moldova către CONUSC.[27]

Hotărârea de Guvern nr. 1277 din 26.12.2018 cu privire la instituirea și funcționarea Sistemului național de monitorizare și raportare a emisiilor de gaze cu efect de seră și ale altor informații relevante pentru schimbările climatice[28] contribuie la crearea cadrului legal în vederea consolidării capacităților instituționale și asigurării monitorizării tuturor emisiilor antropice din surse a gazelor cu efect de seră nereglementate de Protocolul de la Montreal din 1987, la evaluarea progresului înregistrat cu privire la îndeplinirea angajamentelor referitoare la emisiile în cauză, precum și la punerea în aplicare a cerințelor de raportare în temeiul Convenției-cadru a Organizației Națiunilor Unite cu privire la schimbarea climei, Protocolului de la Kyoto și Acordului de la Paris.

Funcționarea Sistemului național de monitorizare și raportare a emisiilor de gaze cu efect de seră și a altor informații relevante pentru schimbările climatice va facilita promovarea politicii Republicii Moldova, orientată spre asigurarea dezvoltării durabile, prin contribuirea la monitorizarea transparentă și precisă a progreselor reale și preconizate, înregistrate la nivel național, va permite asigurarea sănătății populației și minimizarea impactului asupra mediului a unor activități economice. Adicional, va contribui la dezvoltarea socială a țării prin reducerea vulnerabilității asociate cu schimbarea climei.

Aparent, în momentul de față este creat un cadru legal favorabil pentru dezvoltarea măsurilor de adaptare la schimbările climatice, dar se poate observa anumite constrângeri în dezvoltarea durabilă:

- multitudinea de strategii, programe, planuri de activitate, precum și lipsa unui cadru legal special condiționează fragmentarea atribuțiilor responsabililor în domeniul, astfel determinându-se lipsa unui management integrat al acestora; autoritățile competente nu dispun de procese și pârghii suficiente pentru diminuarea degradării și impactului negativ al schimbărilor climatice, precum și mecanisme de înlăturare și adaptare, în acest sens fiind necesare activități și instrumente adiționale unor bune practici;

- necesitatea atingerii nivelului adecvat de capacitate în domeniul adaptării la schimbările climatice depinde de volumul de investiții necesar realizării măsurilor și tehnologiilor care contribuie la reducerile de GES propuse;

- capacitățile necesare pentru adaptarea la schimbările climatice sunt relevante și cerute a fi disponibile în două dimensiuni: efectuarea studiilor și cercetărilor climatice și negocierea aspectelor climatice la nivel internațional, în principal pentru atragerea fondurilor întru realizarea măsurilor propuse în documente politice de dezvoltare.

Referințe bibliografice:

1. IPCC (2006), Guidelines for National Greenhouse Gas Inventories. Intergovernmental Panel on Climate Change. Prepared by the National Greenhouse Gas Inventories Programme. Published by Institute for Global Environmental Strategies (IGES). Available from: <<http://www.ipcc-nggip.iges.or.jp>>

2. Jurnal.md. <http://www.jurnal.md/ro/news/e267c5-dd70bdc8fc/dezastrele-naturale-provocate-de-clima-aduc-republicii-moldova-prejudicii-economice-anuale-de-circa-2-din-pib.html>

3. Hotărârea Parlamentului RM nr. 404-XIII din 16.03.1995 pentru ratificarea Convenției-cadru a Organizației Națiunilor Unite cu privire la schimbarea climei. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 27.04.1995, nr. 23.

4. Legea RM nr. 78 din 04.05.2017 pentru ratificarea Acordului de la Paris. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 26.05.2017, nr. 162-170.

5. Hotărârea Guvernului nr. 1470 din 30.12.2016 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare cu emisii reduse a Republicii Moldova până în anul 2030 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 24.03.2017, nr. 85-91.

6. Legea RM nr. 117-XVIII din 23.12.2009 pentru aderarea Republicii Moldova la Tratatul de constituire a Comunității Energetice. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 22.01.2010, nr. 8-10.

7. Proiectul Hotărârii Guvernului „Cu privire la aprobarea proiectului de lege pentru aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2030”. <https://particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=5805>

8. Hotărârea Guvernului RM nr. 912 din 25.07.2016 cu privire la instituirea Consiliului Național de Coordonare pentru Dezvoltare Durabilă. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 29.07.2016, nr. 232-244.

9. Hotărârea Guvernului RM nr. 350 din 18.04.2018 cu privire la aprobarea priorităților de politici sectoriale pe termen mediu (2019-2021). *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 20.04.2018, nr. 126-132.

10. Hotărârea Guvernului RM nr. 160 din 21.02.2018 cu privire la aprobarea Programului privind promovarea economiei verzi în R. Moldova pentru anii 2018-2020 și

Planul de implementare a acestuia. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 02.03.2018, nr. 68-76.

11. Legea nr. 174 din 27.09.2017 cu privire la energetică. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 20.10.2017, nr. 364-370.

12. Legea RM nr. 10 din 26.02.2016 privind promovarea utilizării energiei din surse regenerabile. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 25.03.2016, nr. 69-77.

13. Hotărârea de Guvern RM nr. 750 din 13.06.2016 pentru aprobarea Regulamentelor privind cerințele în materie de proiectare ecologică aplicabile produselor cu impact energetic. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 24.06.2016, nr. 169-183.

14. Hotărârea Guvernului RM nr. 688 din 11.07.2018 cu privire la aprobarea completărilor ce se operează în Hotărârea Guvernului nr. 1003 din 10 decembrie 2014 pentru aprobarea regulamentelor privind cerințele de etichetare energetică a unor produse cu impact energetic. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 14.09.2018, nr. 347-35.

15. Hotărârea Guvernului RM nr. 856 din 13.07.2016 privind aprobarea Programului de suprimare eșalonată a hidroclorofluorocarburilor halogenate pentru anii 2016-2040 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia în anii 2016-2020. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 22.07.2016, nr. 217-229.

16. Hotărârea Guvernului RM nr. 589 din 21 iunie 2018 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la stabilirea mecanismului de repartizare a contingentelor anuale pentru importul hidroclorofluorocarburilor halogenate. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 29.06.2018, nr. 235-244.

17. Hotărârea Guvernului RM nr. 107 din 27.02.2019 cu privire la aprobarea Metodologiei de calcul al impactului biocarburanților și al biolichidelor asupra emisiilor de gaze cu efect de sera. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 15.03.2019, nr. 94-99.

18. Hotărârea Guvernului RM nr. 685 din 11.07.2018 Regulamentul cu privire la etichetarea pneurilor. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 10.08.2018, nr. 295-308.

19. Hotărârea Guvernului nr. 691 din 11.07.2018 pentru aprobarea Regulamentului privind condițiile și procedurile de organizare și realizare a executării activităților de îmbunătățiri funciare, protecție, conservare și sporire a fertilității solurilor. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 10.08.2018, nr. 295-308.

20. Proiectul Codului funciar. Aprobata la ședința secretarilor de stat din 26 septembrie 2019. <https://cancelaria.gov.md/ro/apc/sedinta-secretarilor-generalii-din-26-septembrie-2019-ora-1400>

21. Proiectul Hotărârii Guvernului cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru anii 2018-2023 privind implementarea Strategiei dezvoltării durabile a sectorului forestier din Republica Moldova. https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/proiectul_81.pdf

22. Proiectul Codului silvic. Aprobata la ședința secretarilor de stat din 17 octombrie 2019. https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/proiectul_610.pdf

23. Legea nr. 132 din 13.07.2018 privind fondarea Rezervației biosferei „Prutul de Jos”. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 24.08.2018, nr.321-332. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=376873>

24. Hotărârea Guvernului privind aprobarea Concepției Sistemului Informațional Automatizat „Cadastrul de stat

al apelor”. Proiectul aprobat de Cabinetul de ministri la ședința din 23 octombrie 2019. <https://gov.md/ro/content/cu-privire-la-aprobarea-conceptului-sistemului-informati-onal-automatizat-cadastrul-de-stat>

25. Hotărârea Guvernului nr. 682 din 11 iulie 2018 cu privire la aprobarea Conceptului Sistemului informațional automatizat „Managementul deșeurilor”. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 20.07.2018, nr.267-275.

26. Proiectul Hotărârii Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei sectoriale de adaptare a Sistemului de sănătate la Schimbările climatice pentru anii 2018-2022. <https://particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=4943>

27. Oficiul Schimbarea Climei. <http://www.clima.md/lib.php?l=ro&idc=82&>

28. Hotărârii de Guvern nr. 1277 din 26.12.2018 cu privire la instituirea și funcționarea Sistemului național de monitorizare și raportare a emisiilor de gaze cu efect de seră și altor informații relevante pentru schimbările climatice. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 08.02.2019, nr. 38-47. Data intrării în vigoare: 08.02.2019.

EVALUAREA IMPACTULUI ASUPRA MEDIULUI – CA INSTRUMENT JURIDIC DE PROMOVARE A INTERESELOR ÎN CONTEXT TRANSFRONTALIER: PROBLEMA BAZINULUI RÂULUI NISTRU

Pavel ZAMFIR

doctor în drept, conferențiar universitar
Departamentul Drept Public, Facultatea de Drept, USM
e-mail: pavel.zamfir@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0001-6772-5135>

Securitatea mediului în regiune și perspectivele dezvoltării durabile al acesteia se află sub amenințare iar această situație s-ar putea agrava datorită acțiunilor autorității Ucrainei, care ignoră normele internaționale.

În vederea prevenirii agravării problemelor de mediu, și cu scopul de a îndepărta posibilele daune provocate mediului și, în special, pentru a preîntâmpina distrugerea ecosistemului Nistru, agențiile pentru sănătate publică, precum și fundamentele economice, nu doar din Republica Moldova și Ucraina, ci și din întreaga regiune a Mării Negre, ar trebui să consolideze eforturile tuturor structurilor și actorilor interesați (inclusiv sectorul neguvernamental), pentru a bloca implementarea programului de extindere a energiei hidroenergetice din Ucraina.

Cuvinte-cheie: *probleme de mediu, daune, norma internațională, centrale hidroelectrice, râul Nistru, dezvoltare durabilă.*

ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT - AS A LEGAL INSTRUMENT FOR PROMOTING INTERESTS IN A CROSS-BORDER CONTEXT: THE NISTRU RIVER BASIN PROBLEM

The environmental security in the region and the perspectives of sustainable development are threatened and this situation can be worsen as a result of Ukraine authority's actions, which ignoring international norms.

In order to prevent the aggravation of the environmental problems, to prevent a potential environmental damage and destruction ecosystem of the Dniester in particular; the public health, as well as the economic foundations, not only for the Republic of Moldova and the Ukraine, but for the whole Black Sea region, should consolidate the efforts of all interested structures and actors (including the non-governmental sector), to block the implementation of the Ukraine hydro power expanding program.

Keywords: *environmental problems, damage, international norm, hydroelectric power stations, Dniester River, sustainable development.*

ÉVALUATION DE L'IMPACT SUR L'ENVIRONNEMENT - EN TANT QU'INSTRUMENT JURIDIQUE VISANT À PROMOUVOIR LES INTÉRÊTS DANS UN CONTEXTE TRANSFRONTALIER: LE PROBLÈME DE LA RIVIERE DNIESTR

La sécurité de l'environnement dans la région et les perspectives de son développement durable sont menacées et cette situation pourrait s'aggraver en raison des actions de l'autorité ukrainienne, qui ignore les normes internationales.

Afin de prévenir l'aggravation des problèmes environnementaux, et afin d'éviter d'éventuels dommages causés à l'environnement et, en particulier, afin d'empêcher la destruction de l'écosystème du Dniestr; l'agence de la santé publique,

ainsi que les facteurs économiques fondamentaux, non seulement en République de Moldavie et en Ukraine, mais aussi dans toute la région de la mer Noire, nous devons consolider les efforts de toutes les organisations et parties prenantes (y compris la société civile) afin de bloquer la mise en œuvre du programme d'expansion de l'énergie électrique de l'Ukraine.

***Mots-clés:** problèmes environnementaux, dommages, norme internationale, centrales hydroélectriques, rivière Dniestr, développement durable.*

ОЦЕНКА ВОЗДЕЙСТВИЯ НА ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ-КАК ПРАВОВОЙ ИНСТРУМЕНТ ДЛЯ ПРОДВИЖЕНИЯ ИНТЕРЕСОВ В ТРАНСГРАНИЧНОМ КОНТЕКСТЕ: ПРОБЛЕМА БАССЕЙНА РЕКИ ДНЕСТР

Экологическая безопасность в регионе и перспективы его устойчивого развития находятся под угрозой, и эта ситуация может ухудшиться из-за действий органа Украины, который игнорирует международные нормы.

В целях предотвращения ухудшения экологических проблем и с целью устранения возможного экологического ущерба и, в частности, предотвращения разрушения экосистемы Днестра, агентств общественного здравоохранения, а также экономических основ не только Республики Молдова и Украины, но и всего региона Черного моря, следует усилить усилия всех заинтересованных структур и участников (в том числе неправительственного сектора) для блокирования внедрения программы расширения гидроэнергетики Украины.

***Ключевые слова:** экологические проблемы, ущерб, международная норма, гидроэлектростанции, реки Днестр, устойчивое развитие.*

Edificarea și exploatarea instalațiilor hidrotehnice (inclusiv a rezervoarelor) de pe Nistru în scopul generării energiei a periclitat ecosistemul integral al râului și a condus la apariția unui complex de fenomene negative: râul și-a pierdut caracterul natural; schimbările caracteristicilor hidrologice și hidrochimice a apei au provocat daune grave ecosistemului Nistru.

Totodată, căile de migrație ale peștilor au fost blocate fizic de construcția barajelor rezervoarelor Complexului Hidroenergetic Nistrean, iar reglarea vârfurilor inundațiilor au afectat zonele de reproducere a speciilor valoroase, amplasate peste toată lungimea râului de la baraj până la estuar. Regimul de temperatura existent nu răspunde în celui natural, ca condiție necesară pentru reproducerea peștelui în partea mijlocie a râului. Concentrațiile scăzute de oxigen din apă afectează în mod negativ dezvoltarea ecosistemului în ansamblu inhibă dezvoltarea fitoplanctonului, zooplanctonului și a faunei de fund.

Debitul ecologic scăzut de apă afectează negativ zonele umede (flora și fauna) de pe tot parcursul

râului, în deosebi din segmentul de Mijloc și cel de Jos (deltă).

Reglarea debitului de apă în favoarea generării energiei hidroelectrice a provocat înămolirea Nistrului, a afectat sistemul de aprovizionare cu apă în scopuri casnice, sănătație, industria prelucrătoare, agricultură (irigare) etc.

Potrivit Obiectivului specific 6 (*Asigurarea utilizării raționale, protecției și conservării resurselor naturale. Gestionarea resurselor de apă, infrastructura de alimentare cu apă și sanitație*), din Strategia de mediu pentru anii 2014-2023 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia[1], cea mai importantă sursă de alimentare cu apă o reprezintă apele de suprafață, în special din fluviul Nistru, care constituie circa 83%. Volumul de apă disponibil în prezent în Moldova este de aproximativ 500 m³ pe cap de locuitor per an sau chiar mai puțin. Pragurile recomandate la nivel internațional definesc volumul de 1700 m³ pe cap de locuitor per an drept nivel sigur de disponibilitate a apei dulci regenerabile. Dacă volumul de apă disponibilă este mai mic de 1000 m³

pe cap de locuitor per an, lipsa apei poate împiedica dezvoltarea economică și poate afecta sănătatea și standardul de viață al populației.

În conformitate cu Hotărârea Guvernului nr. 775 din 4 octombrie 2013 „Cu privire la hotarele distric-telor bazinelor și subbazinelor hidrografice și hărțile speciale în care sunt determinate”[2], în scopul asigurării implementării mecanismului de gestionare a resurselor de apă pe principiul bazinier, au fost stabili-te hotarele a două districte ale bazinelor hidrografice: Nistru (74% din populație locuiesc în acest district) și Dunărea-Prut și Marea Neagră (26 % din populație). În cadrul acestor districte se constată un șir de pro-bleme ecologice acute, generate de poluarea apelor, de modificările regimului de scurgere, de diversitatea mare a activităților antropice, dar și unele fenomene naturale (inundații, secete, alunecări de teren etc.), cu implicații asupra stării mediului și modului de viață a populației, inclusiv, **modificarea regimului hidrologic al râurilor (construcția lacurilor de acu-mulare, inclusiv a complexelor hidroenergetice cu probleme în regimul de exploatare a centralelor hi-droelectrice (Novodnestrovsk și Dubăsari pe fluviul Nistru, Costești-Sțînca pe râul Prut), cu influențe asupra stării habitatului (oscilații bruște a nivelului apei în aval de CHE Novodnestrovck, cu poluarea termică a apelor), care, în consecință, generează și alte probleme.**

Astfel, problemele asigurării, în plină măsură, a accesului la apă, calității acestora, menținerea echilibrului ecologic în bazinul hidrografic Nistru, precum și dezvoltarea durabilă, au devenit extrem de acute pentru Republica Moldova. Însă, aceste probleme se vor acutiza și mai mult, în cazul în care statul va tolera politica irațională, neconformă legislației internaționale și celei a UE, ignoranța față de necesitățile și interesele Republicii Moldova, manifestată de Ucraina în procesul de exploatarea a rezervoarelor de apă din cadrul Complexului Hidro-energetic Nistrean.

Actualmente, în agenda relațiilor bilaterale mol-do-ucrainene, sunt incluse două subiecte importante: aprobarea Regulamentului de exploatare a rezervoarelor de apă din cadrul Complexului Hidroenergetic Nistrean cu rezervor de acumulare tampon, (care reprezintă un act cu caracter preponderent tehnic, elaborat de o Societate pe Acțiuni de tip privat ”UKRHIDROENERGO”), precum și aprobarea proiectului Acordului între Cabinetul de Miniștri al Ucrainei și Guvernul Republicii Moldova privind asigurarea funcționării Complexului Hidroenergetic Nistrean.

Aceste două documente, extrem de importante pentru Republica Moldova, nu pot fi abrogate fără o analiza detaliată a consecințelor, care eventual vor surveni după punerea lor în aplicare. Respectiv, este strict necesar, de a aplica, în procesul de negocieri, mai multe mecanisme, inclusiv, cel al evaluării impactului asupra mediului.

Evaluarea impactului asupra mediului reprezintă un instrument procedural de prevenire a vătămării mediului. Studiul de impact asupra mediului este **unul prealabil și indispensabil** eliberării oricărui **tip de autorizații ce vizează activitatea** care ar putea influența mediul care s-a generalizat, practic, în toate drepturile naționale, inclusiv în legislația Republicii Moldova.

Pentru prima dată, acest concept a apărut în SUA în 1969 prin National Environmental Policy Act (NEPA), iar la moment, cunoaște importante dezvoltări la nivel național, comunitar și internațional[3]. Evaluarea impactului asupra mediului are la baza sa aplicarea principiilor dreptului internațional al mediului, cum ar fi: principiul răspunderii statelor pentru încălcarea unui drept internațional, fapt ce antrenează răspun-derea statelor pentru aceste fapte, or, în mod special în acest sens caracterul transfrontalier urmează să fie pus în evidență reieșind din faptul că violarea unui drept internațional care are drept consecință un im-pact negativ asupra mediului se răsfrînge asupra mai

multor teritorii purtând un caracter transfrontalier, anume din acest considerent, era necesar stabilirea unei reglementări la nivel internațional pentru a evalua impactul asupra mediului.

Adoptarea conceptului de evaluare a impactului asupra mediului, mai are la baza sa și principiul prevenirii poluării mediului, în această ordine de idei, prevenirea unui eventual prejudiciu care ar putea fi provocat mediului este o soluție mult mai eficientă decât, repararea ulterioară a pagubelor.

Reieșind din cele expuse supra, menționăm că elaborarea unui cadru normativ de reglementare în acest domeniu era un imperativ la nivel internațional, mai cu seamă ținând cont de caracterul transfrontalier al problemei abordate și, în acest sens, la 25 februarie 1991, la Espoo, Finlanda a fost adoptată, sub auspiciile ONU, Convenția pentru Evaluarea Impactului Asupra Mediului în context Transfrontier (ESPOO).[4]

Scopul de aplicare al Convenției reiese din preambulul acesteia, precum și din reglementările pe care le conține. Astfel, obiectul documentului îl constituie promovarea unei dezvoltări raționale din punct de vedere ecologic și durabile prin aportul informațiilor privind incidentele reciproce ale activităților economice și efectele lor asupra mediului, în particular într-un context transfrontalier, cuprinzând în textul ei un șir de acțiuni care urmează a fi întreprinse de către statele-părți în scopul îndeplinirii obiectului Convenției și anume implementarea conceptului de evaluare a impactului asupra mediului.

De asemenea, Convenția reglementează drepturile și îndatoririle statelor-părți în ceea ce privește efectele transfrontaliere ale diferitelor activități și fixează proceduri ce prevăd asigurarea luării în considerație a factorilor de mediu în procesul decizional.

Astfel, am determinat că scopul principal de aplicare al prezentei Convenții îl reprezintă promovarea conceptului de „dezvoltare durabilă” potrivit căruia mediul înconjurător trebuie să fie rezervat nu doar pentru generațiile existente dar și pentru cele viitoare.

În această ordine de idei, evaluarea impactului asupra mediului reprezintă un deziderat pentru comunitatea internațională, or, fiecare activitate economică, de producere care presupune un impact asupra mediului trebuie să fie evaluată, anume în asemenea mod se poate ajunge la evitarea riscurilor existente pentru mediu și anticiparea unor eventuale pagube.

Art. 1 din Convenție formulează un șir de definiții, care au atribuție (aplicabilitate) nemijlocită în raporturile din Republica Moldova și Ucraina în problema râului Nistru și, în special funcționarea Nodului Hidroenergetic Nistrean.

Conform art. 2 din Convenție fiecare parte trebuie să ia măsurile necesare legale, administrative sau de altă natură în vederea implementării prevederilor acestei Convenții, inclusiv și activitățile propuse, enumerate în Anexa I.

Prevederile Convenției ONU, din 17 martie 1992, privind protecția și utilizarea cursurilor de apă transfrontiere și a lacurilor [5] prezintă un interes sporit pentru reglementarea raporturilor dintre Republica Moldova și Ucraina în domeniul utilizării și protecției râului Nistru, deoarece conține norme importante în ceea ce privește impactul asupra apelor (dar și a mediului în general) în context transfrontalier.

Astfel, în art. 1 Definiția este formulată definiția *apelor transfrontaliere*, care înseamnă orice ape de suprafață sau subterane care marchează frontierele dintre două sau mai multe state, le traversează sau sunt localizate pe acestea; oriunde apele transfrontiere se varsă direct în mare fără să formeze estuare, limita acestor ape transfrontiere este o linie dreaptă trasată peste respectivele lor guri de vărsare, între limitele inferioare de reflux de pe malurile lor.

Totodată, același articol expune definiția de *impact transfrontier*, care înseamnă orice efect negativ semnificativ asupra mediului, rezultat dintr-o schimbare în condițiile apelor transfrontiere, cauzată de o activitate umană a cărei origine fizică este situată în întregime sau parțial într-o zonă aflată sub jurisdicția

unei părți, produsă asupra mediului dintr-o zonă aflată sub jurisdicția altei părți. Astfel de efecte asupra mediului includ: atentate la sănătatea și securitatea omului, florei, faunei, solului, aerului, apei, climei, peisajului și monumentelor istorice sau alte construcții sau interacțiunea între acești factori; ele includ, de asemenea, efecte asupra moștenirii culturale sau asupra condițiilor socioeconomice care rezultă din alterarea acestor factori.

În acest context, este important, că Convenția statuează noțiunea de *părți riverane*, adică părțile care mărginesc aceleași ape transfrontiere (în speță Moldova și Ucraina).

Conform art.2, în sarcina Părților sunt puse luarea tuturor măsurilor adecvate pentru prevenirea, controlul și reducerea oricărui impact transfrontier, în special pentru a asigura ***utilizarea apelor transfrontiere într-un mod rezonabil și echitabil***, luând în considerare, în mod special, caracterul lor transfrontier în cazul activităților care cauzează sau pot cauza impact transfrontier.

Pentru a preveni, controla și reduce impactul transfrontier, conform art. 3 din Convenție este stabilită sarcina de a elabora, a adopta, a implementa măsuri relevante legale, administrative, economice, în special, ***aplicarea evaluării impactului asupra mediului înconjurător*** și alte mijloace de evaluare.

Or, conform art. 5, Părțile vor coopera pentru efectuarea lucrărilor de cercetare-dezvoltare, vizând tehnici eficiente pentru prevenirea, controlul și reducerea impactului transfrontier. În acest scop părțile vor lua în considerare, printre altele:

a) *dezvoltarea lucrărilor de construcții hidrotehnice și a tehnicilor de regularizare a apelor, sigure din punct de vedere al protecției mediului;*

h) *evaluarea materială și financiară a pagubelor rezultate din impactul transfrontier.*

În acest scop, Părțile vor asigura, pe cât posibil, un schimb de informații cât mai larg privind problemele acoperite de prevederile acestei convenții.

Prin urmare, din conținutul reglementărilor legale enunțate supra, rezultă că statele riverane au obligațiunea certă de a elabora, adopta și implementa măsurilor relevante legale, administrative, economice pentru ***aplicarea evaluării impactului asupra mediului înconjurător*** și alte mijloace de evaluare, în special, pentru *dezvoltarea lucrărilor de construcții hidrotehnice și a tehnicilor de regularizare a apelor, sigure din punct de vedere al protecției mediului, precumși evaluarea materială și financiară a pagubelor rezultate din impactul transfrontier.*

Partea de origine (în speță Ucraina) se va asigura că, în conformitate cu prevederile acestei Convenții ESPOO, evaluarea impactului asupra mediului este realizată ***cu prioritate față de o decizie de autorizare a unei activități propuse*** (cuprinse în Anexa 1) și care poate provoca impactul negativ semnificativ transfrontier. Totodată, Partea de origine, va garanta faptul că părțile afectate vor fi informate despre activitățile propuse incluse în Anexa 1 și care pot provoca impactul negativ semnificativ transfrontier.

Părțile implicate, la inițiativa uneia dintre ele, poate interveni în cursul discuțiilor în cazul în care una sau multe activități propuse și care nu sunt cuprinse în Anexa 1 poate sau pot provoca impactul negativ semnificativ transfrontier și vor fi tratate ca și cele cuprinse în Anexă, în cazul în care Părțile sunt de acord, activitatea sau activitățile vor fi tratate ca cele cuprinse în Anexă.

Conform pct. 6 al art. 2 Convenției ESPOO, pune în sarcina Părții de origine, să ***asigure publicului din zonele care pot fi afectate, ocazia să participe la metodele relevante de evaluare a impactului asupra mediului*** referitoare la activitățile propuse și să dovedească, că ocaziile oferite publicului din țările afectate sunt echivalente cu cele ale publicului din țările de origine.

Evaluările impactului asupra mediului, după cum sunt impuse de Convenție, ca un minim de prevedere, ***vor fi realizate la nivel de proiect al activității pro-***

puse, într-o măsură adecvată, Părțile vor încerca să aplice principiile evaluării impactului asupra mediului la strategiile, planurile și prognozele proprii.

Conform Amendamentelor I și IIIa Convenția ES-POO, din 25 februarie 1991, ratificate de Republica Moldova prin Legea nr. 214 din 03.12.2015[6], la articolul 2, după paragraful 10, se introduce un nou alineat - 11, potrivit căruia, în cazul în care Partea de origine intenționează să efectueze o procedură pentru a determina conținutul documentației de evaluare a impactului asupra mediului, Părțile afectate trebuie să i se acorde posibilitatea de a participa la această procedură, în măsura corespunzătoare”.Iar Pct. 11 din Anexa A (Lista activităților preconizate)include Baraje mari și rezervoare. Or, lucrări de transfer al resurselor de apă dintr-un bazin fluvial în altul, în cazul în care respectivul transfer vizează prevenirea eventualelor deficite de apă și în care volumul anual de apă transferată depășește 100 de milioane de metri cubi; (b) în toate celelalte cazuri, lucrări de transfer al resurselor de apă între bazine fluviale, în cazul în care debitul mediu multianual al bazinului de captare depășește 2 miliarde de metri cubi și în cazul în care volumul apelor transferate depășește volumul de 5 % din acest debit. În ambele cazuri, se exclude transferul apei potabile furnizate în rețea. Pct. 18, lit. (a) și (b).

În aceeași ordine de idei, menționăm că o acțiune concretă care urmează a fi întreprinsă de către partea de origine, în temeiul art. 3 al Convenției îl reprezintă notificarea statelor, asupra cărora s-ar putea răsfrânge consecințele negative ale acestei activități.

Notificarea reprezintă, o adresare, o aducere la cunoștință statului potențial afectat de activitatea propusă, în scopul unor consultări suficiente și eficiente. Urmează a fi precizat faptul că, notificarea urmează a fi făcută statelor nu mai târziu de momentul informării publicului propriu despre activitatea propusă.

Prevederile art. 3 din Convenția ESPOO stabilește conținutul notificării, sub aspectul informațiilor care

urmează a fi prezentate, precum și conduita părților care pot fi afectate.

Un alt aspect care ține de purtarea consultărilor privind o activitate propusă, este „constituirea documentației privind evaluarea impactului asupra mediului”, documentația dată, trebuie să reflecte cel puțin informațiile cuprinse în Anexa II a Convenției, care se referă în mod principal la descrierea activității propuse și a scopului acesteia, descrierea măsurilor de ameliorare propuse pentru a se reduce cât mai mult posibil impactul asupra mediului, descrierea mediului posibil să fie afectat de activitatea propusă și alternativele la aceasta.

Următoarea etapă ce urmează să o parcurgă părțile, este demararea consultărilor pe marginea documentației privind evaluarea impactului asupra mediului (art.5).

Ultima etapă, în acest sens, o reprezintă luarea deciziei finale privind activitatea propusă, astfel, la adoptarea acesteia urmează să se țină cont de evaluarea impactului asupra mediului, inclusiv documentația pentru evaluarea impactului asupra mediului, precum și observațiile primite în acest sens din partea publicului.

Totodată, urmează a fi specificat faptul că, există posibilitatea ca părțile interesate să stabilească, la cererea oricăreia dintre ele, dacă este necesară efectuarea unei analize ulterioare a realizării proiectului și, în caz afirmativ, care este amploarea acesteia, luând în considerare impactul transfrontier negativ semnificativ al activității pentru care s-a efectuat o evaluare a impactului asupra mediului conform acestei convenții. Orice analiză ulterioară realizării proiectului va include în mod special supravegherea activității și determinarea oricărui impact transfrontier negativ.

Protocolul, privind evaluarea strategică de mediu la Convenția privind evaluarea impactului asupra mediului, în context transfrontalier, semnat la Kiev la 21 mai 2003, are drept obiectiv asigurarea unui grad ridicat de protecție a mediului, inclusiv a sănătății.[7]

Acest document vine în suportul Convenției ES-POOcu o serie de precizări, detalii și reglementări extensive, în scopul facilitării procesului de evaluare strategică de mediu a planurilor și programelor propuse și, după caz, ale politicilor și legislației, cu potențial efect negativ asupra mediului.

Conform art. 4, prevederile Protocolului sunt aplicate procesului de evaluare strategică de mediu pentru planurile și programele susceptibile de a avea efecte semnificative asupra mediului, inclusiv asupra sănătății. Astfel, se efectuează o evaluare strategică de mediu pentru **planurile și programele** elaborate pentru agricultură, silvicultură, pescuit, **energie**, industrie, inclusiv mineritul, transport, dezvoltare regională, gestionarea deșeurilor, **gospodărirea apelor**, telecomunicații, turism, urbanism și amenajarea teritoriului sau exploatarea terenurilor și **programe și planuri** care stabilesc cadrul în care **se autorizează pe viitor realizarea proiectelor enumerate în anexa I și a altor proiecte enumerate în anexa II**, care necesită o evaluare a impactului asupra mediului conform legislației naționale.

Pentru planurile și programele, altele decât cele de la alineatul (2), care stabilesc cadrul în care **realizarea proiectelor va fi autorizată pe viitor**, se efectuează o evaluare strategică de mediu dacă una dintre părți decide.

În context, Anexa I la Protocol enunță, la pct. 11 **Baraje și rezervoare de mari dimensiuni**, iar Anexa II, la pct. 80 **Baraje și alte instalații proiectate pentru reținerea sau stocarea apei pe termen lung, altele decât cele incluse în Anexa I**.

Ca și Convenția ESPOO, Protocolul pune în sarcina fiecărei părți asigurarea posibilității publicului interesat de a participa la examinarea preliminară a planurilor și programelor conform prezentului articol. Or, fiecare Parte trebuie să i-a măsurile necesare pentru ca concluziile la care ajunge conform alineatului (1), inclusiv motivele pentru care nu se cere o evaluare strategică de mediu, să fie puse la dispoziția

publicului la timp, fie prin anunțuri publice, fie prin alte mijloace adecvate, cum ar fi mijloacele de comunicare electronice. Totodată, după caz, fiecare parte se străduie să asigure publicului interesat posibilitatea de a participa la determinarea informațiilor pertinente care să fie incluse în raportul de mediu.

Spre deosebire de Convenție, Protocolul conține un articol separat, consacrat participării publicului la procesul de evaluare strategică de mediu.

Articolul 10 din Protocol reglementează procedura de **consultări tranfrontaliere**. Astfel, în cazul în care o parte de origine consideră că implementarea unui plan sau program poate avea efecte transfrontaliere importante asupra mediului și sănătății, sau **în cazul în care o parte susceptibilă de a fi afectată într-o manieră semnificativă o cere**, partea de origine adresează părții afectate o notificare de îndată ce este posibil, **înainte de adoptarea planului sau programului**.

Notificarea trebuie să cuprindă, inter alia:

(a) Proiectul de plan sau program și raportul de mediu, inclusiv informații privind posibilele efecte transfrontaliere asupra mediului și sănătății;

(b) Informații cu privire la procedura de luare a deciziilor, inclusiv indicarea unui termen rezonabil pentru transmiterea observațiilor.

Partea afectată indică părțile de origine, în termenul fixat în notificare și, în acest caz, părțile interesate/implicate încep consultările cu privire la posibilele efecte transfrontaliere asupra mediului, inclusiv a sănătății, ale implementării planului sau programului, precum și cu privire la măsurile prevăzute în vederea prevenirii, reducerii sau atenuării efectelor negative.

Totodată, în cazul în care planul sau programul este adoptat, **publicul**, autoritățile și **părțile consultate în conformitate** trebuie informate și că planul sau programul este disponibil împreună cu o declarație rezumând cum au fost integrate în acesta considerentele asupra mediului, inclusiv cele cu privire la sănătate, cum au fost luate în considerare observațiile primite

și motivele alegerii acestuia în lumina alternativelor acceptabile luate în considerare.

Concluzii și recomandări

Raportând prevederile legale enunțate mai sus la situația creată în jurul Complexului Hidroenergetic Nistrean, invocăm următoarele concluzii:

1. Convenția ESPOO este aplicabilă proiectelor care urmează a fi declanșate dar nu și celor care deja sunt realizate (construite și puse în funcțiune). Din acest punct de vedere, procedura de evaluare a impactului în context transfrontalier poate fi aplicată numai față de proiectele de fundamentare tehnico-economică (documentația de proiect), edificare și punere în funcțiune a obiectelor din cadrul Complexului, inclusive cele 6 proiecte suplimentare de CHE în amonte fluviului Nistru;

2. Conform pct. 11 din Anexa A la Convenție ESPOO, procedura de evaluare a impactului asupra mediului în context transfrontier este aplicabilă proiectelor de construcție a barajelor mari și a rezervoarelor;

3. Potrivit pct. 7 al art. 2 din Convenție ESPOO, evaluările impactului asupra mediului, după cum sunt impuse de Convenție, ca un minim de prevedere, *vor fi realizate la nivel de proiect al activității propuse*. Totodată, Convenția oferă Părților posibilitatea aplicării principiilor evaluării impactului asupra mediului și față de strategiile, planurile și prognozele proprii. Astfel, Republica Moldova poate solicita pe viitor inițierea procedurii de evaluare a impactului și în privința unor astfel de strategii, planuri și prognoze, proiectele cărora sunt elaborate de Ucraina și care au, eventual, tangență la Complexul Hidroenergetic Nistrean. Acestea ar fi, spre exemplu:

- Proiectul Acordului între Cabinetul de Miniștri al Ucrainei și Guvernul Republicii Moldova privind asigurarea funcționării Complexului Hidroenergetic Nistrean;

- Planul de management al Complexului, al rezervoarelor de acumulare, al bazinului hidrografic al râului Nistru;

- Planurile pentru gestionarea riscului de inundații etc.

4. Partea de origine (Ucraina), trebuie să garanteze faptul că Partea afectată (Republica Moldova) va fi informată despre activitățile propuse incluse în Anexa I și care pot provoca impactul negativ semnificativ transfrontier (adica construcția de baraje și rezervoare);

5. Partea de origine (Ucraina), trebuie să stabilească un procedeu de evaluare a impactului asupra mediului care să permită participarea publică și pregătirea unei documentații pentru evaluarea impactului asupra mediului — descrisă în Anexa II.;

6. Dacă Partea de origine (Ucraina) va intenționa să efectueze o procedură pentru a determina conținutul documentației de evaluare a impactului asupra mediului, Părții afectate (Republicii Moldova) trebuie să-i fie acordată posibilitatea de a participa la această procedură, în măsura corespunzătoare.

7. Protocolul operază cu noțiunea de ”**Planuri și programe**”, însă aceasta poate fi tratată extensiv, adica la aceste documente pot fi atribuite și ”strategiile”, ”concepții”, ”recomandări”, ”condiții”. Respectiv, sub noțiunea de ”condiții” pot fi invocate în ”**Regulamentul de exploatare a rezervoarelor de apă din cadrul Complexului Hidroenergetic Nistrean cu rezervor de acumulare tampon**”.

8. Republica Moldova, care este *o parte susceptibilă de a fi afectată într-o manieră semnificativă*, trebuie să solicite de la Ucraina (ca parte de origine) notificarea, cu actele specificate. Totodată, R.Moldova trebuie să participe active la consultările cu privire la posibilele efecte transfrontaliere asupra mediului, inclusiv a sănătății, ale implementării planului sau programului, precum și să prezinte propriile concluzii și observații privind eventualele impact.

Referințe bibliografice:

1. Hotărârea Guvernului RM nr.301 din 24 aprilie 2014 cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2014-2023 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 104-109.

2. Hotărârea Guvernului nr. 775 din 4 octombrie 2013 „Cu privire la hotarele districtelor bazinelor și sub-bazinelor hidrografice și hărțile speciale în care sunt determinate”. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 222-227.

3. DUȚU, M. *Dreptul Mediului. Suport de Curs*. p. 76, <https://www.scribd.com/doc/153185910/Mircea-Dutu-Dreptul-Mediului>, (vizitat la 16.10.2019, ora 13⁰⁰).

4. Convenția privind evaluarea impactului asupra mediului înconjurător în zonele transfrontiere din 25 februarie 1991. *Tratate Internationale*, nr. 7, din 01.01.1999.

În vigoare pentru Republica Moldova din 10 septembrie 1997.

5. Convenția ONU privind protecția și utilizarea cursurilor de apă transfrontiere și a lacurilor internaționale din 17 martie 1992. *Tratate Internationale*, nr. 7, din 01.01.1999. În vigoare pentru Republica Moldova din 6 octombrie 1999.

6. Legea nr. 214 din 03.12.2015 pentru acceptarea amendamentelor I și II la Convenția privind evaluarea impactului asupra mediului înconjurător în context transfrontier (Espoo, 25 februarie 1991). In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 336-346, din 07.09.2018.

7. Protocolul privind evaluarea strategică de mediu la Convenția privind evaluarea impactului asupra mediului în context transfrontalier semnat la Kiev la 21 mai 2003, ratificat prin Legea Republicii Moldova nr. 156 din 26.07.2018. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 336-346, din 07.09.2018.

ASPECTE LACUNARE ÎN SISTEMUL DE DREPT CONFLICTUAL AL REPUBLICII MOLDOVA PRIVIND DETERMINAREA LEGII APLICABILE ÎNCHEIERII CĂSĂTORIEI CU ELEMENT DE EXTRANEITATE

Igor ȘEREMET

lector universitar, doctor în drept,
departamentul Drept Internațional și European, facultatea de drept a USM
email: seremet.igor1981@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9005-5974>

Domeniul dreptului internațional privat constă în principal din următoarele: conflict de jurisdicție, conflict de legi și statut juridic al străinului. Consecvența în cauză este una logică, deoarece este interdependentă. Problemele lacunare privind soluționarea conflictelor de legi cu privire la încheierea căsătoriei produc consecințe incerte asupra efectelor legale pe teritoriul altor state.

***Cuvinte-cheie:** încheierea căsătoriei, norme conflictuale, element de extraneitate, stare civilă, celebrarea căsătoriei, impedimentele căsătoriei.*

LABEL ASPECTS IN THE CONFLICTUAL LAW SYSTEM OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA CONCERNING THE DETERMINATION OF THE LAW APPLICABLE TO THE CONCLUSION OF THE MARRIAGE WITH A FOREIGN ELEMENT

The domain of private international law consists mainly of: conflict of jurisdiction, conflict of laws and legal status of the foreigner. The consecutiveness in question is a logical one because it is interdependent. The lacunar issues regarding the settlement of the conflicts of laws regarding the conclusion of the marriage produce uncertain consequences regarding the legal effects on the territory of other states.

***Keywords:** conclusion of marriage, conflict rules, element of extraneity, civil status, celebration of marriage, impediments of marriage.*

ASPECTS LACUNAIRES DU SYSTÈME DE CONFLIT DE LOIS DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA CONCERNANT LA DÉTERMINATION DE LA LOI APPLICABLE À LA CONCLUSION DU MARIAGE AVEC ÉLÉMENT DE L'EXTRANIÉTATE

Le domaine du droit international privé se compose principalement des éléments suivants: conflit de juridiction, conflit de lois et statut juridique de l'étranger. La cohérence en question est logique, puisqu'elle est liée aux autres. Les problèmes liés au règlement des conflits de lois sur la conclusion du mariage ont des conséquences incertaines sur les effets juridiques sur le territoire d'autres États.

***Mots-clés:** conclusion du mariage, règles de conflit, élément d'extranéité, état civil, célébration du mariage, obstacles au mariage.*

НЕДОСТАТКИ В СИСТЕМЕ КОНФЛИКТНОГО ПРАВА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА ПО ОПРЕДЕЛЕНИЮ ЗАКОНА, ПРИМЕНИМОГО К ЗАКЛЮЧЕНИЮ БРАКА С ЭЛЕМЕНТОМ ЭКСТРАНЕТНОСТИ

Область международного частного права состоит в основном из следующих: конфликт юрисдикции, конфликт законов и правовой статус иностранца. Последовательность, о которой идет речь, является логичной, поскольку она взаимосвязана. Лазейки по разрешению конфликтов законов о заключении брака вызывают неопределенные последствия для правовых последствий на территории других государств.

Ключевые слова: заключение брака, противоречивые правила, элемент экстренности, семейное положение, празднование брака, препятствия для брака.

La 15.11.2018, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr.133 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative în scopul transunerii multiplelor reglementări ale UE, printre care nu se regăsesc modificările evidente ce urmau a fi operate la Codul Familiei al Republicii Moldova [1].

Prin Legea nr.112/2014 adoptată de Parlamentul Republicii Moldova a fost ratificat Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, potrivit căruia, țara noastră, pe lângă multiplele angajamente prevăzute în Preambulul actului internațional, și-a asumat angajamentul de a-și apropia progresiv legislația în sectoarele relevante de cea a UE și de a o pune în aplicare în mod eficace [2].

Cu mare regret constatăm că, la moment, autorii „modernizării” legislației de bază civilă în mare parte au pus accentul pe normele materiale decât în egală măsură și pe normele conflictuale, ignorând totalmente normele legislației familiei, care sunt viabil necesare în soluționarea corespunzătoare a conflictelor de legi privind determinarea legii aplicabile încheierii și desfacerii căsătoriilor, efectelor nepatrimoniale și patrimoniale ale căsătoriilor atât în Republica Moldova cât și în străinătate, filiațiilor, adopțiilor sau obligațiilor privind întreținerea copiilor și părinților în etate etc.

Normele conflictuale prevăzute de Titlul VI din Codul familiei nr.1316/2000 al Republicii Moldova

nu au suferit careva modificări până în prezent începând cu momentul adoptării lor, cu excepția excluderii art.162 și art.163, prin adoptarea Legii speciale nr.99/2010 privind regimul juridic al adopției (în vigoare din 30.01.2011) [3].

Dacă ne referim la normele conflictuale privind încheierea căsătoriei, Codul familiei distinge două situații: încheierea căsătoriilor pe teritoriul Republicii Moldova și în afara țării.

Astfel, conform art.155 din Codul familiei, sunt stabilite reguli de determinare a legii aplicabile formei și modului încheierii căsătoriilor pe teritoriul Republicii Moldova între cetățenii străini și apatrizi, și respectiv, cu un cetățean al Republicii Moldova, sunt determinate de legislația Republicii Moldova, ținându-se cont de legea personală a străinului.

În sensul art.156 din Codul familiei, cetățenii Republicii Moldova se pot căsători în afara Republicii Moldova la misiunile diplomatice sau oficiile consulare ale Republicii Moldova. Căsătoriile dintre cetățenii Republicii Moldova și căsătoriile dintre cetățenii Republicii Moldova și cetățenii străini sau apatrizi încheiate în afara Republicii Moldova în conformitate cu legislația țării în care a fost încheiată căsătoria sunt recunoscute în Republica Moldova doar în cazul dacă au fost respectate condițiile art.11 și 14 din prezentul cod.

Conform estimărilor doctrinarului Valeriu Băbăra, „Din analiza textelor de lege menționate, ar rezulta că legiuitorul a înțeles să se refere la legea

aplicabilă condițiilor de formă ale încheierii căsătoriei, și nu la cele de fond” [4, pag.275].

Or, căsătoria, din punct de vedere juridic, este un act juridic încheiat între un bărbat și o femeie, care este valabil dacă sunt respectate atât condițiile de formă cât și condițiile de fond.

În măsura care, actul de căsătorie mai conține și un element de extraneitate, apare conflictul de legii privind determinarea normei materiale competente a guvernării atât condițiile de formă cât și condițiile de fond.

Soluționarea corespunzătoare are loc doar când sistemul de drept conflictual al autorității competente dispune de norme conflictuale distincte privind determinarea legilor aplicabile atât condițiilor de formă cât și condițiilor de fond.

Însă, până a fi identificat conținutul normei conflictuale necesare, autoritatea competentă, în sensul art.2577 alin.(1) din Codul civil, urmează să ia în considerare calificarea noțiunilor juridice efectuate conform legii Republicii Moldova, dacă legea sau tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte nu prevăd altfel.

În sensul normelor materiale ale Codului familiei, căsătoria este valabilă dacă sunt întrunite condițiile de formă și de fond, și respectiv, lipsesc impedimentele prevăzute de lege (condiții de fond negative prevăzute de art.15).

Astfel, la condițiile de formă pentru încheierea căsătoriei se referă:

- *Declarația de căsătorie*, care în sensul art.10 alin.(1) din Codul familiei, se depune personal de persoanele care urmează să se căsătorească la organul de stare civilă în raza căruia își are domiciliul unul din ei sau a părinților unuia din ei.

- *Înregistrarea căsătoriei*, care conform art.9 alin.(1) din Codul familiei, se efectuează de organele de stare civilă precum și la alte organe abilitate prin lege. La categoria altor organe, conform art.156 alin.(1) din Codul familiei se referă misiunile diplo-

matice sau oficiile consulare ale Republicii Moldova acreditate în străinătate.

Cât privește condițiile de fond pentru încheierea căsătoriei, conform dreptului intern identificăm următoarele:

- *Diferența de sex*, rezultată din art.15 lit.(h) din Codul familiei, conform căruia, nu se admite căsătoria între persoanele de același sex.

- *Vârsta matrimonială*, care în sensul art.14 din Codul familiei, este de minim 18 ani, cu posibilitatea reducerii întemeiate a acesteia cu 2 ani cu încuviințarea de către autoritatea tutelară competentă și acordul părinților minorului.

- *Consimțământul*, care conform art.11 alin.(1) din Codul familiei, trebuie să fie reciproc, neviciat, exprimat personal și necondiționat.

- *Comunicarea stării sănătății*, care în sensul art.11 alin.(2) din Codul familiei, urmează a fi efectuată reciproc după o examinarea medicală cu eliberarea unui certificat medical prezentat organului de stare civilă sau altui organ competent.

Din cauza că, legiuitorul național, din start nu au făcut delimitarea elementelor de structură ale normelor conflictuale privind legea aplicabilă condițiilor de formă, și respectiv, condițiilor de fond, ale încheierii căsătoriei cu elemente de extraneitate, aspectele lacunare în această materie erau acoperite anterior prin aplicarea coroborată a normelor conflictuale prevăzute de Cartea V a Codului civil al Republicii Moldova, în redacția aplicată până la 01.03.2019.

Astfel, pentru determinarea legii aplicabile condițiilor de fond a actului de căsătorie era aplicat art.1587 alin.(1) din Codul civil al Republicii Moldova, în redacție veche, conform căruia, „*Starea civilă și capacitatea persoanei fizice sunt cărmuite de legea națională*”.

Având în vedere că căsătoria aparține stării civile a persoanei, condițiile de fond ale încheierii acesteia cad sub incidența legii naționale ale viitorilor soți.

Însă, prin adoptarea Legii nr.133/2018 privind modernizarea Codului civil, începând cu 01.03.2019, autorii acesteia au exclus instituția stării civile din domeniul reglementării ale normelor conflictuale privind statutul persoanei fizice, fiind impusă deja coroborarea art.2588 alin.(1) din Codul civil, conform căruia, „*Capacitatea de exercițiu a persoanei fizice este guvernată de legea sa națională*”, calificând-o ca o problemă de stare civilă, și concomitent, completând numărul normelor necesare pentru coroborare și cu art.2586 din Codul civil, care prevede regulile de calificare privind legea națională a persoanei fizice.

Respectiv, prin aplicarea coroborată ale art.155 și art.156 din Codul familiei cu art.2586 și art.2588 alin.(1) din Codul civil,

➤ **condițiile de fond ale încheierii căsătoriei sunt reglementate după cum urmează:**

1. Căsătoria încheiată pe teritoriul Republicii Moldova:

- între un cetățean al Republicii Moldova și un cetățean străin, se va aplica legea națională (legea cetățeniei) a fiecăruia cu respectarea lipsei impedimentelor prevăzute de art.15 din Codul familiei al Republicii Moldova. În cazul în care persoana are două sau mai multe cetățenii, legea națională este legea statului cu care persoana are cele mai strânse legături, în special prin reședința sa obișnuită sau prin locul unde își desfășoară activitatea principală. Legea națională a cetățeanului Republicii Moldova care, potrivit legii străine, este considerat că are o altă cetățenie este legea Republicii Moldova.

- între un cetățean al Republicii Moldova și un apatrid, cetățeanul Republicii Moldova este supus legii naționale, iar pentru apatrid se va aplica legea țării în care își are reședința sa obișnuită, iar în lipsa acesteia reședința sa temporară.

- între un cetățean al Republicii Moldova și un refugiat, cetățeanul Republicii Moldova este supus legii naționale, iar pentru refugiat se va aplica legea

statului care i-a acordat azil, dacă nu este prevăzut altceva de legea Republicii Moldova sau de tratatele la care Republica Moldova este parte.

- între doi cetățeni străini, se va aplica legea națională a viitorilor soți. În cazul în care persoana are două sau mai multe cetățenii, legea națională este legea statului cu care persoana are cele mai strânse legături, în special prin reședința sa obișnuită sau prin locul unde își desfășoară activitatea principală.

- între doi apatrizi, fiecare este supus legii țării unde își are reședința obișnuită, iar în lipsa acesteia reședința sa temporară.

2. Căsătoria încheiată în străinătate la misiunile diplomatice sau oficiile consulare ale Republicii Moldova:

- între doi cetățeni ai Republicii Moldova, se va aplica legea Republicii Moldova.

- între un cetățean al Republicii Moldova și un cetățean străin, fiecare dintre viitorii soți este supus legii sale naționale.

- între un cetățean al Republicii Moldova și un apatrid, cetățeanul Republicii Moldova este supus legii Republicii Moldova, iar apatridul legii țării unde își are reședința sa obișnuită, iar în lipsa acesteia reședința sa temporară.

3. Căsătoriile dintre cetățenii Republicii Moldova, între cetățenii Republicii Moldova și cetățenii străini sau apatrizi în afara teritoriului Republicii Moldova în conformitate cu legislația țării în care a fost încheiată căsătoria, se va aplica legea determinată competentă a guverna condițiile de fond conform sistemului conflictual al țării celebrării căsătoriei. Aceste căsătorii vor fi recunoscute pe teritoriul Republicii Moldova doar în cazul când sunt respectate condițiile prevăzute de art.11 și art.14 din Codul familiei al Republicii Moldova.

Remarcabil este că, în pofida lipsei în dispozițiile art.156 alin.(2) din Codul familiei și a obligativității respectării condițiilor prevăzute de art.15, acestea își găsesc aplicabilitate de către organul de stare civilă la

argumentarea refuzului de recunoaștere pe teritoriul Republicii Moldova a căsătoriilor încheiate în străinătate în măsura în care contravin vădit ordinii publice a Republicii Moldova (art.2585 Cod civil RM).

Mai mult decât atât, în sensul art.15 alin.(2) din Codul familiei, organul de stare civilă sau alt organ împuternicit poate refuza înregistrarea acesteia dacă în procesul încheierii căsătoriei guvernate de legea națională a străinului, constată prezența oricărui impediment care potrivit legii Republicii Moldova se încadrează la cele prevăzute de art.15 alin.(1) din Codul familiei.

Potrivit art.15 alin.(1) din Codul familiei, „Nu se admite încheierea căsătoriei între:

a) persoane dintre care cel puțin una este deja căsătorită;

b) rude în linie dreaptă până la al IV-lea grad inclusiv, frați și surori, inclusiv cei care au un părinte comun;

c) adoptator și adoptat;

d) adoptat și rudă a adoptatorului în linie dreaptă, până la al II-lea grad inclusiv;

e) curator și persoană minoră aflată sub curatela acestuia, în perioada curatelei;

f) persoane dintre care cel puțin în privința uneia este instituită o măsură de ocrotire judiciară (ocrotire provizorie, curatelă sau tutelă) și lipsește autorizarea prevăzută de lege la încheierea căsătoriei;

g) persoane condamnate la privațiune de libertate în perioada când ambele își ispășesc pedeapsa;

h) persoane de același sex”.

La fel, organele de stare civilă mai dispun și de instrumentul prevăzut de art.164 alin.(4) din Codul familiei de a refuza aplicarea legii străine competente a governa condițiile de fond ale încheierii căsătoriei în măsura care contravine moravurilor și ordinii publice din Republica Moldova fiind aplicată în acest caz legislația Republicii Moldova.

Procedura recunoașterii pe teritoriul Republicii Moldova a căsătoriilor încheiate de către organele

competente din străinătate conform art.65 alin.(1) și alin.(2) din Legea nr.100/2001 privind actele de stare civilă, cade sub incidența transcrierii actelor de stare civilă [5].

Astfel, cetățenii Republicii Moldova ale căror acte de stare civilă au fost înregistrate de către organele competente ale țărilor străine, inclusiv ale fostei U.R.S.S., pot solicita transcrierea lor la organul de stare civilă de la domiciliul acestor cetățeni sau, după caz, la misiunea diplomatică sau la oficiul consular al Republicii Moldova.

Transcrierea actelor de stare civilă și înscrierea mențiunilor primite din străinătate se fac pe baza copieii extrasului de pe actul de stare civilă sau certificatului de stare civilă al țării respective, cu aprobarea Agenției Servicii Publice.

➤ **condițiile de formă ale încheierii căsătoriei sunt reglementate după cum urmează:**

1. Căsătoria încheiată pe teritoriul Republicii Moldova:

- între un cetățean al Republicii Moldova și un cetățean străin, se aplică legea locului încheierii actului juridic (*locus regit actum*) fiind competent doar oficiul stării civile cu posibilitatea celebrării căsătoriei la misiunea diplomatică sau oficiul consular al țării a cărei cetățean este străinul.

- între un cetățean al Republicii Moldova și un apatrid, se aplică regula *locus regit actum* fiind competent oficiul de stare civilă al Republicii Moldova.

- între un cetățean al Republicii Moldova și un refugiat, se aplică legea locului încheierii actului juridic (*locus regit actum*) fiind competent doar oficiul stării civile cu posibilitatea celebrării căsătoriei la misiunea diplomatică sau oficiul consular al țării care i-a acordat azil, dacă nu este prevăzut altceva de legea Republicii Moldova sau de tratatele la care Republica Moldova este parte.

- între doi cetățeni străini, se aplică regula *locus regit actum* fiind competent oficiul de stare civilă

al Republicii Moldova sau misiunea diplomatică/ oficiul consular al țărilor al căror cetățeni sunt.

2. *Căsătoria încheiată în străinătate la misiunile diplomatice sau oficiile consulare ale Republicii Moldova:*

- în măsura care, se aplică regula universală, *locus regit actum*, legea locului încheierii căsătoriei se determină în dependență de opțiunea viitorilor soți al organului competent: cel din străinătate sau la misiunea diplomatică/oficiul consular al Republicii Moldova acreditate în țara dată.

- o problemă de drept internațional privat privind recunoașterea pe teritoriul Republicii Moldova a actelor de căsătorie încheiate în străinătate din punct de vedere al formei acestora este soluționată prin coroborarea art.2614 alin.(1) din Codul civil, conform căruia: „*Actul juridic se consideră totuși valabil din punct de vedere al formei dacă îndeplinește una din următoarele condiții:*

a) *este respectată legea locului unde a fost întocmit;*

b) *este respectată legea națională sau legea reședinței obișnuite a persoanei care l-a întocmit;*

c) *Este valabil conform legii aplicabile potrivit dreptului internațional privat al autorității care examinează validitatea actului juridic”.*

Remarcabil este faptul că, organul de stare civilă sau misiunea diplomatică/oficiul consular conform art.65 alin.(1) și alin.(2) din Legea nr.100/2001 privind actele de stare civilă vor decide transcrierea actelor de stare civilă încheiate în străinătate, inclusiv și a actelor de căsătorie, dacă pe lângă respectarea condițiilor de fond conform legii aplicabile cel puțin este respectată măcar o condiție prevăzută de art.2614 alin.(1) din Codul civil.

Totodată, unele conflicte de legi privind încheierea căsătoriilor cu elemente de extraneitate evită mecanismul lacunar și complex al coroborărilor legislației civile decris mai sus grație normelor con-

flictuale uniformizate prin tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Astfel, conform art.26 din Convenția CSI cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 22.01.1993, „*Condițiile încheierii căsătoriei sunt determinate pentru fiecare dintre viitorii soți de legislația Părții Contractante al cărei cetățean este, iar pentru persoanele fără cetățenie - de legislația Părții Contractante, în care își au domiciliul permanent. În afară de aceasta, trebuie respectate cerințele legislației Părții Contractante, pe teritoriul căreia se încheie căsătoria în ce privește restricțiile de încheiere a căsătoriei”* [6].

Spre deosebire de Convenția CSI din 22.01.1993, un șir de tratate bilaterale încheiate de Republica Moldova fac distincția cel puțin a condițiilor de formă a căsătoriilor cu elemente de extraneitate de celelalte condiții, și respectiv, limitează domeniul aplicării normelor uniformizate doar în privința persoanelor fizice care sunt cetățeni ai Părților Contractante.

Astfel, potrivit art.26 din Tratatul între Republica Moldova și Federația Rusă cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 25.02.1993 [7], art.26 din Tratatul între Republica Moldova și Republica Azerbaidjan cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 26.10.2004 [8], art.25 din Tratatul între Republica Moldova și Republica Letonia cu privire la asistența juridică și la raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 14.04.1993 [9] și art.24 din Tratatul între Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și Republica Socialistă Cehoslovacă privind asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 12 august 1982 (*în vigoare 26.05.2006*) [10], „(1) *Condițiile încheierii căsătoriei sunt determinate pentru fiecare dintre viitorii soți de legislația Părții Contractante al cărei cetățean este. În afară de aceasta, trebuie respectate cerințele*

legislației Părții Contractante pe teritoriul căreia se încheie căsătoria în ce privește restricțiile de încheiere a căsătoriei. 2) Forma încheierii căsătoriei este determinată de legislația Părții Contractante pe al cărei teritoriu se încheie căsătoria”.

Prin art.24 din Tratat între Republica Moldova și Ucraina privind asistența juridică și relațiile juridice în materie civilă și penală din 13.12.1993, se regăsește aceeași regulă prevăzută de celelalte tratate, însă este exclusă condiția respectării cerințelor legislației Părții Contractante pe teritoriul căreia se încheie căsătoria în ce privește restricțiile de încheiere a căsătoriei [11].

Formulările cele mai clare ale normelor conflictuale privind determinarea legii aplicabile încheierii căsătoriei, în special, prin delimitarea regulilor speciale privind condițiile de fond, condițiile de formă și restricțiile impuse la încheierea căsătoriei, le găsim în art.25 din Tratatul între Republica Moldova și Republica Lituania cu privire la asistența juridică și la raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 09.02.1993, conform căruia, „1) Condițiile de fond ale încheierii căsătoriei sunt determinate, pentru fiecare dintre viitorii soți, de legislația Părții Contractante, ai cărei cetățeni ei sunt. În afară de aceasta, trebuie respectate cerințele legislației Părții Contractante, pe teritoriul căreia se încheie căsătoria, în ce privește restricțiile de încheiere a căsătoriei. 2) Forma încheierii căsătoriei este determinată de legislația Părții Contractante, pe al cărei teritoriu se încheie căsătoria” [12].

Prin Tratatul din 06.07.1996 între Republica Moldova și România privind asistența juridică în materie civilă și penală sunt stabilite aceleași norme conflictuale privind determinarea legii aplicabile condițiilor de formă și de fond ale încheierii căsătoriei, fiind stabilită prin art.25 alin.(2) o regulă uniformizată distinctă, conform căreia, „Pentru căsătoria care se încheie la misiunea diplomatică sau oficiul consular, forma încheierii căsătoriei este determinată de le-

gea Părții Contractante căreia îi aparține misiunea diplomatică sau oficiul consular” [13].

Până la 10.12.2015, când prin Legea nr.229, Republica Moldova a acceptat Statutul Conferinței de la Haga de Drept Internațional Privat, adoptat la 31 octombrie 1951 [14], Guvernul Republicii Moldova a aprobat la 08.04.2011 prin Hotărârea nr.230, proiectul de lege pentru aderarea Republicii Moldova la Convenția privind celebrarea și recunoașterea valabilității căsătoriilor, încheiată la Haga la 14.03.1978 [15].

Prin normele uniformizate de Convenția de la Haga din 14.03.1978 în principal sunt prevăzute regulile de determinare a legii aplicabile condițiilor celebrării căsătoriilor, mecanismul recunoașterii valabilității acestora și impedimentele care întemeiază refuzul organelor competente în recunoaștere.

Astfel, potrivit art.2 din Convenție, condițiile de formă ale încheierii căsătoriei sunt guvernate de legea țării pe teritoriul căreia aceasta este celebrată.

Prin art.3 din Convenția de la Haga, sunt stabilite condițiile cumulative în care căsătoria poate fi celebrată, și anume: 1) în cazul când viitorii soți respectă condițiile de fond prevăzute de legea internă a statului unde este celebrată căsătoria, și că unul dintre ei este cetățean al acestui stat sau are reședința obișnuită acolo; 2) în cazul când fiecare din viitorii soți respectă condițiile de fond prevăzute de legea internă determinată competentă de normele conflictuale ale statului unde este celebrată.

Potrivit art.9 din Convenție, căsătoria care a fost încheiată în mod valabil potrivit legii statului unde a fost celebrată sau care a devenit ulterior valabilă în temeiul acestei legi, este considerată ca atare în orice stat contractant.

De asemenea, este considerată valabilă și căsătoria celebrată în fața unui agent diplomatic sau unui ofițer consular în conformitate cu dreptul statului care i-a acreditat, cu condiția ca această celebrare să nu fie interzisă conform legislației acestui stat.

Procesul de aderare a Republicii Moldova la Convenția privind celebrarea și recunoașterea valabilității căsătoriilor, încheiată la Haga la 14.03.1978 a fost zădărnicit prin retragerea proiectului de lege din Parlamentul Republicii Moldova conform Hotărârii de Guvern nr.4 din 25.02.2015.

Sub aspect comparativ ar prezenta interes normele conflictuale privind încheierea căsătoriei cu element de extraneitate conținute în sistemul de drept conflictual al României, care la fel ca și în cazul Republicii Moldova au trecut prin multiple valuri de modernizare a legislației civile însă spre deosebire de legislatorul moldovenesc cel român a acoperit toate domeniile.

În varianta actualizată a Codului civil român sunt prevăzute și norme conflictuale privind relațiile de familie, fără a le delimita într-un Cod aparte, care încep cu cele privind încheierea căsătoriei cu element de extraneitate, în special, cu instituția promisiunii de căsătorie, care în Republica Moldova a rămas doar la nivel de tradiție, și anume – *Logodna* [16].

Conform art.2585 alin.(1) din Codul civil român, „*Condițiile de fond cerute pentru încheierea promisiunii de căsătorie sunt determinate de legea națională a fiecăruia dintre viitorii soți la data încheierii promisiunii*”.

Cât privește determinarea legii aplicabile condițiilor de fond și de formă ale încheierii căsătoriei, art.2586 alin.(1) și art.2587 din Codul civil român păstrează formula stabilită prin Tratatul din 06.07.1996 între Republica Moldova și România privind asistența juridică în materie civilă și penală, și anume:

- *Condițiile de fond cerute pentru încheierea căsătoriei sunt determinate de legea națională a fiecăruia dintre viitorii soți la momentul celebrării căsătoriei.*

- *Forma încheierii căsătoriei este supusă legii statului pe teritoriul căruia se celebrează.*

- *Căsătoria care se încheie în fața agentului diplomatic sau a funcționarului consular al României în statul în care acesta este acreditat este supusă formalităților prevăzute de legea română.*

Alin.(2) din art.2586 al Codului civil român statuează că, „*Dacă una dintre legile străine astfel determinată prevede un impediment la căsătorie care, potrivit dreptului român, este incompatibil cu libertatea de a încheia o căsătorie, acel impediment va fi înlăturat ca inaplicabil în cazul în care unul dintre viitorii soți este cetățean român și căsătoria se încheie pe teritoriul României*”.

Spre deosebire sistemul de drept conflictual al Republicii Moldova care nu conține norme conflictuale privind determinarea legii aplicabile nulității căsătoriei, conform art.2588 din Codul civil român se stabilește că:

„(1) *Legea care reglementează cerințele legale pentru încheierea căsătoriei se aplică nulității căsătoriei și efectelor acestei nulități.*

(2) *Nulitatea unei căsătorii încheiate în străinătate cu încălcarea condițiilor de formă poate fi admisă în România numai dacă sancțiunea nulității este prevăzută și în legea română*”.

În sistemul de drept conflictual al Republicii Moldova, dacă se pune problema litigioasă privind nulitatea căsătoriei cu element de extraneitate, instanța determinată competentă în urma soluționării conflictului de jurisdicții, urmare a calificării la condițiile de fond sau de formă a temeiurilor invocate de părțile interesate, va aplica legea care a și fost determinată competentă a reglementa condițiile încheierii căsătoriei, și respectiv, a cărei domeniu cuprinde și temeiurile de nulitate sau efectele nulității căsătoriei.

În materia determinării competenței jurisdicționale privind soluționarea litigiilor privind încheierea căsătoriilor cu elemente de extraneitate conform Codul de procedură civilă a Republicii Moldova nr.225/2003 distingem următoarele situații:

- conform art.461 alin.(1) lit.g), de competența exclusivă a instanțelor judecătorești ale Republicii Moldova sunt procesele cu elemente de extraneitate în care la data depunerii cererii de desfacere, anulare sau declarare a nulității căsătoriei, precum și în alte litigii dintre soți, cu excepția celor cu privire la imobile din străinătate, *ambii soți domiciliază în Republica Moldova, iar unul dintre ei este cetățean al Republicii Moldova sau apatrid.*

- conform art.461 alin.(2) lit.f), instanțele judecătorești ale Republicii Moldova examinează cauzele în procedură specială dacă cererea de constatare a inexactității înscrierii în registrul de stare civilă îndeplinite de organul Republicii Moldova privește un cetățean al Republicii Moldova sau un apatrid [17].

Concluzii:

1. Prin regulile uniformizate de tratatele internaționale, la care Republica Moldova este parte, se asigură uniformizarea soluționării conflictelor de legi privind condițiile de formă și de fond ale încheierii căsătoriilor cu elemente de extraneitate, privind efectele impedimentelor la căsătorie conform legilor naționale a viitorilor soți, și respectiv, privind limitele competenței misiunilor diplomatice și oficiilor consulare la înregistrarea căsătoriilor.

2. Normele prevăzute de art.155 și art.156 din Codul familiei au un caracter unilateral, specific normelor de aplicare imediată, care nu își justifică imperativitatea la determinarea în fiecare situație a competenței sistemului de drept al Republicii Moldova în guvernarea condițiilor de încheiere a căsătoriilor.

Prin analiza tratatelor internaționale de asistență juridică la care Republica Moldova este parte, sistemului de drept conflictual al României cât și a Convenției privind celebrarea și recunoașterea valabilității căsătoriilor, încheiată la Haga la 14.03.1978, constatăm utilizarea normelor cu caracter bilateral, adică a normelor conflictuale specifice

privind determinarea legilor aplicabile condițiilor de formă și de fond ale încheierii căsătoriilor.

3. Lipsa regulilor clare pentru determinarea legii aplicabile condițiilor de formă și de fond ale încheierii căsătoriilor cu elemente de extraneitate formează dificultăți pentru organele competente din Republica Moldova în calificarea instituțiilor și termenilor juridici specifici acestor raporturi, soluționării conflictului de calificări și identificarea conținutului normei conflictuale necesare pentru soluționarea corespunzătoare a conflictului de legi, recunoașterea actelor de căsătorie încheiate de către organele competente din străinătate, aprecierea dacă drepturile dobândite în străinătate contravin vădit sau nu ordinii publice a Republicii Moldova, etc.

În acest sens, odată cu modernizarea Codului civil al Republicii Moldova operată la 15.11.2018 prin Legea nr.133, chiar și reieșind din multiplele instrumente internaționale la care Republica Moldova a aderat cu mult înainte, legislatorul național trebuia să modernizeze concomitent și Codul familiei al Republicii Moldova, elaborînd norme conflictuale privind determinarea legii aplicabile încheierii căsătoriei cu element de extraneitate reieșind din următoarele formulări:

- *Condițiile de fond cerute pentru încheierea căsătoriei sunt determinate de legea națională a fiecăruia dintre viitorii soți la momentul celebrării căsătoriei. Dacă una dintre legile străine astfel determinată prevede un impediment la căsătorie care, potrivit dreptului Republicii Moldova, este incompatibil cu libertatea de a încheia o căsătorie, acel impediment va fi înlăturat ca inaplicabil în cazul în care unul dintre viitorii soți este cetățean al Republicii Moldova și căsătoria se încheie pe teritoriul Republicii Moldova.*

- *Forma încheierii căsătoriei este supusă legii statului pe teritoriul căruia se celebrează.*

- *Căsătoria care se încheie în fața agentului diplomatic sau a funcționarului consular al Republicii*

Moldova în statul în care acesta este acreditat este supusă formalităților prevăzute de legea Republicii Moldova.

- Legea care reglementează cerințele legale pentru încheierea căsătoriei se aplică nulității căsătoriei și efectelor acestei nulități. Nulitatea unei căsătorii încheiate în străinătate cu încălcarea condițiilor de formă poate fi admisă în Republica Moldova numai dacă sancțiunea nulității este prevăzută și în legea Republicii Moldova”.

Referințe bibliografice:

1. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 14.12.2018, nr.467-479, art.784 (în vigoare din 14.01.2019, cu unele excepții).

2. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 18.07.2014, nr.185-199, art.442.

3. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* 26.04.2001, nr.47-48, art.210.

4. BABĂRĂ, Valeriu. *Drept internațional privat*, Ediția a III-a, Chișinău, Editura „Elena – V.I.” SRL, 2009.

5. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 17.08.2001, nr.97-99, art.796.

6. Hotărârea Parlamentului nr.402-XIII din 16.03.95. Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1999, volumul 16, p.262.

7. Hotărârea Parlamentului nr.260-XIII din 04.11.94. Publicat în ediția oficială, „Tratate internaționale”, 1999, volumul 21, p.49.

8. Legea nr.33-XVI din 14.04.2005. Publicat în ediția specială „Tratate internaționale”, 2006, volumul 36, p.134.

9. Hotărârea Parlamentului nr.1487-XIII din 10.06.93. Publicat în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1999, volumul 19, p.278.

10. Publicat în Ediția oficială „Tratate internaționale”, 2015, volumul 45, p.398, „Tratate internaționale”, 2009, volumul 39, p.204.

11. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.261-XIII din 04.11.94, Publicat în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1999, volumul 22, p.85

12. Hotărârea Parlamentului nr.1487a-XIII din 10.06.93. Publicat în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1999, volumul 19, p.313.

13. Hotărârea Parlamentului nr.1018-XIII din 03.12.1996. Publicat în ediția oficială „Tratatele internaționale”, 1999, volumul 20, p.364, în vigoare pentru Republica Moldova din 22 martie 1998.

14. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 22.01.2016, nr.13-19, art.31.

15. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.04.2011, nr.58, art.266.

16. Legea nr.287/2009. *Monitorul Oficial al României*, Partea I, 24 iulie 2009, nr. 511, care a fost modificată prin Legea nr.71/2011 și rectificată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 427 din 17 iunie 2011 și în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 489 din 8 iulie 2011.

17. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.06.2003, nr.111-115, art.451. Republicat: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.130-134 art.415 din 21.06.2013. Republicat: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.285-294 art.436 din 03.08.2018.

CONFLICTE DE LEGI PRIVIND LEGEA APLICABILĂ CONTRACTELOR DE TRANSPORT

Valeriu BABĂRĂ

doctor în drept, conferențiar universitar
Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova,
Departamentul Drept Internațional și European
e-mail: valeriubabara@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4261-3772>

Subiectul abordat în conținutul articolului se referă la legea aplicabilă contractelor de transport și al contractelor de transport de pasageri. Soluțiile conflictuale în această materie sunt analizate din perspectiva reglementărilor prevăzute de art. 2619 din Codul Civil al Republicii Moldova și art.5 din Regulamentul Roma I.

Cuvinte-cheie: *regim conflictual, legea aplicabilă, obligații contractuale, localizarea obiectivă, reședința obișnuită, contracte de transport, condiții de fond, validitatea de formă.*

CONFLICTS OF LAWS REGARDING THE LAW APPLICABLE TO CONTRACTS OF CARRIAGE

The topic addressed in the article content refers to the law applicable to contracts of carriage and passenger transport contracts. The conflicting solutions in this matter are analyzed from the perspective of the regulations provided by art. 2619 of the Civil Code of the Republic of Moldova and art.5 of the Rome I Regulation.

Keywords: *conflictual regime, applicable law, contractual obligations, objective location, habitual residence, transport contracts, substantive conditions, validity of form.*

CONFLITS DE LOIS SUR LA LOI APPLICABLE AUX CONTRATS DE TRANSPORT

Le sujet abordé dans le contenu de l'article renvoie à la loi applicable aux contrats de transport et aux contrats de transport de voyageurs. Les solutions conflictuelles en la matière sont analysées du point de vue de la réglementation prévue à l'article 2619 du Code Civil de la République de Moldova et à l'article 5 du règlement Rome I.

Mots-clés: *conflit de lois, loi applicable, obligations contractuelles, situation objective, résidence habituelle, contrats de transport, conditions matérielles, validité de la forme.*

КОНФЛИКТЫ ЗАКОНОВ О ЗАКОНЕ, ПРИМЕНИМОМ К ТРАНСПОРТНЫМ ДОГОВОРАМ

Тема, затронутая в данной статье, касается закона, применимого к договорам транспорта и договорам пассажирского транспорта. Противоречивые решения в этом вопросе анализируются с точки зрения правил, предусмотренных статьей. 2619 Гражданского кодекса Республики Молдова и СТ.5 правил Рим I.

Ключевые слова: *конфликтный режим, применимый закон, договорные обязательства, объективная локализация, обычное место жительства, транспортные контракты, условия фонда, обоснованность формы.*

Regimul conflictual al contractelor de transport în dreptul conflictual al Republicii Moldova este reglementat în conținutul art.2619 din Codul civil, care este o copie fidelă a art.5 din Regulamentul (CE) nr.593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17.06.2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale – Roma I [1].

Reglementarea respectivă stabilește legea aplicabilă contractelor de transport, distingându-se între contractele de transport de mărfuri și cele de pasageri. Pentru ambele categorii de contracte de transport sunt prevăzute două soluții conflictuale aplicabile în cascadă.

Astfel, în primul rând, potrivit art.2617 din Codul civil se acordă prioritate legii alese de părți în temeiul principiului *lex vountatis*. În situația în care părțile nu utilizează *lex voluntatis*, sunt determinate criteriile de localizare obiectivă a contractelor de transport, constând în două reglementări conflictuale incidente succesiv – pentru contractul de transport de mărfuri în art.2619 alin.(1) și pentru contractul de transport de pasageri în art.2619 alin.(2-3). Pentru situația când contractul prezintă legături mai strânse cu legea altei țări, va deveni aplicabilă legea proprie în sensul art.2619 alin.(4), care sunt identice cu cele din art.2618 alin.(3).

În ceea ce privește contractele de transport de mărfuri art.2619 alin.(1) din Codul civil stabilește că, în măsura în care legea aplicabilă contractului de transport de mărfuri nu a fost aleasă de părți în conformitate cu art. 2617, legea aplicabilă este legea statului în care își are reședința obișnuită transportatorul, cu condiția ca locul de încărcare sau cel de livrare sau reședința obișnuită a expeditorului să fie, de asemenea, situate în statul respectiv. În cazul în care aceste cerințe nu sunt întrunite, se aplică legea statului în care este situat locul de livrare convenit de către părți.

Art.2619 alin.(4) continuă cu prevederea potrivit căreia, în cazul în care, în lipsa unei alegeri a legii aplicabile, rezultă fără echivoc din ansamblul cir-

cumstanțelor cauzei că respectivul contract are în mod vădit o legătură mai strânsă cu un alt stat decât cel menționat la alin.(1) sau (2), se aplică legea din acel alt stat.

Prin urmare, atât alin.(1), cât și alin.(2) al art.2619 din Codul civil, acordă prioritate principiului *lex voluntatis*.

În situația în care părțile nu utilizează *lex voluntatis*, adică nu își aleg legea aplicabilă, pentru localizarea obiectivă a contractului sunt prevăzute două soluții conflictuale aplicabile în cascadă.

Astfel, în lipsa lui *lex voluntatis*, devine incidentă, fie legea țării în care își are reședința obișnuită transportatorul, dacă locul de încărcare sau cel de livrare sau reședința obișnuită a expeditorului se află deasemenea în țara respectivă, fie, în cazul în care niciuna din aceste cerințe alternative nu este întrunită, devine incidentă legea țării în care este situat locul de livrare convenit de către părți.

Din interpretarea prevederilor art.2619 alin.(1) teza a II-a, în ipoteza ultimei soluții conflictuale, devine aplicabilă legea țării în care este situat locul de livrare convenit de părți. Din sensul prevederii, rezultă că soluția respectivă este aplicabilă doar în situația în care părțile au stabilit în mod expres locul de livrare, indiferent dacă această determinare s-a făcut în cuprinsul contractului de transport, sau printr-o convenție separată.

În cazul când părțile nu au convenit asupra locului de livrare, va deveni aplicabilă soluția de drept comun prevăzută de art.2618 alin.(2), adică legea statului în care își are reședința obișnuită partea contractantă care efectuează prestația caracteristică, care de regulă este cea a țării transportatorului. Această soluție poate fi întemeiată prin analogie cu art.2619 ali.(2), care se referă la contractul de transport de pasageri, și care, pentru o situație similară, trimite direct la legea țării transportatorului [2, p.107].

Având în vedere că legiuitorul Republicii Moldova a preluat, *ad literam*, soluțiile conflictuale în

materie din Regulamentul Roma I, precizăm că acesta din urmă a ales locul de livrare convenit de către părți ca punct de legătură pentru norma conflictuală prevăzută a fi de ultimă aplicare datorită avantajului predictibilității pe care îl prezintă, precum și a unor rațiuni practice, cum ar fi faptul că, de regulă, în acest loc se desfășoară procedurile de reclamare a daunelor provocate mărfii care a făcut obiectul transportului [3, p.651]. Totodată, acest punct de legătură poate deveni însă dificil de aplicat în cazul în care unul și același contract de transport prevede că marfa care face obiectul său urmează a fi împărțită în partide care vor fi livrate la destinații diferite, putând conduce din punct de vedere juridic la un *splitting-up* forțat, deoarece fiecare partidă de marfă va urma o lege proprie.

În ceea ce privește termenul „expeditor” preambului Regulamentului Roma I precizează la pct.22 că acesta se referă la orice persoană care încheie un contract de transport cu transportatorul, iar termenul „transportator” se referă la partea din contract care își asumă răspunderea de a transporta mărfurile, indiferent dacă păstrează ea însăși sau nu serviciul de transport.

Legea sediului transportatorului poate să coincidă sau nu cu legea pavilionului navei sau aeronavei, dar coincide cu legea aplicabilă mijloacelor de transport care nu au pavilion, în acest din urmă caz fiind incidentă tot legea sediului (statutului organic) al transportatorului feroviar sau rutier.

În acest sens, art.2603 alin.(1) din Codul civil prevede că constituirea, transmiterea și stingerea drepturilor reale asupra mijloacelor de transport sunt guvernate de:

- a) legea pavilionului pe care îl arborează nava sau legea statului de înmatriculare a aeronavei;
- b) legea aplicabilă statutului juridic al întreprinderii de transport pentru vehiculele feroviare și auto-vehiculele care îi aparțin.

În ultimă instanță, în sensul dispozițiilor art.2619 alin.(4) din Codul civil, devine incidentă legea proprie contractului (*the proper law of the contract*) dacă din ansamblul circumstanțelor cauzei rezultă fără echivoc că respectivul contract are în mod vădit o legătură mai strânsă cu o altă țară.

În ceea ce privește legea aplicabilă contractului de transport de pasageri, art.2619 alin.(2) din Codul civil prevede că, în măsura în care legea aplicabilă contractului de transport de pasageri nu a fost aleasă de părți în conformitate cu alin.(1), legea aplicabilă este legea statului în care își are reședința obișnuită pasagerul, cu condiția ca locul de plecare sau cel de sosire să fie, de asemenea, situate în statul respectiv. Dacă nu sunt îndeplinite aceste cerințe, se aplică legea statului în care își are reședința obișnuită transportatorul.

În continuare, alin.(3) stabilește că părțile pot alege legea aplicabilă contractului de transport de pasageri în conformitate cu art.2617 numai legea statului în care:

- a) se află reședința obișnuită a pasagerului;
- b) se află reședința obișnuită a transportatorului;
- c) se află sediul administrației centrale a transportatorului;
- d) este situat locul de plecare; sau
- e) este situat locul de sosire.

În fine, art.2619 alin.(4) dispune că, în cazul în care, în lipsa unei alegeri a legii aplicabile, rezultă fără echivoc din ansamblul circumstanțelor cauzei că respectivul contract are în mod vădit o legătură mai strânsă cu un alt stat decât cel menționat la alin. (1) sau (2), se aplică legea din acel alt stat.

Așadar, atât alin.(2), cât și alin.(3) al art.2619 din Codul civil acordă prioritate, ca și în cazul contractului de transport de mărfuri, legii alese de părți (*lex voluntatis*). Însă, spre deosebire de reglementarea de la transportul de mărfuri, principiul *lex voluntatis* este limitat la una dintre legile cu care contractul prezintă o legătură obiectivă în alin.(3).

Menționăm, că această limitate este întemeiată pe protecția pasagerului, care este „consumatorul” transportului, deoarece contractele de transport sunt exceptate de la aplicarea normelor privind consumatorii din art.2620 din Codul civil.

În acest context, se impune precizarea că protecția pasagerului poate fi iluzorie în situația când contractul de transport, care de cele mai multe ori este încheiat pe baza de clauze prestabilite (*standard terms*) impuse de transportator, alege ca lege aplicabilă soluțiile de la lit.b), adică legea reședinței obișnuite a transportatorului, sau c), respectiv legea sediului administrației centrale a transportatorului. De aceea, mult mai proectivă pentru pasager ar fi fost o soluție de tipul celei prevăzute de art.2620 alin.(2) din Codul civil prin adaptare la specificul transportului de pasageri, în sensul ca părților să li se ofere posibilitatea de a alege orice lege, dar această alegere să nu poată priva pe pasager de protecția acordată prin legea unde se află reședința sa obișnuită.

În situația în care părțile nu și-au ales legea aplicabilă contractului, dispozițiile art.2619 alin.(2) din Codul civil prevede, pentru localizarea obiectivă a contractului de transport de pasageri, două soluții conflictuale aplicabile în cascadă.

În primul rând, devine incidentă, fie legea țării în care își are reședința obișnuită pasagerul, dacă locul de plecare sau cel de sosire este situat deasemenea în țara respectivă, fie, în cazul în care aceste cerințe nu sunt întrunite, devine aplicabilă legea țării în care își are reședința obișnuită transportatorul.

În subsidiar, se aplică legea proprie contractului (*the proper law of the contract*) dacă din ansamblul circumstanțelor cauzei rezultă fără echivoc că respectivul contract are în mod vădit o legătură mai strânsă cu o altă țară.

Regulamentul Roma I califică noțiunea de reședință obișnuită în art.19. Astfel, potrivit alin.(1) în înțelesul prezentului regulament, reședința obișnuită a societăților și a altor organisme, constituite sau nu

ca persoane juridice, este situată la sediul administrației lor centrale. Reședința obișnuită a unei persoane fizice acționând în exercitarea activității sale profesionale este locul unde această persoană își are sediul principal de activitate.

În sensul alin.(2), în cazul în care contractul este încheiat în cadrul activității unei sucursale, a unei agenții sau a oricărei alte unități, sau în cazul în care, conform contractului, executarea acestuia incumbă unei astfel de sucursale, agenții sau unități, locul unde se află sucursala, agenția sau oricare altă unitate este considerat reședința obișnuită.

Potrivit dispozițiilor alin.(3), în scopul determinării locului unde se află reședința obișnuită, momentul relevant îl constituie data încheierii contractului.

Așadar, în sensul Regulamentului Roma I, reședința obișnuită acoperă atât persoanele fizice, cât și persoanele juridice.

Așa cum am menționat anterior, legiuitorul Republicii Moldova a preluat unele reglementări din Regulamentul Roma I în conținutul Codului civil, care nu se acomodează pe terenul juridic al dreptului Republicii Moldova.

Astfel, în sensul Regulamentului Roma I, reședința obișnuită acoperă atât persoanele fizice, cât și persoanele juridice, pe când în dreptul Republicii Moldova reședința obișnuită acoperă doar persoanele fizice. Calificarea noțiunii de reședință obișnuită în dreptul Republicii Moldova este dată de art.38 din Codul civil. Astfel, potrivit alin.(1) domiciliul persoanei fizice este locul unde aceasta își are reședința obișnuită, iar în sensul alin.(2) reședința obișnuită demonstrează o legătură apropiată și stabilă a persoanei fizice cu locul vizat. La determinarea reședinței obișnuite se iau în considerare toate elementele de fapt relevante, în special durata și regularitatea prezenței persoanei în locul vizat, precum și condițiile și motivele acestei prezențe.

Având în vedere cele menționate, considerăm că calificarea noțiunii de reședință obișnuită trebuia

să fie reglementată în Cartea a V-a din Codul civil, deoarece aceasta prezintă relevanță în raporturile de drept internațional privat, acoperind atât persoanele fizice, cât și persoanele juridice.

Legea aplicabilă contractului de transport, indiferent de tipul său, stabilită de art.2619 din Codul civil, reglementează condițiile de fond și efectele acestor contracte.

În acest sens, art.2625 alin.(1) din Codul civil stabilește că legea aplicabilă contractului reglementează în special:

- a) interpretarea contractului;
- b) executarea obligațiilor născute din contract;
- c) în limitele competenței conferite instanței sesizate de legea sa procedurală, consecințele neexecutării totale sau parțiale a obligațiilor, inclusiv evaluarea prejudiciului în măsura în care aceasta este reglementată de norme de drept;
- d) diferitele moduri de stingere a obligațiilor, precum și prescripția și decăderea din drepturi;
- e) efectele nulității contractului.

Soluțiile conflictuale stabilite de art.2619 din Codul civil se aplică și cu privire la răspunderea contractuală a transportatorului pentru neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a contractului de transport, indiferent de tipul transportului. Răspunderea transportatorului fiind un aspect esențial în materie, cu cea mai mare aplicabilitate practică, a cunoscut însă o importantă reglementare uniformă, prin convențiile internaționale, care înlătură în bună măsură conflictele de legi. Astfel, majoritatea convențiilor internaționale privind contractele de trans-

port rutier, feroviar, aerian și fluvial conțin importante prevederi în materia răspunderii cărașului.

În ceea ce privește legea aplicabilă validității de formă a contractului de transport, sunt aplicabile prevederile art.2624 din Codul civil.

Astfel, potrivit dispozițiilor art.2624 alin.(1) din Codul civil, contractul încheiat între persoanele sau reprezentanții acestora care se află în același stat în momentul încheierii contractului este considerat valabil din punct de vedere al formei dacă îndeplinește condițiile de formă prevăzute de legea care îl reglementează pe fond sau de legea statului în care se încheie contractul.

În sensul alin.(2) al aceluiași articol, contractul încheiat între persoanele sau reprezentanții acestora care se află în state diferite în momentul încheierii contractului este considerat valabil din punct de vedere al formei dacă îndeplinește condițiile de formă prevăzute de legea care îl reglementează pe fond sau de legea oricărui stat în care se află oricare dintre părți sau reprezentanții acestora la momentul încheierii contractului, sau de legea statului în care, la data respectivă, își avea reședința obișnuită oricare dintre părțile contractante.

Referințe bibliografice:

1. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr.L177 din 4.07.2008.
2. NIELSEN, P.A. *The Rome I Regulation and Contracts of Carriage*. Culegere de studii, Sellier, 2009.
3. SITARU, D-A. *Drept Internațional Privat*. București, editura C.H. Beck, 2013.

LEGEA APLICABILĂ OBIECTELOR DE PROPRIETATE INTELECTUALĂ ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT

Serghei RUSU

magistru în drept, doctorand Școala Doctorală Științe Juridice,
lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova
e-mail: ruserghei213@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9289-8038>

Reglementarea obiectelor de proprietate intelectuală de către dreptul internațional privat la etapa actuală de dezvoltare a relațiilor sociale reprezintă o necesitate, or, ținând cont de fenomenul globalizării și digitalizării, posibilitatea încălcării în orice stat, decât cel unde a fost creată opera, impune necesitatea studierii legii aplicabile obiectelor de proprietate intelectuală.

*În această ordine de idei, prezentul articol se axează pe determinarea obiectelor de proprietate intelectuală, cercetarea legii aplicabile obiectelor de proprietate intelectuală în dreptul internațional privat ca și excepție de la regula generală *lex rei sitae* și are drept scop scoaterea în evidență a tendințelor existente în reglementările statelor cu privire la protecția operelor de creație intelectuală, soluțiile în privința conflictelor de norme precum și reflecția practicii judiciare internaționale de protejare a proprietății intelectuale prin prisma dreptului internațional privat.*

Cuvinte-cheie: *Punct de legătură, lex rei sitae, norme conflictuale, proprietate intelectuală, operă de creație, aducerea la cunoștința publicului.*

LAW APPLICABLE TO INTELLECTUAL PROPERTY OBJECTIVES IN PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Legal regulation of the objects of intellectual property by the International Private Law represent in our days a necessity, taking into account the phenomenon of globalization and digitalization, the possibility of infringement in any state the intellectual property imposes the need to study the law applicable to the objects of intellectual property.

*In this sense, this article focuses on determining the objects of intellectual property, researching the law applicable to the objects of intellectual property in private international law as an exception to the general rule *lex rei sitae* and aims to highlight the trends existing in state's regulations regarding the objects of intellectual property and the solutions regarding the conflicts of norms as well as the reflection of the international judicial practice to protect the intellectual property through the prism of the private international law.*

Keywords: *liaison point, lex rei sitae, conflictual rules, intellectual property, creative work, public exposure.*

LOI APPLICABLE AUX OBJETS DE PROPRIÉTÉ INTELLECTUELLE EN DROIT INTERNATIONAL PRIVÉ

La réglementation des droits de propriété intellectuelle par le droit international privé, au stade actuel du développement des relations sociales, est toutefois nécessaire, si l'on tient compte du phénomène de la mondialisation et de la numérisation de la possibilité d'infraction dans tout autre pays que celui où elle a été créée, le safari exige l'étude du droit applicable à la propriété intellectuelle.

Dans ce contexte, le présent article se concentre sur la détermination des objets de propriété intellectuelle, sur la recherche de la loi applicable aux objets de propriété intellectuelle en droit international privé, en tant qu'exception à la règle générale de la lex rei sitae, et vise à mettre en évidence les tendances dans les États en ce qui concerne la protection des œuvres de création intellectuelle, les recours en matière de conflit des règles, ainsi que le reflet de la pratique de la protection judiciaire internationale de la propriété intellectuelle à travers le prisme du droit international privé.

Mots-clés: point de connexion, lex REI sitae, règles de conflit, propriété intellectuelle, travail créatif, sensibilisation du public.

ПРИМЕНЯЕМЫЙ ЗАКОН ОБ ОБЪЕКТАХ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В МЕЖДУНАРОДНОМ ЧАСТНОМ ПРАВЕ

Регулирование объектов интеллектуальной собственности международным частным правом на нынешнем этапе развития социальных отношений является необходимостью, поскольку, учитывая феномен глобализации и оцифровки, возможность нарушения в любом государстве, кроме того, где была создана работа, требует изучения закона, применимого к объектам интеллектуальной собственности.

В этой связи данная статья посвящена определению объектов интеллектуальной собственности, исследованию закона, применяемого к объектам интеллектуальной собственности в международном частном праве, в качестве исключения из общего правила lex rei sitae, и направлена на выявление существующих тенденций в правилах государств о защите произведений интеллектуального творчества, решениях в отношении свершений норм, а также отражении международной судебной практики защиты интеллектуальной собственности через призму международного частного права.

Ключевые слова: точка связи, lex rei sitae, противоречивые правила, интеллектуальная собственность, творческое произведение, доведение до сведения общественности.

Discuții și rezultate obținute. Referindu-ne conceptual la proprietatea intelectuală apreciem că termenul în sine dispune de un conținut abstract și nu este cert ce anume se include în categoria obiectelor de proprietate intelectuală, deși intuitiv percepem că obiect al proprietății intelectuale este orice creație care poate însă îmbrăca o formă materială sau nematerială, cum ar fi în cel din urmă caz drepturile de autor.

Din punct de vedere istoric în literatura de specialitate se apreciază că societatea a ajuns la concluzia despre necesitatea de a proteja obiectele de proprietate intelectuală în sec.VIII când în legislațiile unor state deja apăreau ca formă generală de protecție a proprietății intelectuale. [1, p.75]

Atunci a apărut și problema determinării sferei de protecție intelectuală, altfel spus era necesar să se determine criteriile și componentele proprietății intelectuale ce urmau a fi protejate.

Tot în acea perioadă a apărut și concepția că termenul de creație intelectuală cuprinde în esență obiectele de proprietate intelectuală, conceptul de „creație” însă nu a primit o definiție juridică înderverată în legislație datorită lipsei criteriilor tehnico-juridice de determinare a conținutului acestui termen și datorită faptului că legislațiile naționale totuși stabileau o listă exhaustivă de obiecte care erau într-un mod sau altul protejate de legislație.

În așa mod în Legea Prusiei cu privire la dreptul de autor din 1837 nu toate obiectele creației intelectuale făceau obiectul protecției juridice, ci doar operele de știință și artă care erau tipărite, în același timp elementul de creație intelectuală în calitate de component al operei nu se lua în considerare.

Treptat însă a devenit evident faptul că o asemenea abordare limitează arealul obiectelor de creație intelectuală protejate de lege, iar în anumite situații, când autorul și-a propus să creeze o opera, iar după caracte-

risticile tehnice aceasta nu se încadrează în specificațiile descrise de legiuitor, drepturile autorului cât și opera în sine este lipsită de protecția juridică necesară, sau situațiile în care operele de artă nu se deosebesc de patente și alte obiecte ale creației intelectuale.

Situația dată l-a inspirat pe Johann Gottlieb Fichte, filosof german, cunoscut ca părinte al idealismului german și ca urmaș al lui Kant să propună un concept filosofic nou pentru delimitarea operelor de creație intelectuală protejate de cele neprotejate. Acesta a formulat ideea că opera de creație intelectuală are conținutul ca și ideie și două forme de exteriorizare a acestui conținut: una nematerială adică modalitatea în care autorul î-și percepe singur creația și forma materială adică suportul fizic pe care este imprimată opera de creație intelectuală, fie că aceasta este hârtie, peliculă pânză, sticlă sau orice alt material. În acest context, dacă conținutul ideologic (ideea) al operei poate fi percepută de către public prin vizualizare, citire sau orice alt mod de interacționare cu opera atunci forma nematerială, adică percepția autorului despre opera sa nu poate fi asimilată de către public încât aceasta reprezintă în sine o parte interioară a autorului ce ține de trăirile sale și reflecțiile individuale.

Astfel, pentru a face parte din lumea interioară a autorului, ideea autorului este îmbrăcată în semne și simboluri și într-un final capătă o formă de exteriorizare materială ce urmează să treacă de bariera comunicativă a persoanei care o studiază sau percepe, aceasta trebuie să fie supusă analizei subiective a individului ca în rezultat ideea autorului să înceteze a mai fi o chestiune abstractă nematerială.

Concepția privind protecția creației de proprietate intelectuală, promovată de către Johann Gottlieb Fichte, a constituit până la mijlocul sec.XX fundamentul juridic pentru protejarea obiectelor de creație intelectuală în statele cu sistem de drept continental. [2, p.41]

Succesiv, studiile privind conținutul și formele obiectelor de proprietate intelectuală au fost conti-

nuate de către Josef Kohler, cercetător german care a promovat ideea că nu orice rezultat al activității intelectuale urmează a fi supus protecției ci doar cel care îmbracă în sine o „creație” intelectuală. În aceeași ordine de idei Josef Kohler conideră că fiecare operă în sine conține două elemente indispensabile și anume: elementul obiectiv al creației ce reflectă realitatea fiind independentă de voința autorului și elementul subiectiv care reprezintă în sine anume rodul imaginației autorului, anume aceste elemente redau operei originalitate și o deosebesc de alte lucrări similare existente în natură.

Referindu-ne la ideile promovate de Josef Kohler apreciem că atât criteriul de originalitate cât și elementele unei creații nu au căpătat o încadrare juridică, fapt care nu ne permite să ne expunem ca fiind un adevăr absolut ideile promovate de acesta.

În acest context observăm că în literatura de specialitate apar două tendințe în procesul de determinare a obiectelor dreptului proprietății intelectuale una de natură obiectivă, ce vizează în sine creații intelectuale, și alta de natură subiectivă, ce ține de percepția autorului față de operele sau creațiile sale, în asemenea mod fiind divizate și legislațiile statelor.

Astfel, dat fiind faptul că legislațiile naționale aveau reglementări diferite, uneori contradictorii era necesar de a se adopta la nivel internațional o Convenție care să stabilească cert care sunt obiectele proprietății intelectuale și măsurile de protecție de care se bucură. În acest mod la nivel internațional a fost adoptată Convenția de la Berna cu privire la protecția operelor literare și artistice din 1886, obiectele de proprietate intelectuală ce cad sub protecția acestei convenții reprezintă operele literare și artistice ce va include orice producție în domeniul literar, artistic și științific, oricare ar fi forma de expresie a acestora, cum ar fi cărți, pamflete și alte scrieri, prelegeri, comunicări, discursuri și alte lucrări de același gen, dramatice sau muzical-dramatice; opere coregrafice și pantomime, opere muzicale cu sau fără text; opere

audiovizuale (cine-, tele-, video filme, filme cu diapozitive etc.); opere de pictură, grafică, arhitectură, sculptură, gravură și litografie, opere fotografice și opere obținute printr-un procedeu analogic fotografiei, opere de artă aplicată; ilustrații, hărți, planuri, schițe și opere tridimensionale referitoare la geografie, topografie, arhitectură sau știință.

În această ordine de idei protecția obiectelor de proprietate intelectuală indiferent de forma de exteriorizare materială sau nematerială este asigurată de Convenție, totodată, reieșind din art.2, pct.2) al Convenției statele au libera alegere ca operele în general sau anumite categorii specifice să nu fie ocrotite dacă nu au fost imprimate într-o formă materială.

Într-o altă ordine de idei, conform art.1 al Convenției Mondiale cu privire la Drepturile de Autor din 06.09.1952, fiecare Stat Contractant se obligă să ia toate măsurile necesare pentru asigurarea unei protecții adecvate și efective a drepturilor autorilor și altor titulari ai drepturilor de autor asupra operelor literare, științifice și artistice, cum ar fi operele scrise, muzicale, dramatice și cinematografice, operele de pictură, grafică și sculptură.

Analiza actelor internaționale denotă faptul că principalele obiecte de proprietate intelectuală sunt creațiile literare, științifice și de artă.

Potrivit prevederilor art.476 alin.(1) Cod civil, se consideră obiect de proprietate intelectuală orice rezultat al activității intelectuale, confirmat și protejat prin drepturile corespunzătoare privind utilizarea acestuia.

Alin.(2) al aceluiași articol prevede că obiectele de proprietate intelectuală se divizează în două categorii:

a) obiecte de proprietate industrială (invenții, soiuri de plante, topografii de circuite integrate, mărci, desene și modele industriale, indicații geografice, denumiri de origine și specialități tradiționale garantate);

b) obiecte ale dreptului de autor (opere literare, artistice și științifice etc.) și ale drepturilor conexe

(interpretări, fonograme, videograme și emisiuni ale organizațiilor de difuziune etc.).

Totodată alin.(3) al art.476 Cod civil admite că obiect al dreptului de proprietate intelectuală pot fi și alte bunuri ce dispun de un sistem de reglementare separat, cum ar fi:

a) secretul comercial (know-how);

b) numele comercial.

Dat fiind faptul că norma dată are un caracter dispozitiv, înțelegem că obiect al dreptului de proprietate intelectuală pot avea în mod teoretic și alte bunuri ce au sistem de reglementare separat, deci lista prezentată nu este una exhaustivă prin definiție.

Analiza obiectelor de proprietate intelectuală impune necesitatea determinării legii aplicabile obiectelor de proprietate intelectuală în dreptul internațional privat.

În literatura de specialitate este specificat că normele conflictuale cu privire la proprietatea intelectuală sunt guvernate de principiul teritorialității, ceea ce presupune că legile străine nu sunt luate în considerare în jurisdicția internă, iar litigiul este guvernat de regulă de *lex loci protectionis* în sistemul de drept continental sau de *lex fori* în mare parte în sistemul de drept *common law*.

Reglementarea obiectelor de proprietate intelectuală în legislația Republicii Moldova în redacția anterioară a Codului Civil prin prisma art.1607 care se intitula – „*Drepturile personale nepatrimoniale*” după modificările operate în martie 2019 – art.1607 devine art.2609 – fiind denumit – „*Legea aplicabilă obiectului de proprietate intelectuală*”, redenumirea articolului este mult mai reprezentativă față de titlul anterior.

Potrivit art. 2609 alin.(1) Cod civil, dobândirea, conținutul și stingerea dreptului de autor asupra unei opere de creație sunt guvernate de legea statului pe al cărui teritoriu această operă a fost adusă pentru prima dată la cunoștința publicului prin expunere, difuzare, publicare, reprezentare sau în orice alt mod.

Alineatul (2) al art.2609 Cod civil prevede, dreptul de autor asupra unei opere de creație, care nu a fost adus la cunoștința publicului, este guvernat de legea națională a autorului.

Astfel, analiza prevederilor legale denotă că asupra unui obiect de proprietate intelectuală sunt susceptibile de a fi aplicate două legi în dependență de situația dacă opera a fost sau nu adusă la cunoștința publicului.

Reglementarea dată își are sorginea în convențiile internaționale analizate anterior, astfel, art.4 alin.(2) al Convenției de la Berna face distincție între operele publicate și nepublicate, similar art.2 pct.1 din Convenția Mondială privind Dreptul de Autor.

Conform art.3 alin.(3) al Convenției de la Berna, pentru ca o operă să obțină statutul de „publicată” aceasta trebuie să fie publicată cu consimțământul autorului sau autorilor, oricare ar fi mijloacele de producere a copiilor, cu condiția ca aceste copii să fie într-un număr care să satisfacă cererile rezonabile ale publicului, în funcție de natura operei. Interpretarea unei opere dramatice, muzical-dramatice, cinematografice sau muzicale, recitarea publică a unei opere literare, comunicarea prin mijloace electrice sau difuzarea operelor literare și artistice, expunerea unei opere artistice și construirea de opere arhitecturale nu va constitui o publicare.

Totodată, potrivit alin.(4) al aceluiași articol, o operă va fi considerată publicată simultan în mai multe țări în cazul în care aceasta a fost publicată în două sau mai multe țări în termen de 30 de zile de la data primei sale publicări.

Prin „publicare” în sensul Convenției Mondiale privind Dreptul de Autor, potrivit art.6 al acesteia, se înțelege reproducerea în careva formă materială și punerea la dispoziția unui cerc nelimitat de persoane a exemplarelor operei pentru lectură sau altă percepție vizuală.

Revenind la prevederile alin.(3) al art.476 Cod civil care admite că obiect al dreptului de proprietate

intelectuală pot fi și alte bunuri ce dispun de un sistem de reglementare separat și raportând aceste prevederi la art.2 alin.(3) al Convenției de la Berna distingem că există o categorie de obiecte ale dreptului de proprietate intelectuală care deși au un sistem separat de reglementare, nu sunt incluse și reflectate în vre-un mod în legislația națională și anume: *traducerile, adaptările, aranjamentele muzicale și alte prelucrări ale operelor literare și artistice*, acestea din urmă vor fi ocrotite ca și operele originale fără a prejudicia dreptul de autor al operei originale.

Reglementări similare fiind și în privința operelor cinematografice, potrivit art.14 bisalin.(1) din Convenția de la Berna, *„fără a prejudicia dreptul de autor asupra oricărei opere care poate fi adaptată sau reprodușă, opera cinematografică este ocrotită ca și o operă originală. Titularul dreptului de autor al unei opere cinematografice are aceleași drepturi ca și autorul operei originale...”*.

Evoluția relațiilor sociale și avansarea tehnologiei a condus la mărirea cercului de obiecte ale proprietății intelectuale, astfel, potrivit art.10 al Acordului privind aspectele drepturilor de proprietate intelectuală legate de comerț, programele de calculator, fie ca sunt exprimate în cod sursă, fie în cod obiect, vor fi protejate ca opere literare în baza Convenției de la Berna.

Odată stabilite obiectele dreptului de proprietate intelectuală precum și legea aplicabilă acestora determinăm că există două puncte de legătură utilizate de legiuitor pentru determinarea acesteia și anume: cetățenia sau domiciliul persoanei, în speță al autorului și locul aducerii la cunoștință a operei, adică al publicării.

Astfel, deși reglementările naționale sunt în principiu similare, ținând cont de faptul că au la bază prevederile convențiilor analizate anterior, totuși diferențele de prioritate precum cetățenia sau locul publicării ca și criteriu secundar sau primar precum și diferențele de terminologie gen: creație intelectuală, originalitate, unicitatea, noutatea operei, crează

divergențe în procesul de identificare a unei opere dacă acesta urmează a fi sau nu supusă protecției juridice. [3, p.747]

Diferențele date au jucat un rol determinant spre exemplu în Federația Rusă, unde legislația operează cu termenii respectivi în prevederile art.art.1259, 1257, 1228 din Codul civil al Federației Ruse, la fel fiind și obiectul examinării de către Plenurile Curții Supreme de Justiție și a Curții Arbitrale Supreme de Justiție a Federației Ruse care în Hotărârea de punere în aplicare a prevederilor Cărții patru a Codului Civil al Federației Ruse din 26 martie 2009 Nr.5/29, care în pct.28*vis-a-vis* de creația intelectuală ca obiect al dreptului de proprietate intelectuală, potrivit cărora poate să fie obiect al proprietății intelectuale doar rezultatul care obiect al muncii de creație, totodată Hotărârea Plenului constată că lipsa noutății, originalității sau unicității unei opere nu poate dovedi că rezultatul acesta nu a fost obținut cu o muncă de creație și drept consecință nu urmează să fie protejat de dreptul de autor.

Deși legislația Republicii Moldova nu este la fel de rigidă sub aspectul protecției obiectelor de creație intelectuală și aparent nu ar trebui să existe divergențe majore pe marginea subiectului dat, totuși reieșind din reglementările cuprinse în art.476 și art.2609 admitem că în viitor asemenea dificultăți ar putea apărea și în practica examinării de către instanțele din Republica Moldova.

În aceeași ordine de idei atestăm că deși aparent soluția pe care o propune legiuitorul sub aspectul aducerii opereii la cunoștința publicului nu crează mari dificultăți, totodată însă în practică există perspectiva ca opera să fie adusă la cunoștința publicului de un autor anonim sau sub pseudonim, chiar dacă soluția privitor la legea aplicabilă nu se modifică, totuși teoretic există posibilitatea ca o asemenea aducere la cunoștință să fie contestată în condițiile în care creația respectivă are doi sau mai mulți autori.

În practică există situații similare unde apar conflicte privitor la dreptul aplicabil, locul aducerii la

cunoștință a operei, locul încălcării, una dintre cele mai cunoscute cazuri ține de litigiul dintre companiile media rusești și americane și anume Ziarul săptămânal Ruskii Curier și Agneția de Știri ITAR TASS și ITAR TASS USA Inc. ce aparține companiei mamă ITAR TASS RUS ș.a.

La baza litigiului este faptul că Ziarul Ruskii Kurier transmitea către corporația Linco Printing Inc. materialele articolelor pe care aceștia le printau, doar tăiau textul din știre și îl prezentau acestora, care la rândul lor îl publicau sau îl vindeau fără a avea dreptul proprietarilor.

La materialele cauzei fiind examinate aproximativ 500 de articole care inițial erau publicate în Federația Rusă ITAR TASS având dreptul de proprietate asupra lor.

În pofida faptului că încălcarea dreptului de proprietate intelectuală pare foarte certă în examinarea litigiului s-au reflectat aspecte interesante de drept internațional privat care denotă importanța unei reglementări corecte și echilibrate a proprietății intelectuale, or, în litigiul dat pârâțul în referința sa a invocat faptul că nu există o încălcare a dreptului de proprietate intelectuală și în esență nu există un drept de proprietate intelectuală în cazul dat încât încălcarea, violarea dreptului de proprietate intelectuală invocată nu corespunde formei adică dreptul lor nu era înregistrat.Ulterior a fost invocat faptul că acest drepturi nu sunt protejate în Federația Rusă, de ce ar trebui să fie protejate în SUA.

Astfel, în procesul de apărare a drepturilor de autor, reclamanții au fost nevoiți să-și înregistreze întâi de toate dreptul de proprietate, încât potrivit prevederilor legislației Federației Ruse, dreptul de proprietate asupra unei creații poate să aparțină doar unei persoane fizice, care ulterior poate să o transmită unui editor sau editorial. Iar în final de către instanța de judecată a fost stabilită apartenența drepturilor de proprietate reclamanților precum și a constatat încălcarea lor de către pârâți. [4, p.144]

Analiza situațiilor practice inclusiv a cazului descris mai sus, denotă importanța stabilirii unor reglementări certe în ceea ce privește protecția obiectelor de proprietate intelectuală, inclusiv sub aspectul determinării subiecților care pot să obțină acest drept de proprietate intelectuală, legea aplicabilă precum și persoanele care au dreptul material subiectiv litigios în adresarea pentru obținerea unor eventuale despăgubiri ca urmare a încălcării dreptului de autor sau de proprietate intelectuală, precum și determinării locului unde s-a produs această încălcare.

Anume sub acest ultim aspect, în doctrina a apărut sintagma *lex loci protectionis* și este reflectat și în legislația Republicii Moldova la alin.(4) al art.2609 Cod civil, potrivit căruia cererea de obținere a despăgubirilor materiale sau morale este guvernată de legea statului pe al cărui teritoriu a fost încălcat dreptul de autor sau de proprietate intelectuală.

La fel acest principiu este stabilit și în art.5 alin.(2) al Convenției de la Berna, precum și în art.7 alin.(8) din Convenție care prevede că termenele de protecție a încălcării dreptului de autor se stabilește de către Legea statului pe al cărui teritoriu este revendicată protecția, și în art.14 bis 2 lit.a) care stabilește că dreptul de autor asupra unei opere cinematografice va fi rezervat legislației naționale a statului în care este revendicată protecția.

Analiza prevederilor date, corelaționate cu alin.(4) al art.2609 Cod civil denotă că domeniul de aplicare a dreptului legislației unde este protejată opera cuprinde în sine: drepturile și obligațiile în raport cu opera dată, mijloacele juridice de apărare a acestor drepturi și determinarea termenelor de apărare a drepturilor în condițiile în care statul nu va reglementa aceste termene.

Totuși în doctrină și în legislațiile unor state, se interpretează în mod diferit *lex loci protectionis* ca fiind:

a) Statul pentru care se solicită protecția;

Astfel, în Regulamentul Roma II spre exemplu în pct.26 din Preambul și art.8 pct.1 anume în asemenea mod se apreciază *lex loci protectionis* în raport cu

încălcarea dreptului de proprietate intelectuală. La fel, fiind reglementat și într-un șir de alte legislații, precum cea a Elveției care în art.110 pct.1 din Legea privind dreptul internațional privat.

b) Dreptul statului în care se solicită protecția;

Această abordare presupune faptul că regulile privind drepturile și obligațiile, mijloacele juridice de apărare a acestor drepturi și obligații, termenele de apărare sunt supuse legislației statului unde are loc examinarea litigiului.

Anume în asemenea mod este interpretat *lex loci protectionis* în Modelul Codului Civil pentru țările CSI, Codul Civil al Belorusiei, Codul Civil al Armeniei, precum și în Decretul privind dreptul internațional privat al Ungariei.

O asemenea abordare însă duce la o confuzie sub aspectul dreptului aplicabil protecției cu dreptul instanței de judecată, adică cu *lex fori* și nu reprezintă decât o dublare a acestui principiu, lăsând în mare parte fără protecție obiectele de proprietate intelectuală.

Analiza prevederilor art.2609 alin.(4) Cod civil, ne conduce la ideea că anume în acest mod a înțeles legiuitorul să reglementeze *lex loci protectionis*, ceea ce nu este corect din punct de vedere al protecției obiectelor de proprietate intelectuală.

c) Legea statului unde s-a comis încălcarea. (*lex loci delicti comisi*)

O asemenea abordare întâlnim în doctrina și practica instanțelor de judecată din Japonia, care chiar dacă este Stat Membru al Convenției de la Berna, utilizează anume această formulă pentru determinarea încălcării, mijloacelor juridice de apărare ș.a. [5, p. 46]

Concluzii

În urma abordării prezentei teme se impune necesar de a face următoarele concluzii:

Reglementarea obiectelor de proprietate intelectuală impune o determinare clară și certă în privința operelor care au parte de protecție juridică și de determinare a legislației care le protejează.

Evoluția relațiilor sociale duc la necesitatea modificării în permanență a arealului sferei de protecție a obiectelor de proprietate intelectuală.

Modul de reglementare fragmentar în legislația Republicii Moldova a obiectelor de proprietate intelectuală poate genera dificultăți la o anumită etapă de dezvoltare, neavând o claritate în privința protecției traducerilor sau altor modificări ale operelor.

Abordarea eronată a principiului *lex loci protectionis* duce la protecția insuficientă a obiectelor de proprietate intelectuală lipsind autorii de protecție juridică și realizând o confuziune între acesta și *lex fori* care are o menire diferită.

Referințe bibliografice:

1. КАШАНИН, А.В. *Творческий характер как условие охраноспособности произведения в российском и иностранном авторском праве*. Вестник гражданского права. 2007, №2.

2. FICHTE, J.G. Beweisder Unrechtmäßigkeitdes-Büchernachdrucks. Ein Rasonnementundeine Parabel. Berliner Monatsschrift. 1791. Bd. 21. S.226. Цит. по:

Войниканис Е.А. *Классическая немецкая философия и «интеллектуальные права»: у истоков формирования правовой парадигмы*. Общественные науки. 2014. № 6.

3. ROSATI, E. Originality in a Work, or a Work of Originality: The Effects of the Infopaq Decision. European Intellectual Property Review. 2011. V. 33. I. 12.

4. United States District Court for the Southern District of New York. Itar-Tass Russian News Agency v. Russian Kurier, Inc. — 886 F. Supp. 1120 (S.D.N.Y. 1995). URL:[https://en.wikisource.org/wiki/ItarTass_Russian_News_Agency_v._Russian_Kurier,_Inc._-_886_F._Supp._1120_\(S.D.N.Y._1995\)](https://en.wikisource.org/wiki/ItarTass_Russian_News_Agency_v._Russian_Kurier,_Inc._-_886_F._Supp._1120_(S.D.N.Y._1995)).

5. DOI, T. Japanese Copyright Law in the 21st Century. Oceana Publications, Inc Dobbs Ferry, N.Y., 2001.

6. Convenția de la Berna cu privire la Protecția Operelor Literare și Artistice, Nr.1886 din 09.09.1886. Publicată la 01.01.1999 în Tratatul Internațional Nr. 9, art Nr: 135. Data intrării în vigoare: 02.11.1995.

7. Convenția Mondială cu privire la drepturile de autor, nr.1952 din 06.09.1952. Publicată la 30.12.1998 în Tratatul Internațional Nr. 4, art Nr: 99. Data intrării în vigoare: 27.05.1973.

CORELAȚIA DINTRE PROTECȚIA CONCURENȚEI ȘI PROTECȚIA CONSUMATORILOR

Cornelia GORINCIOI
Șef Direcție Concurență Neloială
Consiliul Concurenței
e-mail: cornelia.gorincioi@competition.md
<https://orcid.org/0000-0003-2387-3675>

Articolul reflectă tangențele dintre protecția concurenței și protecția consumatorilor. Ambele, operând cu instrumente distincte, au un obiectiv comun - promovarea intereselor legitime ale consumatorilor. Totodată, se expune interdependența între întreprinderi și consumatori, fiecare influențând comportamentul celuilalt.

Cuvinte-cheie: concurența neloială, protecția concurenței, protecția consumatorilor, înșelăciune informațională, autoritatea concurențială.

THE CONNECTION BETWEEN THE PROTECTION OF COMPETITION AND THE PROTECTION OF CONSUMERS

The article reflects the gaps between competition protection and consumer protection. Both, operating with distinct instruments, have a common goal - to promote the legitimate interests of consumers. At the same time, there is exposed the interdependence between companies and consumers, each influencing the behavior of the other.

Keywords: unfair competition, competition protection, protection of consumers, informational deception, competition authority.

CORRÉLATION ENTRE LA PROTECTION DE LA CONCURRENCE ET DE LA PROTECTION DES CONSOMMATEURS

L'article reflète les différences entre la protection de la concurrence et la protection des consommateurs. Tous deux, fonctionnant avec des instruments distincts, ont un objectif commun: promouvoir les intérêts légitimes des consommateurs. En même temps, elle expose l'interdépendance entre les entreprises et les consommateurs, chacun influençant le comportement de l'autre.

Mots-clés: concurrence déloyale, protection de la concurrence, protection des consommateurs, tricherie de l'information, autorité de la concurrence.

КОРРЕЛЯЦИЯ МЕЖДУ ЗАЩИТОЙ КОНКУРЕНЦИИ И ЗАЩИТОЙ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ

Статья отражает взаимосвязь между защитой конкуренции и защитой потребителей. Оба, работая с различными инструментами, имеют общую цель - продвижение законных интересов потребителей. В то же время раскрывается взаимозависимость между предприятиями и потребителями, каждый из которых влияет на поведение другого.

Ключевые слова: недобросовестная конкуренция, защита конкуренции, защита потребителей, информационный обман, конкурентный авторитет.

Introducere. Constituția Republicii Moldova [1], a proclamat în anul 1994 piața, libera inițiativă economică și concurența loială - ca factorii de bază ai economiei Republicii Moldova.

Totodată, prin semnarea Acordului de Asociere[2] între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, Republica Moldova în 2014 și-a asumat angajamentul în sensul respectării principiilor economiei de piață liberă și dezvoltării durabile, multilaterale și efective (art. 2, pct. 2 din Acordul de Asociere).

Cu toate acestea, fenomenul concurenței adesea este supus unor deformări negative, care se exprimă atât în diferite forme de practice anticoncurențiale, cât și sub formă de acțiuni de concurență neloială.

Astfel, apare necesitatea protejării atât a concurenței și a concurenților, cât și a consumatorilor.

Actele normative fundamentale ale domeniilor protecției concurenței și protecției consumatorilor sunt Legea concurenței [3] și Legea privind protecția consumatorilor [4].

Protecția consumatorilor reprezintă unul dintre cele mai importante obiective a reglementărilor din domeniul concurenței.

Cu toate că obiectivul final al acestor două acte normative este similar – promovarea intereselor legitime ale consumatorilor – semnificațiile noțiunilor utilizate sunt în disonanță în percepția reglementărilor acestor două acte normative. Astfel, noțiunea de „consumător” – în sensul legislației concurențiale, este mai largă. Potrivit prevederilor Legii concurenței, ca consumător este perceputor ce persoana fizică sau juridică, care utilizează produsul (deci, poate fi și intermediar și consumător direct). Pe când legislația cu privire la protecția consumatorului, percepe ca consumator persoana fizică ca utilizator și doar pentru necesități nelegate de activitatea de întreprinzător sau profesională.

Totodată și noțiunea de „întreprindere” în sensul legislației concurențiale este mai largă și înglobează noțiunile de agent economic, comerciant. Astfel, întreprindere, potrivit art. 4 din Legea concurenței, este orice entitate, inclusiv asociație de întreprinderi, angajată în activitate economică, indiferent de statutul juridic și de modul de finanțare al acesteia.

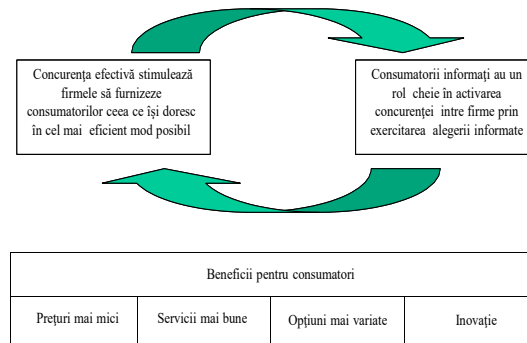
Drepturile și bunăstarea consumatorilor sunt din ce în ce mai importante, în special, în climatul economic concurențial actual, în care posibilitatea de a face alegeri în cunoștință de cauză reprezintă un avantaj real pentru consumatori.

Astfel, concurența este o condiție esențială pentru realizarea drepturilor consumatorilor, cum ar fi, spre exemplu:

- dreptul de a alege bunuri și/sau servicii;
- dreptul de a primi informații autentice;
- dreptul de a primi informații deplin etc.

Lipsa concurenței pe piață transformă multe dintre aceste drepturi în ficțiune sau le limitează semnificativ.

Totodată, consumatorii joacă un rol important în crearea unei competiții intense: consumatorul informat obligă, practic, producătorii, să-i ofere ceea ce el își dorește. În momentul în care procesul concurențial este influențat atât de consumatori, cât și de către producători, se creează un așa-numit *cerc virtuos*, care maximizează efectele benefice induse de starea de competiție [5, p.195-196].

Cercul virtuos al concurenței
Sursa: Competition and Consumer Protection Commission, 2015, p.8

Raporturile dintre întreprinderi (agenți economici) și consumatorii produselor și serviciilor se înclină cel mai adesea în favoarea primilor, pentru că aceștia din urmă sunt deținători ai unui bagaj economico-financiar și informațional și în defavoarea consumatorilor, așișăți în poziție de inferioritate.

În compensare, legea le conferă ultimilor protecție în raporturile juridice cu operatorii economici. Astfel, statul a intervenit pentru a echilibra balanța întreprindere-consumator și a impus reguli a căror finalitate este protejarea consumatorilor.

În materia concurenței neloiiale, protecția consumatorului reprezintă un standard de apreciere a caracterului dăunător al faptei.

Cele mai des, identificate și consta atetipuri de acțiuni de concurență neloiială de către autoritatea națională de concurență au la bază răspândirea de informații false despre un producător și/sau produs (propriu sau al concurentului), aici nereferim inclusiv la vânzarea bunurilor proprii cu utilizarea ilegală a obiectelor de proprietate intelectuală, a publicității concurentului, deoarece și în asemenea cazuri consumatorul este indusîneroare. Spectrul de problematice specifice acțiunilor de concurență neloiială ce au la bază răspândirea informațiilor, nu se limitează doar la caracterul „înșelător, fals, inexact“, dar include, de asemenea, acțiuni, cum ar fi utilizarea și prezentarea unui mod special a informațiilor veridice – „jumătăți de adevăruri“, tăinuirea informațiilor, acțiuni de făimătoare informative înlegătură cu un concurent.

Astfel, acțiunile de concurență neloiială, ce au la bază înșelăciune informațională, pot fi împărțite în două tipuri:

- acțiuni în dreptate asupra consumatorilor,
- acțiuni în dreptate supra concurenților.

Desigur, acțiunile îndreptate asupra consumatorilor, în final, pot avea efect și asupra concurenților. Însă, acest fapt reprezintă deja efectul acțiunilor și nu are loc întotdeauna, dat fiind faptul că poate apărea o clientelă nouă, urmare a informațiilor false răspândite.

Acțiunile neonestе ale concurenților, care au la bază înșelăciunea informațională, prevăzute de legislația națională, sunt:

1) Acțiunile de *discreditare directă* a concurenților (răspândirea informațiilor false despre concurent sau produsele acestuia, ce dăunează reputației);

2) *Discreditare indirectă* (situația, când concurentul lăudându-se / supra apreceindu-se, pune în pericol reputația concurentului);

În unele legislații, precum legislația franceză, olandeză etc., discreditarea (denigrarea) reprezintă totalitatea acțiunilor care au ca scop deprecierea sau discreditarea industriei, comerțului sau produselor unui concurent; denigrarea poate rezulta și dintr-o simplă comparare sau chiar dintr-o simplă aluzie. Prin urmare, nu este obligatorie existența caracterului fals al informației răspândite de către concurent, ci doar faptul că urmare a răspândirii acestei informații denigratoare au survenit unele efecte negative, iar concurentul a obținut avantaje fără just temei.

3) Denaturarea adevărului în ceea ce privește caracteristicile produsului – *deturnarea clientelei* (răspândirea unor falsuri despre produs, dar fără a pune în pericol reputația concurentului);

4) *Crearea confuziei* în rândurile consumatorilor cu produsele, activitatea concurentului - consumatorul nu cunoaște cu certitudine a cui produs a procurat.

Primele două acțiuni sunt îndreptate țintit împotriva concurenților. Pe când, ultimele două acțiuni au efect direct asupra consumatorului, deoarece acesta este indus în eroare. În final fiind denaturată și concurența.

Practica autorității naționale de concurență

În fiecare an Internetul devine din ce în ce mai solicitat pentru promovarea și comercializarea bunurilor și serviciilor. Mii de companii încearcă să atragă atenția publicului on-line multimilionar. Totodată,

imaginația concurenților neloiiali este neepuizabilă. Astfel, apar diverse filmulețe videoplasate pe youtube, articole preplătite în diferite rețele sociale, precum facebook, odnoklassniki etc., publicitate comparativă, care se plasează în domeniul on-line. În practica autorității de concurență a Republicii Moldova au fost investigate mai multe cazuri de acțiuni de concurențăneloială, manifestate prin răspândirea informațiilor denigratoare (discreditare directă) despre concurent prin intermediul internetului. Cel mai frecvent aceste acțiuni sunt calificate ca publicitate neloială, neonestă, deoarece nu în toate cazurile poate fi probat caracterul fals al informației de nigratoare răspândite de către concurent.

Dar, cele mai răspândite înșelăciuni informaționale își i au forma Confuziei – crearea confuziei, prevăzute de art. 19 din Legea concurenței citate supra.

Cazul ITicketvs MTicket

Deținătorul numelui de domen www.iticket.md a invocat crearea confuziei în rândurile consumatorilor de către utilizatorul numelui de domen www.mticket.md, ambii activând pe piața comercializării on-line a билетelor la evenimente. Consiliul Concurenței a respins plângerea din următoarele motive: la data examinării prezentei plângeri, potrivit Deciziei de înregistrare a mărcii, emisă de AGEPI, s-a acceptat doar înregistrarea parțială a mărcii. Astfel, conform Deciziei de înregistrare a mărcii se stabilește că elementele mărcii asupra cărora nu se extinde dreptul exclusiv sunt: TICKET, ONLINE, I TICKET. Elementul comun al mărcii „iTicket” și sintagmei „mTicket” este cuvântul „ticket”. Respectiv, nu putem fi în prezența acțiunii de concurență neloială confuzie prin a) folosirea ilegală, integrală sau parțială a unei mărci, embleme de deservire, denumiri de firmă, a unui desen sau model industrial sau a altor obiecte ale proprietății industriale de natură să creeze o confuzie cu cele folosite în mod legal de către o altă întreprindere; sau b) copierea ilegală a formei, a ambalajului și/

sau a aspectului exterior al produsului unei întreprinderi și plasarea produsului respectiv pe piață, copierea ilegală a publicității unei întreprinderi, dacă aceasta a adus sau poate aduce atingere intereselor legitime ale concurentului.

cazul Eurolumina vs Volta

Un caz de acțiuni de concurență neloială în domeniul on-line a fost constatat prin Decizia Plenului Consiliului Concurenței nr. CN-57 din 03.09.2015 [6]. Întreprinderea „Eurolumina” SRL, a invocat că întreprinderea „Volta” SRL a înregistrat numele de domen www.1000kv.md, care este asemănător cu marca „1000kw centru comercial”, denumirea centrului comercial „1000kw” și denumirea numelui de domen www.1000kw.md, pe care le deține. Urmare a investigației, autoritatea de concurență a stabilit că întreprinderea „Volta” SRL, prin crearea paginii web www.1000kv.md a folosit parțial marca „1000kw centru comercial”, prin care se creează confuzie cu marca înregistrată și utilizată în mod legal de către întreprinderea „Eurolumina” SRL. În consecință, a fost constatată încălcarea prevederilor art. 19 alin. (1) lit. a) din Legea concurenței de către întreprinderea „Volta” SRL, prin folosirea ilegală parțială a mărcii „1000 KW centru comercial”, ce aparține întreprinderii „Eurolumina” SRL și a aplicat o amendă în mărime de 905252,91 lei.

cazul Totul pentru copii vs Daybegin

Un alt caz relevant în acest sens este cazul „Daybegin” SRL. Astfel, a fost constatată încălcarea de către ultima a prevederilor art. 19 alin. (1) lit. a) din Legea concurenței prin utilizare apărțială a mărcii canume de domen www.babyboom.md, marcă ce aparține întreprinderii „Totul pentru copii” SRL, utilizată inclusiv ca nume de domen sub forma www.baby-boom.md[7].

cazul MGP Borikervs Online Broker de Asigurare

Potrivit Deciziei Plenului Consiliului Concurenței nr. CN-16 din 14.04.2016 [8], a fost calificată drept

încălcarea art. 19 alin. (1) lit. a) al Legii concurenței de către întreprinderea „Online Broker de Asigurare” SRL manifestată prin folosirea ilegală, integrală și parțială, a mărcii comerciale „rapidasig”, care-i aparține întreprinderii „MGP Broker” SRL, în publicitatea, difuzată prin intermediul programului on-line de publicitate „AdWords” și al motorului de căutare Google. „Folosirea mărcii „rapidasig” de către întreprinderea „Online Broker de Asigurare” SRL este ilegală, integrală și parțială și este de natură să creeze o confuzie cu marca „rapidasig”, folosită în mod legal de către titularul de drept, întreprinderea „MGP Broker” SRL.

Din 2007 până în prezent autoritatea națională de concurență a examinat 91 de cazuri de acțiuni de concurență neloyală, dintre care în 60% de cazuri au fost constatate în călcări.

Concluzii

Acțiunile puse în discuție sunt calificate ca acte de concurență neloyală încă de la semnarea Convenției de la Paris (1883), în redacția din 1900, respectiv se regăsesc în legislațiile naționale ale tuturor semnatarilor ale acesteia.

Și totuși, în cazul răspândirii unor informații false sau inducerii în eroare a consumatorilor, cum se va proceda? De competența cărui organ țin acțiunile date?

În practică, concurenții lezați în drepturi apelează la Consiliul Concurenței, iar consumatorii și la Agenția pentru Protecția Consumatorilor și Supravegherea Pieței și la Consiliul Concurenței, dar doar în cazurile practicilor anticoncurențiale.

Dar, pentru a evita coliziunea componentelor celor două încălcări, ar trebui, în fiecare caz aparte, de condus după un algoritm care are la bază trei principii:

- cine a avut mai mult de suferit, concurentul sau consumatorul;
- scopul urmărit de făptașul actelor de concurență neloyală/practici comerciale incorecte;
- actul normativ cu eficiență maximală în vederea restabilirii dreptății – situației anterioare încălcării.

În final, este important demenționat că gradul de protecție reală a întreprinderilor și consumatorilor în relațiile economice depind de:

- nivelul de dezvoltare al economiei naționale,
- prezența tradițiilor unei piețe civilizate,
- de nivelul de dezvoltare a culturii juridice atât a producătorilor, cât și a consumatorilor.

Referințe bibliografice:

1. Art. 9 alin. 3) din Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.1 din 12.08.1994, în vigoare din 27.08.1994.

2. Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, ratificat prin Legea nr. 112 din 02.07.2014. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 185-199 din 18.07.2014.

3. Legea concurenței nr. 183 din 11.07.2012. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 193-197, 14.09.2012, în vigoare din 14.09.2012.

4. Legea nr. 105 din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 126-131 din 27.06.2003, modificat pe 24.08.2018, în vigoare din 14.02.2019.

5. CUREA, Ș.-C., DINU, E. și PRISECARU, P. *Analiza corelației dintre gradul de concentrare concurențială și nivelul de protecție a consumatorilor*. In: *Politica în domeniul concurenței*, Vol. 19, nr. 45, mai, 2017 p. 193-207.

6. Decizia Plenului Consiliului Concurenței, nr. CN-57 din 03.09.2015. In: <https://competition.md/public/files/uploads/decizii/Decizie%20neconf.pdf>.

7. Decizia Plenului Consiliului Concurenței nr. CN-46 din 02.07.2015. In: <https://competition.md/public/files/uploads/decizii/CN%2046.pdf>.

8. Decizia Plenului Consiliului Concurenței nr. CN-16 din 14.04.2016. In: <https://competition.md/public/files/Decizia-Plenului-Consiliului-Concurenței-nr-CN-16-din-1404201651e75.pdf>.

PROBLEMELE CONCRETE LEGATE DE ULTIMELE MODIFICĂRI ALE LEGISLAȚIEI INSOLVENȚEI

Alexandru-Virgil VOICU

doctor în drept, profesor universitar
e-mail: alexvirgilweisz@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9769-0260>

Diana ANDRAȘONI

doctorand
e-mail: andrasonidiana@gmail.com

Acest articol este consacrat unor probleme teoretice și practice generate de recenta modificare a Codului Insolvenței (Legea 85 din 2014) prin OUG nr. 88/2018. În primul rând se critică fundamentat faptul că atunci când nu există nici o urgență se preferă modificările intempestive și grăbite a unor legi esențiale pe calea ordonanțelor de urgență, analizându-se atât baza factuală cât și motivarea slabă a urgenței care a justificat adoptarea prezentei ordonanțe de urgență.

În continuare s-au studiat opiniile doctrinare, în special ale practicienilor și s-au criticat motivat modificările care încalcă Directivele UE, regulamentele UNCITRAL, principiile insolvenței elaborate de Banca Mondială, Hotărârile Curții Europene de la Luxemburg, Constituția României, Codul penal și chiar principiile statuate în Codul insolvenței.

Cuvinte-cheie: Insolvență, creanțe, creanțe bugetare, executare silită, creditori, debitori, judecător sindic, profesioniști ai insolvenței, experți, bancrută, executare silită concursuală, egalitară, ordonanțe de urgență, neconstituționalitate.

CONCRETE ISSUES RELATED TO THE LATEST CHANGES IN INSOLVENCY LAW

This paper is dedicated to theoretical and practical problems arising from the recent amendment of the Insolvency Code (Law 85 of 2014) by the E.O. No 88/2018. Firstly, it is criticized the fact that in absence of an emergency, the timely changes of essential laws by Emergency Ordinances are preferred. Further we analyze both the factual basis and the weak reasoning of the emergency case that „justified” the adoption of this emergency ordinance.

The views of doctrine, in particular of practitioners have been studied and reasoned criticism has been given to the changes that violate EU directives, the UNCITRAL regulations, the World Bank insolvency principles, The Judgments Of the European Court in Luxembourg, the Romanian Constitution, the Criminal Code and even the principles stated in the Insolvency Code.

Keywords: Insolvency, financial distress, claims, taxes claims, enforcement proceedings, creditors, debtors, trustee, reform of insolvency law, Insolvency Practitioners, experts, fraudulent bankruptcy, emergency ordinances, unconstitutionality.

QUESTIONS CONCRÈTES LIÉES AUX DERNIÈRES MODIFICATIONS DU DROIT DE L'INSOLVABILITÉ

Cet article est consacré aux problèmes théoriques et pratiques générés par la récente modification du Code de l'insolvabilité (la loi no. 85 de 2014) par l'OUG no. 88/2018. Tout d'abord, dans cet article on critique bien fondé le fait que, lorsqu'il n'y a pas d'urgence, il est préférable que certaines lois essentielles soient modifiées de manière involontaire et hâtive dans le cadre d'ordonnances d'urgence, en analysant à la fois le fondement factuel et la faible motivation de l'urgence qui a justifié l'adoption de cette ordonnance d'urgence.

Par la suite, des opinions doctrinales ont été examinées, en particulier celles des praticiens, et ont été critiquées les modifications violant les directives de l'UE, les règles de la CNUDCI, les principes d'insolvabilité développés par la Banque Mondiale, les décisions de la Cour Européenne de Luxembourg, la Constitution de Roumaine, le Code Pénal et même les principes énoncés dans le code d'insolvabilité.

Mots-clés: Insolvabilité, créances, créances budgétaires, exécution forcée, créanciers, débiteurs, juge syndic, professionnels de l'insolvabilité, experts, faillite, exécution forcée obligatoire, égalité, ordonnances d'urgence, inconstitutionnalité.

CONCRETNE PROBLEME, SVYAZANNYE S POSLEDNIMI IZMENENIAMI V ZAKONODATELSTVE O NESOSTOYATELNOСТИ

Эта статья посвящена теоретическим и практическим проблемам, связанным с недавним изменением Кодекса О несостоятельности (закон 85 от 2014 года) чрезвычайное постановление правительства № 88/2018. В первую очередь критика обоснована тем фактом, что, когда нет чрезвычайной ситуации, предпочтительнее успешные изменения основных законов путем чрезвычайных постановлений, рассматривая как фактическую основу, так и слабую мотивацию срочности, которая оправдала принятие настоящего чрезвычайного постановления.

Далее были изучены доктринальные мнения, особенно практикующих и были подвергнуты критике мотивированные изменения, которые нарушают Директивы ЕС, принципы несостоятельности, разработанные Всемирным банком, Решения Европейского суда в Люксембурге, Уголовный кодекс и даже уставные принципы Кодекса О несостоятельности.

Ключевые слова: *несостоятельность, дебиторская задолженность, бюджетные дебиторская задолженность, принудительное исполнение, кредиторы, заемщики, профсоюзный судья, специалисты по несостоятельности, эксперты, банкрот, конкурсное принудительное исполнение, равноправие, чрезвычайные предписания, неконституционность.*

Testul creditorului privat

Testul creditorului privat este o noțiune nouă introdusă în legea insolvenței de ordonanța analizată. Această noțiune se regăsește în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene. deciziile Curții de Justiție a Uniunii Europene din cauzele C-6/96 Comisia Europeană v. Italia, C-200/97 Comisia Europeană v. Ecotrade și C-73/11 Comisia Europeană v. Frucona Kosice. Din aceste exemple, s-a desprins ideea necesității analizării de către creditorul bugetar a perspectivelor de valorificare a creanței bugetare în procedura insolvenței, prin evaluarea modului în care, prin administrarea restructurării și reorganizării, ar fi posibilă recuperarea creanței bugetare în comparație cu procedura de lichidare în faliment. Prin Legea nr. 85/2014 a fost introdusă la articolul 5 punctul 71 noțiunea de test al creditorului privat în următoarea formulare:

„testul creditorului privat reprezintă analiza comparativă a gradului de îndeplinire a creanței bugetare prin raportare la un creditor privat diligent, în cadrul unei proceduri de prevenire a insolvenței sau reorganizare, comparativ cu o procedură de faliment. Analiza are la bază un raport de evaluare întocmit de un evaluator autorizat membru ANEVAR și se raportează inclusiv la durata unei proceduri de faliment com-

parativ cu programul de plăți propus. Nu constituie ajutor de stat situația în care testul creditorului privat atestă faptul că distribuțiile pe care le-ar primi creditorul bugetar în cazul unei proceduri de prevenire a insolvenței sau reorganizare sunt superioare celor pe care le-ar primi într-o procedură de faliment.” Creditorul bugetar nu va face acest test niciodată, și nu va aștepta vreun raport de evaluare pe care va trebui să-l și achite, atâta vreme cât are la dispoziția sa o procedură de executare a creanțelor bugetare directă, extrem de rapidă și eficientă. Doar în procedura concordatului preventiv această evaluare este obligatorie. Considerăm că această prevedere este pur formală, preluată din legislația europeană unde disproporția este mult mai mică între modalitatea de executare a creanțelor private și cea a creanțelor bugetare. Și în statele europene creanțele bugetare sunt privilegiate și sancțiunile neplății lor la timp sunt mult mai drastice iar pedepsele pentru evaziunea fiscală mai mari. Numai că și executarea creanțelor private beneficiază de proceduri de maximă celeritate, astfel încât discrepanța este mult mai mică. Potrivit legislației române, creditorul bugetar nu are în mod legal posibilitatea reducerii creanței sale, iar testul creditorului privat nu vizează decât gradul de îndeplinire a creanței de 100%. Mai mult decât atât, potrivit regulamentelor interne, ANAF, ca

și reprezentant legal al tuturor creditorilor bugetari, a stabilit ca orice litigiu să fie dus până la ultima cale de atac, indiferent dacă este vorba despre o creanță bugetară sau o creanță a unei entități private față de buget, indiferent care sunt sortii de câștig sau pierdere. Astfel, în practică, există numeroase contestații la executare pentru creanțe nedatorate și executate silit de către ANAF unde întotdeauna ANAF promovează apel, la fel în cazul contestațiilor la procesele verbale de impunere sau la refuzul de rambursare TVA. Față de multitudinea de spețe este greu de ales câteva pentru ilustrare. Ilustrăm poate cu cea mai recentă, recursul promovat de Guvernul României în fața Marii Camere la CEDO și respins ca neîndeplinind condițiile de admisibilitate. Dosar 19788/03, Ana Ionescu vs. România, dosar în care e conexas dosarul 15652/05 [1].

În logica creditorului bugetar, decât să estimeze posibilitățile reale de redresare a unui profesionist, cu consecința recuperării creanței bugetare de-a lungul a 2-3 ani de reorganizare, mai bine solicită trecerea directă la faliment și valorificarea activelor debitoarei.

Ipotetic, în cazul în care, testul creditorului privat este unul pozitiv, acceptarea de către creditorul bugetar a eșalonării creanței sau diminuarea acesteia țin de gradul de implicare al acestuia în procedură. În mod constant această implicare a fost minimă, creditorul bugetar fiind inflexibil la orice propunere de plan de reorganizare care nu prevedea o acoperire de 100% a creanțelor fiscale.

Această prevedere se întregește cu cea de la articolul 133, unde după alineatul 5 se introduc 3 alineate noi 51-53 ale căror prevederi se circumscriu ideii de implicare a creditorului bugetar în procedura reorganizării. Astfel, creditorul bugetar poate fi de acord cu reducerea creanței sale, în cazul în care, testul creditorului privat dă șanse mai mari de recuperare a creanței fiscale prin procedura reorganizării față de cea a falimentului. În acest sens, această măsură se circumscrie chiar intențiilor Comisiei Europene, ale

cărei preocupări au fost în direcția salvării debitorului onest și pentru responsabilizarea creditorilor bugetari. Un debitor ce redevine viabil din punct de vedere economic, va achita pentru viitor impozite și taxe care vor duce la o redresare a finanțelor bugetare, dar și a altor societăți, care au relații comerciale cu debitorul, fiind un lucru știut că o insolvența poate duce la o avalanșă de alte insolvențe ale partenerilor de afaceri. Ar fi salutar dacă acest lucru l-ar observa și creditorul bugetar. Ce aduce nou această modificare este că, un creditor bugetar este forțat să efectueze testul creditorului privat, pentru a analiza posibilitatea recuperării prin procedura reorganizării, înainte de a vota asupra aprobării sau nu a planului. Prin urmare, indirect, legea insolvenței prevede acum obligația creditorului bugetar de a fi diligent în evaluarea posibilității de redresare a debitoarei aflate în insolvență, față de vechea reglementare unde efectuarea testului era doar o opțiune a creditorului bugetar, acum opțiune fiind doar în acceptarea sau nu a reducerii creanței ca rezultat al testului. Alineatul nou introdus, 51, prevede că creditorul bugetar poate aproba planul de reorganizare în care este propusă reducerea creanței sale. În realitate nu aprobă nici un plan în care recuperarea creanței sale să nu fie de 100%.

Poate că această modificare este un pas spre responsabilizarea creditorului bugetar, după cum se exprimă doctrina juridică. Din păcate, modificarea adusă de OUG nr. 88/2018 a înlăturat menționarea necesității ca expertul evaluator să fie membru ANEVAR, introducând în schimb noțiunea de „alt specialist”. Ni se pare că eliminarea mențiunii de expert evaluator ANEVAR aduce atingere imparțialității acestui expert. Poate experiența de practician mă face să pun dur problema: Oare în cazul creditorului bugetar nu trebuie să funcționeze principiul separației puterii? ANAF stabilește regulamentele, ANAF stabilește creanțele, ANAF analizează contestația contribuabilului, ANAF execută și acum după propria evaluare ANAF... stat in stat acest ANAF, care

În procedurile de insolvență actuale este creditor majoritar de regulă și de o pasivitate ieșită din comun. De asemenea, nu există o prevedere privind posibilitatea altor creditori de a lua la cunoștință despre aceasta analiză, mai ales că există o posibilitate reală ca decizia creditorului bugetar de acceptare sau nu a planului de reorganizare să fie contestată în instanță. În acest caz, nu există propriu-zis un control de legalitate al judecătorului sindic asupra acestei evaluări, deși, în fapt, testul creditorului privat este o instituție căreia i se aplică legea insolvenței. Totodată, nu se regăsesc prevederi referitoare la eficacitatea testului în ceea ce privește măsurile luate de practicianul în insolvență pentru redresarea companiei. În fapt, de multe ori planul de reorganizare este propriu zis conceput pentru valorificarea activelor și chiar pentru înstrăinarea fondului de comerț. Pe plan european, una din principale probleme ridicate de directiva (UE) 2019/1023 [2], este prevenirea înstrăinării succesive a fondului de comerț de la o companie la alta, cu asentimentul creditorilor care sunt și parteneri de afaceri, dar în detrimentul organului fiscal, care nu poate alege pe cine urmărește. Înstrăinarea unui fond de comerț ar avea efecte nu asupra imobilelor pentru care sunt în general constituite garanții, ci numai asupra bunurilor incorporeale, fiind de natură a afecta mai puțin pe creditorii garantați, dar în mod cert pe creditorul bugetar și pe creditorii chirografari.

În concluzie, testul creditorului privat a primit o bine-meritată întărire la nivel de instituție de drept al insolvenței, dar cu mențiunea că evaluatorul ar trebui să fie independent, membru ANEVAR, iar raportul de expertiză al acestuia să fie supus cenzurii tuturor părților din proces, asemeni oricărui raport de expertiză judiciară.

Sfera de cuprindere a fondului de comerț

Fondul de comerț are doar o definiție doctrinară, și sfera sa de cuprindere a cunoscut diverse descrieri legale. Până de curând fondul de comerț a fost

doar pomenit la art. 21 lit. a) și art. 42 din Legea nr. 26/1990 privind registrul comerțului, republicată, cu modificările și completările ulterioare, descris în la art. 11 lit. c) din Legea nr. 298/2001 pentru modificarea și completarea Legii nr. 11/1991 privind combaterea concurenței neloiale, potrivit căruia „constituie fond de comerț ansamblul bunurilor mobile și imobile, corporale și necorporale (mărci, firme, embleme, brevete de invenții, vad comercial), utilizate de un comerciant în vederea desfășurării activității sale”. Pentru a defini în schimb fondul de comerț este necesar să facem aplicarea art. 541 din Codul civil, care reglementează universalitatea de fapt.

Potrivit art. 5 alineatul (1), punctul 73, din Legea nr. 85/2014 așa cum a fost modificată de ordonanța analizată, „fondul de comerț reprezintă ansamblul bunurilor mobile și imobile, corporale și necorporale - mărci, firme, embleme, brevete de invenții, vad comercial -, utilizate de un operator economic în vederea desfășurării activității sale”; După cum putem observa sfera de cuprindere a fost integral preluată din Legea 11/1991 modificată și republicată. Totuși, încă fondul de comerț nu are o definiție legală, rămânând la vechea definiție doctrinară. Astfel fondul de comerț este acea universalitate de fapt compusă din bunuri mobile și imobile, corporale și incorporeale pe care un profesionist o alocă exercitării activității sale [3]. – Conform art. 8 al Legii pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil termenul de profesionist include categoriile de comerciant, întreprinzător sau operator economic precum și orice alte persoane autorizate să desfășoare activități economice sau profesionale, astfel cum aceste noțiuni sunt prevăzute de lege, la data intrării în vigoare a Codului civil. Textul menționat înainte împreună cu prevederile NCC, art. 3, alin (2) și alin. (3), sunt cele două texte care explică în mod explicit noțiunea de profesionist. Astfel Codul Civil îi consideră profesioniști pe toți cei care exploatează o întreprindere. De asemenea se arată că exploatarea unei întreprinderi

o constituie exercitarea sistematică, de către una sau mai multe persoane, a unei activități organizate ce constă în producerea, administrarea ori înstrăinarea de bunuri sau în prestarea de servicii, indiferent dacă are sau nu un scop lucrativ[4].

Posibilitatea declanșării executării silite în procedura de insolvență

Dispozițiile art. 143 alin. (1), în forma modificată de O.U.G. nr. 88/2018, stabilesc astfel: „Pentru datoriile acumulate în perioada procedurii de insolvență care au vechime mai mare de 60 de zile se poate începe executarea silită”. Considerăm că dintre toate modificările aduse de O.U.G. nr. 88/2018, aceasta reprezintă, fără îndoială, cea care creează cea mai mare confuzie. Astfel, considerăm că această prevedere contravine chiar scopului procedurii, așa cum a fost el definit de art. 2 al Legii nr. 85/2014. „Scopul prezentei legi este instituirea unei proceduri colective pentru acoperirea pasivului debitorului, cu acordarea, atunci când este posibil, a șansei de redresare a activității acestuia”. Această prevedere legală trebuie completată cu principiile prevăzute de art. 4 punctul 4, „asigurarea unui tratament egal al creditorilor de același rang”, punctul 5 „asigurarea unui grad ridicat de transparență și previzibilitate în procedură”; și punctul 6 „recunoașterea drepturilor existente ale creditorilor și respectarea ordinii de prioritate a creanțelor, având la bază un set de reguli clar determinate și uniform aplicabile”[5]. Ori, dacă se deschide cutia Pandorei cu executarea individuală a creanțelor din procedură, ne întrebăm ce fel de procedură colectivă și concursuală mai este? De asemenea care ar putea fi gradul de previzibilitate într-o asemenea situație! În prevederea legală criticată, creditorii din interiorul procedurii nu beneficiază de tratament egal și nici previzibil. Un creditor care are norocul ca procedura de executare silită inițiată de el să se deruleze mai rapid decât a celorlalți va fi favorizat. În nici un caz nu putem vorbi despre o pro-

cedură egalitară sau previzibilă. Putem spune că se introduce un nou principiu, Și anume Primul venit, primul servit!

De altfel, s-a mai încercat introducerea în economia Legii insolvenței a unei asemenea prevederi, prin O.U.G. nr. 91/2013 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, în cadrul art. 75 alin. (4): „Nu sunt supuse suspendării executările silite având ca obiect creanțe născute după data deschiderii procedurii insolvenței. Dacă debitorul nu efectuează plata creanței născute după data deschiderii procedurii în termen de 90 de zile de la scadență, creditorul este îndreptățit la pornirea executării silite, în condițiile legii”. Numai că O.U.G. nr. 91/2013 a fost constatată neconstituțională prin Decizia nr. 447/2013 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor O.U.G. nr. 91/2013 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență[6]. Drept urmare Ordonanța a fost respinsă de Legea nr. 1/2015 (M.Of. 18 din 09-ian-2015) pentru respingerea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 91/2013 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență.

Ca și modalitate de interpretare practică a prevederilor acestei instituții a executării silite în insolvență, dl. Ștefan Adrian Clopotari propune „vizualizarea executării silite în insolvență, ca pe o modalitate specială a creditorului curent de a-și recupera creanța după confirmarea planului de reorganizare, din valorificarea bunurilor libere de sarcini sau nefectate activității debitoarei, cu concursul administratorului judiciar, sub cenzura judecătorului sindic. În drept, o interpretare care să permită textului să producă efecte”[7].

În toate procedurile de insolvență se acumulează creanțe curente mărindu-se astfel pasivele debitorului. În asemenea situații, singura soluție conformă cu scopul procedurii insolvenței este deschiderea procedurii de faliment, în cadrul și cu respectarea caracterului concursual al insolvenței, și nu execu-

tarea silită a acelor creanțe. Debitorul care, în reorganizare, beneficiază oricum de amânarea și/sau reducerea creanțelor anterioare este obligat să își achite obligațiile curente, iar orice încălcare a unei asemenea obligații atrage posibilitatea deținătorului de creanțe curente de a solicita judecătorului-sindic intrarea în faliment a debitorului, iar Ordonanța a impus și niște termene rapide de analiză a acestor cereri atât de către practicianul în insolvență, cât și de către judecătorul-sindic.

Un alt aspect al acestor executări silite este că acestea pot atinge bunuri importante ale debitorului, care se pot sustrage astfel îndestulării altor creditori, din aceeași clasă, reprezentând o încălcare flagrantă a unui principiu al concursualismului.

Executarea silită individuală a creanțelor născute în timpul procedurii, după cum a fost subliniat încă de la momentul intrării în vigoare a O.U.G. nr. 91/2013, în cadrul și în contra unei proceduri execuționale concursuale, cum este insolvența, reprezintă distrugerea rolului acesteia și a însuși scopului pentru care a fost creată. Cei mai afectați sunt creditorii care au aprobat un plan de reorganizare, devenit, prin efectul confirmării de către judecătorul-sindic, titlu executoriu, întrucât, în cadrul procedurii de reorganizare, aceștia își văd micșorate „cotele de îndestulare” stabilite prin plan. Afectați sunt și creditorii care beneficiază de cauze de preferință și care au acceptat în cadrul planului de reorganizare valorificarea garanțiilor lor la un moment mai îndepărtat, tocmai pentru a permite debitorului producerea de venituri din acel bun, și care datorită acestei executări silite individuale se văd obligați fie a se înscrie în cadrul executării silite declanșate de alt creditor, pentru a-și conserva cauza de preferință, fie să ceară falimentul.

Este firesc, ca odată declanșată prima executare silită individuală, și ceilalți creditori să acționeze pentru protejarea drepturilor lor, fără a mai avea în vedere o rațiune economică clară, ci doar stoparea executărilor, care le reduce „cota de îndestulare”.

De asemenea, considerăm că această modificare încălcă Principiul C5.2 din Principiile Băncii Mondiale: „The commencement of insolvency proceedings should prohibit the unauthorized disposition of the debtor’s assets and suspend actions by creditors to enforce their rights or remedies against the debtor or the debtor’s assets. The injunctive relief (stay) should be as wide and all-encompassing as possible, extending to an interest in assets used, occupied, or in the possession of the debtor” (traducere: Deschiderea procedurii insolvenței ar trebui să interzică dreptul de dispoziție asupra bunurilor debitorului și să suspende acțiunile creditorilor de valorificare a drepturilor acestora asupra averii debitorului. Suspendarea acțiunilor trebuie să fie cât de cuprinzătoare posibil, extinzându-se la activele utilizate, deținute sau aflate în posesia debitorului).

O altă problemă spinoasă este modalitatea juridică în care creditorii care au acumulat creanțe în timpul procedurii vor obține un titlu executoriu, pentru a-și putea exercita executarea silită. În condițiile în care executarea silită se poate dispune doar în baza unui titlu executoriu, iar valorificarea drepturilor creditorilor se poate face doar în cadrul procedurii insolvenței (art. 75 alin. 1 din L. 85/2014), rămâne de văzut cum vor putea creditorii obține titluri executorii împotriva unui debitor aflat în procedura de insolvență, cu respectarea principiilor fundamentale care guvernează insolvența: principiul priorității acestei procedurii față de alte proceduri de recuperare a creanței, inclusiv în domeniu fiscal (principiu statuat recent și de I.C.C.J. în Decizia nr. 28/2018 publicată în M.Of. Din 20.06.2018). Desigur, cu excepția creditorilor bugetari, ai căror decizii sunt titluri executorii, *ope lege*. Credem că prevederile legii insolvenței ar trebui completate conferind judecătorului-sindic posibilitatea de a constata prin încheiere executorie creanțele din timpul procedurii, conferind creditorilor titlul executoriu atât de necesar.

Un alt aspect demn de sesizat legat de această executare silită a creanțelor din procedură este concursul acestora cu drepturile creanțelor finanțatorilor din procedură. Art. 87 alin. 4 din Legea nr. 85/2014 stabilește în favoarea acestor creanțe o prioritate la distribuire, așa cum este indicat în art. 159 alin. 1 pct. 2 sau în art. 161 pct. 2. Finanțările acordate debitoarei pentru derularea activității curente au superioritate în cazul falimentului. Acestea se vor plăti conform ordinii de prioritate oferite de ierarhia insolvenței. În cazul în care alte creanțe curente vor proceda la executarea silită în perioada de reorganizare, observăm că beneficiază de o cu totul altă prioritate la îndestulare. Primele creanțe care vor încerca să intre în concurs cu cele de finanțare, vor fi, evident, cele bugetare, care sunt titluri executorii. Prevederile art. 87 alin. 4 din L. 85/2014 sunt astfel anulate de prevederea art. 143 alin. 1. În doctrină deja se conturează opinii similare[9]. Rămâne de văzut dacă se va promova o excepție de neconstituționalitate a acestei ordonanțe, redactate pe grabă și cu atâtea deficiențe (așa cum au fost analizate mai sus).

Aplicarea în timp a noilor prevederi legale

Din nefericire, textul legal al Art. IX din O.U.G. nr. 88/2018, a fost formulat după cum urmează: „(1) Termenele prevăzute la art. 75 alin. (3) și art. 143 alin. (1) și (3), precum și prevederile art. 75 alin. (4) din Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, astfel cum au fost modificate prin prezenta ordonanță de urgență, se aplică și pentru cererile formulate în cadrul proceselor începute înainte de data intrării în vigoare a acesteia, inclusiv celor nesoluționate până la data intrării în vigoare a prezentei ordonanțe de urgență. (2) În cazul cererilor nesoluționate în procesele aflate pe rol, termenele de soluționare de către administratorul judiciar sau de către instanța de judecată, prevăzute la alin. (1), se calculează de la data intrării în vigoare a prezentei ordonanțe de urgență”.

La o citire atentă a textului citat observăm că aceste prevederi se aplică doar procedurilor deschise sub imperiul Legii 85/2014, nu și celor care au fost deschise care au fost deschise sub imperiul Legii nr. 86/2006, întrucât legiuitorul a menționat expres „Termenele prevăzute la art. 75 alin. (3) și art. 143 alin. (1) și (3), precum și prevederile art. 75 alin. (4) din Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență”.

Considerăm că această prevedere este neconstituțională, întrucât încalcă principiul previzibilității legii și, mai mult decât atât, încalcă principiul neretroactivității legii prevăzută prin Art. 15 alin. (2) al Constituției și reeșuat de art. 24 și 25 C. proc. civ. În acest sens se află deja în pregătire o sesizare de neconstituționalitate.

O problemă ridicată de această prevedere este modul în care se aplică noua reglementare în procedurile de insolvență deschise după data de 28 iunie 2014, când a intrat în vigoare Codul insolvenței. În acest sens, considerăm că în cazurile deja începute înainte adoptării ordonanței analizate dacă există cereri de plată formulate de titularii unor creanțe curente, certe, lichide și exigibile cu privire la care administratorul judiciar a omis să se pronunțe, la data intrării în vigoare a O.U.G. nr. 88/2018 – 2 octombrie 2018 – a început să curgă un termen de 10 zile în care practicianul este obligat să analizeze respectiva solicitare scrisă depusă de creditorul în cauză.

Cu privire la aceasta obligație a administratorului judiciar, art. IX din O.U.G. nr. 88/2014 prevede ca se aplică și pentru cererile formulate în cadrul proceselor începute înainte de data intrării în vigoare a acesteia, inclusiv celor nesoluționate până la data intrării în vigoare a ordonanței de urgență. În cazul cererilor nesoluționate în procesele aflate pe rol, termenele de soluționare de către administratorul judiciar, se calculează de la data intrării în vigoare a ordonanței de urgență.

Dacă în urma analizei cererii de plată se ajunge la concluzia că suma pretinsă este datorată, în cel mult

60 de zile de la data luării măsurii de către administratorul judiciar debitorul este obligat să facă plata acelei creanțe curente.

Dacă administratorul judiciar apreciază că nu sunt îndeplinite condițiile pentru ca suma reclamată să fie calificată drept o creanță curentă, petentul are dreptul să formuleze contestație împotriva măsurii dispuse de către administratorul judiciar în condițiile art. 59 alin. (5)-(7) din Legea nr. 85 din 2014.

Titularul unei creanțe curente, certe, lichide și exigibile care a fost recunoscută de către administratorul judiciar ori cu privire la care acesta a omis să se pronunțe până cel târziu în data de 15 octombrie 2018 sau care a fost recunoscută de judecătorul-sindic ca urmare a soluționării contestației împotriva măsurii administratorului judiciar, în situația în care cuantumul creanței depășește valoarea-prag, poate solicita pe parcursul duratei perioadei de observație deschiderea procedurii de faliment al debitorului dacă aceste creanțe nu sunt achitate în termen de 60 de zile de la data luării măsurii administratorului judiciar de admitere sau omitere a pronunțării asupra cererii de plată ori a hotărârii instanței de judecată.

De asemenea, pentru debitorii aflați în procedura de reorganizare judiciară, oricare dintre creditorii sau administratorul judiciar poate solicita oricând judecătorului-sindic să dispună intrarea în faliment a debitorului, dacă debitorul nu se conformează planului sau se acumulează noi datorii către creditorii din cadrul procedurii de insolvență, această cerere urmând să fie judecată de urgență și cu precădere, în termen de 30 de zile de la înregistrarea acesteia la dosarul cauzei.

Pentru datoriile acumulate în perioada procedurii de insolvență care au vechime mai mare de 60 de zile se va putea începe executarea silită. Cu privire la acest drept am efectuat o analiză complexă în economia acestei lucrări, în capitolul dedicat executării silite.

Nu în ultimul rând, și titularul unei creanțe curente, certe, lichide și exigibile mai vechi de 60 de

zile și un cuantum peste valoarea-prag poate solicita, oricând în timpul planului de reorganizare sau după îndeplinirea obligațiilor de plată asumate în plan, trecerea la faliment, iar solicitarea acestuia trebuie judecată tot de urgență și cu precădere, în termen de 30 de zile de la înregistrare.

Ca și analiză a modificărilor legislative, constatăm că la art. VIII-X din O.U.G. nr. 88/2018, care sunt dispoziții tranzitorii, este reglementat modul de aplicare în timp a unor prevederi din Legea nr. 85/2014, așa cum aceasta a fost modificată și completată, precum și din Codul de procedură fiscală, după cum urmează:

Art. VIII. - Dispozițiile art. 264 ind. 1 din Legea nr. 207/2015 privind Codul de procedură fiscală, cu modificările și completările ulterioare (conversia în acțiuni a obligațiilor fiscale principale administrate de organul fiscal central), se aplică și pentru debitorii aflați în procedura insolvenței la data intrării în vigoare a prezentei ordonanțe de urgență.

Art. IX. - (1) Termenele prevăzute la art. 75 alin. (3) și art. 143 alin. (1) și (3) precum și prevederile art. 75 alin. (4) din Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 466 din 25 iunie 2014, cu modificările și completările ulterioare, astfel cum au fost modificate prin prezenta ordonanță de urgență, *se aplică și pentru cererile formulate în cadrul proceselor începute înainte de data intrării în vigoare a acesteia, inclusiv celor nesoluționate până la data intrării în vigoare a prezentei ordonanțe de urgență.* (sublinierea noastră)

(2) În cazul cererilor nesoluționate în procesele aflate pe rol, termenele de soluționare de către administratorul judiciar sau de către instanța de judecată, prevăzute la alin. (1), se calculează de la data intrării în vigoare a prezentei ordonanțe de urgență.

Art. X. - Prevederile art. 133 alin. (5) lit. K), ale art. 133 alin. (51)–(53), precum și cele ale art. 1351 din Legea nr. 85/2014 privind procedurile de preve-

nire a insolvenței și de insolvență, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 466 din 25 iunie 2014, cu modificările și completările ulterioare, astfel cum au fost modificate prin prezenta ordonanță de urgență, se aplică și proceselor începute înainte de data intrării în vigoare a acesteia, cu condiția ca planul de reorganizare să nu fie aprobat de adunarea generală a creditorilor până la data intrării în vigoare a prezentei ordonanțe de urgență.

Antrenarea răspunderii personale a membrilor organelor de conducere și/sau supraveghere din cadrul societății debitoare

În materia antrenării răspunderii celor vinovați de cauzarea stării de insolvență a debitorului persoană juridică au fost operate anumite modificări benefice. Potrivit noilor modificări legislative, administratorul judiciar sau lichidatorul judiciar este obligat să promoveze acțiunea în antrenarea răspunderii patrimoniale, dacă identifică astfel de situații culpabile care au condus la starea de insolvență a debitorului sau au agravat-o.

În cazul în care profesionistul insolvenței desemnat în cauză nu a indicat persoanele culpabile de starea de insolvență a debitorului, și creditorul cu o pondere a creanței sale de 30% va putea introduce o asemenea acțiune în răspundere, prin această modificare pragul cuantumului creanței fiind coborât de la 50% la 30%, ceea ce permite și altor creditori, nu doar celui majoritar, să investească judecătorul-sindic cu soluționarea unei asemenea cereri de chemare în judecată. Este adevărat, că până la această modificare legislativă, în peste 70% din cazuri, creditor majoritar era creditorul bugetar!

De asemenea, ca o consecință a reducerii acestui prag de deținere, a fost modificat și alin. (7) al art. 169 din Legea nr. 85/2014, în sensul că s-a conferit calitate procesuală activă pentru promovarea căii ordinare de atac a apelului împotriva sentinței pronunțate de judecătorul-sindic cu privire la cererea având

ca obiect atragerea răspunderii patrimoniale personale a celor culpabili pentru cauzarea stării de insolvență a debitorului, în afara președintelui comitetului creditorilor, în lipsa constituirii unui comitet, oricărui creditor interesat care deține mai mult de 30% din valoarea creanțelor înscrise la masa credală.

O altă modificare salutară este și cea cuprinsă în textul art. 170 din Lege, în sensul că în actuala formulare, deși s-a păstrat termenul de 3 ani în care se prescrie acțiunea de atragere a răspunderii prevăzută la art. 169, data la care începe să curgă acest termen a fost modificat. Potrivit noii prevederi, prescripția începe să curgă de la data la care a fost cunoscută sau trebuia cunoscută persoana care a contribuit la apariția stării de insolvență, dar nu mai târziu de data publicării în BPI (Buletinul procedurilor de insolvență) a raportului administratorului judiciar/lichidatorului judiciar prevăzut de art. 58 alin. (1) lit. b) sau, după caz, art. 64 lit. a) (este vorba de raportul privind cauzele care au determinat starea de insolvență și persoanele care au generat starea de insolvență sau au contribuit la crearea sau agravarea ei). În vechiul text al legii se prevedea un termen de doi ani de la data pronunțării hotărârii judecătorești de deschidere a procedurii. Considerăm benefică pentru protecția creditorilor noua prevedere legală. Astfel, ni se pare mult mai firesc ca acest termen să curgă de la data publicării raportului în Buletinul procedurilor de insolvență, publicare de la data căreia se instituie o prezumție de cunoaștere de către toți cei interesați, atât a cauzelor insolvenței cât și a persoanelor responsabile. În practica judiciară, au fost numeroase cazuri când abia după un an a fost publicat acest raport. Specific pentru aceste întârzieri sunt cererile de înlocuire a profesionistului insolvenței. Este adevărat că în toate cazurile în care creditor majoritar era creditorul bugetar și profesionistul insolvenței nu era dintre puținii agreați de acest creditor se uza și chiar se abuza de această posibilitate legală a înlocuirii administratorului judiciar. Este adevărat că acum, după ultimele

modificări, creditorul bugetar nu mai poate fi creditor majoritar și, probabil, procedura se va derula mai rapid, cu celeritate. Cu toate acestea considerăm salutară modificarea în ceea ce privește calculul termenului de prescripție raportat la data publicării în BPI. Creditorii au astfel posibilitatea de a cunoaște în detaliu ce s-a întâmplat în societatea respectivă și pot să ia astfel o decizie fundamentată factual de promovare a unei astfel de acțiuni. În al doilea rând, prelungirea termenului de prescripție a antrenării răspunderii personale de la doi ani la trei ani ni se pare salutară, și în acord cu prevederile codului de procedură civilă cu privire la prescripția dreptului la acțiune în ceea ce privește dreptul de creanță.

Concluzii

În concluzie, arătăm că unele modificări ale legislației sunt benefice, cum ar fi cele privind termenele introduse pentru răspunsul la cererile de plată, termenul de 30 de zile de verificare a creanțelor de către administratorul judiciar, termenul de 30 de zile în care judecătorul sindic să judece contestațiile, același termen de judecare a cererilor de intrare în faliment, atunci când planul de reorganizare a eșuat sau nu a fost respectat, idem pentru judecarea cererii de înlocuire a profesionistului în insolvență. Considerăm că aceste termene stricte aduc rezolvarea multor probleme întâlnite în practica judiciară în care problemele se tergiversau, întinzând o procedură de insolvență pe durate ce depășeau cinci ani. De asemenea, considerăm benefică reducerea valorii prag de la 50% din totalul creanțelor la 30% pentru creditorii care pot introduce acțiuni în antrenarea persoanelor vinovate de producerea insolvenței.

În schimb, alte modificări nu vor face decât să împiedice chiar atingerea scopului Legii nr. 85/2014 – instituirea unei proceduri colective pentru acoperirea pasivului debitorului, cu acordarea, atunci când este posibil, a șansei de redresare a activității acestuia; ne referim aici la interdicția ca un debitor care are creanțe bugetare de peste 50% din totalul

creanțelor sale de a formula cerere de deschidere a procedurii colective. Această modificare, după cum am analizat în cuprinsul lucrării va diminua în mod considerabil șansele de redresare a afacerii unui debitor insolvent prin împiedicarea sau, cel puțin, întârzierea momentului la care debitorul poate apela la procedura insolvenței, cu efecte ireversibile în ceea ce privește deteriorarea situației sale patrimoniale, economico-financiare, și care creează o discriminare profundă între creditori, încălcând chiar și Constituția care statuează că toți sunt egali în fața legii, doar că unii sunt mai egali ca alții, ca să îl parafrarez pe George Orwell din „Ferma Animalelor”[10], și care deschide cutia Pandorei pentru golirea de conținut a infracțiunii de bancrută. Modificările aduse situației creditorului bugetar și a creanțelor bugetare adâncesc inegalitatea și așa pregnantă între creditorul comercial și cel bugetar. De asemenea, cel puțin bizară este și introducerea posibilității ca, pentru datoriile acumulate în perioada procedurii de insolvență care au vechime mai mare de 60 de zile, să se poată începe executarea silită individuală. Această prevedere creează premisele demarării unei executări silite individuale în cadrul unei proceduri judiciare colective, adică două proceduri paralele, cu riscul major ca planul de reorganizare judiciară să eșueze. De asemenea, această prevedere nu este nici finalizată. Astfel, nu se stabilește competența nici materială, nici teritorială pentru judecarea unor astfel de executări silite. Nu se stabilește modul de obținere a unor titluri executorii pentru aceste creanțe. Dacă creanța bugetară beneficiază de titlu executoriu, celelalte creanțe din procedură nu. Dacă urmărim firul logic al legii, pentru ca aceasta să își atingă scopul și să nu avem o multitudine de proceduri paralele, care toate tind să diminueze activele debitorului, și ca întreaga procedură să rămână unitară iar orice afectare a patrimoniului debitorului să fie cunoscută, singura instanță competentă să confere titlu executoriu creanțelor din timpul procedurii, să încuviințeze ase-

menea executării silită sau să judece contestațiile la aceste executări ar trebui să fie tribunalul de la sediul principal al debitoarei, prin derogare de la dreptul comun, care investește judecătoria cu această competență. De asemenea, în cazul bunurilor imobile, instanța competentă nu trebuie să fie cea din raza căruia se află amplasat bunul. Cele mai grave consecințe le-ar putea avea asemenea situații ivite în cazul unei proceduri aplicate unor societăți mari, cu multe puncte de lucru și sucursale, chiar și în străinătate. Între două termene ale insolvenței, s-ar putea ca debitorul să nu mai aibă active cu care să își poată pune în aplicare planul de reorganizare. Mai mult decât atât, dacă este vorba despre creanțe născute într-o procedură de insolvență, doar judecătorul sindic ar putea fi competent să judece astfel de acțiuni. Doar astfel ar avea controlul situației debitorului și s-ar respecta natura procedurii insolvenței, aceea de procedură concursuală și colectivă. De asemenea, ar fi posibil, întrucât doar procedura insolvenței, dintre toate procedurile judiciare este o procedură-cadru care suportă și comportă mai multe proceduri judiciare reunite. Competențele judecătorului-sindic sunt limitate la dispozițiile art. 45 din Legea nr. 85/2014 privind procedura insolvenței, și care reia, practic, toate cererile, contestațiile ce sunt înscrise în cuprinsul legii la diverse secțiuni. Este adevărat că la alineatul 2 este prevăzută în competența judecătorului sindic tot ceea ce ține de „controlul judecătoresc al activității administratorului judiciar și/sau al lichidatorului judiciar și la procesele și cererile de natură judiciară aferente procedurii insolvenței”. Dar asemenea prevederi derogatorii de la dreptul comun trebuie inserate și menționate expres într-un act normativ. *De lege ferenda* propunem ca unicul competent să judece acțiuni să fie judecătorul sindic investit cu judecarea cauzei de insolvență. În lipsa unor asemenea prevederi exprese, procedura insolvenței e golită de sens, lipsită de predictibilitate și contrarie scopului pentru care a fost concepută.

Referințe bibliografice:

1. RÂMNICEANU, D. Testul creditorului privat în lumina modificărilor aduse Legii Insolvenței prin OUG nr. 88/2018, *Juridice*, 24.10.2019, <https://www.juridice.ro/612192/testul-creditorului-privat-in-lumina-modificarilor-aduse-legii-insolventei-prin-oug-nr-88-2018.html>.
2. Directiva (UE) 2019/1023 a parlamentului european și a consiliului din 20 iunie 2019 privind cadrele de restructurare preventivă, remiterea de datorie și decăderile, precum și măsurile de sporire a eficienței procedurilor de restructurare, de insolvență și de remitere de datorie și de modificare a Directivei (UE) 2017/1132 (Directiva privind restructurarea și insolvența), *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* L 172/18, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1023&rom=EN>.
3. TURCU, I. *Teoria și practica dreptului comercial*. Vol. II, Editura Lumina Lex, 1998.
4. ȚÂNDAREANU, N.. *Codul insolvenței* adnotat din 01.09.2014. Noutăți, examinare comparativă și note explicative. Editura Universul Juridic 2017.
5. CĂRPENARU, D. Stanciu, HOTCA, Mihai-Adrian, NEMEȘ, V., *Codul insolvenței comentat*. Editura Hamangiu 2017.
6. Decizia 447/2013 [A] referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 91/2013 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență - publicat la 01.11.2013.
7. CLOPOTARI, A. *Executarea silită a insolvenței: de la liberarea de sechestre penale la eliberarea de certitudini*, revista *Juridice*, <https://www.juridice.ro/616316/executarea-silita-a-insolventei-de-la-liberarea-de-sechestre-penale-la-eliberarea-de-certitudini.html>
8. CLOPOTARI, A. *Executarea silită a insolvenței: de la liberarea de sechestre penale la eliberarea de certitudini*, revista *Juridice*, <https://www.juridice.ro/616316/executarea-silita-a-insolventei-de-la-liberarea-de-sechestre-penale-la-eliberarea-de-certitudini.html>
9. CLOPOTARI, A. *Executarea silită a insolvenței: de la liberarea de sechestre penale la eliberarea de certitudini*, revista *Juridice*, <https://www.juridice.ro/616316/executarea-silita-a-insolventei-de-la-liberarea-de-sechestre-penale-la-eliberarea-de-certitudini.html>
10. ORWELL, G. *Ferma Animalelor*. Editura Polirom 1998.

ANALIZA CONCEPTULUI DE INTEGRITATE JUDICIARĂ ȘI LOCUL ACESTUIA ÎN SISTEMUL DE JUSTIȚIE

Victoria SANDUȚA

Judecător,

doctorand, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”

email: v.sanduta@yahoo.com

Integritatea este un concept consistent al unor acțiuni, valori, metode, măsuri, principii, așteptări și morala. Integritatea este o alegere personală, un angajament intransigent și consecvent previzibil pentru a onora valori și principii morale, etice, spirituale și artistice. Conceptul de integritate implică o plenitudine, un corpus cuprinzător de convingeri, adesea menționată ca fiind o viziune sănătoasă asupra lumii. Acest concept de integritate subliniază onestitatea și autenticitatea, cere ca actul săvârșit în orice moment să fie în conformitate cu viziunea individului asupra lumii. Cu certitudine, integritatea ocupă rolul principal în identificarea unui judecător. Cu certitudine, integritatea este definitorie pentru candidatul la funcția de judecător, lipsa acesteia constituind un criteriu de descalificare totală. Iată de ce, este important a defini conținutul conceptului de integritate și a extrage din acesta modalitățile de testare a integrității, astfel încât depistarea lipsei de integritate a persoanei să devină un criteriu esențial în cadrul procedurilor de recrutare, promovare și revocare a judecătorilor. Integritatea nu trebuie demonstrată, ea pur și simplu există. Omul poate fi integru chiar și atunci când nimeni nu-l privește pentru că locul ei se afla în adâncul caracterului său, nefiind condiționată de elemente ori situații externe. Pentru a constata dacă o persoană este integră din punct de vedere etic este suficient să observăm și să analizăm acțiunile, credințele, metodele, măsurile și principiile sale. Toate derivă dintr-un singur nucleu de valori și acela este caracterul ei.

Cuvinte-cheie: justiție, integritate, morală, lege, virtute, judecător, concept, putere judiciară, statut, încredere publică, test, verificare.

THE ANALYSIS OF THE JUDICIAL INTEGRITY CONCEPT AND ITS ROLE IN THE JUDICIARY

Integrity is a consistent concept of actions, values, methods, measures, principles, expectations and morals. Integrity is a personal choice, an uncompromising and consistently predictable commitment to honor moral, ethical, spiritual and artistic values and principles. The concept of integrity implies a plenitude, a comprehensive body of beliefs, often referred to as a healthy vision of the world. This concept of integrity emphasizes honesty and authenticity, requires that the act committed at any time be in accordance with the individual's vision of the world. With certainty, integrity plays the main role in identifying a judge. With certainty, integrity is defining for the candidate for the position of judge, its lack constituting a criterion of total disqualification. This is why, it is important to define the content of the concept of integrity and to extract from it the ways to test the integrity, so that the detection of the lack of integrity of the person becomes an essential criterion in the procedures of recruitment, promotion and dismissal of judges. Integrity does not have to be demonstrated, it simply exists. A human can be honest even when no one looks at him because the integrity was deep in his character, not being conditioned by external elements or situations. To ascertain whether a person is ethically honest is sufficient to observe and analyze his actions, beliefs, methods, measures and principles. They all derive from a single core of values and that is its character.

Keywords: justice, integrity, morality, law, virtue, judge, concept, judiciary, status, public trust, test, verification.

L'ANALYSE DE LA NOTION DE L'INTEGRITÉ JUDICIAIRE ET LE ROLE DE L'INTEGRITÉ JUDICIAIRE DANS LE SYSTÈME DE JUSTICE

L'intégrité est un concept cohérent d'actions, de valeurs, de méthodes, de mesures, de principes, d'attentes et de valeurs morales. L'intégrité est un choix personnel, un engagement sans compromis et toujours prévisible à honorer les valeurs et les principes moraux, éthiques, spirituels et artistiques. Le concept d'intégrité implique une plénitude, un ensemble complet de croyances, souvent appelé vision du monde saine. Cette notion d'intégrité met l'accent sur l'honnêteté et l'authenticité et exige que l'acte commis à tout moment soit conforme à la vision de l'individu: lumii. Cu certitudine, integritate ocupa rolul principal în identificarea unui judecator. Certes, l'intégrité est déterminante pour le candidat au poste de juge, son absence étant un critère de déchéance totale. C'est pourquoi il est important de définir la notion d'intégrité, et d'en extraire les méthodes de test de l'intégrité de l', de sorte que la détection de l'absence de l'intégrité de la personne est un critère clé dans le cadre des procédures de recrutement, de promotion et de révocation des juges. L'intégrité ne doit pas être démontrée, elle existe tout simplement. L'homme peut être droit même quand personne ne le regarde parce que sa place se trouve dans les profondeurs de son caractère, non conditionné par des éléments ou des situations externes. Pour savoir si une personne fait partie intégrante de l'éthique, il suffit d'observer et d'analyser ses actions, ses croyances, ses méthodes, ses mesures et ses principes. Tout vient d'un seul noyau de valeurs et c'est son caractère.

Mots-clés: justice, intégrité, morale, droit, vertu, juge, concept, pouvoir judiciaire, statut, confiance du public, test, vérification.

АНАЛИЗ ПОНЯТИЯ СУДЕБНОЙ НЕПОДКУПНОСТИ И РОЛИ СУДЕБНОЙ НЕПОДКУПНОСТИ В СИСТЕМЕ ПРАВОСУДИЯ

Целостность - это последовательная концепция действий, ценностей, методов, мер, принципов, ожиданий и морали. Целостность - это личный выбор, непринужденная и последовательная приверженность предсказуемому чтению ценностей и моральных, этических, духовных и художественных принципов. Концепция целостности включает в себя полноту, всеобъемлющий корпус убеждений, часто называемый здоровым мировоззрением. Эта концепция целостности подчеркивает честность и подлинность, требует, чтобы совершенный акт в любое время соответствовал видению индивида на мир. С уверенностью целостность занимает главную роль в определении судьбы. С уверенностью, целостность является определяющей для кандидата на должность судьи, ее отсутствие является критерием полной дисквалификации. Вот почему важно определить содержание концепции целостности и извлечь из нее способы проверки целостности, чтобы выявление отсутствия неподкупности человека стало важным критерием в рамках процедур по набору, продвижению и отзыву судей. Целостность не должна быть доказана, она просто существует. Человек может быть честным, даже когда никто не смотрит на него, потому что его место находится в глубине его характера, не будучи обусловленным элементами или внешними ситуациями. Чтобы выяснить, является ли человек этически целостным, достаточно наблюдать и анализировать его действия, убеждения, методы, меры и принципы. Все это происходит от одного ядра значений, и это ее характер.

Ключевые слова: правосудие, честность, мораль, закон, добродетель, судья, концепция, судебная власть, статус, общественное доверие, тест, проверка

1. Analiza conceptului de integritate judiciară în diferite perioade istorice

Integrată marilor comportamente umane și deopotrivă marilor valori, dreptatea și justiția este mereu actuală. Dar ce legătură are dreptatea, ca valoare

cu integritatea? Și ce este, propriu-zis, Integritatea? Este aceasta o valoare, un principiu, o calitate? Este aceasta înăscută sau dobândită? Ce a apărut mai întâi, Legea sau Morala? Dar și mai important, de ce a apărut discuția despre integritate în societatea

actuală? Este aceasta atât de importantă? Care este legătura dintre lege, morală, integritate și justiție? Și care este locul integrității în justiție?

Justiția este teoria legală sau filosofică prin care se administrează corectitudinea. Conceptul de justiție se bazează pe numeroase domenii și multe puncte de vedere și perspective diferite, inclusiv conceptele de corectitudine morală bazate pe etică, raționalitate, lege, religie, echitate și corectitudine. Adesea, dezbaterea generală a justiției este împărțită în domeniul justiției sociale, așa cum se găsește în filosofie, dreptatea procedurală și în teologie și religie, la fel cum este în studiul și aplicarea legii [1].

Ca și în majoritatea disciplinelor bazate pe filozofie, conceptul de justiție diferă în fiecare cultură. Teoriile timpurii ale justiției au fost expuse de filosofi greci vechi Platon în lucrarea sa *Republica* și Aristotel în *Etica Nicomahică*. De-a lungul istoriei au fost stabilite diferite teorii. Susținătorii teoriei divine spun că dreptatea pleacă de la Dumnezeu. În secolul al XVII-lea, teoreticienii precum John Locke au susținut drepturile naturale ca derivate ale justiției. Gânditorii în tradiția contractului social afirmă că justiția este derivată din acordul reciproc al tuturor celor interesați. În secolul al XIX-lea, gânditorii utilitari, inclusiv John Stuart Mill, au declarat că justiția este ceea ce are cele mai bune consecințe [5].

Încă din cele mai vechi timpuri, judecătorii s-au bucurat de un statut unic în comunitate. Prezumția fundamentală este că judecătorii, în calitate de colectiv, și fiecare judecător individual, sunt independenți în procedurile judecătorești și în deciziile lor și că puterea judecătorească, în general, este o ramură autonomă, decentă și corectă în conduita sa și are capacitatea și abilități de interpretare și aplicare a legii în mod corespunzător. Desigur, judecătorul își are validarea în încrederea publică, în beneficiul societății în general. El acționează ca un mandatar, care nu are nimic din toate, și tot ceea ce face, el face ca agent

al publicului. O precondiție a capacității judecătorului de a acționa în calitate de judecător este încrederea comunității în sistemul judiciar, recunoașterea autorității sale exclusive de a judeca și acceptarea hotărârii judecătorești. Acest statut al puterii judiciare și al reprezentanților săi, judecătorii - un statut de autonomie, independență și care beneficiază de încrederea publică - necesită, aproape în mod inerent, ca judecătorii să respecte standarde etice înalte. Rezultă că este necesar să se creeze reguli unice de conduită care să oblige judecătorul, individual în comportamentul său, în sala de judecată și în afara ei, să păstreze statutul special al judecătorului și al puterii judiciare în ansamblul său. Astfel a fost indicat și în Biblie, atunci când Ietro l-a sfătuit pe Moise cu privire la modul de alegere a judecătorilor: „Alege-ți din tot poporul oameni capabili între toți oamenii, oameni drepecți și cu frica lui Dumnezeu, oameni de adevăr, care nu sunt lacomi... aceștia să judece poporul în toată vremea, pricinile grele să le aducă la tine, iar pe cele mici să le judece ei toate. Ușurează-ți povara și ei să o poarte împreună cu tine” [10].

Cicero, în lucrarea sa „*Despre Stat*” spunea că „Justiția este stăpâna tuturor virtuților” [2]. Cum gândea Aristotel, virtuțile sunt forme de abilități sau obiceiuri. Teoriile etice din antichitate acordă o importanță specială virtuților. Termenii grecești pentru etică, (ethos, eticos), înseamnă locuințe, maniere, abilități sau obiceiuri. Și cum au fost de acord, Platon, Aristotel și stoicii, o viață rațională bazată pe realizarea și practicarea virtuților reprezintă calea de formare a caracterului bun. Filosofi antici au gândit diferite ierarhizări ale principalelor concepte etice de înțelepciune, curaj, cumpătare sau justiție.

Aristotel considera justiția ca fiind cea mai importantă virtute deoarece ea generează relațiile dintre individ și societate, în timp ce înțelepciunea, curajul și cumpătarea determină relația individului cu sine însuși. El considera de asemenea că Statul era o instituție naturală, o consecință a vieții în comun. El

credea că Statul avea rolul de a forma preferințele și caracterele cetățenilor. În timp ce educația politică avea un rol esențial în evoluția individului și în realizarea idealului unei vieți perfecte, educația morală era aceea care îi obliga pe cetățeni la acțiuni virtuoaase. Filozofii antici credeau că virtuțile nu erau atinse prin studiu. Ele erau cultivate de părinți în familii, de profesori în școli și de politicieni în societate. Interacționând cu alții, indivizii deveneau corecți sau incorecți și acțiunile lor în condiții de pericol dădeau naștere sentimentelor de frică, încredere, curaj sau lașitate [7].

În antichitate Legea era fundamentată pe rațiune, ca reflex al principiului Binelui și finalitatea ei era Virtutea. Platon a fost primul filozof care afirma că legile trebuie controlate din punct de vedere al conformității lor cu morala. Aristotel spunea că Legea este o simplă convenție, nefiind decât o garanție a drepturilor individuale, fără nici o înrăurire asupra moralității și justiției. Cicero, însă, a fost primul om de drept care a considerat că justiția, fiind o etică socială, presupune dragostea oamenilor față de ceilalți [3].

Din perspectiva kantiană însă, spre deosebire de filosofia antică, primează acțiunea, nu cunoașterea morală. Dreptul derivă din moralitate, deoarece o acțiune morală are ca mobil ideea de datorie pe care o prescrie legea. Kant face distincția între drepturi înnăscute și drepturi dobândite. Primele sunt drepturi naturale, interne, ce țin de morală, în timp ce dreptul exterior va fi întotdeauna un drept dobândit, spunând că dreptul este „știința care limitează libertățile, pentru a le pune de acord”, dreptul și morala având o origine rațională comună.

Morala kantiană dezvoltă notele specifice ale unei gândiri deontologice, fără să facă abstracție de implicările interioare care fac posibilă fericirea. Prin conceptul central de datorie, Kant caracterizează acțiunea împlinită în mod necesar din respect pentru legea care nu este determinată de o instanță supe-

rioară. Scopul principal al dreptului este realizarea justiției, un precept în sine moral. Antiteza dintre drept și morală este numai aparentă, adevărata relație dintre acestea fiind una de la parte la întreg. Nu din legi trebuie dedus Dreptul, ci legile trebuie extrase din ceea ce este Drept.

Etica modernă a început cu filosofii Immanuel Kant și George Friederich Hegel. Hegel consideră morala un factor de bază în fondarea Statului, în timp ce Kant a stabilit conținutul moralei ca principiu practic întruchipat în „imperativul categoric”. Etica lui Kant este etică normativă izvorâtă din modul în care el o definește ca și critică a rațiunii practice. „Acționează ca și cum maximul acțiunii tale ar deveni prin voința ta o lege universală a naturii” și „Acționează astfel încât să tratezi umanitatea indiferent dacă din persoana proprie ori în persoana altuia, întotdeauna ca un sfârșit și niciodată numai ca mijloc” sunt cele două modalități în care el a formulat imperativul său categoric. Teoria lui Kant este un exemplu de etică deontologică sau etică bazată pe datorie: Ea judecă morala examinând natura acțiunilor și voința agenților, mai degrabă decât scopurile atinse. Cu alte cuvinte, „dacă maximul regulilor care guvernează acțiunile noastre nu este capabil să fie universalizat, atunci el este inacceptabil”. La fel, „A doua versiune a imperativului categoric de mai sus, subliniază respectul pentru persoane. Persoanele, spre deosebire de lucruri, nu ar trebui niciodată să fie numai folosite. Valoarea lor nu este niciodată numai instrumentală; ele sunt scopuri în sine”. Corectitudinea este principala virtute a instituțiilor sociale în etica deontologică care argumentează că ceea ce este corect moral este o prioritate față de ceea ce este bun. Kant crede că legea morală este datoria individuală, pentru că ea este înzestrată cu „voința bună” care este motorul moralei [4].

În epoca contemporană, integritatea judiciară a devenit un imperativ al secolului XXI, integritatea fiind sinonim cu corectitudinea, onestitatea, cinstea

și chiar legitimitatea unui judecător. În societățile actuale, integritatea judiciară este disputată între valoarea umană, datoria morală și obligația deontologică. Dorind să caracterizăm relația dintre datoria morală, autoritate și deontologie trebuie să clarificăm semnificația acestor concepte. Scrierile despre etică dau definiții diferite termenului de „datorie morală”. Kant consideră că datoria morală este reprezentată de Legea Morală, adică toate normele morale pe care trebuie să le respecte cineva, în timp ce J. Rawls crede că datoria morală este expresia forței morale care influențează comportamentul unui individ. El consideră că datoria morală asigură prioritate „la ceea ce este bun pentru el însuși”. Același autor evidențiază principalele reguli ale conduitei etice afirmând că „dreptatea (justice) este prima virtute a instituțiilor sociale” sau „ceea ce este corect moral este prioritar față de ceea ce este bun” [6].

Teoriile deontologice proclamă prioritatea eului față de scopurile pe care ele le promovează. Dar acest raport presupune demnitatea individului, indiferent de rolul pe care acesta îl îndeplinește. Cele mai cunoscute forme de deontologie afirmă că unele alegeri nu pot fi justificate prin efectele lor, că indiferent cât de bune moral sunt consecințele lor, unele alegeri sunt interzise moral. Pentru deontologie, ceea ce face ca o alegere să fie bună este conformitatea sa cu o normă morală. Aceste norme trebuie să fie pur și simplu respectate de fiecare agent moral. În acest sens, ceea ce este corect (right) trebuie să aibă prioritate față de ceea ce este bun (good). Dacă un act nu este în acord cu ceea ce este corect (right), nu poate să fie întreprins, indiferent cât de mult bine ar putea produce (inclusiv un bine constând în acte în concordanță cu ceea ce este corect - right).

Conceptul de „autoritate” poate de asemenea să fie definit diferit, depinzând de domeniul științific căruia îi aparține autorul. Literatura sociologică definește termenul ca „relația în care o persoană sau un grup care acceptă ca fiind legitime deciziile și

acțiunile sale, ghidate de o instanță superioară”. În schimb, „puterea” este dreptul de a impune decizii personale ca garantate de liderii ierarhic superiori ai organizației. De aceea, puterea implică organizare, conducere, coordonare, control, evaluare, ținând ierarhia socială. Autoritatea și puterea nu se suprapun în toate situațiile, deoarece autoritatea este rezultatul unei investiții cu responsabilități și încredere, în timp ce puterea este numai dreptul de a dispune de o persoană sau de un grup.

Un aspect important este legitimitatea autorității. Dacă încrederea celor care recunosc o autoritate este înșelată, legitimitatea devine nulă. Dacă autoritatea socială este imoral orientată spre interesul unui individ, neglijând investitura de încredere, autoritatea își pierde componenta morală, înclinând spre autoritarism, tiranie și dictatură. Un alt aspect important al raportului între autoritate și deontologie se manifestă când purtătorul de autoritate nu este capabil să-și îndeplinească responsabilitățile. În acest caz, materializat prin incompetența purtătorului de autoritate, jurisdicția devine un act moral. Când vorbim despre tipurile de autoritate (politică, judiciară, economică, legală sau profesională) aceasta este legitimă numai în măsura moralității ei. Astfel, autoritatea morală țintește comportamentul moral exemplar, aducând în câmpul profesional principiul integrității judiciare potrivit căruia conduita, moralitatea și cultura judecătorului în cadrul instanței de judecată, dar și în afara acesteia, vor fi de așa natură încât acestea să nu afecteze încrederea publicului în capacitatea acestuia de a judeca „drept și fără părtinire”.

2. Locul conceptului de integritate judiciară în sistemul de justiție

Morala este acel set de norme de conduită prevăzut cu un astfel de mecanism încât încălcarea acestora atrage dezaprobarea individului, a grupului sau a unei întregi comunități față de cel care încalcă acea normă. Integritatea este un concept care vorbește despre acțiuni consecvente, conform valorilor, me-

todelor și elementelor de măsură, precum și de raportare la principii și așteptări care pot fi verificate prin rezultate. În etică – integritatea este considerată ca onestitate și corectitudine, și este evaluată prin acuratețea acțiunilor cuiva [9].

Așadar, integritatea este opusul unor metehne cum ar fi: inconsecvența, ipocrizia sau falsitatea. Integritatea exprimă virtuțile, trăirile și aplicarea convingerilor, fără discrepanțe între afirmații și exemplul trăirii personale.

Originea cuvântului „integritate” derivă din adjectivul latin „integer” (întreg, complet), și în acest context se referă la totalitatea calităților unui individ, exprimate prin onestitate și consecvență de caracter sau altfel spus, la moralitatea/valoarea morală a individului. Când cineva face aluzie la lipsa de integritate a altei persoane, acea persoană se erijează într-un judecător care consideră că deține aceste calități pe care le implică „integritatea”, și ca atare, judecata lui/ei este un act în conformitate cu propriile convingeri și cu valorile pe care pretinde că le posedă și le practică în acel moment [8].

Situat între două lumi – lumea naturală și lumea morală, omul conștientizează că natura nu are nici respect, nici pasiune față de rațiune. Existența fenomenelor naturii dovedește că omul este supus determinismului natural (legilor naturii care sunt date), iar în relația cu semenii el nu poate evita impasul etic în care se află: dilema asupra surselor binelui și răului. Moralitatea actelor umane definește omul ca ființă liberă, trăind într-o lume în care are idealuri de atins. Deși din antichitate se considera că justiția este de origine divină și judecătorii sunt „trimișii/aleșii” lui Dumnezeu pe pământ, judecătorul este totuși un om și urmează să analizăm moralitatea judecătorului prin prisma moralității umane, sau altfel spus prin prisma acțiunilor caracteristice oamenilor.

Valoarea morală a acțiunilor umane este problema asupra căreia se pronunță și religia. Aceasta îl pune pe om în relație cu divinitatea pentru a-și

asuma responsabilitatea propriilor decizii. Credința în Dumnezeu este fundamentul moralei creștine. Aspirația spre moralitate a creștinismului comportă două direcții distincte, dar complementare: pe de o parte, a fi moral înseamnă a dovedi iubirea față de Dumnezeu; pe de altă parte, a fi moral presupune și iubirea semenilor. Dumnezeu nu este doar un principiu explicativ, necesar deopotrivă filosofilor și teologilor pentru înțelegerea lumii, ordinii și a cunoașterii ei, ci este și ființa activă ce se manifestă în viața oamenilor, ca povățuitor și îndrumător, dar și ca judecător al faptelor lor. Omul se află în relație directă cu Dumnezeu ca persoană – legătură pe care o descoperă prin conștientizarea acelor norme morale esențiale (legi divine), care susțin formulările: bine și rău, dreptate și nedreptate, adevăr și minciună etc. Prin relația directă om - Dumnezeu, creștinismul rezolvă contradicțiile inevitabile dintre omnipotența divină și libertatea umană. Altfel spus, dacă omului nu i s-ar recunoaște libertatea, el nu ar putea fi făcut responsabil de actele sale. Ca ființă rațională însă, omul înțelege că există o relație între raționalitatea și libertatea sa, aceasta trebuie mijlocită de moralitate. Constatarea este argumentată diferit de filosofie și teologie [11].

Creștinismul admite că atributele divinității – omnisciența, omnipotența – ar fi contradictorii dacă omului nu i s-ar recunoaște libertatea de a fi moral. Nu ne putem imagina că Dumnezeu este atotștiutor fără a fi și atotbun. Prin urmare, garanția bunătații aparține lui Dumnezeu. Problema binelui și răului este proprie omului, care o recunoaște reflectând asupra raportului dintre dorințele sale și starea de fapt. Din capul locului trebuie spus că problematizarea acestei relații poate fi pusă numai dacă persoana umană are un scop către care tinde și față de care evoluează itinerarul ei existențial. Din punct de vedere subiectiv, factorii care ajută la împlinirea scopului se numesc *bine*, iar cei care îl împiedică se numesc *rău*. Când însă vorbim despre Dumnezeu, relația bi-

ne-rău, se pune altfel decât în cazul omului. Dacă îl concepem ca fiind Ființă Supremă, atunci Dumnezeu nu poate fi supus nici unei categorii morale, umane, așa cum procedează omul când își valorifică acțiunile sale sau ale semenilor. Aceasta pentru că Dumnezeu, fiind atotbun, nu devine mai bun. Omul, în schimb, are acest dar. În ce sens este Dumnezeu atotbun? Așa cum artistul este cel care conferă operei sale o semnificație, tot astfel Creatorul este cel care dă sens Creației. Astfel, Binele reprezintă împlinirea conform cu rațiunea de a fi. Răul însă este eșecul vocației de a fi a omului, și, ca atare, practicarea lui ignoră bunătatea divină.

Având libertatea de decizie, omul optează pentru un scop sau altul, alegere ce poate să coincidă sau nu cu aceste valori morale. Neglijarea distincției dintre binele și răul, văzute subiectiv, și binele și răul, înțelese obiectiv, poate duce la confuzii grave în plan moral. Platon și Aristotel au prefigurat accepția creștină, indicând starea contemplativă (activitatea rațională) ca fiind sursă a binelui. De asemenea, practicantii filozofiei stoice (Epictet, Seneca, M. Aurelius) preveneau asupra confuziei libertății reale cu cea aparentă: omul are libertatea într-un anumit grad, dar pentru a nu provoca și trăi răul el trebuie să respecte un principiu: acela de a nu perturba *armonia universală*, ordine în care subzistă bunătatea divină; pe aceasta omul, însă, o poate ignora și încălca, făcând rău semenilor, naturii etc. Omul este bun sau nu, altfel spus este integru sau nu, moral sau imoral, în raport cu normele morale prin respectarea cărora se afirmă ca ființă responsabilă. Trebuie să admitem că, în timp ce legile naturii îl supun pe om necondiționat, legile morale (legile divine) îi dau acestuia libertatea: dreptul să aleagă dacă se supune sau nu acestora. Și cum Dumnezeu este atotbun, atunci desigur că normele divine reprezintă esența moralității. Indiferent dacă omul este creștin, iudeu sau musulman, el este „agentul conștient în serviciul idealului divin” [11].

Imm. Kant, filosoful care întemeiază morala pe scopuri, afirmă că omul are capacitatea să se autocunoască moral și să se autoanalizeze critic. Ca ființă rațională, omul poate să distingă ceea ce aparține fondului său original de ceea ce aparține situației pe care el a creat-o. Recunoscându-se ca ființă morală, omul va ști cum să devină mai bun.

W. James apreciază categoria morală a binelui ca expresie a credinței fiecăruia în propriul său bine. În acest sens: o idee se dovedește a fi adevărată în măsura în care, prin verificarea ei, s-a constatat că este utilă (argumentul, ca trăsătură distinctivă a gândirii, este de a admite că ceea ce este profitabil, devine adevărat și, în consecință, bun). *Binele*, prin urmare, este acea „idee adevărată, grație căreia devenim mai buni”.

Apreciind ca fiind eronată teza pragmatismului, Nietzsche constată că în fiecare om există o parte rea, a lumii sale interioare, pe care, în mândria sa intelectuală, omul și-ar dori cel mai puțin să o conștientizeze, pentru că ea confundă binele subiectiv cu binele în genere. Identificând *binele* (în genere) cu *utilitatea*, pragmatismul transformă acest scop utilitar în suportul valorilor morale și ignoră ceea ce înseamnă binele sau răul ca atare. Omul poate fi cu adevărat bun dacă înțelege ce este „patosul distanței” (bine-rău), acel simțământ general și fundamental, durabil și dominant” al celor care sunt ei înșiși creatori ai valorilor. „Patosul distanței” este capacitatea de a face distincție între ”ceea ce este binele” și ”ceea ce îmi este bine.” Dacă sursa valorilor morale se află în om, atunci Dumnezeu se justifică numai pentru a simboliza o moralitate mai presus de om.

Jean-Paul Sartre, reprezentant al existențialismului ateist, consideră că omul este „ceea ce face el însuși din ceea ce a făcut istoria din el”. Așadar, nu Dumnezeu, care nici nu există (de aici, ateismul sartrian), este cauza răului. Demonstrația lui J.P.Sartre se sprijină pe teza că „nu există natură umană, fiindcă nu există un Dumnezeu care să o conceapă”. Dim-

potrivă, omul este așa cum se construiește el însuși. Răul sau binele sunt, desigur valori apreciative ale comportamentului uman. Dar acestea nu exprimă nimic altceva decât alegerile fiecăruia. De pildă, „cele mai atroce situații de război sau cele mai groaznice torturi” nu pot fi calificate ca „situații inumane”. Inumanul este tot o situație umană. „Condamnat la libertate”, prin actele sale, omul angajează întreaga umanitate. De aceea, nu ne putem dezice de ele pentru a le transfera responsabilitatea lor semenilor sau lui Dumnezeu.

Raportul în care omul se află cu Dumnezeu este opțiunea fiecăruia. Dacă acceptăm că Dumnezeu nu există, atunci, în spiritul lui Dostoievski, vom spune că totul este permis. Totodată, negându-i existența, omul însuși se va concepe ca fiind propria sa creație, caz în care *transcendenței* i-ar lua locul *atoprezența omului* și am putea crede că el însuși este supraomul (Nietzsche). Așadar, temeiul normelor morale și al moralității faptelor umane rămâne una dintre cele mai importante probleme teologice și filosofice depotrivă, și, totodată, suportul valoric al comportamentului uman.

Pentru evaluarea corectă a integrității unei persoane, a unui sistem sau a unei organizații, este necesar un sistem de valori și principii, cu o exprimare simplă, dar și corectă în același timp. Lipsa unui sistem de valori și principii poate devia în afirmații abstracte care, foarte ușor pot fi interpretate greșit de către oricine. Sistemul de valori și principii generate de mințile umane, este validat numai în timp, și are un proces de ajustare și revizuire determinat de rezultatele obținute. Această afirmație nu anulează nicidecum nevoia unui sistem de principii și valori, deoarece, lipsa unui astfel de aranjament promovează invariabil inconsecvența și confuzia.

Cu certitudine, integritatea ocupă rolul principal

în identificarea unui judecător. Cu certitudine, integritatea este definitorie pentru candidatul la funcția de judecător, lipsa acesteia constituind un criteriu de descalificare totală. Iată de ce, este important a defini conținutul conceptului de integritate și a extrage din acesta modalitățile de testare a integrității, astfel încât depistarea lipsei de integritate a persoanei să devină un criteriu esențial în cadrul procedurilor de recrutare, promovare și revocare a judecătorilor.

Referințe bibliografice:

1. BALTAG, D. Idealul social de justiție. Edificarea statului de drept. În: *Materialele conferinței științifico-practice*. 26-27 septembrie 2003. Chișinău: Bons Office, 2003.
2. Cicero. Despre stat. București: Ed. Științifică, 1983.
3. DOBRINESCU, I. Dreptatea și valorile culturii. București: Editura Academiei Române, 1992.
4. GEORGIO del Vecchio. Lecții de filosofie juridică. București: Europa Nova.
5. POPA, N. ș.a. Filosofia dreptului. Marile curente. Ediția 2. București: C.H.Beck, 2007.
6. EVELYN, Keyes. Two conceptions of judicial integrity: Traditional and Perfectionist Approaches to Issues of Morality and Social Justice, *Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy*, 2008.
7. LAWRENCE, B.Solum. The virtues and vices of a judge: an Aristotelian guide to judicial selection, *Georgetown University Law Center*, 1988.
8. JONATHAN, Soeharno, Is judicial integrity a norm?, *Utrecht Law Review*, vol.3, iss.1, 2007.
9. CIOARĂ, Ilie. Redresarea morală și spirituală a omenirii, Ed.Metropol, București 1989.
10. Biblia, Vechiul Testament, Exod 17:18.
11. ROȘCA, Ioan N., STEPANESCU, Ion, CODRUȚA, Sorina Missbach, BOBĂNĂ, Gheorghe, SAHARNEANU, Eudochia, CULIC, Nicolae, JUC, Victor. *Filozofie*. Ed. Prut Internațional. Chișinău, 2001.

PRINCIPIILE DEONTOLOGICE ALE ACTIVITĂȚII APĂRĂTORULUI ÎN PROCESUL PENAL

Anatolie CEACHIR

doctorand, Universitatea de Stat din Moldova

e-mail: ceachiranol@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0003-3378-473X>

În activitatea pe care o desfășoară apărătorul în procesul penal, pe lângă activismul de care trebuie să-l manifeste, e necesar să respecte unele reguli-principii care caracterizează activitatea avocatului în general.

Apărătorul în procesul penal este obligat să aibă un comportament care să permită atât satisfacerea drepturilor inalienabile ale clientului, cât și apărarea și consolidarea valorilor superioare pe care se bazează societatea.

Cuvinte-cheie: deontologie, principii, obligații, apărător, acuzat, proces penal.

DEONTOLOGICAL PRINCIPLES OF THE LAWYER IN A CRIMINAL PROCEEDING

In the activity that the lawyer performs in the criminal proceeding, besides the active position that must be taken, also counts to respect a set of rules-principles that characterize the activity of the lawyer by default.

The lawyer in the criminal proceedings is required adopt a behavior that allows both the satisfaction of the client's inalienable rights and as well as the defense and consolidation of the higher values on which the society and the human condition are based.

Keywords: deontology, principles, obligations, lawyer, accused, criminal proceeding.

PRINCIPES DÉONTOLOGIQUES DU TRAVAIL DU DÉFENSEUR DANS LA PROCÉDURE PÉNALE

Dans le travail qu'il accomplit en tant que défenseur dans une affaire de procès, l'ajout de l'activisme que nous devons démontrer, le respect des règles-les principes qui caractérisent le travail du procureur général. Le défenseur dans le procès pénal est obligé d'avoir un comportement qui permet à la fois la satisfaction des droits inaliénables du client et la défense et le renforcement des valeurs supérieures sur lesquelles la société et la condition humaine sont basées.

Mots-clés: déontologie, principes, obligations, défenseur, accusé, procès criminal.

ДЕОНТОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЗАЩИТНИКА В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ

В работе, которую проводит защитник в уголовном процессе, помимо активности, которую он должен проявлять, необходимо соблюдать некоторые правила-принципы, которые характеризуют деятельность адвоката в целом.

Защитник в уголовном процессе обязан иметь поведение, позволяющее как удовлетворять неотъемлемые права клиента, так и защищать и укреплять Высшие ценности, на которых базируется общество.

Ключевые слова: деонтология, принципы, обязательства, защитник, обвиняемый, уголовный процесс.

Potrivit Dicționarului explicativ al limbii române[1], deontologia reprezintă un compartiment al eticii care se ocupă cu studiul normelor și obligațiilor specifice unei activități profesionale sau ansamblul normelor de conduită și de obligațiuni pe care trebuie să le respecte un angajat.

Prin urmare, deontologia poate fi definită ca știința despre obligații și datorii. Domeniile care îi sunt subordonate vizează datoria, obligațiile, regulile, normele morale, regulile și obligațiile profesionale. Termenul deontologie derivă din cuvintele grecești datorie (deon) și știință (stidiul) lui logos.

Transpuse în plan particular, normele de deontologie profesională trasează niște coordonate generale ale raportului avocatului cu clienții, cu alți avocați, cu magistrații, cu ofițerii de urmărire penală și procurorii, cu alte organe și instituții publice, precum și cu orice entități cu care inițiază și stabilește relații în exercitarea profesiei.

Este stabilit [2] că în demersurile sale, profesia de avocat nu poate abdica de la principiile care caracterizează activitatea avocatului și care au dobândit caracter de *constant profesionale*. Durabilitatea lor în timp dovedește concludent actualitatea funcției esențiale, tradiționale a avocatului în societatea modernă. Este nevoie însă să fie reglementate și cele mai recente experiențe profesionale, unele complet străine de profesia de avocat până de curând, altele preluate după modelul exercitării profesiei pe plan european și mondial, adesea în sisteme juridice cu alte tradiții și reglementări decât cele care au inspirat tradițional legislația privind profesia de avocat. Avocatul este obligat să aibă un comportament care să permită atât satisfacerea drepturilor inalienabile ale clientului, cât și apărarea și consolidarea valorilor superioare pe care se bazează societatea și condiția umană.

Avocatul este un specialist în drept, chemat în ajutor de către persoanele fizice și juridice care au probleme de ordin legal. De altfel, termenul **avo-**

cat provine din latinescul *advocatus*, care îl desemnează pe „*cel chemat în ajutor*”. [3, p.347]

Funcția socială a avocatului într-o societate bazată pe lege reclamă stabilirea unor norme de conduită profesională și a unor principii și norme de etică și deontologie profesională, care deosebesc serviciile profesionale ale avocatului de alte servicii profesionale intelectuale, inclusiv prin exercitarea unor profesii compatibile cu exercitarea profesiei de avocat sau prin conlucrare cu profesii care nu sunt permanent și tradițional implicate în realizarea efectivă a justiției. Interesele încredințate avocatului de către persoane interesate de ocrotirea drepturilor și intereselor lor legitime configurează particular limitele concrete, proprii și specifice profesiei de avocat, acelea subordonate apărării pe bază de lege. Întreaga conduită profesională a avocatului este subordonată imperativului apărării demnității umane, valoare superioară care se regăsește în întreaga ordine juridică a unei societăți civilizate, care se bazează pe lege și în care avocatul asigură persoanelor și societății, tehnica și cunoștințele necesare pentru consiliere juridică și apărarea drepturilor și intereselor legitime. Într-o societate care funcționează pe baza Dreptului și care proclamă drept valori fundamentale egalitatea în fața legii și Justiția, avocatul ca expert în legi și cunoscător al tehnicii juridice și strategiilor procesuale este indispensabil pentru realizarea Justiției, cu garantarea informării depline și asistarea juridică a părților, atât în proces cât și în afara lui, pentru realizarea deplină a dreptului la apărare, cerință indispensabilă a protecției judiciare efective a oricărei persoane.

În scopul realizării în bune condiții a îndatoririlor avocatului, au fost elaborate de către asociațiile de avocați, reguli cu privire la comportamentul și activitatea acestuia.

De exemplu, reprezentanța oficială a barourilor și a societăților de drept cuprinde mai mult de 700 000 de avocați europeni. Consiliul Barourilor și al

Societăților de Drept din Europa (CCBE) a adoptat Carta principiilor de bază ale avocatului european în cadrul ședinței plenare din Bruxelles la 24 noiembrie 2006. Carta nu este menită a fi un cod de conduită, are scopul de a fi aplicată pe teritoriul Europei nu doar de membrii, asociații și observatorii CCBE. Carta conține o listă de zece principii de bază, comune pentru regulile naționale și internaționale ale profesiei de avocat. Carta are ca scop, *inter alia*, de a ajuta asociațiile barourilor care luptă pentru a-și stabili independența și de a spori nivelul de înțelegere de către avocați a rolului lor în societate. De asemenea, Carta este destinată atât avocaților, cât și persoanelor cu funcții de răspundere, precum și publicului larg.

Există principii fundamentale care, chiar dacă sunt exprimate într-o manieră ușor diferită în cadrul diferitelor sisteme de drept, rămân a fi reguli comune pentru toți avocații europeni. Regulile fundamentale stau la baza diferitelor coduri naționale care guvernează deontologia avocatului. Avocații europeni urmează să respecte aceste principii, esențiale pentru buna administrare a justiției, pentru accesul la justiție și dreptul la un proces echitabil, astfel cum acestea sunt impuse prin Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. Pentru interesul general, barourile, curțile și tribunalele, legiuitorii, guvernele și organizațiile internaționale trebuie să dispună respectarea și apărarea acestor principii fundamentale. Principiile fundamentale ale avocatului sunt:

(a) *Independența și libertatea de a asigura apărarea și consilierea clientului său* – acționând în cauza clientului său, avocatul trebuie să aibă libertatea politică, economică și intelectuală, ceea ce solicită independența față de stat sau de alte interese puternice și nu trebuie să permită ca această independență să fie compromisă de presiuni nepotrivite din partea asociațiilor săi. Independența avocatului este cerută și în raport cu clientul. Apartenența avocatului la o

profesie liberă și autoritatea care derivă din această apartenență îl va ajuta să-și mențină independența;

(b) *Respectarea secretului profesional și a confidențialității cauzelor ce i-au fost încredințate* - Carta pune un accent special pe dualitatea naturii principiului – respectarea confidențialității nu este doar obligația avocatului, ci este un drept fundamental uman al clientului. Regulile „privilegiului profesional” interzic ca informația comunicată avocatului să fie folosită împotriva clientului. În unele jurisdicții dreptul la confidențialitate este privit ca un drept, care aparține clientului exclusiv, în timp ce în alte jurisdicții „secretul profesional” poate necesita ca avocatul să păstreze secretul clientului său, împărtășit în bază de încredere, față de avocatul părții adverse. Principiul (b) conține toate aceste concepte înrudite – privilegiul profesiei juridice, confidențialitatea și secretul profesional. Datoria avocatului față de client rămâne chiar și după ce avocatul încetează să mai acționeze;

(c) *Prevenirea conflictelor de interese, fie între mai mulți clienți, fie între clientul său și el însuși* – se instituie obligația avocatului să evite conflictul de interese, să nu reprezinte doi și mai mulți clienți în aceeași cauză, dacă ei sunt în conflict sau dacă există riscul de conflict între interesele acestor clienți. Avocatul nu poate reprezenta un client nou, dacă acesta posedă vreo informație confidențială obținută de la un client sau fost client de-al său. Important este și faptul că, el nu trebuie să exercite apărarea unui client cu care se află în conflict de interesele acestuia. Dacă un asemenea conflict apare în timp ce avocatul acționează în interesul clientului său, acesta trebuie să-și înceteze activitatea în cauză. Acest principiu trebuie privit în strânsă legătură cu principiile (b) (confidențialității), (a) (independenței) și (e) (loialității);

(d) *Demnitatea, onoarea și probitatea* – fiecare avocat trebuie să demonstreze că este demn de încredere. Carta înscrie ca o garanție apartenența avocatului la o profesie onorabilă. Avocatul trebuie să

se abțină de la acțiuni care i-ar putea aduce atingere reputației profesiei și încrederea publică în profesia de avocat. Aceasta îl obligă să se abțină de la conduita reprobatorie și manierele care ar putea dezonora profesia de avocat în activitatea sa juridică, în alte activități profesionale sau chiar în viața privată. Conduita dezonorantă poate duce la anumite sancțiuni, inclusiv în cazurile cele mai grave, excluderea din profesie;

(e) *Loialitatea față de clientul său* - este esența rolului avocatului. Clientul trebuie să aibă încredere în avocat în calitate de apărător al său. Aceste deziiderate sunt asigurate prin independența avocatului, prin excluderea conflictului de interese și menținerea încrederii clientului. Unele din cele mai delicate probleme legate de conduita profesională apar din interacțiunea dintre principiul loialității față de client și principiile care stabilesc datoriile mai largi ale avocatului – principiul demnității și onoarea, respectul față de colegi și, în special, respectul față de supremația legii și administrarea echitabilă a justiției;

(f) *Scrupulozitatea în materie de onorarii* – remunerația încasată de avocat trebuie să fie total cunoscută clientului, trebuie să fie corectă, rezonabilă, conform legii și regulilor profesionale, cărora se supune avocatul;

(g) *Competența profesională* – avocatul va prelua un caz, va consilia clientul și va exercita apărarea doar cu condiția că are o pregătire și o experiență profesională adecvată complexității problemei juridice a clientului;

(h) *Respectarea confrăților* – realizarea în bune condiții a justiției solicită avocaților un comportament respectuos unii față de alții, pentru ca litigiile să fie soluționate într-un mod civilizată. Avocații sunt obligați să acționeze cu bună-credință unii față de alții și să nu înșele. Respectul reciproc dintre colegii de breaslă facilitează administrarea eficientă a justiției, servește la soluționarea conflictelor pe cale amiabilă și este în interesul clienților;

(i) *Respectarea Statului de drept și contribuirea la o bună administrare a justiției* – se susține că un avocat nu trebuie să dea niciodată cu bună-știință informații false sau care ar putea induce în eroare instanța. De altfel, avocatul nu are dreptul să mintă terțele persoane în timpul activității sale profesionale. Aceste interdicții uneori sunt împotriva intereselor urgente ale clientului și mânăuarea acestui conflict aparent între interesele clientului și interesele justiției este o problemă delicată, pe care avocatul trebuie să fie pregătit să o rezolve;

(j) *Autoreglementarea profesiei sale* – se consideră, fără echivoc că, una din trăsăturile caracteristice societăților nedemocratice o constituie acțiunea statului de a supune controlului, în mod deschis sau neafișat, profesia de avocat și activitatea avocaților. Cele mai multe profesii juridice europene întrunesc o combinație de reglementări de stat și o serie de autoreglementări. În multe cazuri, statele, recunoscând importanța principiilor de bază, au folosit legislația ca să le susțină, spre exemplu, prin acordarea suportului statutar confidențialității sau prin acordarea asociațiilor barourilor puterea statutară de a adopta reguli profesionale. Carta principiilor de bază ale avocatului european are convingerea că doar elementul puternic al autoreglementării poate garanta independența profesională a avocaților vizavi de stat. De asemenea fără garanția independenței este imposibil ca avocatul să-și îndeplinească obligațiile și rolul său juridic.

Ridicând la rang de principii respectivele reguli, Carta a luat în considerație: regulile profesionale naționale ale statelor europene, inclusiv regulile statelor care nu sunt membre ale CCBE, dar care împărtășesc principiile generale ale practicii juridice europene; Codul de Conduită CCBE al Avocaților Europeni; Principiile de Aplicare Generală a Codului Internațional de Etică în cadrul Asociației Internaționale a Barourilor; Recomandarea Rec (2000) 21 din 25 octombrie 2000 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele-membre despre li-

bertatea exercitării profesiei de avocat; Principiile de Bază ale Rolului Avocatului, adoptate la Congresul al optulea al Națiunilor Unite despre prevenirea crimei și a tratamentului delincvenților, Havana (Cuba), 27 august - 7 septembrie 1990; jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții Europene de Justiție și, în particular, judecarea la 19 februarie 2002 de către Curtea Europeană de Justiție a cazului *Wouters v. Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten* (C-309/99); Declarația Universală a Drepturilor Omului; Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale; Carta Europeană a Drepturilor Omului; Rezoluția Parlamentului European despre profesiile juridice și interesul general în funcționarea sistemului de drept din 23 martie 2006. [4]

În Republica Moldova majoritatea acestor reguli au fost încorporate în Codul deontologic al avocaților Baroului din Republica Moldova. [5]

Scopul Codului este de a reglementa standardele de integritate și conduită ce urmează a fi respectate de către avocați, formarea și promovarea unei culturi profesionale adecvate, prevenirea abaterilor disciplinare, informarea publicului cu privire la conduita profesională a avocaților, crearea unui climat de încredere și respect reciproc în societate.

Avocatul are obligația să asigure o conduită etică ireproșabilă în fața tuturor instituțiilor și instanțelor de judecată, așa după cum prescriu normele juridice și etice în vigoare, să trateze cu onorabilitate și delicatețe fiecare client, să elaboreze soluții individuale eficiente, în centrul activității acestora situându-se întotdeauna exigențele și obiectivele clienților.

Principiile deontologiei profesiei în activitatea avocatului în procedura penală reprezintă dispoziții și prevederi comune care reglementează regulile cu caracter moral și etic pe care este întemeiată activitatea profesională a avocatului [6, p. 238]. Principiile morale și etice având un caracter general, nu reglementează situații concrete apărute, eventual în acți-

vitatea profesională a avocatului, ci constituie acele orientări de conduită, de bază, pe care avocatul le va adapta împrejurărilor și situațiilor cu care se confruntă în activitatea de acordare a asistenței juridice.

Sistemul principiilor din Codul Deontologic este alcătuit din reguli cu caracter general, de care sunt ghidați avocații din Republica Moldova și care se referă la independența, încrederea și integritatea morală, confidențialitatea, competența, incompatibilități, publicitatea personală a avocatului.

În celelalte capitole din Cod se cuprind normele cu caracter general referitoare la relația dintre avocat și client (interesul clientului și relația cu clientul), conflictul de interese, onorariile avocaților, relațiile cu instanțele de judecată și alte organe jurisdicționale, raporturile dintre avocați (colegialitatea, cooperarea, corespondența transmisă între avocați, comunicarea cu partea adversă, schimbarea avocatului, litigiile dintre avocați), regulile de comportament al avocatului în societate.

Codul de procedură penală în art. 68, alin. (3) stabilește reguli, pe care le putem considera de ordin deontologic, care prevăd că avocatul nu este în drept să întreprindă careva acțiuni împotriva intereselor persoanei pe care o apără și să o împiedice să-și realizeze drepturile. Apărătorul nu poate, contrar poziției persoanei pe care o apără, să recunoască participarea ei la infracțiune și vinovăția de săvârșirea infracțiunii. Apărătorul nu este în drept să destăinuie informațiile care i-au fost comunicate în legătură cu exercitarea apărării dacă aceste informații pot fi utilizate în detrimentul persoanei pe care o apără.

În vederea asigurării confidențialității, legiuitorul în art. 64, alin. (2), pct. 6 Cod procedură penală prevede că bănuitul are dreptul să aibă întrevederi cu apărătorul său în condiții confidențiale, fără a se limita numărul și durata lor. Prevederi similare sunt stabilite la art. 66, alin. (2), pct. 6 pentru învinuit și inculpat. Aceste drepturi au o dublă semnificație: pe de o parte asigură dreptul la apărare la general, și

dreptul la apărător în special a bănuțitului, învinuitului, inculpatului și totodată creează cadrul necesar în vederea asigurării păstrării confidențialității.

Pentru asigurarea principiului confidențialității, art. 90, alin. (3), pct. 2 din C.procedură penală prevede că nu pot fi citați și ascultați ca martori – apărătorii, colaboratorii birourilor de avocați – pentru constatarea unor date care le-au devenit cunoscute în legătură cu adresarea pentru acordare de asistență juridică sau în legătură cu acordarea acesteia.

Clientul trebuie să aibă încredere în avocat în calitate de consilier și de reprezentant. A fi devotat clientului înseamnă că avocatul trebuie să fie independent, să evite conflictul de interese. Unele din cele mai delicate probleme legate de conduita profesională apar din interacțiunea dintre principiul loialității față de client și principiile care stabilesc îndatoririle mai largi ale avocatului – principiul demnitatea și onoarea, principiul respectul față de colegi și principiul respectul față de supremația legii și administrarea echitabilă a justiției. Având tangență cu asemenea probleme, avocatul trebuie să-i explice clientului că nu-și încalcă principiile și nu-și compromite atribuțiile de apărător, înaintând un caz neonest, în numele clientului, în instanța de judecată sau în alte organe judiciare și de drept.

În fața avocatului-apărător nu a stat niciodată sarcina de aflare a adevărului. Sarcina lui este diferită și constă în apărarea drepturilor și intereselor bănuțitului, învinuitului, inculpatului, prezentarea organului de urmărire penală și instanței de judecată, probe care să răstoarne versiunea acuzării și să susțină poziția inculpatului sau să-i atenueze răspunderea penală. Apărătorul își construiește strategia de apărare pornind de la interesele clientului și doar în consultare cu acesta.

Apărătorul trebuie să-și informeze clientul în legătura cu situația în cauză și să răspundă cu promptitudine oricăror solicitări de informații din partea clientului, trebuie să-i explice clientului împrejurările

cauzei, situația curentă, posibilele evoluții viitoare și eventualele rezultate, în mod rezonabil, corespunzător cu împrejurările concrete ale cazului. În același mod avocatul va informa și clientul aflat în detenție, inclusiv prin vizitarea acestuia la locul de detenție.

Avocatul realizează apărarea într-un proces penal, fiind parte a procesului, egală în drepturi cu acuzarea de stat, își apără clientul prin orice metode și mijloace neinterzise de lege.

În concluzie, ținând cont de cele relatate, susținem că apartenența avocatului la o profesie liberă și autoritatea care derivă din apartenența respectivă îl va ajuta să-și mențină independența. În activitatea sa apărătorul este obligat să se ghideze de normele deontologice. Apărătorul este liber în alegerea poziției sale și nu este obligat să o coordoneze cu nimeni, în afară de client. Unele dintre cele mai delicate probleme legate de conduita profesională apar din interacțiunea dintre principiul loialității față de client și principiile care stabilesc obligațiile mai largi ale avocatului, cum sunt demnitatea și onoarea, respectul față de colegi și, în special principiul respectul față de supremația legii și administrarea echitabilă a justiției.

Referințe bibliografice:

1. <https://dexonline.ro/definitie/deontologie> (accesat la 15 octombrie 2019)
2. <https://www.juridice.ro/essentials/478/codul-de-conduita-etica-si-deontologie-al-avocatului-roman-necesitatea-elaborarii-tezelor-prelabile> (accesat la 15 octombrie 2019)
3. GHIGHECI, C., *Etica profesiilor juridice*, București, Editura Hamangiu, 2017.
4. https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/DEONTOLOGY/DEON_CoC/MD_DEON_CoC.pdf (accesat la 17 octombrie 2019).
5. Codul Deontologic al Avocatului din 05.08.2016 <http://uam.md/index.php?pag=news&id=875&rid=915&l=ro>
6. КУЧЕРЕНА, А.Г. *Адвокатура*. Москва, Издательство Юристъ, 2004.

PROPORȚIONALITATEA ÎNTRE MĂSURA PREVENTIVĂ APLICATĂ ȘI GRAVITATEA ACUZAȚIEI

Domnița VIZDOAGĂ
Doctorand, USM
e-mail: domnitavizdoaga@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8233-9240>

Este abordată corelația dintre modalitatea măsurilor preventive, condițiile pe care le impune luarea unei măsuri concrete față de persoana acuzată și gradul prejudiciabil al faptei penale incriminate. Autorul subliniază că regula principală care guvernează condițiile în care se poate lua o măsură preventivă este începerea urmăririi penale și punerea sub învinuire a făptuitorului.

Astfel conclucă, odată pusă sub învinuire, persoana nu poate fi supusă arbitrar oricărei dintre cele douăsprezece măsuri preventive prevăzute la art. 175 alin.(3) din Codul de procedură penală, dar acelei care este determinată de gravitatea incriminării și proporționalitatea cu circumstanțele individuale ale cauzei penale.

Cuvinte-cheie: libertate individuală, ingerință, proporționalitate, măsură preventivă, acuzație, procuror, instanță de judecată.

PROPORTIONALITY BETWEEN THE PREVENTATIVE MEASURE APPLIED AND THE GRAVITY OF THE ACCUSATION

The correlation between the modalities of preventive measures is addressed, as well as conditions that require the taking of concrete measures towards the accused person and the degree of prejudice towards the incriminated criminal act. The author points out that the main rule governing the conditions, under which a preventive measure can be taken, is the commencement of the criminal prosecution and the perpetrator's indictment.

Thus we conclude that, after being charged of a crime, a person cannot be arbitrarily subjected to any of the twelve preventive measures provided for in art. 175 paragraph (3) of the Code of Criminal Procedure, but by the one that is determined by the gravity of the charge and proportionality with the individual circumstances of the criminal case.

Keywords: individual freedom, interference, proportionality, preventive measure, accusation, prosecutor, court.

PROPORTIONNALITÉ ENTRE LA MESURE PRÉVENTIVE APPLIQUÉE ET LA GRAVITÉ DE L'ACCUSATION

La corrélation entre la méthode de mesures préventives, les conditions imposées en prenant une mesure concrète à l'égard de l'accusé et le degré de préjudice de l'infraction pénale est abordée. L'auteur fait observer que la principale règle régissant les conditions dans lesquelles une mesure préventive peut être prise est d'engager une procédure pénale et de traduire l'auteur en justice.

Nous concluons donc qu'une fois jugée, la personne ne peut être soumise arbitrairement à aucune des douze mesures préventives prévues à l'article 175 par. (3) du Code de procédure pénale, mais qui est déterminée par la sévérité des peines, et ils sont proportionnelles aux circonstances spécifiques de l'affaire pénale.

Mots-clés: liberté individuelle, ingérence, proportionnalité, mesure préventive, accusation, procureur, cour de justice.

ПРОПОРЦИОНАЛЬНОСТЬ МЕЖДУ ПРИМЕНЯЕМОЙ ПРЕВЕНТИВНОЙ МЕРОЙ И ТЯЖЕСТЬЮ ОБВИНЕНИЯ

Обсуждается взаимосвязь между порядком превентивных мер, условиями, которые требуют принятие конкретной меры по отношению к обвиняемому лицу и вредной степени инкриминированного уголовного дела. Автор сближает, что основным правилом, регулирующим условия, в которых может быть принята превентивная мера, является начало уголовного преследования и обвинение преступника.

Делается вывод о том, что после предъявления обвинения лицо не может быть произвольно подвергнуто любым из двенадцати превентивных мер, предусмотренных статьей 175.(3) абзац Уголовно-процессуального кодекса, но той, которая определяется тяжестью инкриминирования и пропорциональностью с индивидуальными обстоятельствами уголовного дела.

Ключевые слова: индивидуальная свобода, вмешательство, пропорциональность, превентивная мера, обвинение, прокурор, судебная инстанция.

Măsurile preventive aduc atingere, în mod prioritar, libertății individuale a persoanei. Întreaga doctrină consacrată analizei dispozițiilor art. 5 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului subliniază importanța deosebită a dreptului fundamental pe care acest text îl consacără pentru orice persoană și anume dreptul la libertate și la siguranță. Ne raliem concluziei că este vorba despre un drept inalienabil, la care nimeni nu poate renunța, iar garanțiile sale privesc toate persoanele, inclusiv cele ce se găsesc în stare de detenție [1, p. 277]. Deșin este un drept absolut, limitarea acestuia fiind admisibilă în cazuri excepționale. *libertatea persoanei* urmează a fi percepută drept un atribut inerent existenței umane, încât orice abatere de la prezumția libertății persoanei, să fie operată cu mare prudență. Situațiile în care persoana poate fi legal privată de libertate sunt exhaustiv reglementate la art. 5 parag. 1 din Convenție, iar luarea măsurilor preventive, fiind una din modalitățile de limitare legală al libertății persoanei.

Corespunzător măsurii aplicate în fiecare caz, ingerința poate fi de o intensitate diferită, însă oportunitatea stabilirii unei măsuri mai mult sau mai puțin severe, nu poate fi una discreționară și trebuie să fie justificată de existența mai multor factori de ordin obiectiv și subiectiv: cu referire la personalitatea acuzatului, conduita acestuia, și nemijlocit gravitatea acuzației imputate.

La art. 175 alin. (1) din Codul de procedură penală, măsurile preventive sunt definite ca măsuri de constrângere prin care bănuitul, învinuitul, inculpatul este împiedicat să întreprindă anumite acțiuni negative asupra desfășurării procesului penal sau asupra asigurării executării sentinței. Instituirea și reglementarea măsurilor preventive sunt determinate de specificul justiției penale și realizarea principiului inevitabilității pedepsei penale pentru infracțiuneasăvârșită. În urma căruia deseori cel bănuitul, învinuit sau inculpat se opune cu înverșunare acțiunilor de tragere la răspundere penală, zădărniciind astfel realizarea acesteia. [2, p. 282]

În sursele de specialitate se pune accentul, în special, pe caracterul preventiv și profilactic al acestor măsuri, caracterizate ca măsuri de constrângere statală cu caracter preventiv, aplicate numai în caz de necesitate reală în scopul îndeplinirii sarcinilor justiției de către organele de urmărire penală și de judecată față de bănuitul, învinuit și inculpat pentru preîntâmpinarea sustragerii de la urmărirea penală și judecată, împiedicării stabilirii adevărului în procesul penal, săvârșirii acțiunilor infracționale și pentru asigurarea executării sentinței. [3, p. 14] Prin urmare, scopul măsurilor preventive este împiedicarea bănuitului, învinuitului sau inculpatului să săvârșească acțiuni care se poate zădărnici afla-

rea adevărului în cauza penală, continua activitatea infracțională sau se poate eschiva de la urmărirea penală, judecarea cauzei, sau executarea pedepsei penale.

Cadrul de reglementare procesual-penală în vi-goare, condiționează aplicarea măsurilor preventive, în mod special al celor privative de libertate, cum sunt arestul preventiv și arestul la domiciliu, de existența unor riscuri, și anume: riscul de sus-tragere de la urmărirea penală, riscul manipularii-sau distrugerii de probe, riscul săvârșirii unor noi infracțiuni și riscul cauzării dezordinii publice.

Deși undeva comode organelor antrenate în desfășurarea procesului penal, aplicarea măsurilor preventive este restricționată de prevederile legale, acestea având rațiunea stabilirii unui echilibru dintre necesitatea limitării libertății persoanei și inviolabilitatea garantată acestei valori, inseparabile de genomul uman. Acest echilibru, reprezintă în esență, proporționalitatea în sine.

Termenul de "proporționalitate" nu este unul pur juridic, conotațiile filosofice ale acestuia, înrădă-cinând-se din cele mai vechi timpuri în conștiința umană. Raportată la conduita umană ar însemna că orice decizie adoptată de o oarecare persoană, posibil și într-un mod inconștient, se bazează pe un test al proporționalității, grație căruia se justifică riscurile, se apreciază beneficiile, fie din contra se calculează pierderile. Dar nu poate fi în nici un caz inconștientă aprecierea proporționalității, atunci când urmează a fi găsit un echilibru între posibilitatea înfăptuirii justiției și libertatea persoanei, ambele dintre ace-s-te două obiective reprezentând valori esențiale ale statului de drept.

Pe cale de consecință deducem că, aplicarea mă-surilor preventive necesită o apreciere multilaterală, fiind indispensabil un raționament profund, funda-mentat pe toate circumstanțele cauzei. În hotărârea *Becciev contra Republicii Moldova*, Curtea a stabilit încălcarea art.5 § 3 al Convenției, prin faptul că

instanțele judecătorești nu au făcut nici o mențiune cu privire la argumentele prezentate de reclamant, limitându-se doar la reproducerea în hotărârile lor, într-un mod abstract și stereotipizat, a temeiurilor formale pentru detenție prevăzute de lege, fără a încerca să arate cum se aplică ele în cauza recla-mantului. Mai mult, ele nu au dat nici o apreciere unor astfel de factori precum: caracterizarea bună a reclamantului, ipsa antecedentelor penale, legăturile de familie și legăturile (locuință, ocupație, bunuri) cu țara sa. [4]

Adoptarea unei hotărâri privind aplicarea măsurilor preventive, are drept sarcină inversarea prezumției privind libertatea persoanei, așadar aceasta urmează a fi întemeiată pe argumente convingătoare, referi-toare la imposibilitatea atingerii scopului scontat fără apelarea la măsuri preventive, fie motivele din care s-a dat preferință unei măsuri preventive mai invazive, în defavoarea altora mai inofensive. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, dispune de o gamă largă de măsuri preventive, categoriile acestora fiind enumerate în art. 175 alin. (3). La concret: obligarea de a nu părăsi localitatea; obliga-rea de a nu părăsi țara; garanția personală; garanția unei organizații; ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport; înlăturarea de la conducerea mijlocului de transport; transmiterea sub supraveghere a militarului; transmiterea sub supraveghere a minorului; liberarea provizorie sub control judiciar; liberarea provizorie pe cauțiune; arestarea la domiciliu; arestarea preventivă. Fiecare măsură are propriul specific, impunându-se astfel necesitatea distingerii eficacității fiecăreia dintre ele, în dependență de circumstanțele concrete alecauzei și personalitatea acuzatului.

Oportunitatea luării măsurii preventive, inclu-siv și din rațiuni de ordin tactic, va fi apreciată de către procuror, la propunerea organului de urmărire penală, sau din oficiu, creându-se în acest sens o adevărată ecuație, în care una dintre măsurile pre-

ventive reprezintă necunoscuta, aceasta urmând a fi identificată prin operarea cu termenii cunoscuți, care de regulă sunt: personalitatea acuzatului, existența a cel puțin unul din riscurile enumerate anterior, categoria infracțiunii cercetate, și nu în ultimul rând gravitatea acuzației. Astfel, în vederea stabilirii celei mai oportune măsuri preventive, acestea urmează a fi excluse prin prisma principiului subsidiarității, adică în cazul în care sarcina propusă spre realizare, poate fi îndeplinită prin aplicarea unei măsuri preventive mai blânde, este intempestivă intervenția altei măsuri preventive mai dure.

Măsurile preventive se clasifică după mai multe criterii, de exemplu: în măsuri preventive principale și măsuri preventive complementare, măsuri preventive privative de libertate și măsuri preventive neprivative de libertate ș.a.

Din perspectiva studiului nostru prezintă interes delimitarea măsurilor preventive după caracterul restricțiilor impuse. Astfel, măsurile preventive privative de libertate (arestul preventiv și arestul la domiciliu) și măsurile preventive alternative arestării preventive (liberarea provizorie sub control judiciar și liberarea provizorie pe cauțiune) constituie ingerințele cele mai intruzive în domeniul drepturilor și al libertăților fundamentale.

Legislația procesual penală prescrie, atât modul cât și temeiurile aplicării măsurilor preventive, astfel micșorându-se esențial riscul statuării unei practici incorecte și neuniforme. Potrivit art. 176 alin. (1) din Codul de procedură penală, măsurile preventive pot fi aplicate de către procuror, din oficiu ori la propunerea organului de urmărire penală, sau, după caz, de către instanța de judecată numai în cazurile în care există suficiente temeiuri rezonabile, susținute prin probe, de a presupune că bănuitul, învinutul, inculpatul ar putea să se ascundă de organul de urmărire penală sau de instanță, să exercite presiune asupra martorilor, să nimicească sau să deterioreze mijloacele de probă sau să împiedice într-un alt mod

stabilirea adevărului în procesul penal, să săvârșească alte infracțiuni ori că punerea în libertate a acestuia va cauza dezordine publică. De asemenea, ele pot fi aplicate de către instanță pentru asigurarea executării sentinței. Din conținutul dispozițiilor enunțate, constatăm atât enumerarea exhaustivă al riscurilor necesare aplicării unei măsuri preventive, cât și necesitatea motivării existenței și întinderii acestora prin probe pertinente. În același context se cere menționat și scopul aplicării măsurilor preventive, despre care ținem să menționăm că variază în dependență de etapa procesuală, dar și de riscurile existente, însă per ansamblu, finalitatea măsurilor preventive urmărește buna desfășurare al procesului penal. De asemenea a fost prevăzută soluția în care, în urma unei analize profunde a speței, organul competent stabilește inexistența, fie insuficiența temeiurilor necesare în vederea aplicării unei măsuri preventive, în această situație de la acuzat se solicită obligarea în formă scrisă de a se prezenta la citarea organului de urmărire penală sau a instanței și de a le informa despre schimbarea domiciliului. Această normă urmărește crearea unor premise, care fac posibilă atingerea obiectivelor procesului penal, cu o îngrădire minimă al drepturilor și libertăților acuzatului.

Art. 177 din Codul de procedură penală conține cerințele cărora trebuie să le corespundă actul prin care este aplicată măsura preventivă. Cu această ocazie procurorul emite o ordonanță motivată, undese conține fapta care face obiectul bănuielii, învinuirii, prevederile legale în care aceasta se încadrează și pedeapsa prevăzută de lege pentru fapta săvârșită, necesitatea aplicării măsurii preventive, invocarea riscurilor în vederea evitării producerii cărora, urmează a fi ordonată aplicarea măsurii preventive și respectiv probele prin care se demonstrează existența acestora, precum și faptul dacă bănuitul, învinutul, inculpatului i s-au explicat consecințele încălcării măsurii preventive. Instanța de judecată aplică măsura preventivă prin încheiere motivată, în textul

căreia trebuie să se regăsească infracțiunea de care este învinuită sau inculpată persoana; temeiul de alegere a măsurii preventive concrete, cu menționarea datelor și circumstanțelor aferente cauzei care au determinat luarea acestei măsuri; necesitatea aplicării măsurii preventive potrivit condițiilor și criteriilor stabilite de lege, precum și faptul dacă învinuitului sau inculpatului i s-au explicat consecințele încălcării măsurii preventive, și suplimentar condițiilor impuse unei ordonanțe emise de procuror, încheierea judecătorească, trebuie să cuprindă argumentele procurorului și ale reprezentantului, apărătorului, învinuitului, inculpatului, motivându-se admiterea sau neadmiterea lor la stabilirea măsurii.

Prin cerințele impuse la emiterea actului privind aplicarea măsurilor preventive, legiuitorul solicită o analiză temeinică a proporționalității din partea subiectului competent, la dispunerea acestora, devine inevitabilă. Astfel, ordonanța procurorului sau încheierea judecătorului de instrucție, după caz a instanței de judecată, prin care a fost luată măsura preventivă, trebuie să ofere o claritate, referitoare la necesitatea aplicării anume a respectivei măsuri.

De asemenea, prin prisma principiului proporționalității urmează a fi tratată rațiunea prelungirii termenului măsurii preventive. Fiind abordată chestiunea prelungirii termenului măsurii preventive, procurorul și judecătorul de instrucție la faza urmăririi penale și judecătorul la faza judecării, trebuie să analizeze meticuloasă necesitatea restrângerii în continuare al libertății persoanei. În acest sens urmează a fi stabilite motivele din care termenul inițial al măsurii preventive nu a fost suficient pentru eliminarea riscurilor, de asemenea urmează a fi apreciat rolul pe care l-a avut organul de urmărire penală la realizarea procedurilor probatorii în scopul administrării probelor, probabilitatea continuării activității infracționale ș.a.

În speța *Buzadji contra Republicii Moldova*, Curtea a menționat că bănuiala rezonabilă este o condiție

sine qua non pentru validitatea detenției, însă, după un anumit interval de timp, aceasta nu este suficientă pentru justificarea prelungirii detenției. După acel interval de timp, Curtea trebuie să stabilească, în primul rând, dacă motivele invocate de autoritățile naționale au justificat prelungirea privării de libertate, iar în al doilea rând, dacă acele motive erau suficiente și relevante și dacă autoritățile naționale au demonstrat o „diligență specială” în acest sens. [5] Astfel deducem că, raționamentul privind aplicarea măsurilor preventive, este unul profund și dinamic, fiind absolut necesar ca instanța de judecată să urmărească și să aprecieze desfășurarea procesului în timp și schimbarea tuturor circumstanțelor cauzei la aplicarea, fie prelungirea unei anumite măsuri preventive.

Articolul 5 CEDO nu poate fi interpretat ca o autorizare a aplicării necondiționate a arestării preventive, care să dureze nu mai mult de o anumită perioadă. Justificarea pentru orice perioadă de detenție, indiferent de cât e de scurtă, trebuie să fie, în mod convingător, demonstrată de autorități (hot. Șarban c. Moldovei, 4 octombrie 2005, § 82). La aplicarea normelor privind arestarea preventivă sau arestarea la domiciliu, instanțele judecătorești și organele de urmărire penală sunt obligate să-și desfășoare activitatea astfel, încât nici o persoană să nu fie lipsită de libertate în mod arbitrar sau fără ca acest lucru să fie absolut necesar. [6]

Principiul proporționalității joacă un rol important în cadrul politicii penale a statului, această concepție, adesea regăsindu-se sub denumirea de ”principiul justeții sancțiunii”, S-a arătat că întinderea răspunderii trebuie să fie direct proporțională cu fundamentul acesteia. Sancțiunea urmează a fi strict proporțională și corelativă faptei prejudiciale imputabile delinventului. Principiul justeții sancțiunii presupune, în primul rând, proporționalitatea sancțiunii în raport cu gravitatea faptei ilicite. [7, p. 654] Deși în acest context se face referire la modul în care principiul

proportionalității influențează stabilirea sancțiunii penale pentru o faptă prejudiciabilă, putem desprinde și ideea, potrivit căreia gravitatea faptei penale se răsfrânge nemijlocit și asupra modalității măsurii preventive, în fiecare caz particular. Gravitatea pedepsei pe care persoana în cauză riscă să o primească este dată de pedeapsa maximă posibilă, prevăzută de legislația aplicabilă. Argument sunt prevederile de la art. 176 alin. (2) din Codul de procedură penală, potrivit cărora arestarea preventivă și măsurile alternative de arestare se aplică numai persoanei care este învinuită, inculpată de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de 3 ani și doar în condițiile prevăzute de legislația procesual-penală. Aceste măsuri preventive sunt considerate excepționale, ele cauzând o restrângere mai gravă drepturilor și libertăților acuzatului, astfel a fost îngăduită posibilitatea utilizării acestora, prin stabilirea minimului pedepsei, care indică nemijlocit asupra gravității acuzației aduse persoanei.

În aceeași normă se arată că, la soluționarea chestiunii privind necesitatea aplicării măsurii preventive respective, procurorul și instanța de judecată vor aprecia și motiva, în mod obligatoriu, dacă măsura preventivă este proporțională cu circumstanțele individuale ale cauzei penale, inclusiv luând în considerare caracterul rezonabil al bănuielii, gravitatea și gradul prejudiciabil al faptei incriminate, apreciate în fiecare caz individual.

Deci, proporționalitatea gravității faptei incriminate nu poate fi raportată exclusiv la stabilirea pedepsei penale, această având un rol la fel de important din momentul începerii urmăririi penale și până la retragerea instanței în camera de deliberare, inclusiv la aplicarea măsurilor preventive.

În viziunea autorului Mihai Hotca, condiția proporționalității trebuie examinată prin raportare la datele și împrejurările cauzei, cu luarea în con-

siderare în chip special a gravității abstracte și concrete a infracțiunii de comiterea căreia este acuzat inculpatul. În ceea ce privește specificul infracțiunii săvârșite, din perspectivă abstractă, se arată că trebuie avut în vedere locul pe care infracțiunea presupus comisă îl are, în ierarhia valorilor sociale, care este identificat prin intermediul dreptului lezată sau vătămat prin infracțiunea de săvârșirea căreia este acuzat inculpatul. Cu alte cuvinte, instanța va examina pericolul social al infracțiunii, plecând de la aspectul abstract al acestuia, iar abia după aceea va fi analizat aspectul concret al pericolului infracțiunii ce constituie obiect al acuzației, utilizând ca repere limitele speciale ale pedepsei, împrejurările cauzei (eventuale circumstanțe atenuante sau agravante). [8]

Aprecierea proporționalității aplicării unei alte măsuri preventive, decât arestarea preventivă și măsurile alternative de arestare, raportată la gravitatea acuzației, rămâne pe seama procurorului, fie al instanței de judecată, însă inexistența unor limite impuse nemijlocit prin lege, nu permite organelor competente să ignore impactul pe care orice limitare determinată prin aplicarea măsurilor preventive, fie ea și una mai redusă, influențează viața persoanei.

Pornind de la reflecțiile supra, conchidem că principiul proporționalității reprezintă un garant al respectării drepturilor omului la toate etapele procesului penal, acest test reprezentând de fapt și o luptă interioară al agentului statului, între scopul legitim urmărit și necesitatea respectării drepturilor omului, întregul parcurs fiind guvernat de empatie. Ingerința autorităților statului în exercitarea libertății individuale nu trebuie să fie abuzivă. Din aceste rațiuni, ansamblul garanțiilor care protejează persoana, în situațiile în care autoritățile competente ale statului iau măsuri restrictive, trebuie să fie adecvate, adică, proporționale cu valorile care formează libertatea individuală.

Referințe bibliografice:

1. BÎRSAN, C. *Covenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole*. Vol. I. Drepturi și libertăți, - București, 2005.

2. DOLEA, I. ROMAN, Dm., SEDLEȚCHI, I., VIZDOAGĂ, T., ROTARU, V., CERBU, A., URSU, S. *Drept procesual penal*, - Chișinău, Cartea Juridică, 2009.

3. ЛИВШИЦ, Ю.Д. *Меры пресечения в советском уголовном процессе*, Москва, 1964.

4. Hotărârea Becciev contra Republicii Moldova [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/BEC-CIEV%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/BEC-CIEV%20(ro).pdf) (accesat la 13 noiembrie 2019).

5. Hotărârea Buzadji contra Republicii Moldova <http://agent.gov.md/buzadji-c-republicii-moldova/> (accesat la 13 noiembrie 2019).

6. Hotărârea Plenului CSJ nr.01 din 15 aprilie 2013 *despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu* // http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=48.

7. AVORNIC, Gh. *Teoria Generală a Dreptului*, Chișinău, Cartier juridic, 2004.

8. <https://htcp.eu/arestarea-preventiva-cateva-consideratii-privind-conditiile-luării-prelungirii-si-mentinerii-masurii-arestarii-preventive/> (accesat la 13 noiembrie 2019).

UNELE OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA CADRUL TACTICO-ORGANIZATORIC AL CERCETĂRII LA FAȚA LOCULUI

Andrian BADIA

dr.în drept,

Universitatea de Studii Europene din Moldova

e-mail: badiaandrian@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8890-6445>

Prezenta lucrare este consacrată problematicii cercetării la fața locului, în special a aspectelor metodice și tactico-organizatorice a acestui act procesual în practica de urmărire penală autohtonă. Se argumentează necesitatea acordării unei atenții deosebite la fixarea și documentarea mersului și rezultatelor cercetării la fața locului prin diverse forme: consemnare în procesul-verbal, audio, video, fotofixare, executare a planurilor-schiță, a desenelor-schiță, a schițelor desfășurate, iar în unele situații și aplicarea GPS în aceste scopuri. Se motivează necesitatea redactării procesului-verbal la calculator, dar și îmbinarea de fotografii cu însuși procesul-verbal de cercetare a locului faptei.

Cuvinte-cheie: cercetarea la fața locului, mijloace tehnico-criminalistice, proces-verbal de cercetare la fața locului, foto-videoînregistrare, schița locului faptei.

CONSIDERATIONS REGARDING TACTICAL AND ORGANISATIONAL ASPECTS OF CRIME SCENE INVESTIGATION

The present work deals with the problem of crime scene investigation, especially the methodological, tactical and organisational aspects of this particular criminal investigation activity. The author emphasises the necessity of paying a particular attention to the registration of the process and results of the crime scene investigation through various forms: protocol, photo, video and audio registration, plans, drafts, detailed layout, but in some situations – GPS. Another requirement would be for the protocol to be typed and completed with photos from the crime scene.

Keywords: crime scene investigation, technical-forensic means, crime scene investigation protocol, photo and video registration, crime scene plan.

QUELQUES OBSERVATIONS SUR LE CADRE TACTIQUE ET ORGANISATIONNEL DE LA RECHERCHE SUR PLACE

Cet article est consacré à la question de la recherche sur place, en particulier aux aspects méthodiques et tactiques-organisationnels de cet acte de procédure dans la pratique de la poursuite pénale nationale. Il plaide pour la nécessité d'accorder une attention particulière à la sécurisation et à la documentation du voyage et des résultats de la recherche sur le site par différents moyens: l'enregistrement dans la transcription, l'audio, la vidéo et le photofixare, l'exécution des plans-dessin, dessin-esquisse, les dessins en cours de réalisation, et, dans certains cas, et l'application du GPS à cette fin. Il motive la nécessité d'écrire les procès-verbaux à l'ordinateur, mais aussi la combinaison de photos avec les procès-verbaux de recherche sur la scène de crime.

Mots-clés: recherche sur place, moyen techniques et médico-légaux, procès-verbaux de recherche sur place, enregistrement photo-vidéo, croquis de la scène de crime.

НЕКОТОРЫЕ ЗАМЕЧАНИЯ ПО ТАКТИКО-ОРГАНИЗАЦИОННОЙ В СОСТАВЕ ИССЛЕДОВАНИЯ НА МЕСТЕ

Данная работа посвящена проблеме исследования на месте, в частности, методических и тактико-организационных аспектов этого процессуального акта в практике местного уголовного преследования. Аргументируется необходимость уделения особого внимания фиксации и документирования о ходе и результатов исследования на месте различными формами: записью в протоколе, аудио-видео-фотофиксации, исполнением планов-эскизов, чертежей-эскизов, эскизов, а в некоторых ситуациях и применением GPS для этих целей.

Ключевые слова: исследование на месте, технико-криминалистические средства, протоколы исследования на месте, фото-видеорегистрация, эскиз места преступления.

Introducere. Eficacitatea muncii de descoperire și cercetare a infracțiunilor în mare măsură este condiționată de oportunitatea și plenitudinea efectuării acțiunilor de urmărire penală, precum și a măsurilor speciale de investigații în etapa inițială a cercetărilor.

O deosebită însemnătate în acest sens obține realizarea calitativă a cercetării la fața locului (CFL) - activitate fundamentală, în cadrul căreia se depistează și se colectează un mare volum de informație criminalistică autentică, servind drept bază de cercetare a majorității covârșitoare a dosarelor penale. Activitatea în cauză, manifestându-se într-un fel și ca o artă, necesită de la organul de urmărire penală priceperi de a acționa cu maximă acuratețe metodică, perseverență, scop bine determinat. La fața locului se impune o analiză exactă a stării materiale de fapt, cunoașterea și valorificarea din plin a procedurilor, metodelor și mijloacelor tehnico-criminalistice de rigoare, dar și o relaționare corectă cu alți participanți ai echipei de cercetare. Toate acestea, desigur, nu pot fi însușite de către ofițerul de urmărire penală de la sine, dar sunt un rezultat al instruirii sistematice, a sporirii treptate a măiestriei lui profesionale.

Cu regret însă, în pofida faptului că savanții criminaliști acordă atenție semnificativă diverselor aspecte ale cercetării locului faptei, problema plenitudinii și eficacității acestui act de urmărire, rămâne actuală. Rezultatele analizei a peste 300 de procese-verbale denotă că cele mai multe lacune în realizarea CFL sunt legate de experiența redusă a angajaților

echipei de cercetare, aplicarea nesatisfăcătoare a mijloacelor tehnico-criminalistice, organizarea cu întârziere a pazei locului faptei, omisiuni în fixarea locului faptei, insuficiență de materiale metodice, consacrate aspectelor tactico-organizatorice de cercetare a locului faptei ș.a., ceea ce conduce de multe ori la alterarea, uneori și la distrugerea totală a probelor materiale.

Rezultate și discuții. Problema aplicării mijloacelor tehnice la CFL, a unei asistențe tactico-organizatorice mai eficiente, dar și a interacțiunii dintre organul de urmărire penală și serviciile speciale de investigații, unitățile criminalistice și structurile polițienești în această activitate, rămân actuale și astăzi, la fel cum și o sută de ani în urmă când fondatorul criminalisticii HannsGross a propus o soluție simplă în acest sens.

El scria la acea vreme: „Locul distinct al poliției va fi înțeles atunci, când judecătorul de instrucție nu se va înălța și nici nu se va înjosi în fața poliției, dar, în interesul cauzei va munci umăr la umăr alături de ea, o va informa despre noile împrejurări descoperite de dânsul, și-și va pune în merit doar acea cauză pe care a dus-o la bun sfârșit. Dar, odată ce judecătorul de instrucție, fără nici o notă de aroganță va munci alături de poliție, va trebui la modul cel mai insistent să ceară și să aranjeze lucrurile astfel, încât conducerea și direcționarea activităților poliției să treacă în mâinile lui, pentru ca nimic să nu se petreacă fără a fi administrat de dânsul, și toate însărcinările date de el să se îndeplinească doar la indicația lui” [11, p.32].

Fără îndoială, soluționarea acestor probleme procesual-organizatorice va optimiza activitatea în comun a membrilor echipei la cercetarea locului faptei. De altfel, doctrina tactico-criminalistică, cu scop de a spori eficacitatea muncii de teren în acest sens, divizează toate operațiunile organului de urmărire în trei etape: de pregătire, etapa de lucru și de încheiere a cercetărilor. Alteori, literatura de specialitate evidențiază o altă ordine – în statică și dinamică, ceea ce corespunde, de fapt, cercetării generale și detaliate a locului faptei. Diferența principală fiind neinclusiunea (în opinia noastră, nejustificată) în conținutul cercetărilor a etapei de pregătire, aceasta fiind plasată, ca și cum, în afara acțiunii de urmărire penală [15, p.10].

Operațiunile ofițerului de urmărire penală în cadrul pregătirii către cercetarea la fața locului presupun activități realizate până la descinderea la locul faptei și după sosirea echipei în acest loc.

Măsurile pregătitoare adoptate la sediul organului de urmărire penală țin de:

- Obținerea informațiilor despre incident de la persoana care a sesizat poliția și luarea de măsuri pentru a curma infracțiunea sau a preveni urmările ei grave;

- Asigurarea pazei locului faptei în scopul ocrotirii și conservării urmelor și altor materiale de probă de factorii atmosferici nefavorabili și pentru a împiedica pătrunderea în scena infracțiunii a “valului” de curioși sau a persoanelor interesate;

- Formarea echipei de cercetare în care, pe lângă ofițerul de urmărire penală și ofițerul de investigație, ofițerul de sector, este oportun a include, în funcție de natura faptei și diverși specialiști (specialistul-criminalist, chinologul cu câinele de urmărire, medicul-legist, specialiști din poliția de patrulare etc.). Alteori, apare necesitatea participării în același timp a mai multor persoane competente, întrucât unul și același obiect poate fi examinat cu aplicarea cunoștințelor de specialitate din mai multe domenii (unealta infracțiunii poate fi examinată de specialistul-balistician, de specialistul medic-legist, de chimist, biolog, chinolog etc.), de unde

și necesitatea respectării cu scrupulozitate a anumitei consecutivități în cercetarea a astfel de obiecte.

Spre exemplu, de la fața locului a fost ridicat un cuțit cu urme papilare vizibile, create de substanța sângelui și localizate pe lama acestuia. Apare necesitatea dispunerii unui complex de expertize [16, p.69], în care vor fi antrenați specialiști din cel puțin trei domenii – a dactiloscopiei, medicinei legale, a cercetării armelor albe. Ofițerul de urmărire penală stabilește ordinea în care se vor desfășura cercetările pornind de la metodele ce urmează a fi utilizate: la început se va efectua examinarea dactiloscopică, apoi cea medico-legală și în etapa finală – expertiza armei albe.

- Selectarea mijloacelor tehnico-criminalistice, a echipamentelor necesare și diverselor mijloace auxiliare – activitate, care constă în verificarea funcționalității utilajelor cuprinse în trusa criminalistică universală, prezența în ea a materialelor de consum și de ambalare a urmelor și microurmelor, a mijloacelor pentru efectuarea fotografiei criminalistice operative (aparate de fotografiat, și de iluminare suplimentară, adecvate împrejurărilor, alte accesorii); verificarea truselor criminalistice specializate destinate cercetării urmelor latente, a urmelor biologice, a accidentelor de circulație, incendiilor, exploziilor; aparatură de înregistrare video, digitală pentru obținerea de imagini de la cercetarea locului faptei; verificarea stării detectoarelor de metale; prezența unor materiale de împachetare, saci speciali de hârtie pentru păstrarea vestimentației victimelor, pentru ambalarea și conservarea materialelor de probă ridicate de la fața locului.

La sosirea echipei de cercetare la fața locului se adoptă următoarele măsuri:

- acordarea, în caz de necesitate, a asistenței medicale victimei, care reprezintă o activitate prioritară. În cazul în care victima este expedită spre o instituție medicală este necesar a fixa numărul de înregistrare a transportului, numele, prenumele medicului însoțitor, de indicat spitalul în care se va transporta victima. Se fixează pozele persoanelor traumatizate, poziția

membrelor, se consemnează cu cretă sau cărbune locul persoanelor vătămate și expediate la spitalul de urgență, se efectuează fotografia de orientare și de schiță.

În cazul furturilor din proprietatea privată, la cercetare se invită și proprietarul care va oferi ajutor la stabilirea hotarelor cercetării, conducătorul echipei îi va lămuri necesitatea ridicării anumitor obiecte pentru expertizarea lor ulterioară. În cazul cercetării unor încăperi de serviciu, unități comerciale se va asigura prezența persoanei material-responsabile, care va informa cu privire la locul aflării valorilor sustrase, a documentelor ce individualizează lucrurile furate (pașapoarte tehnice, instrucțiuni de utilizare etc.).

În cazul incendiilor, catastrofelor rutiere, navale sau aeriene, a accidentelor de muncă, explozii tehnogene sau criminale, precum și în alte situații asemănătoare, organul de urmărire penală va sprijini la început grupele de intervenție constituite pentru salvarea unor vieți și înlăturarea altor pericole iminente. La fel se procedează și în cazul în care cercetarea la fața locului se face în locuri cu toxicitate sporită, care ar prezenta pericol de intoxicare [5, p.101]. În astfel de situații, de la persoanele prezente urmează să ne informăm despre schimbările care au avut loc la fața locului din momentul producerii evenimentului până la sosirea echipei de cercetare. Pe parcursul cercetării este important să ne abținem de la comentarii cu privire la împrejurările descoperite, întrucât nu este exclus ca ulterior să apară versiunea despre o înscenare a celor întâmplate.

- selecționarea și chestionarea martorilor oculari, a persoanelor care au descoperit consecințele evenimentului, precum și a persoanelor care au fost de față sau care locuiesc în apropierea locului cu privire la semnalmentele făptuitorilor, direcția în care aceștia s-au deplasat după săvârșirea infracțiunii, atitudinea victimei, ce transformări au intervenit în configurația locului faptei, distanța ce separa martorul de locul unde s-a comis fapta, condițiile de vizibilitate existente etc. [7, p.523].

- luarea de măsuri pentru urmărirea și reținerea făptuitorului pe urme proaspete. Teritoriul, în limitele căruia a fost capturat infractorul urmează, la fel a fi cercetat de către organul de urmărire penală;

- distribuirea sarcinilor reprezintă ultima măsură prealabilă luată la locul faptei în vederea cercetării, așa numitul instructaj al membrilor echipei, prin care se specifică ce anume are de făcut fiecare participant, se anunță drepturile și obligațiile specialiștilor, avertizarea acestora de răspunderea penală în caz de dare de concluzii false cu bună-știință, informarea tuturor participanților despre aplicarea fotografiei, tehnicii video, a altor mijloace tehnico-criminalistice, precum și modul de comportare la fața locului.

Etapa de lucru, numită și etapa cercetării propriu-zise a locului faptei, convențional se subdivizează în două faze: - faza de observare generală; - faza de examinare în detaliu, ambele constituind un proces unic de cercetare.

Faza de observare generală se începe, de regulă, cu observarea locului faptei prin parcurgerea acestuia, ceea ce permite a obține o imagine despre configurația acestui loc, despre ceea ce s-a întâmplat aici și despre hotarele teritoriului, în limitele cărora urmează a efectua cercetările. Dacă se examinează o porțiune de teren deschis atunci este oportun ca aceste hotare să fie lărgite, deoarece nu de puține ori în zonele limitrofe se descoperă urme lăsate de făptuitori, mai frecvent, la intrarea și părăsirea locului faptei.

Dacă fața locului prezintă o clădire, la fel, este necesar a determina care odăi, încăperi auxiliare, zone limitrofe trebuie cercetate. Demarcarea suprafețelor și granițelor examinării locului în cauză permite a soluționa și chestiunea privind consecutivitatea cercetării, punctele din care vom executa fotografia de orientare și de schiță (videoînregistrarea) locului faptei, adică permite a aplica unul din patru procedee clasice de cercetare în detaliu a locului faptei: concentric, excentric, pe sectoare sau frontal. În cazul primei modalități cercetarea se va realiza de la periferie spre centrul locului

faptei. Ofițerul de urmărire penală are posibilitatea în acest caz să verifice presupunerile lui privind esența faptei, apărute cu ocazia examinării generale a locului faptei, folosind din plin metoda reconstrucției mentale bazate pe închipuirile sale despre acțiunile făptuitorului. Dacă aceste închipuiri sunt adevărate, atunci ele vor fi confirmate și de prezența urmelor infracționale respective.

Chiar dacă urme materiale evidente la fața locului nu există, sarcina principală a echipei de cercetare, mai cu seamă a specialistului-criminalist este depistarea, fixarea și ridicarea microobiectelor (particule mici de sol, de plante, vopsea, secreții ale organismului uman, fibre etc.). Acestea se ridică aparte sau împreună cu obiectele purtătoare de microobiecte (o variantă mai preferabilă).

La aplicarea modului excentric (denumit și spirală desfășurată) cercetarea se efectuează din centru spre periferie. Prin "centru" se are în vedere acea porțiune de suprafață, în care sunt localizate urme sau obiecte de cea mai mare importanță (spre exemplu, cadavrul, obstacol deteriorat ș.a.).

Al treilea mod de cercetare – frontal, numit și liniar, presupune realizarea cercetării pe o linie dreaptă, începând de la o margine a locului cercetat spre alta, situată în direcția diametral opusă. Alegerea modului concret de cercetare depinde de genul și circumstanțele infracțiunii comise. Spre exemplu, examinarea frontală mai frecvent se aplică în cazul accidentelor de circulație, sau în alte cazuri când este clar itinerarul mișcării infractorului, întrucât tocmai acest procedeu permite a depista detaliile desprinse de la transport, obiectele pierdute, aruncate sau ascunse de autor. Indiferent de metoda aleasă pentru desfășurarea cercetărilor, ea trebuie să conducă la examinarea sistemică, multilaterală și obiectivă a locului infracțiunii [6, p.17].

În cursul cercetării generale stările de fapt și configurația locului faptei se cercetează fără a le schimba poziția. Totodată se realizează fotografia obiectelor principale, se fixează spațiul urmelor și obiectelor

vizibile față de anumite repere (obiecte solide nemișcate).

În cadrul cercetării detaliate a locului faptei urmele și obiectele din scena infracțiunii se examinează mai minuțios (acestea pot fi mișcate, ridicate etc.) [1, p.63], se scot în evidență urmele latente prin folosirea diverselor mijloace tehnico-criminalistice, se caută alte varietăți de urme materiale, se realizează fotografia de detaliu. La finalul lucrărilor, se ridică obiectele prezumtiv purtătoare de microurme în scopul de a le studia în condiții de laborator.

Tot în acest cadru trebuie notat că, una din sarcinile cercetării locului faptei, este relevarea și fixarea circumstanțelor negative, stabilirea și înregistrarea indicilor ce mărturisesc despre distrugerea, ascunderea, mascarea urmelor infracțiunii, înscenarea unui eveniment cu caracter noncriminal sau alte infracțiuni. Acest aspect al examinării locului infracțiunii necesită o pregătire profesională înaltă, atenție deosebită de la membri echipei de cercetare.

Să ne oprim cu mai multe detalii la această situație.

În accepția generală prin sintagma "circumstanțe negative" trebuie să se înțeleagă împrejurările ce contravin închipuirilor unanim acceptate despre mersul obișnuit al lucrurilor în astfel de situații [9, p.135]. Se are în vedere prezența unor neconcordanțe între modificările ambianței locului faptei și factorii care trebuiau să le provoace. De exemplu, la fața locului a fost descoperit un cadavru cu plăgi tăiate profund, fără ca în jur să fie urme de sânge, în timp ce ușa încăperii era încuiată cu cheia pe dinăuntru, iar ferestrele închise și fără urme de forțare.

Existența unor raporturi firești ce pot fi constatate între felul de acțiune al făptuitorului și modificările produse la fața locului, prezența unor nepotriviri privind modul de formare și de localizare a urmelor, constituie împrejurări ce permit ofițerului de urmărire penală să facă distincție între infracțiunea real săvârșită și fapta simulată. În cazul disimulării, cel ce încearcă a orienta

pe o pistă falsă investigațiile, caută să dea locului faptei o configurație cât mai apropiată de realitate, însă starea psihică distinctă a acestuia provoacă apariția la fața locului a unor neconcordanțe și indicii ale disimulării (uneori – caracter regizat al scenei infracțiunii, alteori locul faptei este excesiv de complicat, cu un mare număr de urme și dezordine nejustificată) – toate în unitatea lor, venind în opoziție cu tendința firească a făptuitorului de a produce cât mai puține modificări în locul unde operează și de a părăsi cât mai grabnic locul faptei. Un alt indiciu al disimulărilor îl constituie prezența sau absența la fața locului a unor urme sau obiecte, cu nimic justificată de modul de săvârșire al infracțiunii, constatarea unor neconcordanțe, a unor nepotriviri în spațiul urmelor și obiectelor – împrejurări negative [8, p.513-514].

Un anumit mod de a acționa al făptuitorului se află într-un raport de cauzalitate cu anumite consecințe produse la fața locului. Astfel, utilizarea unor anumite mijloace și procedee produc, în mod constant aceleași consecințe, aceleași modificări în mediul exterior. Nu numai absența unor urme, obiecte etc. poate constitui un indiciu al disimulării, ci și prezența nejustificată de modul de săvârșire a faptei, a unor urme sau obiecte. Fără a constitui în toate cazurile indiciile unei disimulări, constatarea cu ocazia cercetării la fața locului a așa-numitelor împrejurări negative, trebuie să-și găsească reflectare în procesul-verbal ce se încheie cu această ocazie [5, p.109].

De observat însă că, toate modalitățile de disimulare a infracțiunii necesită eforturi și consum de timp pentru înfăptuirea lor. Dar, în multe cazuri infractorul realizează astfel de acțiuni deja după comiterea faptei și de aceea suferă deficit vădit de timp, de unde și apariția unor imperfecțiuni, neglijențe în încercările de camuflare a acestor fapte care, la rândul lor, contribuie la depistarea de către organul de urmărire penală a indicilor acestora. Mai mult, trebuie luat în calcul și starea de spirit generală a făptuitorului orientată spre atingerea scopului criminal. Toate celelalte, pentru

dânsul, la momentul sau după săvârșirea infracțiunii, nu prezintă prea multă importanță, inclusiv nimicirea sau disimularea urmelor infracțiunii. Pe lângă aceasta, multe din aceste urme, micourme etc. pur și simplu nu pot fi sesizate de către dânsul datorită masei și dimensiunilor mici ale unora dintre ele, însă pot fi descoperite ușor de către membrii echipei de cercetare prin aplicarea unor mijloace tehnico-criminalistice.

Spre exemplu, lămpile cu radiații ultraviolete, laserele portabile, transformatoarele optico-electronice permit a depista urmele sudorale slabvizibile și invizibile lăsate de mâini, de picioarele descălțate, pete de sânge, pete de spermă, urme secundare ale împușcăturii (inelul de ștergere, inelul de unsoare, inelul de metalizare, “tatuajul” etc. în jurul orificiului de intrare al glontelui) [13, p.41] ș.a. În lumină incidentă este posibil a descoperi consecințele evenimentului infracțional. Totodată, trebuie avut în vedere și faptul că, orice manipulații cu urmele infracționale (distrugerea, falsificarea etc.) totdeauna sunt însoțite de anumite activități soldate și ele cu repercusiuni, adică cu crearea de noi urme infracționale, uneori încă și mai “trădătoare” a faptului disimulării.

La investigarea sustragerilor de bunuri materiale din depozite și alte obiecte puse sub pază, făptuitorii nu rareori recurg la așa mod de acoperire a infracțiunii precum este înscenarea de atac asupra obiectului. În astfel de situație, efectuarea cercetării minuțioasă a locului infracțiunii, deschide posibilități de a releva fapte, în baza cărora este cu putință a stabili caracterul și mecanismul evenimentului real ce s-a produs în acest loc, reconstituirea tabloului general a celor întâmplate.

În acest context, din raționamente tactice, considerăm potrivit ca lămuririle victimei să fie preluate înainte de a purcede la efectuarea acestei acțiuni de urmărire în scopul de a le verifica în cursul cercetărilor de teren. În cazul în care, partea vătămată declară că rana i-a fost pricinuită de făptuitor în timpul atacului, este indicat ca organul de urmărire să-și focalizeze atenția asupra faptelor ce mărturisesc acest lucru.

Cu ajutorul tehnicii criminalistice se va realiza căutarea tub-cartușelor, gloanțelor, a altor obiecte și unelte infracționale abandonate de atacatori, diverse urme tradiționale (de mâini, de încălțăminte, a uneltelor de spargere, resturilor de sânge și de spălare a acestora). Se are în vedere detectoare de metale magnetice, electronice, surse de lumină speciale, soluții de luminol, reactivi de genul “Fosfotest”, “Ghemofan” ș.a. [4]. Despre înscenarea atacului armat asupra unui obiect păzit, va mărturisi lipsa urmelor specifice ce rămân în urma a astfel de agresioni la locul faptei.

Tot în această ordine de idei trebuie notat că, presupunerea despre înscenarea infracțiunii poate fi făcută și în rezultatul stabilirii neconcordanței dintre locul aflării agresorului (care, după spusele victimei, a efectuat tragerea) și traiectoria de zbor a glontelui care, chipurile, a cauzat rana pe corpul victimei. Pentru a stabili acest fapt se impune a folosi diverse metode criminalistice de vizare a traiectoriei de zbor a glontelui după deteriorările descoperite pe obstacol. Modalitatea cea mai perfectă în așa situație ar fi vizarea cu ajutorul laserelor contemporane (de exemplu – “Лазекс” [17, p.115]) – aparate special elaborate în aceste scopuri. Fasciculul laser, este direcționat din locul prezumtiv al aflării agresorului și, trecând prin orificiul obstacolului, luminează punctul lovit de glonte. Dacă există deteriorări în două obstacole (spre exemplu, ramă de fereastră cu foi duble), atunci prin intermediul laserului este posibil a stabili locul exact din care s-a efectuat împușcătura, precum și zona afectată. Ca rezultat, în final, aceasta ne va permite să concluzionăm dacă rana de pe corpul victimei a fost sau nu creată de arma de foc în condițiile relatate de partea vătămată.

În încheiere la acest subiect, trebuie spus că verificarea împrejurărilor negative și implicit a disimulărilor se poate realiza și prin efectuarea la locul faptei a unor experimente cum ar fi, spre exemplu: dacă față de dimensiunile unor obiecte, acestea puteau fi sustrate sau nu prin orificiul practicat în peretele casei, al dulapului

etc., dacă anumite obiecte puteau fi sau nu transportate fără un mijloc de transport etc.

Așadar, dată fiind posibilitatea creării artificiale a unor urme în scopul disimulării faptei, cu ocazia cercetării la fața locului, organul de urmărire penală trebuie să se convingă despre caracterului real sau ireal al modificărilor pe care le-a suferit locul respectiv ca urmare a activităților infracționale. Mijloacele tehnico-criminalistice concrete aplicate la cercetarea locului faptei în ansamblu, dar și în soluționarea a astfel de situații sunt, după cum se observă și din cele menționate, extrem de multiple și diverse. Caracteristica și posibilitățile lor sunt pe larg expuse în literatura de specialitate științifică și didactică [10; 12].

Aici însă, revenind la etapele cercetării locului faptei, menționăm că, când cercetarea locului a luat sfârșit, de regulă, mai urmează a fi soluționate un șir de probleme cu caracter procesual și organizatoric, care asigură utilizarea rezultatelor acestei acțiuni în activitatea ulterioară de investigare a infracțiunii, ceea ce reprezintă, de fapt, conținutul etapei de încheiere a cercetărilor de la fața locului.

În această etapă, de fixare și documentare a cercetărilor, ofițerul de urmărire penală analizează rezultatele muncii efectuate, verifică dacă toate urmele și materialele de probă, depistate la locul faptei au fost cercetate, fotografiate și reflectate în schița (plan-schița) locului faptei, după care acestea se ridică și se ambalează după regulile criminalistice.

În baza notițelor făcute în cursul cercetărilor se alcătuiește procesul-verbal. Acesta trebuie să oglindească obiectiv, deplin și exact condițiile, mersul și rezultatele acțiunii de urmărire penală în consecutivitatea, în care aceasta s-a desfășurat. Din această perspectivă, sunt interesante iarăși observațiile fondatorului criminalisticii Hans Gross făcute încă la finele secolului al XIX-lea, privind modul de redactare a procesul-verbal care, în opinia lui „... este piatra de încercare pentru judecătorul de instrucție. În nici-o altă împrejurare el nu-și manifestă mai bine îndemânarea, limpezimea vederii,

logica raționamentului, energia metodică și conștientă a scopului pe care îl urmărește; și iarăși,în nici o altă împrejurare nu-și manifestă mai slab ne îndemânarea, lipsa de previziune, dezordinea, nesiguranța și ezitarea [11, p.468]”. Fără îndoială, aceste observații sunt de mare actualitate și astăzi. Potrivit dispozițiilor art. 124, 260 CPP [3], procesul-verbal de cercetare la fața locului are o structură tripartită: - partea introductivă; - partea descriptivă și partea de încheiere.

În introducere se consemnează temeiurile efectuării cercetării (baza legală), date referitoare la participanții la efectuarea cercetării la fața locului, date privitoare la locul și timpul efectuării acestei activități precum și alte mențiuni cu privire la lămurirea drepturilor și obligațiilor participanților, se expun condițiile în care s-au desfășurat cercetările.

În partea descriptivă se indică, în primul rând, ce reprezintă în sine locul faptei. Dacă acesta este o încăpere, atunci se consemnează unde se află intrarea, pe care căi a pătruns și a plecat făptuitorul din acest local, ce mijloace tehnico-criminalistice au fost folosite în cadrul cercetării la fața locului. În ordine succesivă se descriu toate cele descoperite, se indică localizarea anumitor obiecte și urme, se fixează caracteristicile generale și particulare ale acestora, se marchează circumstanțele negative.

În partea finală a procesului-verbal se enumeră toate urmele și obiectele care au fost ridicate cu indicația cum au fost pachetate și sigilate și unde sunt expediate, se trec în revistă toate anexele la procesul-verbal.

Procesului-verbal i se dă citire tuturor participanților, apoi acesta se semnează de toate persoanele indicate în partea introductivă a acestuia. Dacă careva din participanți are obiecții la cele expuse în procesul-verbal, acestea sunt fixate la finele părții de încheiere, în caz contrar, aici se notează că obiecții nu au parvenit.

Pentru a obține o imagine mai clară și convingătoare despre locul faptei, hotarele lui, în limitele căruia s-au desfășurat cercetările și s-au descoperit urmele, precum și pentru o mai bună percepere a conținutului proce-

sului-verbal, la acesta se anexează schițe, fotografii, audio-videoînregistrări, uneori și date a sistemului de poziționare globală ș.a.

Schița locului faptei este un mijloc de fixare, prin desenare, a locului faptei în ansamblul său, prin scoaterea în evidență a obiectelor și a urmelor descoperite, cu zonele în care acestea se află, precum și a distanțelor și a raporturilor dintre ele. În funcție de împrejurarea dacă transpunerea în plan a locului faptei respectă sau nu proporțiile reale ale suprafețelor sau obiectelor reprezentate grafic, se disting două modalități de realizare a schiței: planul schiță și desenul schiță [2, p.81].

Planul-schiță este executat la scară, în care sunt respectate riguros proporțiile dintre dimensiunile reale ale suprafețelor, distanțelor și reprezentările acestora în plan. Pe plan se indică clar punctele cardinale, granițele locului cercetat, urmele și alte materiale de probă descoperite prin folosirea unor semne convenționale elaborate de criminalistică.

Desenul-schiță se realizează, de regulă, printr-o simplă desenare a locului faptei, fără să se respecte cu rigurozitate proporțiile dintre dimensiunile reale și reprezentările grafice, însă tot pe baza măsurătorilor executate la fața locului și reprezentate în schiță. Cu ajutorul cifrelor sunt notate raporturile de distanță la care se află obiectele precum și dimensiunile acestora.

Planurile și desenele-schiță, la fel ca și fotografiile pot fi de orientare, de schiță, de obiecte principale și de detaliu. Atunci când pe desenul-schiță este necesar a fixa urme, depistate pe pereții, tavanul încăperii (pete de sânge, urme de spargere etc.) se realizează schița desfășurată.

Deci, schița realizată prin rabaterea planurilor de proiecție permite obținerea într-un singur plan a imaginii unor corpuri tridimensionale (camere, dulapuri etc.) și constă în reprezentarea în plan orizontal a suprafețelor verticale și a tavanului unei încăperi. Alcătuirea a astfel de schițe se face, de regulă, pe hârtie milimetrică, iar dacă urmele infracțiunii sunt împrăștiate pe o suprafață foarte mare, este oportun a

folosi în calitate de suport pentru desenul-schiță o hartă topografică[14, p.279].

Analiza practicii de alcătuire a proceselor-verbale denotă că absoluta lor majoritate sunt scrise cu instrumente scripturale de mână, cu texte greu de descifrat, unele chiar necitabile de aceea, credem că a sosit timpul și nu există impedimente tehnice de a trece obligatoriu la redactarea acestora cu ajutorul calculatoarelor. Mai mult, în opinia noastră, procesul de fixare tehnică suplimentară a locului faptei poate fi raționalizat prin îmbinarea de fotografii cu însuși procesul-verbal de cercetare a locului faptei, adică imprimarea în masa textului a procesului-verbal a imaginilor fotografice de la fața locului, care în aspect tehnic nu prezintă, la fel, dificultăți, însă face actul în cauză mult mai clar, mai informativ și mai convingător.

Concluzii. În încheiere la cele enunțate mai sus conchidem că, cercetarea la fața locului prezintă o acțiune de urmărire penală realizată în colectiv, cu respectarea conducerii unice a cercetărilor ce necesită o bună organizare, pregătire minuțioasă și folosire pe larg a cunoștințelor de specialitate din diverse domenii.

Calitatea acțiunii în cauză, în mare măsură depinde și de faptul, dacă în aceste scopuri se aplică masiv metode, procedee, mijloace și alte resurse tehnico-criminalistice contemporane. Mai mult, important este ca mersul și rezultatele activităților în cauză, desfășurate la fața locului să fie fixate procesual și tehnic cu aplicarea fotografiei, audio-videoînregistrării, schițelor, uneori și a sistemului de poziționare globală. Aceste modalități tehnico-criminalistice de fixare a materialelor de probă reproduc cele descrise în procesul-verbal, contribuind astfel la înțelegerea corectă, exactă și obiectivă a acestora.

Referințe bibliografice:

1. BERCHEȘAN, V. *Cercetarea la fața locului-principal mijloc de probă în procesul penal*. București: Little Star, 2006. 319 p.

2. CIOPRAGA, A. *Criminalistica*. Tratat de tactică. Iași: Gama, 1996. 481 p.

3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.104-110/ 447 din 07.06.2003.http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lan_g=1&id=326970

4. Forensicbiology.// <http://www.seratec.com/node/59>

5. GUGU, A. *Cercetarea criminalistică a locului faptei în cauzele privind furturile din apartamente*. Teză de doctor în drept, Chișinău. ULIM, 2010. 173 p.

6. LĂPADUȘI, V., POPA, Gh. *Investigarea criminalistică a locului faptei*. Note de curs. București. Lucaefărul, 2005. 320 p.

7. OLTEANU, G. *Reguli tactice ce guvernează desfășurarea cercetării la fața locului*. In: *Investigarea criminalistică a locului faptei*. București. Lucaefărul, 2004. p.518-523.

8. SUCIU, C. *Criminalistică*. București. Editura Didactică și Pedagogică, 1972. 624 p.

9. БЕЛКИН, Р.С. *Криминалистическая энциклопедия*. М. БЕК, 1997. 339 с.

10. ВАНДЕР, М.Б. *Применение научно-технических средств при расследовании преступлений*. СПб: Санкт-Петербургский юрид. институт Ген. прокуратуры РФ, 2000. 60 с.

11. ГРОСС, Г. *Руководство для судебных следователей как система криминалистики*. новое изд. переп. с изд. 1908 г. М.: ЛексЭст, 2002. 1116 с.

12. ДИДЕНКО Ф.К. *Применение научно-технических средств и методов при осмотре места происшествия*. Ярославль, 1989. 173 с.

13. ИЩЕНКО, П.П. *Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты)*. М.: Юридическая литература, 1990. 157 с.

14. *Криминалистика: Учебник / под ред. Корухова Ю.Г., Коломацкого В.Г.* М.: Академия МВД СССР, 1984. 488 с.

15. КУЗНЕЦОВ, А.А., ХМЕЛЕВ, Б.Н. *Особенности осмотра места происшествия в жилых помещениях*. Лекция. Омск: ЮИ МВД России, 1999. 36 с.

16. МОИСЕЕВА, Т.В. *Комплексное криминалистическое исследование потожировых следов человека*. М.: ООО «Городец-издат», 2000. 224 с.

17. *Руководство для следователей*. Под ред. Н.А. Селиванова, В.А.Снеткова. М.: ИНФРА-М, 1997. 732 с.

DELIMITAREA ATRIBUȚIILOR SUBIECȚILOR ÎNVEȘTIȚI CU DREPTUL DE RELUARE A URMĂRIII PENALE

Valeriu BODEAN

doctorand

Universitatea de Stat din Moldova

e-mail: valeriu.bodean@gmail.com

[https:// orcid.org/0000-0003-3473-8153](https://orcid.org/0000-0003-3473-8153)

Art. 287 Cod de procedură penală prevede posibilitatea reluării urmăririi penale după adoptarea de către procuror a unei decizii de netrimitere a cauzei penale în instanța de judecată.

Scopul studiului a fost să identificăm linia de demarcare a atribuțiilor subiecților procesuali abilitați cu dreptul de a decide asupra unei soluții de clasare a cauzei penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale, care rezultă în reluarea investigațiilor penale pe caz.

Altfel spus, am încercat să stabilim limitele până la care se extinde dreptul procurorului sau al judecătorului de instrucție de a interveni cu un act procedural cu caracter dispozitiv atunci când un caz penal a fost deja soluționat, fără a se ajunge la sesizarea instanței judecătorești de fond, competentă de a examina fondul cauzelor penale, și nu în ultimul rând, de a remarca eventualele interferențe ale atribuțiilor procurorilor și magistraților în aspectul repunerii cauzei penale în atenția organelor de urmărire penală.

Cuvinte-cheie: reluarea urmăririi penale, procuror, judecător de instrucție, non bis in idem.

ATTRIBUTIONS DELIMITATION OF SUBJECTS INVESTED WITH THE RIGHT TO RESUME THE CRIMINAL PURPOSE

Article 287 of the Code of Criminal Procedure provides the possibility of the resumption of criminal prosecution after the adoption by the prosecutor of a decision not to send the criminal case to the court.

The purpose of the study was to identify the demarcation line of the attributions of the procedural subjects empowered with the right to decide on a solution to classify the criminal case, to remove the person from criminal prosecution or to stop the criminal prosecution, which results in the resumption of criminal investigations on case.

In other words, we have tried to establish the limits to which the right of the prosecutor or the investigating judge to intervene with a procedural document with a dispositive character when a criminal case has already been solved, without reaching the substantive court notification, competent to examine the merits of criminal cases, and last but not least, to note the possible interference of the duties of prosecutors and magistrates in the aspect of restoring the criminal case to the attention of the criminal prosecution bodies.

Keywords: resumption of criminal prosecution, prosecutor, investigative judge, non bis in idem.

DÉLIMITATION DES DEVOIRS DES SUJETS AYANT LE DROIT DE REPRENDRE LES POURSUITES PÉNALES

L'article 287 du code de procédure pénale prévoit la possibilité de reprendre les poursuites après l'adoption par le procureur d'une décision de ne pas renvoyer l'affaire au tribunal.

Le but de cette étude était d'identifier les limites des pouvoirs des sujets de procesuali habilitée à se prononcer sur une résolution pour le dépôt d'une affaire pénale, l'éloignement d'une personne à partir d'une enquête pénale ou de la cessation des poursuites pénales, ce qui entraîne la reprise de l'enquête de l'affaire pénale.

Cela dit, j'ai essayé de déterminer la mesure dans laquelle il étend le droit du procureur ou du juge d'instruction d'intervenir dans un acte de procédure à un dispositif de caractère, où une affaire pénale a déjà été réglée, sans aller à la Cour du fonds, est responsable de traiter le fond des affaires pénales, et, dernier mais non des moindres, de voir l'interférence possible des devoirs respectifs des procureurs publics et de la magistrature dans l'aspect de retour de l'affaire pénale à l'attention de la poursuite.

Mots-clés: *reprise des poursuites, procureur, juge d'instruction, non bis in idem.*

РАЗГРАНИЧЕНИЕ ПОЛНОМОЧИЙ СУБЪЕКТОВ, НАДЕЛЕННЫХ ПРАВОМ ВОЗОБНОВЛЕНИЯ УГОЛОВНОГО ПРЕСЛЕДОВАНИЯ

Арт. 287 Уголовно-процессуального кодекса предусматривает возможность возобновления уголовного преследования после принятия прокурором решения о неотправлении уголовного дела в судебной инстанции.

Цель исследования состояла в том, чтобы определить линию демаркации полномочий процессуальных субъектов, уполномоченных правом принимать решение о ранжировании уголовного дела, выводе лица из-под уголовного преследования или прекращении уголовного преследования, что приводит к возобновлению уголовного расследования по делу.

Иными словами, мы попытались установить пределы, в которых право прокурора или следственного судьи на вмешательство в процессуальный акт, имеющим диспозитивный характер, когда уголовное дело уже решено, не доходя до уведомления суда по существу, компетентного рассматривать по существу уголовные дела, и, наконец, не в последнюю очередь, отметить возможное вмешательство в обязанности прокуроров и мировых судей в отношении восстановления уголовного дела до сведения органов уголовного преследования.

Ключевые слова: *возобновление уголовного преследования, прокурор, судья по уголовному преследованию, non bis in idem.*

În prezent, în contextul reformei judiciare întrerupte, legislația procesual-penală a Republicii Moldova este supusă unor transformări esențiale, dictate, în primul rând, de necesitatea ajustării acesteia la standardele internaționale general recunoscute, în special, la cele Europene.

În aceeași ordine de idei, organele judiciare din țara noastră sunt supuse unor presiuni și critici constante din partea societății, fiind invocate, pe de o parte, ineficiența în lupta cu criminalitatea, iar pe de altă parte, persecutarea, prin mijloace procesual-penale, a persoanelor odată ajunse în vizorul acestor organe.

Într-o asemenea situație, organele judiciare naționale sunt obligate să respecte echilibrul dintre sarcinile puse în fața lor și regulile și cerințele stricte care trebuie neapărat respectate pentru asigurarea

unui proces echitabil și îndeplinirea actului de justiție pe principiul legalității.

Subsecvent, una din instituțiile juridice care trebuie aplicate cu maximă diligență este cea a reluării urmăririi penale, prin aceasta din urmă asigurându-se reactivarea urmăririi în cursul unui proces penal.

Funcția reluării urmăririi penale constă de fapt în reactivarea acesteia ca o necesitate din punct de vedere procesual pentru atingerea scopului procesului penal și, întrucât intervine limitat, numai în cazurile prevăzute de lege, are un caracter *eventual, de excepție*. [1, p. 137].

În context, este important de a pune în evidență pârgurile procesuale de care dispune procurorul și/ sau judecătorul de instrucție atunci când intervin temeiurile pentru reluarea urmăririi penale, dar și

cum se realizează interacțiunea între acești subiecți, or premisa fundamentală în activitatea dâșilor este asigurarea respectării stricte a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei.

Potrivit dispozițiilor de la art. 287 alin. (1) Cod de procedură penală [2], atunci când după încetarea urmăririi penale, după scoaterea persoanei de sub urmărire și/sau după clasarea cauzei, procurorul ierarhic superior constată că această decizie este afectată de un viciu fundamental sau dacă apar fapte noi sau recent descoperite, el dispune, prin ordonanță, reluarea urmăririi penale, făcând uz de atribuțiile stabilite la art. 53¹ alin. (2) lit.d) din Codul de procedură penală.

E de remarcat însă că prima verigă în lanțul actorilor procesuali care intervin în rezolvarea unei cauze penale este așa-numitul *procuror de caz*, adică procurorul care conduce sau exercită nemijlocit urmărirea penală, potrivit atribuțiilor de care dispune în cadrul urmăririi penale, în virtutea dispozițiilor de la art. 52 Cod de procedură penală.

Întrucât după rezolvare pot fi sesizate împrejurări din care rezultă că funcția de urmărire penală nu a fost exercitată conform exigențelor legii, organul de urmărire penală poate fi din nou investit cu efectuarea urmăririi penale în aceeași cauză. De aceea, în doctrină s-a considerat că *soluțiile procurorului au un caracter relativ*, întrucât acestea nu constituie un impediment definitiv în ceea ce privește posibilitatea reactivării cursului urmăririi penale, iar situația-premisă a reluării constă în *depășirea momentului rezolvării cauzei de către procuror*[3, p. 94].

Aici se înscrie, probabil, logica legiuitorului, care îl lipsește pe procurorul de caz de dreptul de a reveni la soluția dispusă de el, aceasta fiind prerogativa procurorului ierarhic superior.

E de remarcat însă că normele de la art. 274 alin. (7) Cod de procedură penală îi oferă posibilitate procurorului de caz să-și anuleze propria ordonanță de refuz în pornirea urmăririi penale și să dispună începerea urmăririi penale, constatând că *nu a existat sau*

că a dispărut circumstanța pe care se baza propunerea de a refuza începerea urmăririi penale.

Este oarecum inconsecventă poziția legislatorului, comparând aceste două situații procesuale, care sunt apropiate din punct de vedere al consecințelor pe care le produc. Or, după refuzul în pornirea urmăririi penale se dispune, de regulă, și clasarea procesului penal, astfel încât pare absolut de justificată întrebarea de ce în cazul clasării procesului penal după refuz în pornirea urmăririi penale respectiva soluție poate fi desființată tot de același actor procesuale, iar atunci când a fost dispusă clasarea cauzei penale după consumarea etapei urmăririi penale, același procuror de caz este plasat pe poziția de observator, putând doar să ceară intervenția procurorului-șef, prin demers, atunci când intră în posesia unor probe care ar confirma afectarea anterioarei decizii de un viciu fundamental sau apariția unor fapte noi sau recent descoperite. Și toate acestea în condițiile reglementării instituției clasării procesului de același articol 286 din Codul de procedură penală. Se pare însă că soluționarea acestei discrepante nu este una din problemele prioritare reținute de către cei care generează proiecte de lege.

Așadar, până la etapa unui eventual control judiciar al procedurilor prejudiciare, atribuția de reluare a urmăririi penale este una exclusivă pentru procurorul ierarhic superior, în raportul cu cel care a dispus soluția pe caz.

Procurorul ierarhic superior poate acționa fie la plângerea persoanelor ale căror drepturi ar fi fost afectate prin netrimiteră cauzei în instanța de judecată, fie din oficiu, acesta dispunând, potrivit prevederilor de la art. 53¹ alin. (2) lit. a) și d) Cod de procedură penală, de dreptul de a cere de la procurorul ierarhic inferior, pentru control, dosare penale și de a anula, total sau parțial, actele acestora.

În această atribuție specială a procurorului ierarhic superior se resimte acel element de discreție la verificarea, controlul instituit asupra activității procesuale desfășurate de către procurorii de caz, care nu este

caracteristică pentru judecătorul de instrucție, ultimul acționând doar la plângere. Tenta discreționară e condiționată de acel "poate" inserat în textul art. 53¹ alin. (2) lit. a) Cod de procedură penală, care are rolul de a a-l abilita pe procurorul-șef cu dreptul de a cere dosarele la control, însă fiind privit din altă perspectivă, i-ar oferi procurorului ierarhic superior posibilitatea de a se eschiva de la exercitarea unor funcții de control procesual.

Cu toate acestea, cert este însă că anume procurorul ierarhic superior este prima piesă de pe tabla procesuală care poate interveni într-o soluție de netrimiteră în judecată a unei cauze penale, iar ultimele modificări operate la art. 287 Cod de procedură penală au urmărit anume scopul repunerii procurorului-șef în joc, după emiterea acelei Hotărâri de-a dreptul revoluționare a Curții Constituționale, prin care fusese declarat neconstituțional alineatul (1) al articolului 287 Cod de procedură penală [4], care până atunci avea următorul cuprins: *Reluarea urmăririi penale după încetarea urmăririi penale, după clasarea cauzei penale sau după scoaterea persoanei de sub urmărire se dispune de către procurorul ierarhic superior prin ordonanță dacă, ulterior, se constată că nu a existat în fapt cauza care a determinat luarea acestor măsuri sau că a dispărut circumstanța pe care se întemeia încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire.*

Așadar, într-o clipă, o dată cu pronunțarea Hotărârii Înaltei Curți, procurorul ierarhic superior a fost aruncat afară de la masa celor care pot demola o decizie determinantă dispusă pe un caz penal, lăsându-i doar rolul de sesizarea judecătorului cu privire la necesitatea reluării urmăririi penale sistate de către procurorii inferiori. Situația creată a devenit una absurdă, procurorul-șef fiind, pe de o parte, în drept să dea indicații procurorilor subordonați, să le ceară la control cauzele din gestiune, să le anuleze, total sau parțial, sau să modifice actele emise de către aceștia etc., iar pe de altă parte a fost pus în poziția de un sim-

plu intermediar dintre ei și judecătorul de instrucție atunci când era pusă în discuția chestiunea cu privire la reanimarea unei urmăririi penale.

În exemplificarea celor arătate mai sus, am putea aduce următoarea speță. Efectuând conducerea urmăririi penale într-o cauză cu privire la delapidarea averii străine, în data de 01.03.2017, procurorul în una din procuraturile specializate, a dispus scoaterea integrală de sub urmărire penală, pe motiv că fapta nu întrunește elementele infracțiunii, a învinuitului M.S., care fusese anterior pus sub învinuire pentru săvârșirea infracțiunii, prevăzută la art. 191 alin. (5) Cod penal. Examinând plângerea părții vătămate împotriva respectivei ordonanțe, în data de 17.03.2017, procurorul ierarhic superior a decis anularea ordonanței de scoatere de sub urmărire penală, cu reluarea urmăririi penale pe caz. Această din urmă decizie a fost întemeiată pe dispozițiile art. art. 53¹ alin. (2) lit. lit. d) și g) și 287 alin. (4) din Codul de procedură penală, considerând că soluția de netrimiteră în judecată a fost afectată de un viciu fundamental, fiind îngrădit dreptul părții vătămate la un proces echitabil.

Ulterior, M.S., făcându-se dispozițiile art. 313 Cod de procedură penală, a contestat ordonanța procurorului ierarhic superior judecătorului de instrucție, care, prin încheierea din 15.07.2017, a dispus admiterea plângerii și a declarat nulă ordonanța procurorului ierarhic superior din 17.03.2017.

În motivarea încheierii, judecătorul de instrucție a menționat, *inter alia*, că "procurorul ierarhic superior incorect a reluat urmărirea penală, or în următoarea declarație drept neconstituțională alin. (1) al art. 287 CPP, la acel moment reluarea urmăririi penale putea fi dispusă exclusiv de către instanța de judecată. Astfel, în cazul în care procurorul ierarhic superior constată necesitatea reluării urmăririi penale pe cazul dat, acesta este îndrept să adreseze demers către judecătorul de instrucție în vederea realizării reluării urmăririi penale în ordine stabilită de legislația în vigoare."

În așa circumstanțe, era clară necesitatea impe-

rioașă de modificare a dispozițiilor art. 287 Cod de procedură penală, cu readucerea procurorului ierarhic superior la locul său, determinat de responsabilitățile sale procesuale. Într-un final, modificările au fost operate, cu înlăturarea omisiunilor ivite de după 14.05.2015.

Revenind la *subiecții reluării*, remarcăm că, în cazul în care procurorul ierarhic superior a dispus anularea soluției de netrimitere în judecată a cauzei penale, respectiva ordonanță poate fi atacată judecătorului de instrucție, care și în acest caz va interveni doar în baza unei plângeri, textul art. 287 alin. (2) din Codul de procedură penală indicând imperativ că *urmărirea penală poate fi reluată și de către judecătorul de instrucție în cazul admiterii, potrivit art.313, a plângerii împotriva ordonanței de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire și/sau de clasare a cauzei și a plângerii împotriva ordonanței de menținere a celei contestate în ordinea controlului ierarhic superior*.

Dar și aici nu ne aflăm la capătul lațului subiecților procesuali care pot fi implicați în rezolvarea unui caz penal fără trimiterea acestuia în instanța judecătorească pentru examinare în fond. Este vorba de magistrații Curților de Apel, ținând cont de prevederile din cuprinsul art. 313 alin. (6) Cod de procedură penală, potrivit cu care *încheierea judecătorului de instrucție este irevocabilă, cu excepția încheierilor privind refuzul în pornirea urmăririi penale, scoaterea persoanei de sub urmărirea penală, încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale și reluarea urmăririi penale, care pot fi atacate cu recurs*. Firesc, instanța de recurs intervine doar în măsura în care a fost atacată încheierea judecătorului de instrucție.

Altfel stau lucrurile în România, unde reluarea în caz de *redeschidere* a urmăririi penale, atunci când este dispusă de către procurorul ierarhic superior, este supusă confirmării judecătorului de cameră preliminară [5], nefiind, astfel, o prerogativă exclusivă a procurorului.

În Federația Rusă, anularea ordonanței de clasare a cauzei penale sau de încetare a urmăririi penale este o atribuție a procurorului sau, după caz, a conducătorului organului de anchetă. Atunci însă când de la adoptarea soluției de clasare a trecut mai mult de un an, aceștia, prin demers, urmează să obțină permisiunea judecătorului pentru reactivarea procesului penal [6].

Concluzionăm deci că reglementarea legislativă actuală a instituției de reluare a urmăririi penale după scoaterea persoanei de sub urmărire penală, încetare a urmăririi penale sau clasare a cauzei penale îi oferă posibilități mai mari procurorului ierarhic superior, în comparație cu judecătorul de instrucție, în ceea ce privește intervenția sa în cazurile deja rezolvate prin netrimitere în judecată.

Prin aceasta, legislatorul i-a lăsat procurorului ierarhic superior o ușită prin care are posibilitatea de a reveni pe interior asupra unor hotărâri emise, fără a mai fi necesar controlul judiciar, dispozițiile legislatorului înscriindu-se, în acest caz în teza potrivit cu care procurorul este principalul subiect responsabil de urmărirea penală.

Referințe bibliografice:

1. VOLONCIU, N., ȚUCULEANU, AI. *Codul de procedură penală comentat. Art. 200-286. Urmărirea penală*, București. Hamangiu, 2007. p. 306.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Legea nr. 122 din 14.03.2003. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.258-251;
3. CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea specială*, București. Hamangiu, 2019. p. 453.
4. Hotărârea Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a art. 287 alin.(1) din Codul de procedură penală (*reluarea urmăririi penale*) din 14.05.2015.
5. Codul de procedură penală al României. Legea nr. 135/2010. In: *Monitorul Oficial al României*, 2010, nr. 486.
6. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. Федеральный закон 174-ФЗ. In: «Собрание законодательства РФ», 2001, № 52 (ч. I).

DEZBATEREA CAUZEI ÎN INSTANȚA DE APEL

Ina JIMBEI

magistru în drept, lector universitar
Universitatea de Stat din Moldova
e-mail: ina.jimbei@gmail.com

La fel ca în procedurile judecătorești din prima instanță, procedurile judecătorești din apel sunt, de asemenea, împărțite în etape: inițierea procedurii de apel (art. 365 / 1 CPC), pregătirea cauzei pentru examinarea în fond (art. 370 CPC) și examinarea fondului la curtea de apel (art. 376 - CP 389). Examinarea fondului este reglementată de art. 376-389 CPC. În conformitate cu art. 376 CPC, dispozițiile procedurale referitoare la judecarea cauzelor civile în primă instanță se aplică și decurtea de apel, în măsura în care acestea nu contravind dispozițiilor capitolului care reglementează recursul. Pentru a avea o procedură de apel promptă și eficientă, considerăm că legiuitorul ar trebui să intervină în dispozițiile care reglementează faza de examinare a fondului, astfel încât procedura de examinare a contestației să fie în concordanță cu conceptul de recurs ca procedură de control și cu tendințele internaționale.

Cuvinte-cheie: faze, procedură de control, dezbateri judiciare, apel, instanța de apel.

EXAMINATION OF THE MERITS IN THE COURT OF APPEAL

Like in the court proceedings in the first instance, the court proceedings in the appeal are also divided into phases: initiation of the appeal proceeding (art. 365/1 CPC), preparing the case for examination of the merits (art. 370 CPC) and the examination of the merits in the court of appeal (art. 376 - CP 389). The examination of the merits is regulated by art. 376-389 CPC. In accordance with art. 376 CPC, the procedural provisions regarding the trial of civil cases in the first instance also apply in the court of appeal insofar as they are not contrary to the provisions of the chapter that regulates appeal. In order to have a prompt and more efficient appeal procedure, we consider that the legislator has to intervene in the provisions that regulate the phase of examination of the merits so that the procedure for examining the appeal is in line with the concept of appeal as a control procedure and with the international tendencies.

Keywords: phases, control procedure, judicial debate, appeal, appeals court.

DÉBAT DE L'AFFAIRE DEVANT LA COUR D'APPEL

Comme dans le cas de la procédure devant le Tribunal de première instance, la procédure d'appel devant le Tribunal est également divisée en étapes: l'ouverture de la procédure d'appel (art. 365 / 1 du code de procédure pénale), la préparation de l'affaire en vue de l'examen quant au fond (art. 370 du code de procédure pénale) et l'examen du fonds par la Cour d'appel (art. 376-CP 389). L'examen du fonds est régi par les articles 376 à 389 du code de procédure pénale. Conformément à l'art. 376 les CCP, les dispositions de procédure relatives au jugement des affaires civiles en première instance s'appliquent également à la cour d'Appel, dans la mesure où elles ne sont pas contraires aux dispositions du chapitre régissant l'appel. Afin de disposer d'une procédure d'appel rapide et efficace, nous pensons que le législateur devrait intervenir dans les dispositions régissant la phase d'examen du Fonds, de sorte que la procédure d'examen d'appel soit conforme à la notion d'appel en tant que procédure de contrôle et aux tendances internationales.

Mots-clés: phases, procédure de contrôle, débat judiciaire, appel, Cour d'appel.

ДЕБАТЫ ПО ДЕЛУ В АПЕЛЛЯЦИОННОМ СУДЕ

Как и в судебных разбирательствах первой инстанции, судебные разбирательства в апелляционном порядке также делятся на этапы: инициирование апелляционной процедуры (ст.365 / 1 КПК), подготовка дела к экспертизе в фонде (ст. 364 ч. (1) ч. (1) ч. (1) п.370 КПК) и рассмотрение фонда в Апелляционной палате (ст.370 КПК).376-л. с. 389). Рассмотрение фонда регулируется статьей 376-389 КПК. Согласно статье 376 КПК, процессуальные положения, касающиеся судебного разбирательства по гражданским делам в первой инстанции, также применяются апелляционным судом, поскольку они не противоречат положениям главы, регулирующим апелляцию. Чтобы иметь быструю и эффективную процедуру апелляции, мы считаем, что законодатель должен вмешаться в положения, регулирующие этап рассмотрения фонда, чтобы процедура рассмотрения апелляции соответствовала концепции апелляции, такой как процедура контроля и международные тенденции.

Ключевые слова: фазы, процедура контроля, судебные дебаты, апелляция, апелляционный суд.

Asemeni procedurii de judecare în prima instanță procedura de judecare în apel este divizată în faze și anume: intentarea procedurii în apel (art.365/1 CPC) pregătirea cauzei pentru dezbateri judiciare (art.370 CPC) și dezbaterea cauzei în instanța de apel (art.376– 389 CPC).

Pentru a avea o procedură promptă și mai eficientă în apel, reieșind anume din faptul că aceasta reprezintă o procedură de control și nu o simplă continuare a examinării cauzei, considerăm că legiuitorul urmează să opereze un șir de modificări a normelor ce reglementează faza dezbaterilor judiciare astfel încât procedura de examinare a apelului să se alinieze conceptului de apel privit în calitate de procedură de control precum și tendințelor prezente pe plan internațional.

Faza dezbaterilor judiciare în apel este reglementată de art.376-389 CPC.

În conformitate cu art.376 CPC dispozițiile de procedură privind judecarea cauzelor civile în primă instanță se aplică și în instanța de apel în măsura în care nu sunt contrare dispozițiilor prezentului capitol. De exemplu, în apel ar putea apărea necesitatea de a administra sau reclama probe noi sau de a audia martori (art.372 (2) CPC). În capitolul care reglementează procedura în apel nu există prevederi referitoare la procedura de audiere martorilor. Deci, instanța de apel va apela la prevederile menționate în art.216-221 CPC. Evident urmează să ținem cont și de teza a doua

din art.376 CPC și anume „în măsura în care nu sunt contrare dispozițiilor prezentului capitol”. De exemplu, în apel nu va fi scoasă cererea de apel de pe rol dacă apelantul nu s-a prezentat neîntemeiat la proces. Astfel, conform art.379, alin. (2) CPC neprezentarea în ședința de judecată a apelantului sau a intimatului, a reprezentanților acestora, precum și a unui alt participant la proces, citați legal despre locul, data și ora ședinței, nu împiedică judecarea apelului.

Această poziție prezintă în CPC reiese din lipsa de determinare a acestuia în ceea ce ține de conceptul apelului.

Deci această prevedere urma să fie modificată odată cu introducerea modificărilor prin Legea nr.17 din 05.04.18 privind modificarea și completarea unor acte legislative [1] prin care s-a abrogat alin.(4) al art.373 CPC care prevedea că “*Instanța de apel nu este legată de motivele apelului privind legalitatea hotărârii primei instanțe, ci este obligată să verifice legalitatea hotărârii în întregul ei.*” Deci dacă e să aderăm la conceptul conform căruia apelul este o procedură de control și îmbinându-l cu un principiu fundamental al dreptului procesual civil – principiul disponibilității, considerăm că neprezentarea nemotivată a celui care a depus apelul trebuie să aibă pentru acesta consecințe și doar dezacordul intimatului ar trebui să fie o piedică pentru a scoate cererea de pe rol. În acest sens prezentăm câteva exemple din alte legislații.

Potrivit art.431, alin.(3) CPC al Letonei dacă persoana care a depus apelul fără motive întemeiate de două ori nu se prezintă la ședință la ședință și nu există nici-o solicitare de examinare a cazului în absența sa, instanța poate înceta procedura de apel.[2]

În conformitate cu art.649 CPC al Estoniei, dacă apelantul nu se prezintă la ședința de judecată și a nu a comunicat instanței motivele neprezentării sau motivele sunt neîntemeiate, instanța refuză să examineze apelul.[3]

Deci, considerăm că urmează să fie modificat art.379, alin.(2) CPC după cum urmează:

„Dacă apelantul, înștiințat legal despre locul, data și ora ședinței, nu s-a prezentat în judecată și nu a comunicat instanței motivul neprezentării sau dacă motivele sunt considerate de instanță ca fiind neîntemeiate, sau dacă apelantul nu a solicitat examinarea cauzei în lipsa sa, iar intimatul nu cere examinarea apelului, instanța scoate cererea de apel pe rol dacă prin acest act procedural nu se încalcă dreptul altor participanți la proces. Dacă scoaterea cererii de pe rol încalcă dreptul altor participanți la proces, instanța examinează cauza în lipsa apelantului.”

Este important să nu confundăm scoaterea cererii de apel de pe rol și scoaterea cererii de chemare în judecată de pe rol. La moment cererea de apel nu poate fi scoasă de pe rol însă cererea de chemare în judecată poate fi scoasă de pe rol în apel, atunci când judecătorul casează hotărârea primei instanțe, în urma depistării temeiurilor de scoatere a cererii de pe rol prevăzute la art.267 CPC (art.385, lit.e), art.393 CPC).

De asemenea, în același context, trebuie să delimităm și instituția încetării procesului de instituția încetării procedurii în apel. Instanța va înceta procedura în apel în cazul în care constată circumstanțele prevăzute la art.374, alin.(4) CPC. În acest caz hotărârea primei instanță va deveni irevocabilă. Instanța de apel, va înceta procesul, însă, dacă va constata temeiurile prevăzute la art.265 CPC, casând hotărârea

primei instanțe. În acest caz hotărârea primei instanțe nu va mai exista.

În aceeași ordine de idei, considerăm că pentru ca judecarea cauzei în apel să aibă loc cu adevărat într-un termen rezonabil (potrivit art.371 CPC după expirarea termenului de pregătire a cauzei către dezbateri în ședință de judecată, apelul se examinează într-un termen rezonabil)legiuitorul urmează să opereze următoarele modificări.

În primul rând considerăm necesar să fie introdusă posibilitatea examinării apelului în procedură scrisă pentru orice tip de cauze nu numai pentru procedura în cazurile cererilor cu valoarea redusă (în conformitate cu art.376, alin.(2) CPC apelul împotriva hotărârilor emise în cazul cererilor cu valoare redusă se examinează, în procedură scrisă sau cu citarea participanților la proces, în condițiile examinării cauzei în primă instanță). Astfel de norme avem într-un șir de state, iar mai nou și Codul Administrativ reglementează expres posibilitatea realizării procedurii scrise în apel, în cauzele de contencios administrativ. Mai mult ca atât procedura scrisă este recomandată și de organisme internaționale. Astfel, în Recomandările Comitetului de Miniștri nr.(95) privind introducerea și îmbunătățirea funcționării sistemelor și procedurilor de apel în materie civilă și comercială în art.6 intitulat “Măsuri de îmbunătățire a eficienței procedurilor de apel” se menționează că pentru a se asigura că apelurile sunt examinate într-o manieră eficientă și rapidă, statele pot adopta una sau mai multe dintre următoarele măsuri:

- În statele în care cazurile pot fi dezbătute oral în fața instanței secunde, să permită părților să fie de acord asupra analizării cazului fără audieri, cu excepția cazurilor în care instanța de apel găsește necesar acest fapt;

- Să reducă durata dezbaterilor orale la ceea ce este strict necesar, de exemplu utilizând mai mult procedurile scrise sau recurgând la furnizarea de argumente sau adrese scrise;

- Acolo unde au loc dezbateri orale, să se asigure că acestea sunt realizate în cel mai scurt timp posibil (“concentrarea dezbaterilor orale”). Instanța trebuie să delibereze și imediat după acestea să emită hotărârea sau într-un timp destul de scurt, după cum este prevăzut în lege.

Deci, legiuitorul ar putea stipula norme asemănătoare celor din Lituania (art.321 CPC al Lituaniei), Estonia (art.647 CPC al Estoniei) [4, p.307], etc. și anume:

„*Dacă participanții la proces convin de comun acord, examinarea apelului are loc în procedură scrisă.*”

În cazul examinării în procedură orală, de asemenea considerăm că urmează de revăzut procedura.

Actualmente procedura are loc în următoarea consecutivitate prevăzută de art.377-384 CPC [5].

1. Partea pregătitoare a ședinței (378-380 CPC)

Președintele ședinței de judecată deschide ședința și anunță cauza, numele apelantului, instanța a cărei hotărâre este atacată, constată prezența participanților la proces și reprezentanților, determină identitatea celor prezenți, verifică împuternicirile persoanelor cu funcție de răspundere și ale reprezentanților.

Președintele ședinței de judecată anunță completul de judecată și informează participanții la proces că au dreptul să facă propuneri de recuzare. Președintele ședinței de judecată explică participanților la proces drepturile și obligațiile lor procedurale.

2. Judecarea cauzei în apel (art.381 – 383 CPC)

Judecarea cauzei în instanță de apel se deschide cu raportul asupra cauzei, prezentat de președintele ședinței de judecată sau de un judecător.

Raportorul expune circumstanțele cauzei, cu prinsul hotărârii primei instanțe, motivele înaintării apelului, sumarul referințelor depuse împotriva lui, conținutul noilor probe prezentate instanței de apel, alte date necesare verificării legalității și temeiniciei hotărârii.

Instanța de apel este obligată să asculte explicațiile participanților la proces prezenți în ședința de judecată și ale reprezentanților acestora. Primul ia cuvânt apelantul și reprezentantul său, după aceea și ceilalți participanți la proces în ordinea stabilită de instanță. Dacă ambele părți au depus apel, primul ia cuvânt reclamantul.

După explicațiile participanților la proces, instanța de apel verifică probele administrate în prima instanță și cele prezentate în instanța de apel în condițiile art. 372. Referitor la prezentarea și administrarea probelor în apel ne-am expus în Cap.III.

Instanța de apel este în drept să dea citire explicațiilor participanților la proces absenți, precum și depozițiile martorilor care nu au fost citați în instanța de apel.

3. Pledoariile și replicile (art.383 CPC)

După examinarea cauzei în fond, președintele ședinței de judecată oferă participanților la proces și reprezentanților posibilitatea de a face demersuri sau completări. După ce soluționează demersurile, instanța trece la pledoarii.

Pledoariile se fac în conformitate cu prevederile art.233 și art.234 CPC. Primul ia cuvânt apelantul. Dacă ambele părți au depus apel, primul ia cuvânt reclamantul.

4. Adoptarea și pronunțarea deciziei (384 CPC)

După încheierea dezbaterilor și pledoariilor, completul de judecată se retrage în camera de delibereare pentru adoptarea deciziei. În cazuri complexe, instanța de apel, prin încheiere protocolară, dispune amânarea deliberării pentru cel mult 15 zile, înștiințând participanții la proces despre locul, data și ora pronunțării dispozitivului deciziei.

În urma deliberării, completul de judecată pronunță dispozitivul deciziei. Dispozitivul deciziei trebuie semnat de toți judecătorii completului de judecată și anexat la dosar.

Urmează să accentuăm că la emiterea deciziei instanța de apel aplică exclusiv temeiurile de casare prevăzute de lege și anume art.368-388 CPC și poate decide doar strict în conformitate cu împuternicirile prevăzute de lege și anume la art.385 CPC.

În cazul în care la adoptarea deciziei se exprimă o opinie separată, aceasta se anexează la dosar.

Decizia integrală se întocmește în termen de 30 de zile de la pronunțarea dispozitivului deciziei și se publică pe pagina web a instanței judecătorești.

Dacă unul dintre judecătorii completului de judecată este în imposibilitatea de a semna decizia integrală, în locul lui semnează președintele ședinței, iar dacă și acesta este în imposibilitatea de a semna, în locul lui semnează președintele instanței de judecată. În toate cazurile, pe decizie va fi menționată cauza imposibilității de a semna. Decizia integrală se remite părților în termen de 5 zile de la semnare.

După examinarea cauzei în instanță de apel, dosarul se restituie primei instanțe.

Deci revenim la art.382 CPC în conformitate cu care instanța este obligată să asculte explicațiile participanților la proces, iar în conformitate cu art.384, după examinarea cauzei în fond participanții vor susține pledoariile. Considerăm că această construcție aleasă de legiuitor nu este una care ar asigura o judecare promptă și eficientă a cauzei, mai mult ca atât în practica instanțelor de apel nu se atestă o asemenea orânduire. Considerăm că oportun ar fi ca examinarea cauzei în apel să înceapă cu raportul judecătorului asupra pricinii, apoi înaintarea cererilor și demersurilor și ulterior trecerea direct la examinarea anumitor aspect de fond sau probe dacă se cere conform circumstanțelor cauzei și în final expunerea participanților. Este inutilă oferirea cuvântului participanților la începutul examinării (prin explicații). Reiterarea verbal a celor expuse în cererea de apel și referință reprezintă doar o pierdere nejustificată de timp. Or se presupune că toți participanții la proces inclusiv judecătorul cunosc conținutul acestora. După examinarea cauzei (prezen-

țarea de noi probe, elucidarea noilor circumstanțe, etc.) participanții se vor expune adăugând argumente bazate pe cele discutate în ședință, reiterându-și poziția din cererea de apel cu completările de rigoare ca rezultat a audierilor care au avut loc în cadrul instanței de apel. Menționăm că acest model de examinare a cererii este reglementat și de Codul de procedură civilă al României, mai mult ca atât nu numai în instanța de apel, dar și în prima instanță.

Menționăm și alte recomandări ale Comitetului de Miniștri care considerăm că fiind preluate de legiuitor ar putea duce la îmbunătățirea și eficientizarea procedurii în apel:

- Chestiunile aflate în litigiu trebuie stabilite la nivelul primei instanțe. Toate cererile, faptele sau dovezile trebuie prezentate în fața primei instanțe. Statele trebuie să adopte legislația sau să ia alte măsuri specifice în acest sens.

- Pentru a oferi părților posibilitatea de a decide dacă vor recurge sau nu la folosirea dreptului de apel și pentru a încerca, acolo unde este posibil, să limiteze apelul, prima instanță trebuie să fie obligată prin lege să ofere motivări complete și clare pentru deciziile luate, folosind un limbaj accesibil tuturor.

De asemenea, pentru a se asigura de faptul că numai problemele ce merită atenția instanței de control judiciar ajung spre analiza acesteia și preveni orice abuz în procedura sau sistemul de apelsunt înaintate următoarele recomandări:

- Apelanților să li se solicite, într-un stadiu incipient, să își motiveze apelul și să precizeze modalitatea în care doresc îndreptarea soluției atacate;

- Acolo unde au fost cauzate întârzieri nejustificate de către una dintre părți, să oblige partea în cauză la plata cheltuielilor adiționale datorate întârzierii;

- Să permită părților să ceară o decizie limitată doar la anumite aspecte ale cazului;

- Să impună restricții privind introducerea de noi cereri, fapte sau probe în fața instanței secunde,

doar dacă nu au apărut circumstanțe noi sau există alte motive prevăzute de dreptul național pentru care nu au fost prezentate în fața primei instanțe.

Pentru a se asigura că apelurile sunt examinate într-o manieră eficientă și rapidă, statele pot adopta una sau mai multe dintre următoarele măsuri:

- Să nu repartizeze mai mulți judecători decât este necesar pentru instrumentarea cazurilor. Un singur judecător se poate ocupa, de exemplu, de una sau mai multe din următoarele probleme:

I cereri de autorizare a apelului;

II incidente de procedură;

III cazuri minore;

IV acolo unde părțile solicită aceasta;

- Cum cazul a fost deja instrumentat de prima instanță, să limiteze numărul expunerilor scrise ale părților la minimumul necesar, de exemplu, să prevadă că fiecare parte are dreptul să prezinte un singur set de documente instanței secunde;

- Să impună respectarea strictă a limitelor de timp, de exemplu în ceea ce privește schimbul de documente și invocarea de apărări, și să prevadă sancțiuni pentru nerespectarea limitelor de timp, precum amenzi, respingerea apelului sau neluarea în considerație a chestiunilor ce au depășit timpul limită;

- Să ofere instanței secunde un rol mai activ atât înaintea, cât și în timpul examinării cauzei pentru a asigura acestuia un ritm de progres constant, de exemplu, prin realizarea de anchete preliminare sau prin încurajarea rezolvării amiabile a litigiului;

- Să prevadă o abordare specială pentru cazurile urgente, de exemplu să decidă cine este îndreptățit

să solicite o instrumentare rapidă a cazului, pe ce criterii poate fi calificat un caz drept urgent și să decidă ce complet de judecată are competența necesară instrumentării unor asemenea cazuri;

- Să contribuie la îmbunătățirea relațiilor dintre instanțe și avocați și celelalte părți implicate în litigiu, de exemplu prin organizarea de seminarii de către instanța secundă împreună cu barourile sau realizând dezbateri asupra modalităților de îmbunătățire a procedurilor;

- Să doteze instanța secundă cu mijloace tehnologice adecvate, precum telefax-uri sau computere, și să ofere facilități similare și primei instanțe pentru a facilita pregătirea și realizarea transcrierilor dezbaterilor și a deciziilor;

- Să promoveze reprezentarea părților de către avocați calificați.

Referințe bibliografice:

1. Legea nr.17 din 05.04.2018 privind modificarea și completarea unor acte legislative. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 05.04.2018, nr.142-148, art.227.

2. Гражданский процессуальный закон. In:<http://latvia.regnews.org/doc/zq/iw-1.htm>. (accesat 21.11.19)

3. Code of Civil Procedure. In:<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513122013001/consolide>. (accesat 21.11.19)

4. Проверка судебных постановлений в гражданском процессе стран ЕС и СНГ, 2-е издание, под ред. БОРИСОВОЙ, Е.А. Москва, Норма, Инфра-М, 2016.

5. BELEI, E. ș.a. *Drept procesual civil*. Partea generală. Chișinău. Lexon-Prim, 2016.

Revista Națională de Drept

Publicație periodică științifico-practică

Nr. 7-9 (225-227) 2019

Formatul 60x80 $\frac{1}{12}$.
Coli de tipar 15,0. Coli editoriale 10,0.
Tirajul 200 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009